

POHJANMAAN PORTILLA

Jalasjärven kulttuuriympäristöohjelma

Riitta Jaakkola

POHJANMAAN PORTILLA

Jalasjärven kulttuuriympäristöohjelma

Riitta Jaakkola

SISÄLLYSLUETTELO

Kaupunginjohtajan tervehdys.....	7
Portti kotiseutuun	8
Työn lähtökohdat ja sisältö	9
Jalasjärven luonto	12

OSA I MENNEISYYS.....20

Esihistoriallinen Jalasjärvi.....	20
Nykyinen asutus pohja syntyy ja laajenee	22
Ilmajoen kappelista omaksi seurakunnaksi	26
Peltoja raivataan korpeen	26
Jalasjärveläiset rakentavat	28
Tiestön kehittyminen.....	30
Teollisuustoimintaa Jalasjärvellä.. ..	31
Kauppojen Jalasjärvi	32
Koulut ja seurantalot levittivät sivistystä ja valistusta.....	33
Jalasjärven kunnasta yhtyneeksi Kurikaksi	34
Kaupallinen keskusta muuttuu	35

OSA II NYKYISYYS .....

Arkeologinen perintö.....	37
Perinnebiotoopit	41
Rakennettu kulttuuriympäristö	44
Maisema	46
Kulttuuriympäristöjen kirjoja	48
Kirkolliset ympäristöt.....	48
Ikkunoita	52
Ovia.....	54
Pohjalainen talo	56
Pohjalainen pihapiiri.....	58
Asuinrakennusten kehittyminen	62
Pihapiiristä puutarhaksi.....	66
Koulut	68
Museot	74

Seurantalot.....	76
Kivinavetat.....	78
Tuulimyllyt.....	80
Meijerit	82
Teolliset ympäristöt.....	84

KYLÄT

Kirkonkylä	86
Luopajarvi	102
Taivalmaa.....	127
Ala-Valli	131
Yli-Valli.....	139
Ilvesjoki	144
Koskue	150
Keskikylä.....	158
Hirvijärvi	166
Jokipii.....	182

OSA III TULEVAISUUS .....

Maisemanhoito	195
Rakennetun ympäristön hoito	196
Muinaisjäänöksiä hoidetaan.....	204
Kaavoitus ja maankäyttö	205
Kulttuuriympäristöstrategia	208
Kaavoitus ja maankäyttö, rakentamisen ohjaus.....	209
Yhteistyö.....	210
Ympäristökasvatus ja -valistus.....	211
Arkeologinen kulttuuriperintö	212
Rakennettu ympäristö.....	213
Perinnebiotoopit	217
Maisema	218
Rahoitusmahdollisuuksia, tietoa, neuvoja	220
Lähteet, kirjallisuus	222

KIRKONKYLÄ

AITTOMÄKI, Mäkisentie 1	86
AITTONIEMI, Aittoniementie 50	95
ALANEN, Kivistönkyläntie 81	101
ELLILÄ, VÄHÄ-KIVISTÖ, Vaasantie 390	97
HAKALA, HAKA-KIVISTÖ, Vaasantie 411	97
HAVERI, HAVERI-LAMMI, Keskustie 2	88
HIRSIPIRTTI, ent. KANSALLIS-OSAKE-PANKIN KONTTORI Keskustie 39.....	98
HYNYNLÄ, HYNYNLÄ-KIVISTÖ, Hyynyvuorentie 32.....	96
KAUNISMÄEN PAPPILA, Rantatie 13	93
KUHA, Kannontie.....	98
KOKKI-LAMMI, Keskustie 2	89
MÄKIMAA, HELLGREN, HAKALA, Vaasantie 354	98
MÄKI-KIVISTÖ, Tuovila, Vaasantie 347	99
MÄKI-RAJALA, Mäki-Rajalantie 6	96
MÄKYNEN, Mäkisentie 13	100
RAJALAN TUPA, ent. HAUTAMÄKI, Mäki-Rajalantie 2	95
RISLAKEUS, Ihantolankuja.....	101
TAINALA, ILONIEMEN ent. SAIRAALAKOULU, Koskitie 9	91
TOIMELA, Kivistönkyläntie 234.....	101
TUOVILA, Tampereentie.....	100
VEIKKOLA, Kannontie 149	91
VILHOLA, WILHOLA, Knuutilantie 6.....	90
VUOHILUOMAN PAPPILA, Kurssitie 2	92
YLINIEMI, VANHA NIEMI, Yliniementie 61	94

LUOPAJÄRVI

ALAAS-KÖYKKÄ, ALA-KÖYKKÄ, Ojajärven paikallistie 9	102
ANTTILA, Luopajarventie 217	122
ANTTILA, HARRI ANTTILA, Luopajarventie 664	115
ANTTILA, TOUKOLA, Luopajarventie 307	120
ANTTILAN ent. ALAKOULU, REIJOLA, Luopajarventie 322	121
ANTTILAN ent. YLÄKOULU, UUS-ANTTILA, Luopajarventie 320	121
ERKKI TUKEVA, Tukevanmäentie 27	110
HAAPALA, Luopajarventie 522	118
HAAPAMÄKI, Luopajarventie 434	119
HAKKOLA, HAKKOOLA, Hakkolantie 120.....	125
JÄRVINIEMI, Luopajarventie 629	116
KALLIOMÄKI, Mustamaantie 51	120
KOHTAMÄKI, Perälänmäentie 68	109
KURIKKA, Metsäperäntie 172	118
KUUSISTO, Luopajarventie 411	119
KÖYKKÄ, KOHTAMÄKI, Ojajärven paikallistie 9	104
LATVA-LUOPAJÄRVI, Sahatie 93	115
LINNUSLUOMA, Lintulantie 139.....	110
LINNUSMAA, Järvirannantie	128
LINTULA, Lintulantie 137.....	111
LUHTAS-KÖYKKÄ, LUHTANEN, Ojajärven paikallistie 89 .	105
KALLIOMÄKI, Mustamaantie	120
KOHTAMÄKI, Perälänmäentie 68	109

KURIKKA, Metsäperäntie	118
KUUSISTO, Luopajarventie	119
KÖYKKÄ, KOHTAMÄKI, Ojajärven paikallistie	104
LATVA-LUOPAJÄRVI, Sahatie	115
LINNUSLUOMA, Lintulantie	110
LINTULA, Lintulantie	111
LUHTAS-KÖYKKÄ, LUHTANEN, Ojajärven paikallistie	105
METSÄVAARA, Perälänmäentie 16	106
MIKONMÄKI, MINISTERI LUOPAJÄRVI, Metsäperäntie 165	117
MÄNTYLÄ, Luopajarventie	125
PERÄLÄ, Perälänmäentie 63	107
KOSKIMÄKI, Lintulantie	112
PENTTILÄ, Penttikyläntie 4	113
PENTINMÄKI, VETTENRANTA, Penttikyläntie 83	113
RANTA, Seinäjoentie 982	114
RINTA-PENTINMÄKI, Penttikyläntie 57	114
RINTA-VALKAMA, Luopajarventie 53	124
SAARNION KAUPPA, Perälänmäentie 62.....	108
YLI-ANTTILA, Luopajarventie 293.....	122
YRITYS, Luopajarventie 34	125

TAIVALMAA

KEVARI-TAIVALMAA, MYLLYMÄKI, Tokerotie 1238	127
KIVELÄ, Ojajärventie 311	130
LINNUSMAA, Järvirannantie 357	128
METTOMÄKI, UUUSI-PAAVOLA, Tokerotie 1132	129
SYRJÄLÄ, Pettumäentie 380	130
TAIVALMAA, Tokerotie 1227	126
TAIVALMAA, KOIVURINNE, Vainiontie 13.....	128
TAIVALMAAN KOULU, Tokerotie 1144	129
YLINEN, Ojajärventie 432	128

ALAVALLI

ALA-KOKKO, Kokontie 28	134
ALASALO, ent. MÄKYNEN, Alavallintie 1262	131
HAAPALA-VALLI, MÄNTYKOSKI, Ylivallintie 1653	132
HARJUNPÄÄ, Harjunpäätie 694	138
JUPAKAN MYLLY	138
KESKI-KOKKO, Kokontie 23.....	134
KIVINIEMI, JUHO KIVINIEMI, Ijäksentie 74	133
KOKKO, KANTA-KOKKO, Kokontie 19.....	134
KOSKIVAARA, Jupakantie 23.....	138
METSÄ-KOKKO, OJA-KOKKO, Oja-Kokontie 72.....	134
MÄKI-KOKKO, TAIVALMÄKI, Alavallintie 1559.....	135
PAKKALA, Pakantie 46	131
RINTALA, VALKAMA, Alavallintie 1260	135
SAARINEN, Ylivallintie 1689	136
VALLI, Vallinmäentie 46.....	137
VALLINKOSKEN MYLLY, VALLIN MYLLY	138
VALLINMAA, Ylivallintie 1518	136

YLIVALLI

AHOMÄKI, Sanasluomantie 420.....	139
LEPPÄKOSKI, Yli-Vallintie 1060	140
MADESJÄRVI, Madesjärventie	140
PRUNNIMÄKI, Löyhingintie 740	141
SAARENPÄÄ, Ylivallintie 673.....	142
SANASVUORI, Sanasvuorentie 130	143
TIENHAARA, Alangontie 8.....	142
VUORENMAA, Alangontie 9.....	142

ILVESJOKI

ALVARI, Holkontie 206	144
H3=A >3 ;, Ilvesjoentie 95*	149
JYLISEVÄNKOSKEN MYLLY ja SAHA, Ilvesjoentie.....	149
KÖYKKÄ, Korvaluomantie 12	145
MUSTIKKAMAA, PIHLAJA, Korpikyläntie.....	145
PELTOKOSKI, Ilvesjoentie 621	145
PIHLAJAN AITTA, Erkkilänmäentie	144
SADEMAA, Ilvesjoentie 526.....	146
RAJALA, Holkontie 312	146
TÖRMÄ, Ilveksentie 2	146
VIITAKOSKI ja VÄLIAHO, Ilveksentie 358.....	147
VIITANEN, Kurjentie 16.....	148

KOSKUE

ALATALO, Tampereentie 1531	150
ERKKILÄ, Erkkilänmäentie 30	151
HIIETIKKO, WANHATALO, HAUTAMÄKI, Ylivallintie 95	151
HULKKO, LATVA-ERKKILÄ, Erkkilänmäentie 124.....	152
KOSKUEN ESSO, Tampereentie 1531	153
MAJA, Tampereentie 1592	152
METTOMÄKI, Kalliokyläntie 342.....	153
MUSTALAMMI, VÄLKKILÄ, Mustalammintie 760	153
MÄKIVIITA, Mäkiividantie 149	154
NURMIOJA, Riiheläntie 75	155
RISKUN KAUPPA, Kauppatie 39.....	156
SEILONMÄKI	157
VANHA SÄNTTI, Hakala-Säntti, Ylivallintie 87	156
VANHA-RINTALA, Palomäentie 3	157

KESKIKYLÄ

ALA-RIIHIMAA, Riihimaantie 98	164
HULKKO, Hulkontie 80.....	158
JOKELA, JOKIVARSI, Jokelantie 80	159
KIVIOJA, Tampereentie 635	160
KIVIRANTA, Siniahontie 32	159
KOSKIMÄKI, Koskimäentie 32.....	161
KOSKINIEMI, Koskimäentie 35	161
KOTILA, Siniahontie 30	162
LATVA-MANTILA, Mantilanmäentie 52	163
MANTILA, Mantilanmäentie 39	162
NUOTIO, Lehtikyläntie 53	163
NUOTIO, POHJOLA, Lehtikyläntie 52.....	163
RIIHIMAA, Riihimaantie 99	165
RINNEMÄKI, Hulkontie 106	165

HIRVIJÄRVI

ALA-KOHTAMÄKI, Hirvijärventie 947	166
ALA-MARTTILA, Marttilantie 80	167
HAAPAMÄKI, HAAPAMÄNTY, Hirvijärventie 604	170
HAUTA-KOMSI, KUIVINEN, Alavallintie 440	175
HEINOLA, Löyhingintie 96	181
HIRVIJÄRVEN RUKOUSHUONE, Löyhingintie 42	172
KATTILAMÄKI, Huhdanmäentie 136.....	172
KOHTAMÄKI, Hirvijärventie 957	167
KOMSI, Ala-Vallintie 385.....	173
KOSKINEN, Hirvijärventie 166.....	169
KOUKO, KOUKKO, KOUVOO, KOUVO, KAUKOLA, Hirvijärventie 296.....	176
KUJA-KOMSI, Ala-Vallintie 392.....	174
KUUPPELOMÄKI, Ratikyläntie 287	181
MÄKIRINNE, LAITILA-KOMSI, Heittolantie 34	175
MÄKI-VUORENMAA, Hirvijärventie 189	169
MÄNTYKOSKEN ent. KAUPPA, Mäntykoskentie 202	171
PAULAMÄKI, Löyhingintie 31	180
RANNANJÄRVI, Hirvijärventie 216.....	172
RINTA-MARTTILA, Marttilantie 70.....	168
RITA-KASARI, Mäntykoskentie 160	171
VANHA-OJANIEMI, Alavallintie 826.....	178
VANHA-VENTELÄ, Hirvijärventie 366.....	177
VIINAMÄKI, Pikku-Viinämäentie 26	180
VUORENMAA, Hirvijärventie 180	168
YLI-TAIVALMÄKI, Ala-Vallintie 920.....	179

JOKIPII

AHONKYLÄN SEURATUPA, Ahonkyläntie.....	184
ALA-KANTO, Kannontie 303	185
AUKEE, Jokipiintie 195	183
HANTULA, Jokipiintie 73.....	183
HARRILA, Tokerotie 2.....	191
ISOAHO, ILMARI ISOAHO, Ahonkyläntie 448	184
JOKIPIIN RUKOUSHUONE, PETÄYSKIRKKO, ...	191
KANTO, Kannontie 277	186
KANTOLA, KESKI-KANTO, Kannontie 286	186
KESKI-YRTTIMAA, SVENSBACKA, Ponsikyläntie 34	192
KIVENLOUKKO, Jokipiintie 97	187
KIVIKON TORPPA, Oinoosentie	188
KORPI, Vaasantie 457.....	188
KYDÖNRINTA, Jokipiintie 166.....	188
LAPIOLAHTI, Ahonkyläntie 517.....	189
MÄKI-HARRI, HARRI, Ahonkyläntie 85	190
MÄKI-PETÄYS, Suupohjantie 149	190
PETTULUOMAN MYLLY eli PETÄYSMYLLY	182
PETÄYS, Kannontie 530.....	191
RINNE, RINNE-KANTO, Kannontie 288.....	186
RINTA-AHO, HAKA-AHO, Ahonkyläntie 465	191
RINTA-KANTO, Kannontie 293.....	186
RINTA-PETÄYS, Kannontie 544	191
SAARI, SAARENPÄÄ, Rantalanmaantie 41	192
TÄHTINIEMI, PRÄSSI-KREETAN TUPA, Jokipiintie 124	189
YLI-KANTO, KANNONTIE	187
YLI-PETÄYS, NURKKATONTTI, Kannontie 501	187

Kuvat ja ulkoasu: Riitta Jaakkola ellei toisin mainita
Piirustukset: Riitta Jaakkola
Akvarellit: Päivi Kelhä
Kartat: Peruskartta: © Maamittauslaitos
GTK: © Geologian tutkimuskeskus 2021
Pohjakartta © Maanmittauslaitos ja HALTIK 2021
ISBN *ISBN 978-952-99235-9-5(sid.)*
ISBN 978-952-69985-0-3 (PDF)
Paino: *Oy KTMP Group, Mustasaari 2022*

ARVOISA JALASJÄRVEN KULTTUURIPERINTÖÖN PEREHTYVÄ

On suuri ilo ja kunnia saada kirjoittaa tervehdys tähän Jalasjärven kulttuuriympäristön kirjaan, joka täydentää kulttuuriympäristöjen historiaa käsittelevien kokoomateosten sarjaa. Tässä hienossa Jalasjärven julkaisussa on mahdollisuus tutustua Jalasjärven kylien kulttuuriperintöön, rakentamisen ja käsien taidon, estetiikan historiaan. Ne ovat osa identiteettiä ja jalasjärvesten sielua ja sydäntä. On tärkeää säilyttää jälkipolville tämä perusteellinen työ, jota voi hyödyntää pohjana uusille kulttuuriperinnön ympärille rakentuville hankkeille. Julkaisua voi käyttää opetuksessa ja kotiseututyössä ja kertoa jälkipolville arvokkaan rakennus- ja kulttuurihistorian muodostumista. Kurikan kaikki kolme taajamaa ovat rakennusperinteen aarrearkku, ja on hienoa, että Jalasjärven historiallinen rakennus- ja kulttuuriperintö on dokumentoitu osaksi tätä yhteistä aarrearkkua, jossa entisten kuntien käsien taito kolmen kirjan kautta on luettavissa ja hyödynnettävissä sekä yksin, mutta myös yhdessä.

Kulttuuriympäristöohjelman tarkoitus on lisätä tietoa jalasjärveläisen rakennusperinnön erityispiirteistä ja lisätä rakennusperinnön arvostusta. Hankkeen aikana on välitetty tietoa vanhojen rakennusten korjauksesta ja tukimahdollisuuksista ja kerätyt haastattelutiedot siirtyvät hankkeen päätyttyä Jalasjärvi-Seuran arkistoon, ja niitä voi hyödyntää myöhemmin.

Jalasjärven kulttuuriperintökirjassa esitellään Jalasjärven 10 kylää ja poimintoja kylien rakennusperinnöstä, joka on jäljellä ja jossa piirteet ovat säilyneet. On ilo ja suuri kunnia todeta, että jokaisessa kylässä on arvoja ja jokaisessa kylässä on omaa, arvokasta kädentaitoa ja estetiikkaa. Jalasjärvellä on aikaisemminkin tehty kyläkirjoja, mutta ne eivät ole keskittyneet säilyneeseen rakennuskantaan vaan hävinneeseen. Tästä syystä on ilahduttavaa saada nyt esille kylien rakennuskannan erityispiirteitä.

Jalasjärvellä on todennettu valtakunnallisia arvoympäristöä, kaksi valtakunnallisesti merkittävää rakennettua kulttuuriympäristöä (RKY): Jalasjärven kirkkoympäristö ja Luopajärven kyläasutus. Valtakunnallisesti merkittävä maisema-alue vahvistettiin 18.11.2021, eli Luopajärvi on valtakunnallisesti arvokas maisema-alue. Aluerajaus poikkeaa vuoden 1995 Valtioneuvoston periaatepäätöksen rajauksesta hyvin vähän. Luopajärven maisema-alue käsittää koko Luopajärven ympäristön.

Jalasjärvi oli itsenäinen kunta vuosina 1867–2015 ja yhdistyi Kurikkaan vuonna 2016. Jurvan kunta liittyi Kurikkaan vuonna 2009. Kurikan ja Jurvan yhteinen kulttuuriperintökirja ilmestyi vuonna 2015. Kaikki entiset kunnat, Jalasjärvi, Jurva ja Kurikka ovat kautta historian olleet vahvojen käsityöntaitajien, esteetikkojen asuin-, synnyin- ja työsiijoja. Se, mitä on tehty, on tehty kauniiksi ja pysyvällä laadulla. Yhä tänä päivänä näkyy rakentamisessa vastuullisuus ja ylpeys hyvästä ja laadukkaasta työn jäljestä ja kauniin käden jäljen tavoittelu. Se, mitä tehdään, tehdään kunnolla. Siitä ovat osoituksena yhä tämän päivän vahvat yritykset mm. rakennus-, tekstiili-, jalokine- ja elintarviketeollisuudessa Jalasjärvellä.

Antoisia lukuhetkiä kirjallisen kulttuuriperinnön aarrearkun äärellä!

Menneitten sukupolvien kädenjälkeä kunnioittaen

Anna-Kaisa Pusa

Kaupunginjohtaja

Kuva Maija-Liisa Laitila, Kurikan kaupunki

PORTTI KOTISEUTUUN

Laadittu ohjelma avaa näkymän omaan kotiseutuun. On tärkeää tutustua omiin juuriin ja rakentaa identiteettiä lähiympäristön ja kotiseudun kautta. Kulttuuriympäristö on keskeinen osa kunnan identiteettiä kehitettäessä elinkeinoelämää ja matkailua sekä koulujen opetusta.

Ymmärrys vanhan rakennuskannan arvosta ja oikeista korjausmenetelmistä kasvaa. Toivon, että tämä julkaisu lisää sitä. Edelleen korjataan turhaan ja käytetään materiaaleja, jotka eivät sovi rakennuksen tyyliin. Ne kaikki vähentävät rakennuksen arvoa. Olen hankkeen aikana jakanut tietoa korjausmenetelmistä ja maakunnan osaajista. Olen myös jakanut tietoa erilaisista tukimahdollisuuksista ja auttanut tukihakemusten laadinnassa. Myös maisemanhoitotoimilla voidaan parantaa kylämiljöötä, erilaisia tukimahdollisuuksia on niihinkin tarjolla.

Jalasjärven kulttuuriympäristöohjelmaa laadittiin tammikuun 2017 joulukuun 2021 välisenä aikana. Näin saatiin yksiin kansiin tietoa Jalasjärven kulttuuriympäristöistä ja suuntaa seudun tulevaisuudelle. Yleisötalouksiin osallistui vain pieni osa kiinteistöjen omistajista, kyläläiset ottivat kuitenkin yhteyttä suunnittelijaan ja hanketta esiteltiin eri vaiheissa kotiseutu- ja paikallislehdissä. Kohtaamiset omistajien kanssa olivat hankkeen kannalta tärkeitä ja niissä välitettiin tietoa molempiin suuntiin.

EU:n maaseuturahaston rahoittaman hankkeen hankeryhmässä rahoittajaa edusti Telle Lemetyinen Leader-Liiveristä, muita jäseniä olivat rakennustutkija Sirkka-Liisa Sihvonen Etelä-Pohjanmaan maakuntamuseosta, Hilikka Haapamäki Jalasjärvi-Seurasta ja ylitarkastaja Juhani Hallasmaa Etelä-Pohjanmaan ELY-keskuksesta. Jalasjärven kylien edustajina hankeryhmään kutsuttiin Pauli Keski-Valkama, Tapani Pihlaja ja Marjatta Nieminen. Kurikan kaupunkia hankeryhmässä edustivat ympäristöjohtaja Seppo Kangas (2017-2019), kulttuuripäällikkö Maija-Leena Rostén (2017-2019), kaupungingeodeetti Kati Sulonen, kaavoitusarkkitehti Jukka Peltoniemi ja rakennustarkastaja Sakari Kivikko. Kurikan kaupunki toimi hankkeen vastuutahona ja hallinnoi hanketta sekä hyväksyi työn yleislinjat ja valvoi kirjoitus- ja toimitustyötä. Kiitän hankeryhmää avusta ja tuesta hankkeen eri vaiheissa.

Erityiskiitokset osoitan muutamalle hankkeen kannalta merkittävälle avustajalle. Jalasjärvi-Seuran Hilikka Haapamäki ja Aino Nevala saavat kiitokset kaikesta avusta ja tuesta, jota hankkeen eri vaiheissa sain. Liisa Hovin, Marjatta Niemisen ja Taisto Petäyksen kaltaisia tiedonkerääjiä olisi tarvittu Jalasjärven joka kylällä.

Oli ilo kohdata lukemattomia talojensa omistajia ja kyläläisiä ja haluan kiittää teitä kaikkia. Kohtaamiset eivät koskaan olleet vain rakennustietojen keruuta. Keskusteluissa käytiin läpi

paljon muuta; elämäntarinoita, suruja, murheita ja sairauksia, huolta myös rakennusten ylläpidosta ja tulevaisuudesta. Olen saanut monta kutsua poiketa vastakin ja sen tulen tekemään. Kaikkia teitä en voi erikseen kiittää, enkä osaa enää tavoita. Niinpä osoitan erityiset kiitokseni jo poissa oleville. Tapaamiset Seppo Aittomäen ja Arvo Haapamäen kanssa jäivät erityisinä mieleen.

Kiitän myös kaikkia julkaisun kokoamiseen viranomaistyönä tai talkootyöpanoksella osallistuneita ja heistä kiitokset erityisesti arkeologi Mirja Miettiselle ja geologi Satu Hietalalle.

Olen Uudeltamaalta, mutta isäni puolelta eteläpohjalainen. Tiesin työtä aloittaessani, että Jalasjärvellä on hiukan minunkin juuriani. Oli erityistä vierailua Juho Kiviniemessä. Yllättävää oli myös tajuta, että toinen kiintopiste, Köykkä-Ventelän päärakennus olikin museonmäellä.

Kädessäsi on maakunnan kolmas, koko entistä Jalasjärven kuntaa kartoittava kulttuuriympäristöohjelma. Ensimmäinen valmistui Ähtäriin vuonna 2009, rannikon ensimmäinen vastaava Närpiöön 2013, Maalahti sai omansa vuonna 2015, samana vuonna valmistui myös Kurikan ja Jurvan yhteinen kulttuuriympäristöohjelma. On ollut ilo ja etuoikeus saada laatia ne kaikki.

Työ on päättynyt ja toisaalta se vasta alkaa. Tervetuloa matkalle Jalasjärven maisemiin, ihailemaan ja kehittämään sitä.

Riitta Jaakkola

maisemasuunnittelija

TYÖN LÄHTÖKOHDAT JA SISÄLTÖ

Tietoja pitäisi kerätä jatkuvasti

Rakennusinventointeja ei kunnan tai kotiseutuväen toimesta ole Jalasjärvellä kerätty vuosien varrella suunnitelmallisesti. Tiedot Jalasjärven rakennusperinnöstä rajautuivat hankkeen lähtötilanteessa Jalasjärven Kirkonkylä-Jokipiin osayleiskaavan aluerajauksen sisälle, kaavoituksen edellyttämiin selvityksiin, kuten selvitykseen kaava-alueen rakennusperinnöstä. Selvitys käsitti myös läntisiä osia Hirvijärveä. Rajalan aluetta oli inventoitu asemakaava-hankkeen aikana vuonna 2005. Länsi-Suomen ympäristökeskuksen ylimaakunnallinen inventointihanke vuosina 2005–2007 kartoitti rakennettua ympäristöä myös Kurikan Jalasjärvellä. Työssä ei kuitenkaan ollut mahdollista koota yleisluvuja Jalasjärven rakennuskulttuurista. Työ oli yleispiirteinen, eikä kartoittanut kuntaa kattavasti. Hanke sisälsi kohteiden valokuvauksen, rakennustyyppien määrittelyn ja arvion RHR-rekisterin antaman rakennusvuoden paikkansa pitävyydestä.

Koko entisen Jalasjärven kunnan rakennusperinnöstä haluttiin kattava kuva, eikä useista kylistä ollut kerättyä tietoa lainkaan. Hanke keskittyikin alkuvaiheessa erityisesti kyliin, joista tieto puuttui. Kartoitus ei voinut olla systemaattinen. Kaikkia samanikäisiä ja -tyyppisiä rakennuskohteita ei ollut mahdollista inventoida ja oli tehtävä valintoja, jokainen Jalasjärven kylä haluttiin kuitenkin esiin. Kartoitus koski rakennuskantaa ennen II maailmansotaa ja vain paikoin voitiin ottaa huomioon uudempi rakennuskanta. Keskeisiä Kirkonkylän rakennuksia oli kaavahankkeissa jäänyt inventoimatta ja myös niistä koottiin nyt tarvittavat tiedot.

Kokoon saatiin poiminta kunkin kylän rakennuskannasta, valintaperusteina alkuperäisyys ja säilyneisyys, tyypillisuus, harvinaisuus ja paikoin uhanalaisuus. Tärkeä peruste esiteltäviä kohteita valitessa oli omistajalta saatu täydentävä tieto, usein piirroksineen. Siksi moni rakennus, joka yhtä hyvin olisi voinut Jalasjärvellä tulla inventoiduksi ja usein myös esitellyksi, puuttuu tästä selvityksestä. Pois esittelystä jäivät myös

monet esittelyarvoiset kohteet, sillä kohteiden omistajat eivät olleet valmiita yhteistyöhön ja heidän tahtoaan kunnioitettiin. Tässä joukossa oli poikkeuksellisen hienoja kohteita, jotka olisi ehdottomasti haluttu mukaan esittelyyn.

Hankeessa päivitettiin myös jo inventoituja kohteita. Niistä huomioitiin inventointiajan jälkeisiä muutoksia ja kohteiden säilyneisyyttä, kaikki esiteltävät kohteet myös valokuvattiin uudelleen.

Yhteydenpito omistajien kanssa oli vilkasta ja omistajien kiinteistöistään täyttämät lomakkeet sekä piirroksiset ovat esittelyn runko. Tietoa on eri vaiheissa saatu lisää ja täydennetty kulttuuriympäristöä koskevista selvityksistä sekä perehtymällä kotiseutukirjallisuuteen. Useimmat kiinteistönomistajan kohteistaan antamat tiedot olivat kattavia ja monipuolisia ja sisälsivät mm. talon omistajaketjuja ja usein tarkkoja asemapiirroksia. Kyläiltoissa saatu tieto omistajista ja yhteystiedoista sekä kylälaisten tuki näkyy sekin selvityksen sisällössä. Vain murtoosa Jalasjärven kyselylomakkeista palautui hankkeen käyttöön. Kiinteistöjen omistajien palauttamat hankkeen kyselylomakkeet, usein piirroksineen siirtyvät hankkeen päätyttyä Jalasjärvi-Seuran arkistoon.

Haastatteluihin ja muistitietoon perustuva inventointi sisältää usein epätarkkuuksia. Tekstejä ja piirroksia on pyritty tarkistamaan eri vaiheissa, virheiden mahdollisuus on kuitenkin ilmeinen. Vajavainen tieto monen kohteen kohdalla myös näkyy julkaisussa.

Hankevetäjä neuvoi rakennusten korjaukseen liittyvissä asioissa ja jakoi tietoa maakunnan tekijöistä ja tukimahdollisuuksista sekä auttoi tukihakemusten teossa.

Tietoa ympäristöstä tulee kerätä edelleen, päivittää ja syventää. Asialla on myös kiire, kun joukossa on vielä niitä, jotka muistavat. On toivottavaa että Jalasjärvi-Seura jatkaa ja syventää sekä mahdollisesti koordinoi rakennustiedon keruuta osana harjoittamaansa kotiseututyötä Jalasjärven kylillä.

Rakennusinventoinnit Jalasjärvellä

2004	Rajalan asemakaavainventointi, Maa ja Vesi Oy, Tiina Lehtisaari
2005	Jalasjärven-Jokipiin osayleiskaava, Maa ja vesi Oy, Tiina Lehtisaari
2006–2007	Pohjanmaan inventointi-kohdekartoitus, Kurikan Jalasjärvi. Ylimaakunnallinen EU-hanke EPO
2016	Etelä-Pohjanmaan maakunnallinen inventointi 2016, Etelä-Pohjanmaan liitto ja Etelä-Pohjanmaan maakuntamuseo, Kirsi Niukko
2021	Etelä-Pohjanmaan uudemman rakennetun kulttuuriympäristön inventointi, Saatsi Arkkitehdit Oy
2017–2021	Jalasjärven kulttuuriympäristöohjelma, Riitta Jaakkola

Työn sisältö

Kirja jakautuu johdannon jälkeen kolmeen osaan. Osa I sisältää historiallisen taustan. Osa II kuvaa rakennuskannan ja maiseman nykytilaa Jalasjärven kylissä ja Osa III sisältää ehdotuksia ja ohjeita säilyttää ja kehittää kulttuuriympäristöä sen kulttuuriympäristöarvoja huomioivalla tavalla.

Jalasjärven kyliä ja niiden rakennuskantaa esitellään poimintoina. Kukin kylä on haluttu esiin ja tilaa on rajallisesti. Käsikirjoitusvaiheessa on jouduttu tekemään valintoja, samoin taittovaiheessa. Kirjasta puuttuu siksi moni yhtä hyvin esittelyn ansainut rakennuskohde. Kokonaisuuden toivotaan kuitenkin esittelevän jalasjärveläistä rakennusperintöä kattavasti.

Kirjassa esitellyt rakennuskokonaisuudet ja yksittäiset rakennukset säilyneine yksityiskohdineen on arvioitu paikallisesti merkittäviksi ja siksi esittelyn arvoisiksi tyyppinsä edustajiksi.

Tehty selvitys pohjautuu osin aikaisempiin selvityksiin.

Jalasjärven kylien esittely aloitetaan kirkonkylästä. Kirjan alkulehdillä on hakemisto, josta löytyvät kunkin kylät esiteltävät kohteet sivunumeroineen. Keskustan jälkeen esitellään Luopajärvi, Taivalmaa, Alavalli jne. Mahdollisuuksien mukaan kohteiden kuvauksiin on liitetty pohja- ja asemapiirroksia havainnollistamaan rakennuskohdetta. Esittelyyn paikoin liittyvä merkintä (sr) on suojelumerkintä, joka kohdistuu kiinteistöön tai rakennuskokonaisuuteen. Pääosa niistä on kirjattu Jalasjärven kirkonseudun osayleiskaavaan vuodelta 2008. Jokipiin ja Jalasjärven keskustan jopa 1970-luvulta olevissa eli jo iäkkäissä asemakaavoissa kulttuuriympäristöille ei ole kohdistettu erillisiä merkintöjä. Siksi moni niistä on suojelumerkintää vailla.

Työhön ovat kyläiltoihin osallistuneet kyläläiset ja kiinteistöjen omistajat. Asiantuntijapanoksen ovat antaneet:

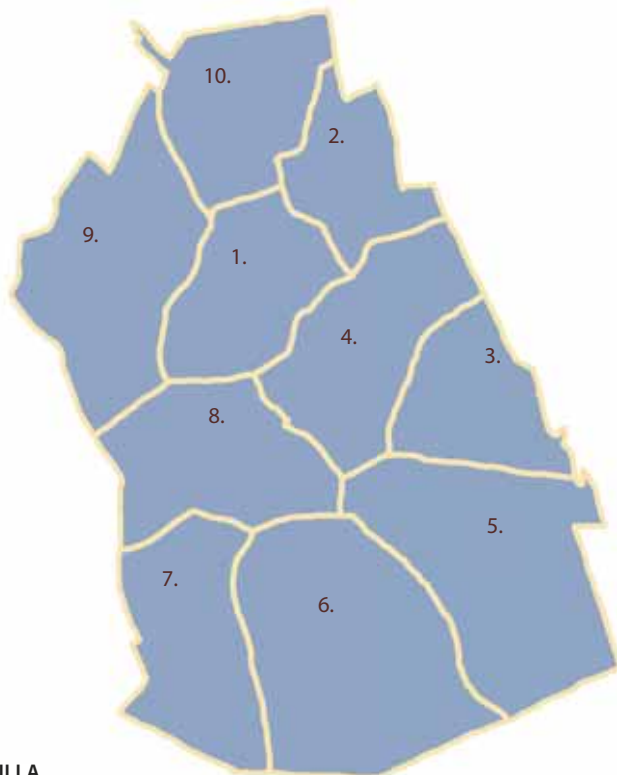
- Arkkitehti Päivi Kelhä: Akvarellit
- Kartanpiirtäjä Anna-Maija Kytömäki, ELY-keskus: Valuma-aluekartat, pohjavesi
- Ylitarkastaja Robin Sjöblom, ELY-keskus: Natura-kartat, perinnebiotooppikartat
- Geologi Satu Hietala GTK: Geologiset kartat ja kuvaus Kurikan geologiasta.
- Arkeologi Satu Mikkonen-Hirvonen, Museovirasto: muinaisjäännosten hoito
- Ylitarkastaja Tilda Rantataro, ELY-keskus: kuvaus Jalasjärven pohjavesistä
- Arkeologi Mirja Miettinen: kuvaus Jalasjärven arkeologiasta
- Arkeologi Janne Rantanen, Seinäjoen museot, arkeologiset kartat

Perinnebiotooppi

on perinteisten elinkeino- ja maankäyttötapojen muovaama luontotyyppi, kuten niitty, keto, aho ja metsälaidun. Perinnebiotoopissa on arvokasta kasvi- ja eläinlajistoa, myös monia harvinaisia ja uhanalaisia lajeja.

Rakennusinventointi

sisältää tunniste-, historia- ja käyttötietoja, kuvailun rakennuksesta ja sen ympäristöstä, mahdollisesti asemapiirroksen ja huonejaon sekä arvion kohteiden kulttuurihistoriallisesta merkityksestä.

Mitä on kulttuuriympäristö?

Kulttuuriympäristöä on kaikki ihmisen käden jälki ja aineellisen muodon saanut historia ympärillämme. Menneiden polvien aikaansaannokset ovat tallentuneet rakennuksiin, taloryhmiin ja yhdyskuntiin sekä ihmisen muokkaamiin maisemiin. Vanhimmat niistä ovat säilyneet muinaisjäänönsin. Kulttuuriympäristöä eivät ole vain arvot rakennukset kuten kirkko ja pappila sekä ns. perinteinen viljelty kulttuurimaisema. Myös teollisuusalueet, kaupan ympäristöt ja tiestöt ovat maisemaa, jossa ihmisen käden jälki näkyy. Kulttuuriympäristö ei kuitenkaan ole vain historiaa ja vanhoja rakennuksia, se on myös nykyarkkitehtuuria ja kaupunkirakenteita keskustoi- neen, voimalinjoi- neen ja liikekeskuksineen.

Maaston muodot ja luonnonolot vaikuttavat rakennuspaikkojen valintaan ja sitä kautta myös yhdyskuntien rakenteeseen. Kulttuuriympäristö on jokapäiväistä elinympäristöämme, joka muuttuu ja kehittyy jatkuvasti. Kulttuuriympäristöä voidaan kuvata myös käsitteillä kulttuurimaisema ja rakennettu kulttuuriympäristö, lisäksi arkeologinen perintö ja perinnebiotoopit kuuluvat kulttuuriympäristöön.

Jalasjärveläistä kulttuuriympäristöä muovan- neet esi-isät tuskin ajattelivat näkymien eheyttä ja tasapainoisuutta, pikemminkin sitä mikä on järkevää ja tarkoituksenmukaista. Näin syntyivät rintapellot jokien varsille, ja näin syntyi larva- maiden asutus mäensyrjiin ja selänteille, vanhojen kyläteiden linjaus. Rakennuksia ryhmiteltiin niin että ne suojasivat pihapiiriä ja sen asukkaita. Osaamme jo arvostaa esi-isien ratkaisujen kau- neutta ja erityisiä arvoja, jotka usein puuttuvat aikamme vauhdikkaasti toteutetusta ympäris- töstä.

Kulttuuriympäristöt eivät ole pysyviä, muutos niissä on jatkuvaa. Uusia syntyy ja vanhat katoavat tai uusiutuvat. Ajan kulku tallentuu kulttuuriympäristöihin ja kuvastuu niistä. Siksi monet kulttuuriympäristöjen osat ja erityispiirteet vaativat huolenpitoa, arvokkaimmat kohteet myös suojelua.

Nykyinen perustuslakimme asettaa vastuun ympäristöistä kansalaisille. Siksi kulttuuriympäristöjen ymmärtäminen on kansalaisvelvollisuus.

Jalasjärven kylät

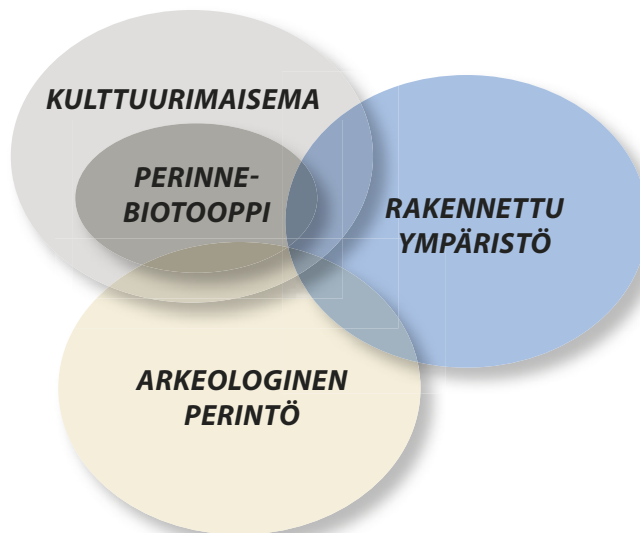
kylärajoja on yksinkertaistettu

1. KIRKONKYLÄ
2. TAIVALMAA
3. ALA-VALLI
4. HIRVIKYLÄ
5. YLI-VALLI
6. KOSKUE
7. ILVESJOKI
8. KESKIKYLÄ
9. JOKIPII
10. LUOPAJÄRVI

Mikä on kulttuuriympäristö-ohjelma ja miksi se laaditaan?

Kulttuuriympäristöohjelma on kunnan ja kunta-laisten käsikirja ympäristön kulttuuriarvojen tunnistamiseksi sekä niiden hoidon ja kehittämisen suunnittelemiseksi. Ohjelma esittelee kunnan kehitysvaiheita, kokoaa yhteen eri lähteistä tietoja kulttuuriympäristöstä sekä esittelee inventoituja arvokkaita kulttuuriympäristöjä ja hankkeen toimesta kartoitettuja paikallisia erityispiirteitä. Ohjelma linjaa eri viranomaistahojen ja toimijoiden tehtävät, joita tarvitaan jatkossa kulttuuriympäristön erityispiirteiden ja arvojen säilyttämiseksi.

Inventoinneista ja kartoituksista on koottu tietoa aluekuvauksiin, rakennuskantaa esitellään kylistä eri puolilta Jalasjärveä. Koska vastuu kulttuuriperinnöstä on kaikilla, on tärkeää että tietoa on kaikkien saatavilla. Ohjelma suunnataan jokaiselle nykykurikkalaiselle ja seudusta kiinnostuneelle: virkamiehille, asukkaille, koululaisille ja eri toimijoille. Rungas kuvitus havainnollistaa esitystä. Ohjelmaan kootun tiedon toivotaan erityisesti innostavan työhön kulttuuriympäristön hyväksi. Laadittu ohjelma on aikansa ja arvostustensa tuotos, seuraava kulttuuriympäristöohjelma nostaa varmasti esiin uusia kohteita, jotka tässä ohjelmassa ovat jääneet huomiotta.

Luettelo valtakunnallisesti merkittävistä rakennetuista kulttuuriympäristöistä (lyhennys RKY):

Kohteet kertovat rakennetun ympäristömme monimuotoisuudesta ja antavat hyvän käsityksen sen kehityksestä. Kirkkojen, kartanoiden ja linnojen lisäksi edustettuina ovat kaupunki- ja teollisuusympäristöt, valtion laitokset sekä esimerkiksi maanviljelysympäristöistä, talonpoikaistoista ja kyläkokonaisuuksista.
www.rky.fi

Kulttuuriympäristössä näkyvät ihmisen toiminnan jäljet. Se on syntynyt ihmisen ja luonnon vuorovaikutuksesta. Kulttuuriympäristö on ihmisen rakentamalla, käyttämällä ja viljelemällä muuttamaa ympäristöä.

Kulttuurimaisemassa näkyy, miten ihmisen toiminta on sopeutunut luontoon ja käyttänyt hyödyksi sen elementtejä, maaperää, topografiaa ja ilmastoa.

Lähde: Katso, ymmärrä, hoida! – Kansalaisen kulttuuriympäristöopas

Mikä on arvokasta?

Kulttuuriympäristöihin liittyy miltei aina erityisiä arvoja. Ne voivat olla valtakunnallista, maakunnallista tai paikallisia. Maassamme on jo 1980-luvulla laadittu melko kattavat luettelot sekä valtakunnallisesti arvokkaista rakennetuista kulttuuriympäristöistä että merkittäviksi arvioituista maisema-alueista. Nämä luettelot ovat vastikään uusittu ja niille on annettu painava rooli maankäyttö- ja rakennuslain mukaisessa kaavoitusjärjestelmässämme, osana valtakunnallisia alueidenkäyttötavoitteita (www.ymparisto.fi). Se merkitsee sitä, ettei näitä nimettyjä kohteita saa kaavoituksen tai rakentamisen yhteydessä hävittää tai niiden kulttuurista arvoa vähentää.

Maakunnallisesti arvokkaat kulttuuriympäristöt on luetteloitu maakuntamuseoiden ja maakuntaliittojen toimesta ja pääosin merkitty maakuntakaavoihin.

Paikallisesti arvokkaita ympäristöjä on jo monin paikoin saatu kirjattua mm. kunnallisiin kulttuuriympäristöohjelmiin.

JALASJÄRVEN LUONTO

JALASJÄRVI OSA KURIKAN KAUPUNKIA

Kurikka sijaitsee Etelä-Pohjanmaan maakunnassa ja naapurikuntia ovat Ilmajoki, Kauha-joki, Laihia, Maalahti, Närpiö sekä Teuva. Kurikka itsenäistyi vuonna 1868 ja sai kauppalanoikeudet vuonna 1966. Kaupunki Kurikasta tuli vuonna 1977. Nykyinen Kurikan kaupunki muodostuu entisistä Jurvan ja Jalasjärven kunnista. Jurva liittyi Kurikkaan vuoden 2009 alusta ja Jalasjärvi vuoden 2016 alusta.

Jalasjärvi, joka sijaitsee Satakunnan ja Etelä-Pohjanmaan välisellä vedenjakajaseudulla, oli vielä keskiajalla erämaata, jossa pohjoissatakuntalaisilla oli eräomistuksia. Eräomistukset siirtyivät vähitellen kyröläisten ja ilmajokelaisten haltuun ja erämaakautensa viimeisessä vaiheessa Jalasjärven alueet olivat lähinnä ilmajokelaisten hallinnassa. Jalasjärvi mainitaan omana kylänään ensimmäisen kerran v. 1557, jolloin siellä oli viisi taloa. Kurikan saarnahuonekunta erotettiin Ilmajoen emäseurakunnasta vuonna 1672. Jalasjärven ensimmäinen kirkko vihittiin kirkoksi vuonna 1725 ja Jalasjärvi erotettiin omaksi seurakunnaksi vuonna 1858.

Kaskenpoltto mahdollisti uudisasukkaiden toimeentulon ja karjanhoito lisäsi myöhemmin toimeentulon mahdollisuuksia. 1800-luvulla asutus levisi edelleen ja peltoala kasvoi. Merkittävän lisän peltoalaan toi Luopajärven

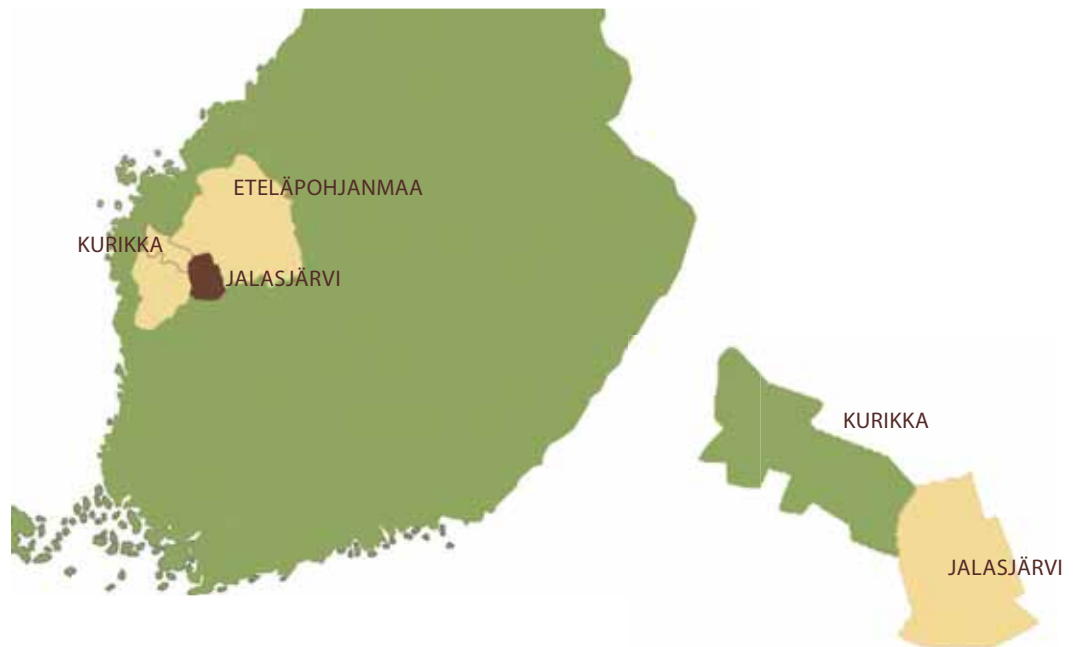
kuivatus. Liittyessään Kurikkaan Jalasjärven peltoala oli n. 19 000 hehtaaria.

Jalasjärven kunnassa asui sen lakkauttamishetkellä 7 779 ihmistä ja sen pinta-ala oli 830,42 km², josta 12,11 km² oli vesistöjä.

Jalasjärveltä on hyvät tieyhteydet Kurikkaan, maakuntakeskukseen Seinäjoelle ja Vaasaan sekä Tampereelle. Jalasjärven läpi kulkee valtatie 3 Helsingistä Vaasaan. Valtatie 19 Jalasjärveltä Seinäjoen kautta Uuteenkaarlepyyhyn halkoo Jalasjärvellä mm. Luopajärven. Jalasjärven itäosan kautta kulkee 1970-luvun alussa liikenteelle avattu Tampere-Seinäjoki-rata, sillä ei

kuitenkaan ole henkilöliikennepaikkoja Jalasjärven alueella. Lähimmät rautatieasemat ovat Seinäjoella ja Parkanossa. Lähin matkustajaliikenteen käytössä oleva lentokenttä on Vaasan lentoasema.

Jalasjärvi tunnetaan vahvana maatalousalueena, jossa kunnan lakkautushetkellä oli n. 550 maatilaa. Entinen Jalasjärven kunnan alue on Suomen kolmanneksi suurin maidontuottaja ja kuuluu maan kymmenen suurimman lihan tuottajan joukkoon. Jalasjärvellä toimivista yrityksistä tunnetuimpia ovat Jalas, Juustoportti, Jokipiin Pellava, Pramia ja Lennol.

SUURMAISEMA

Jalasjärven eteläosan kumpuileva maasto, jossa on runsaasti metsiä, soita ja kallioita, vaihtuu pohjoista kohti yhä suurempien peltoaukeiden lakeusmaisemaksi. Syystä Jalasjärveä voidaan kutsua Pohjanmaan portiksi.

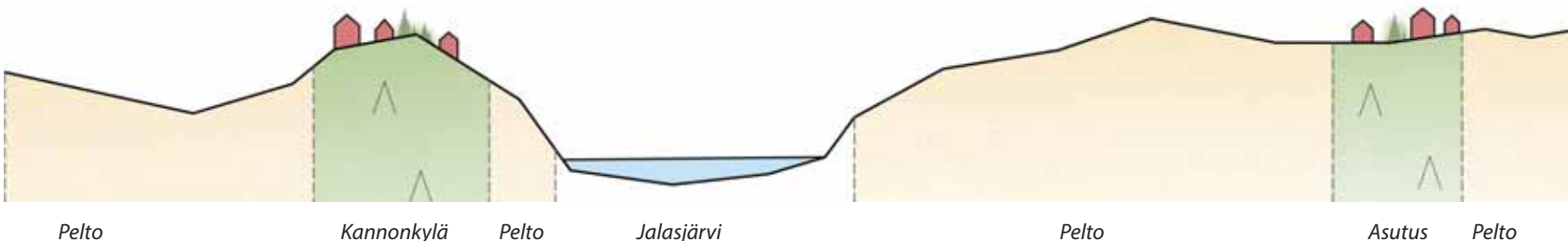
Eteläosa kuuluu maantieteellisesti Suomen selän vaihtumisvyöhykkeeseen, alue on karua, ja pellot sijaitsevat melko kapealla alueella pääasiassa latvajokien molemmiin puolin. Välialueilla on paljon soita ja karuja metsiä paljain kalliolineen. Jalasjärven eteläosasta löytyy korkeita kallioalueita, jotka ovat maisemallisesti merkittäviä. Jalasjärven korkein kohta löytyy Kloperovuorelta, jonka korkein kohta on peräti 192,5 metriä.

Kallioperä on paljastuneena metsäisillä alueilla sekä niiden korkeimmilla kohdilla.

Maasto Jalasjärvellä laskee melko jyrkästi siirryttäessä pohjoiseen. Matalaa lakeutta edustavat mm. Alavallin, Ylivallin, Ilvesjoen ja Jokipiin viljellyt tasangot. Luopajärven laaja viljelytasanko on syntynyt järvenkuivatuksen tuloksena, maisema on avara, tasainen ja laaja, kylätiet kiertävät järven ja selänmetsät rajaavat maisematilaa. Keskikylän eteläosassa ja Koskuella sekä osassa Hirvikylää korkeusvaihtelu lisääntyvät, maisema on kumpuilevaa ja joet virtaavat syvällä uomassaan. Maisemamaakunnallisen jaottelun mukaan ollaan Suomenselän

vaihtumisvyöhykkeellä. Ilvesjoen pohjoisosassa Ilvesjoen varsi muuttuu jyrkän kanjonimaiseksi ja tasoittuu joen yläjuoksua kohti pian tasaiseksi savilaaksoksi. Kanjoni-laakso on maisemallisesti kiinnostava ja tarkasteltavissa kylätien varrelta.

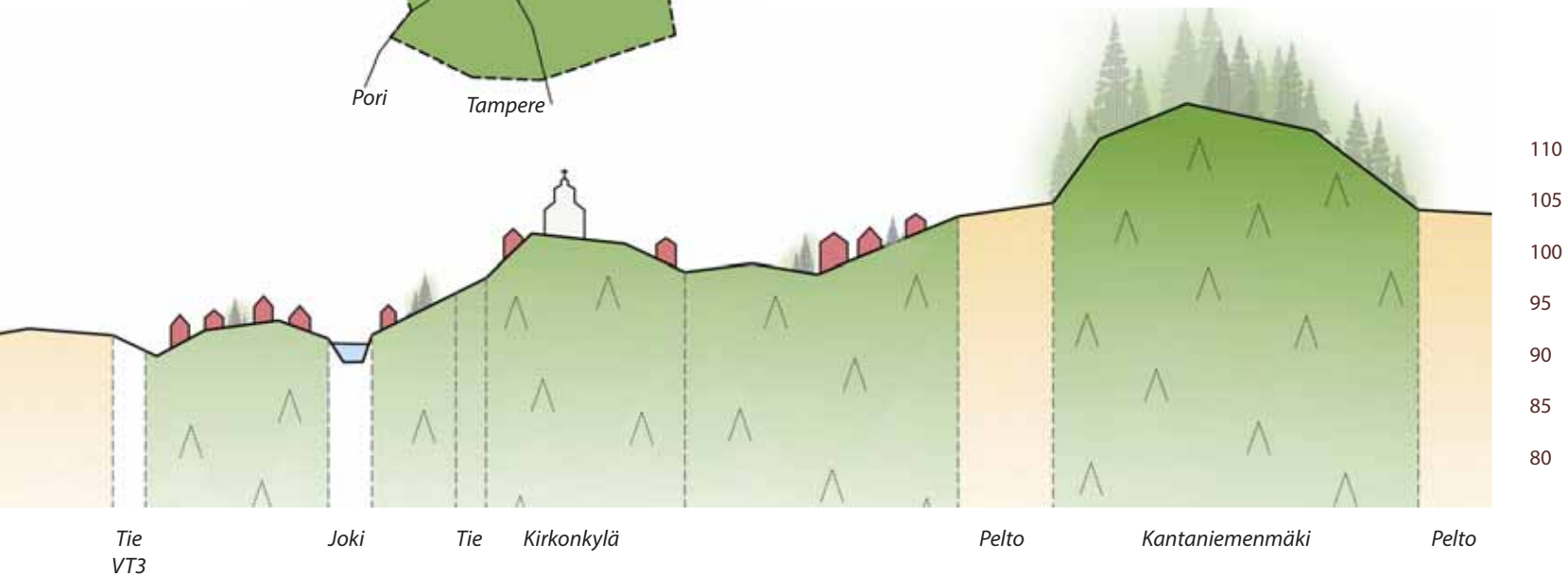
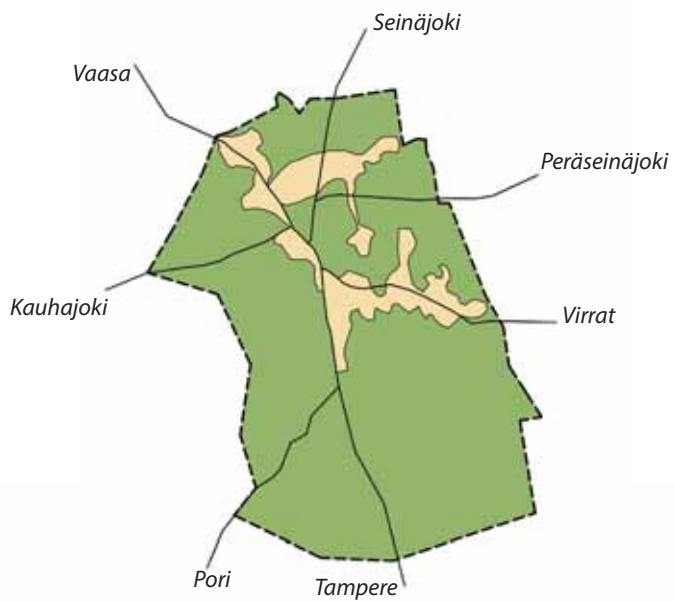
Hirvijoki ja Koskutjoki laskevat Jalasjokeen, joka ohittaa Jalasjärven keskustan ja Jokipiin kylän ja yhtyy Kurikassa Kauhajokeen, josta eteenpäin joki tunnetaan nimellä Kyrönjoki. Paikoin syvällä uomassaan virtaava joki erottuu avoimessa maisemassa. Maisemallinen solmukohta on Jalasjärven taajaman kohdalla, Jalasjoen varressa, jossa seisoo kirkko kylän korkeimmalla kohdalla.

Arto Halttunen

Jalasjoki virtaa Jokipiin kylän lävitse ja yhtyy Kurikan puolella Kyrönjokeen. Vasemmalla ylhäällä erottuu Petäyskylä, kuvan alareunassa näkyy entinen Jalasjärven meijeri, ns. Jokipiin meijeri Jokipiin keskustan reunalla. Edessä oleva silta on Jokipiin vanha silta, joka uusittiin vuonna 2017. Joen ylittävä tie on Tokerotie, Kauhajoen ja Alavuden välillä.

LUONTO

JÄÄKAUDEN JÄLKEEN

Jalasjärvi vapautui mannerjäätikön alta vähitellen noin 10 500 vuotta sitten. Aluksi alue jäi yli 100 metrin syvyydelle muinaisen Itämeren, silloisen Ancylusjärven pinnan alle. Makeavesinen Ancylusjärvenvaihe päättyi ja sitä seurasi 9000 vuotta sitten alkanut suolainen Litorinamerivaihe. Vesi oli korkeimmillaan noin 8000–7000 vuotta sitten ja ylimmän Litorinarajan sijainti vaihtelee Pohjanmaan alueella noin 88–100 metriä nykyisen Itämeren pinnan yläpuolella.

Vedenpinta alkoi laskea vähitellen noin 7000 vuotta sitten. Samalla mannerjäätikön painama maankuori alkoi kohota Fennoskandian alueella jäätiköitymistä edeltäneelle tasolle. Maa kohoaa Jalasjärven alueella yhä noin 7 millimetriä vuodessa. Litorinameren rannan vetäytyttyä syntyi luotoja, jotka laajenivat saariksi. Ne kasvoivat ja yhtyivät suuremmiksi manneralueiksi. Pitkä, kolme vuosituhatta kestänyt vetinen episodi näkyy Jalasjärven maisemassa hiesu-

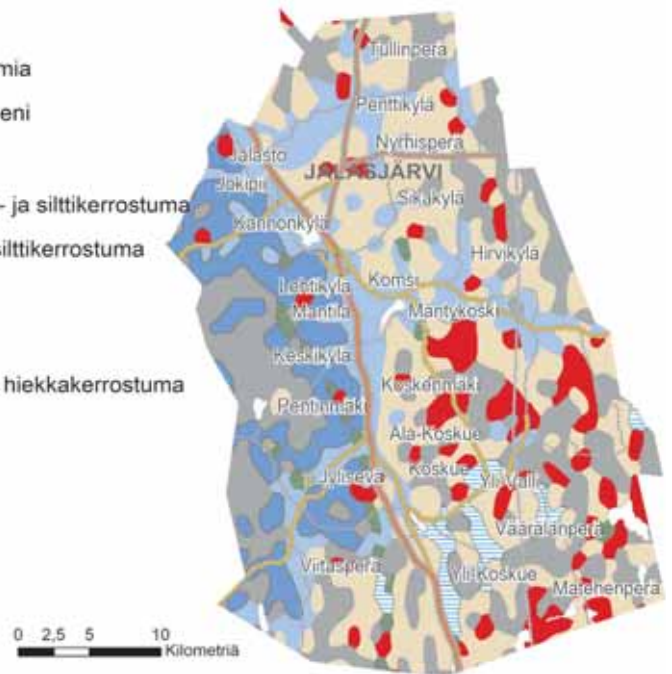
ja savimaina, joka antaa maisemalle loivapiirteisen muodon. Jalasjärven maanpinnanmuodot ovatkin pääosin matalia ja muodostuvat laajoista peltoaukeista sekä runsaista metsä- ja suoalueista. Alueen läpi virtaavan Jalasjoen reuna-alueet ovat savipitoisia ja vaihtuvat moreenimaiksi vasta lähellä kallioalueita. Savilaakso jatkuu korkeustasoille 80–110 metriä merenpinnan yläpuolelle ja maanpinnan muoto kumpuilee moreenikumpareiden kohdalla.

MAAPERÄ

Jalasjärven alueen yleisimmät maalajit ovat sora- ja hiekkamoreeni, siltimoreeni ja tunnusomaisina ovat paksuhkot savi-silttikerrostumat. Jalasjärven alueelle tyypillisiä ovat myös suuret suoalueet, joista yli 20 ha:n suuristen soiden yhteispinta-ala on 17 935 hehtaaria, mikä on 22 % kunnan maapinta-alasta (116 kpl). Jalasjärven suot sijoittuvat pääosin etelä- ja länsiosiin, mutta myös pohjois- ja koillisosissa on suuria suoalueita. Vähiten soita on keski- ja luoteisosissa Jalasjoen ja sen sivujokien savisilla jokilaaksoilla. Jalasjärven suot kuuluvat kilpiketaiden ja viettokeitaiden rajavyöhykkeeseen. Alueella on soidensuojeluohjelmassa Jalasjärven ja Kurikan rajalla sijaitseva Ponsineva-Ponsijärven alue, joka on suuruudeltaan 135 hehtaaria. Natura 2000-ohjelmaan kuuluu muutaman kymmenen hehtaarin suoalueet kunnan koillisosassa Mustasaarennevalle ja luoteisosassa Haukilamminnevalle.

Maaperä

- Kallioperän paljastumia
- Sora- ja hiekkamoreeni
- Siltimoreeni
- Homogeeninen savi- ja siltikerrostuma
- Kerrallinen savi- ja siltikerrostuma
- Turvekerrostuma
- Harju
- Litoraalinen sora- ja hiekkakerrostuma
- Vesistö

KALLIOPERÄ

Jalasjärven kallioperä kuuluu Keski-Suomen graniitidikompleksin reunaosiin ja laajemmassa perspektiivissä Jalasjärvi sijaitsee Fennoskandian kilven keskellä. Suomen geologisella kartalla Jalasjärven alue kuuluu noin 1900–1800 miljoonaa vuotta sitten muodostuneen vuorijonojen juuriosiin. Vuorijono syntyi, kun merenpohjan laatat tulivuorisaariketjuineen törmäsivät maan sisäisten virtausten ajamina koillisessa olleeseen laajaan manneralueeseen. Törmäyksen ja sitä heti seuranneen maankuoren vahventumisen tuloksena maan vaipasta tunkeutui runsaasti tonaliittista ja graniittista kiviluua, joka näkyy Jalasjärven aluetta hallitsevina syväkivinä. 1800 miljoonaa vuotta sitten kallioperä oli lopullisesti jäähtynyt ja vuorijono altistui nykypäiviin jatkuneella kulutuskaudella.

Valtakivenä alueella ovat syväkivet, joista yleisimpänä on tummanharmaa tonaliitti edustaen mantereisten laattojen törmäysvaiheen magmatismia. Tonaliittien lisäksi on erillisiä graniittisia ja kvartsimontsoniittisia intrusioita, jotka

Kallioperä

Syväkivi

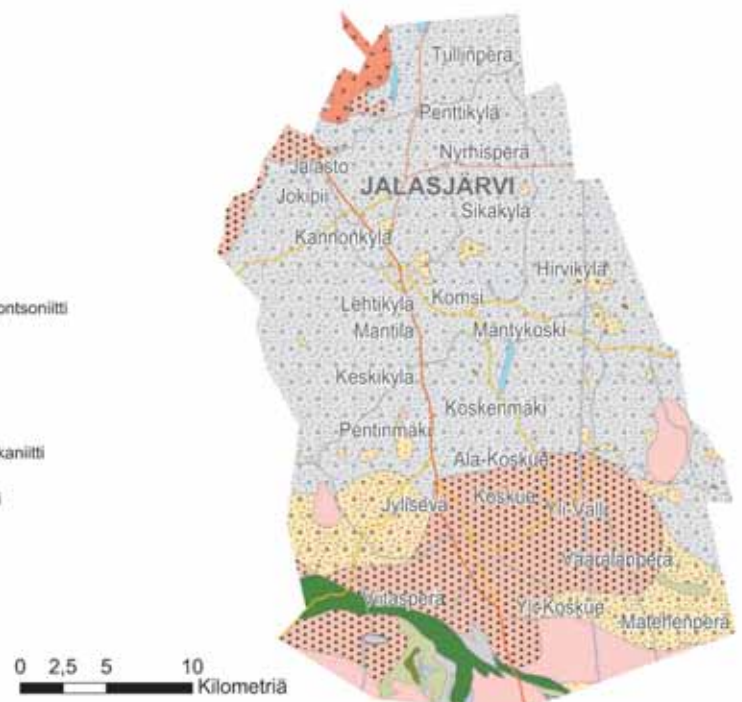
- Tonaliitti
- Porfyriininen graniitti
- Graniitti
- Granodioriitti
- Porfyriininen kvartsimontsoniitti

Vulkaaninen kivi

- Hapan vulkaniitti
- Intermediaärinen vulkaniitti
- Emäksinen vulkaniitti

Metamorfinen kivi

- Killegneissi

edustavat maankuoren vahventumisen jälkeistä magmatismia. Syväkivistä lisäksi tasarakeista granodioriittia on Jalasjärven kallioperässä pieninä alueina. Esimerkiksi Jalasjärven kuntakeskuksen itäpuoliset kalliot koostuvat granodioriitista. Syväkivet ovat useasti myös porfyyrisiä eli sisältävät hajarakeita. Alueen graniitit muodostavat pyöreähköjä, halkaisijaltaan 3-10 kilometrin levyisiä intruusioita, jotka ovat osittain porfyyrisiä. Granodioriiteissa kalimaasälpä muodostaa 1-2 cm:n kokoisia hajarakeita ja tonaliiteissa jopa 2-3 cm:n kokoisia. Lähes tasarakeista graniittia on Jalasjärvellä parissakin kohtaa. Laajimman alueen muodostaa Näätänevan luoteispuolella sijaitsevä pyöreähkö, noin 8 km² kokoinen intruusio. Tasa- ja keskirakeista punertavaa graniittia esiintyy Holkonperän lounaispuolella jatkuen Parkanon puolelle. Tätä graniittia kutsutaan Sammalkylän graniitiksi. Kivi on väriltään yleensä harmaata ja se on hyvin karkearakeinen sisältäen suuria 3-5 cm:n kalimaasälpäkiteitä. Jalasjärven eteläosassa Koskueella on myös pitkänomainen tulivuorisyntysten kivien vyöhyke.

Jalasjärven alueelta tunnetaan myös kalliora-

pautumia, joita on kolmenlaisia. Ylivallin alueen talojen kellareista on tavattu tiivistä soramaista rapaamaa muutaman metrin paksuudelta. Moroutumisena tunnettu rapautuminen on yleistä erityisesti Luovan kvartsimontsoniitille. Isot montsoniittiset lohkareet ja kallioselänteet ovat paikoin rapautuneet niin intensiivisesti, että jäljellä on vain 1-2 cm:n kokoisista kalimaasälpärakeista koostuvaa soraa. Luovan kvartsimontsoniitti on erityisen kaunista ja muistuttaa hiottuna Karelian Green-nimistä rakennuskiveä.

Sammaskylän graniitissa on tunnettu Pirunpesä. Pirunpesä on alueen merkittävin geologinen nähtävyys maisemallisesti arvokkaiden korkeiden kalliolakien ja suurten siirtolohkareiden lisäksi. Pirunpesä on ikivanha ja Suomessa ainutlaatuinen rapautumisonkalo, jonka nykyinen syvyys on 23 metriä ja halkaisija 14 metriä. Pirunpesä syntyi, kun kymmenien miljoonien vuosien kuluessa Isovuori oli kuivaa maata ja alttiina pitkäaikaiselle kemialliselle ja fysikaaliselle rapautumiselle. Pirunpesä on saanut nimensä paikalliselta väestöltä, sillä vanha kansa uskoi itse Pirun majailleen rapaamaa peittäneiden

Harri Maunumaa

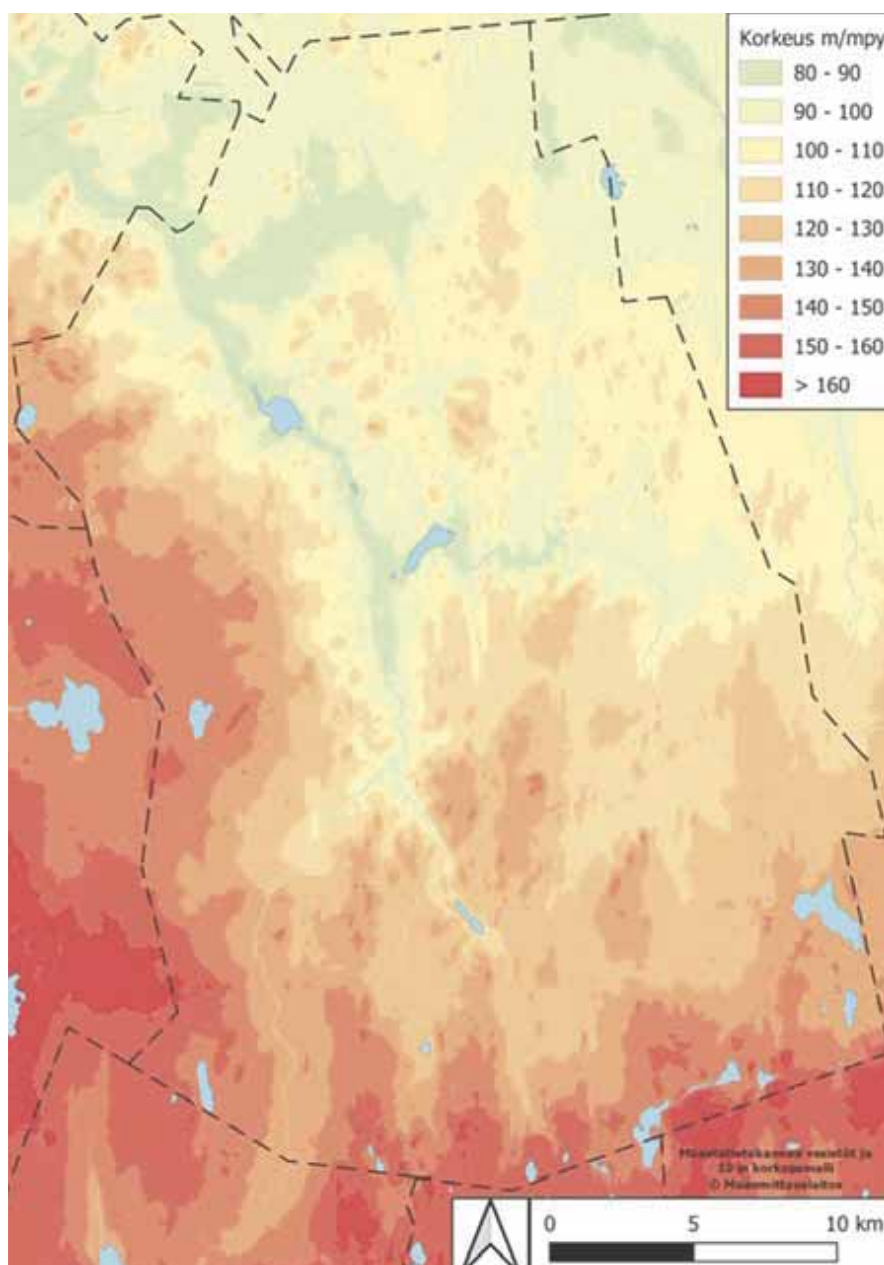
suurten lohkareiden onkaloissa. Jos tämä onkin tarinaa, niin toisaalta vanhat tunsivat näillä seuduilla tavattavan graniitin rapautumismerkkit. Niinpä jo vuonna 1920 tehdyssä tutkimuksessa mainitaan jalasjärvesten nimittäneen rapautumissoraa Lootin soraksi ja kovia rapautumisjäännöksiä Lootin kiviksi. Lootilla tarkoitettiin Lootia, jonka vaimo muuttui suolapatsaaksi.

TOPOGRAFIA

Jalasjärvi on pinnanmuodoiltaan pääosin matalaa lakeusmaisemaa, laajoja peltoaukeamia sekä isoja metsä- ja suoalueita on runsaasti. Alavaa lakeutta edustavat mm. Alavallin, Ylivallin, Ilvesjoen ja Jokipiin viljellyt tasangot. Luopajärven laaja viljelytasanko on syntynyt järvenkuivatuksen tuloksena, maisema on tasainen ja laaja, kylätiet kiertävät järven ja selänmetsät rajaavat maisematilaa. Keskikylän eteläosassa ja Koskueella sekä osassa Hirvikylää korkeusvaihtelut lisääntyvät, maisema on kumpuilevaa ja joet virtaavat syvällä uomassaan, maisemamaakunnallisen jaottelun mukaan ollaan Suomenselän vaihettumisvyöhykkeellä. Ilvesjoen pohjoisosassa Ilvesjoen varsi muuttuu jyrkän kanjonimaiseksi ja tasoittuu joen yläjuoksua kohti pian tasaiseksi savilaaksoksi. Kanjonilaakso on maisemallisesti kiinnostava ja tarkasteltavissa kylätien varrelta.

Hirvijoki ja Koskutjoki laskevat Jalasjokeen, joka ohittaa Jalasjärven keskustan ja Jokipiin kylän ja yhtyy Kurikassa Kauhajokeen, josta eteenpäin joki tunnetaan nimellä Kyrönjoki. Paikoin syvällä uomassaan virtaava joki erottuu avoimessa maisemassa. Maisemallinen solmu-kohta on Jalasjärven taajaman kohdalla, Jalasjoen varressa, jossa seisoo kirkko kylän korkeimmalla kohdalla.

Eryyisesti alueen eteläpuolelta löytyy korkeita kallioalueita, jotka ovat maisemallisesti merkittäviä. Jalasjärven korkein kohta löytyy Kloperovuorelta, jonka korkein kohta on peräti 192,5 metriä. Kallioperä on paljastuneena pääosin metsäisillä alueilla sekä niiden korkeimmilla kohdilla.

VEDET

JÄRVET

Jalasjärven järvistä suurin osa sijaitsee pitäjän eteläosassa. **Kolhonjärvi**, **Iso Madesjärvi** ja **Saarijärvi** tunnetaan kauniista maisemista, puhtaasta vedestä ja hiekkarannoista. **Käskylampi** ja **Mujujärvet** tarjoavat erämaaympäristöä. Rehevöitynyt **Rummukajärvi** on hyvä lintujärvi. Muita eteläosan järviä ovat **Vähä Madesjärvi**, **Liikajärvi**, **Mustalampi** ja **Korpijärvi**.

Järvien määrä vähenee siirryttäessä pohjoiseen. **Koskutjärvi**, **Hirvijärvi** ja **Jalasjärvi** sijaitsevat peltojen ja laidunten ympäröiminä. Ne ovat liettyneitä ja voimakkaasti rehevöityneitä. Siksi niissä on runsaasti kasvillisuutta.

Hirvijärvi tunnetaan laajalti hyvänä lintujärvenä, alueella on kaksi lintutornia. Jalasjärvi on matalahko järvi, jonka rannoilla on runsaasti kortekasvustoa ja se on kevätmuuttoaikana monien lintujen suosima levähdyspaikka. Jalasjärven keskustaajamassa sijaitseva Lamminjärvi on kunnostettu virkistystarpeisiin. Pitäjän luoteisosassa sijaitseva **Ponsijärvi** on hyvin matala, täysin kasvillisuuden peitossa oleva järvi, jonka vedenpintaa on padon avulla nostettu.

Liikapuron tekojärvi on tekojärvi Kurikan kaakkosisosassa Ylivallin kylässä. Liikapuron tekojärvi on yksi Etelä-Pohjanmaalle tehdyistä tekojärvistä, joiden tarkoituksena on säännöstellä Kyrönjoen tulvia. Liikapuron tekojärven vesipinta-ala on 310 hehtaaria ja sen valuma-alue on 2 700 hehtaaria ja kuuluu Seinäjoen valuma-alueeseen. Liikapuron tekojärvi rakennettiin vuosina 1966–1968. Järven rannoilla on kesäasutusta.

JOET

HIRVIJOKI, Jalasjoen sivujoki, Sanasluoma ja Madesluoma yhtyvät Keski-Vallissa, josta Hirvijoki alkaa virrata Ala-Vallin kautta kohti Hirvikylää ja edelleen Mäntykosken kautta Komsille laskien Hirvijärveen.

KOSKUTJOKI on Jalasjärvellä, Koskuen kylässä virtaava noin kuusi kilometriä pitkä joki. Joki saa alkunsa Koskutjärvestä, ja se kuuluu Kyrönjoen vesistöalueeseen ja Jalasjärven valuma-alueeseen. Joen molemmin puolin on useita kivikautisia asuinpaikkoja.

MUSTAJOKI saa alkunsa Mustajärvestä, jonka lasku-uoma on Mustaluoma. Se jatkuu Yli-Koskuelta Koskuen kirkonkylään, jossa se laskee Niskaluomasta Koskutjärveen.

Kylän keskellä, pituussuunnassa virtaa **Ilvesjoki**, joki saa alkunsa Karvian puolelta. Ilvesjoki yhtyy Koskutjokeen Hirvonmäen pohjoispuolella laskien edelleen Koskutjärveen.

NISKALUOMA on Jalasjärven eteläosassa virtaava pieni joki. Joki on leveydeltään 1–5 metriä ja se virtaa Koskuen Yli-Koskuella.

JALASJOKI on Kurikassa virtaava 58 kilometriä pitkä joki. Jalasjoki kuuluu Kyrönjoen vesistöalueeseen ja Jalasjärven valuma-alueeseen. Sen haarajokia ovat Hirvijoki ja Mustajoki. Joen vesi on humuspitoista ja sen happamuusaste vaihtelee välillä 5,5–7,0. Jalasjoen kalalajit ovat salakka, ahven, hauki, särki, lahna, särkilahna, pasuri ja kiiski, myös taimenta on joessa nähty.

Jalasjoki saa alkunsa Mustajärven ja Mustalammin alueen vedenjakajalta ja on aluksi nimeltään Mustajoki, kunnes muuttuu Hirvijärvellä Jalasjoeksi. Se virtaa läpi Jalasjärven keskustan ja Jokipiin kylän ja yhtyy Kurikassa Kauhajokeen, josta eteenpäin joki tunnetaan nimellä Kyrönjoki.

NATURA-ALUEET

HAUKILAMMINNEVA

Alue muodostuu soidensuojeluohjelman alueesta sekä siihen liittyvistä ympäröivistä metsä- ja suoalueista. Alue rajoittuu pohjoisessa, etelässä ja luoteessa metsätaloukskäytössä oleviin suo- ja metsäalueisiin. Länsipuolella alue rajoittuu Liikapuron tekojärveen ja itäpuolella Peurainnevan turvetuotantoalueeseen.

Haukilamminneva-Murtomaannevan suo-alue kuuluu periaatteessa Satakunnan ja Etelä-Pohjanmaan kermikeitaisiin. Vaikka Haukilammen lounaispuolella on konsentrinen kermikeidas, valtaosa alueen soista on kuitenkin eteläisiä aapasoiita. Suot ovat poikkeuksetta karuja.

Aapasuoalueen tyypillisimmät suotyypit ovat laajat kalvakkanevat. Alueella on myös rimpisiä osia. Keidassuolla kermiä ovat kanervarahkarämettä, kermien välissä on kuljunevoja ja allikoita. Murtomaanneva on pääosiltaan lyhytkortista nevaa. Puustoisten soiden suhteen erityisesti aluekokonaisuuden koillisosa on huomattavan tärkeä. Tonholanmäeltä, Etelä-Karkinmäen länsilaidalta sekä Haukilammenmäen eteläosasta löytyy puustoltaan koivu- mäntysekoitteisia kangas- ja korpirämeitä.

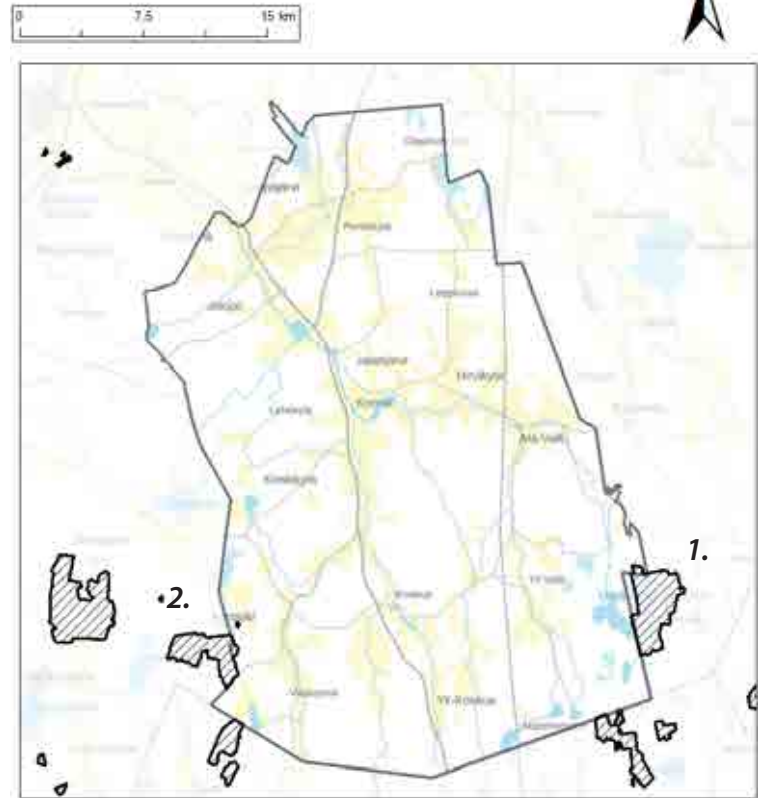
Humuspitoinen Haukilampi on länsi- ja pohjoislaidaltaan rahkaisten lyhytkorsinevojen ja rahkanevojen ympäröimä. Järven itälaitaa kiertää viehättävä 5-15 m leveä suursaraneva. Eteläpuolella lampi rajoittuu varttuviin kasvatusmetsiin.

Murtomaansaaret ja niiden luoteispuolinen kallioalue edustavat kohteen arvokkainta kallioluontoa. Maisema on yhdessä jäkäläisten kallioiden ja pienialaisten kangasrämeiden kanssa erittäin viehättävä ja muodostaa kauniin mosaiikin.

TULVAT

Luopajärven itäosan poikki kulkee Tampereelta seinäjoelle valtatie 19, joka ennen vuonna 1994 tehtyä korotusta joutui usein tulvaveden alle. Tulvien alla oli pahimmillaan 400 ha, ruoppaukset eivät olleet riittäviä. Länsi-Suomen ympäristökeskus otti 2000-luvun alussa Luopajärven esimerkki- ja kokeilukohteeksi,

1. Haukilamminneva
2. Mustasaarenneva

MUSTASAARENNEVA

Suoyhdistymän rakenne vastaa lähinnä aapasuota. Kohosuoluonne on heikosti kehittynyt. Hakoneva on pääasiassa lyhytkortista nevaa sekä rahkanevaa. Keskustassa on märkiä kalvakkaneva-alueita. Mustasaarennevan keskiosissa on rimpinevaa sekä lyhytkortista nevaa, osittain myös suursarakalvakkanevaa. Pohjoislaidalla on ruohoista sararämettä. Suon aukealla osalla on lähteistä johtuva lettokasvillisuusalue jareunärämeitä on jonkin verran ojitettu.

Hakonevan koillispuolella sijaitsevan Näsimäen luoteisosassa on pieni lehtoalue, jonka kasvillisuus on pääasiassa kostea lähteikkölehtoa ja lehtokorpea, osin tuoretta lehtoa. Mustasaarennevasta noin 2 km pohjoisluoteeseen sijaitsee pieni Rytiperän lähdeletto- ja lettorämealue, jolla kasvaa useita uhanalaisia kasveja. Alueelle on äskettäin kaivettu uusia oja.

Kohteeseen kuuluvat Mustasaarennevan-Hakonevan soidensuojelun perusohjelman alue, Näsimäen lehtojensuojeluohjelma-alue sekä valtakunnallisesti arvokas letto-Rytiperä.

jossa haluttiin estää alueella yleiset kesätulvat ja samalla haluttiin sovittaa yhteen tulvasuojelun ja maisemanhoidon tavoitteet. Tulvasuojelutoimien ansiosta kesätulvia ei juuri esiinny, kevät-tulvat ovat vähentyneet mutta voivat edelleen olla laajoja.

Pitäjän keskiosassa sijaitsevan Hirvijärven

pinta on yli 60 metriä pitäjän etelärajalla olevan Ison Madesjärven pintaa alempana. Nopean korkeuden putoamisen takia Jalasjoen latva- haarat, purot ja luomat ovat uurtaneet paikoin syviä laaksoja ja niissä on runsaasti kauniita koskia, kuten Mustaluoman kosket, Pitkäkoski Ilvesjoessa, ja Hirvijoen Jupakkakoski ja Mutkakoski.

Ilmakuva Luopajärveltä 8.4.2021, Jari Sivula

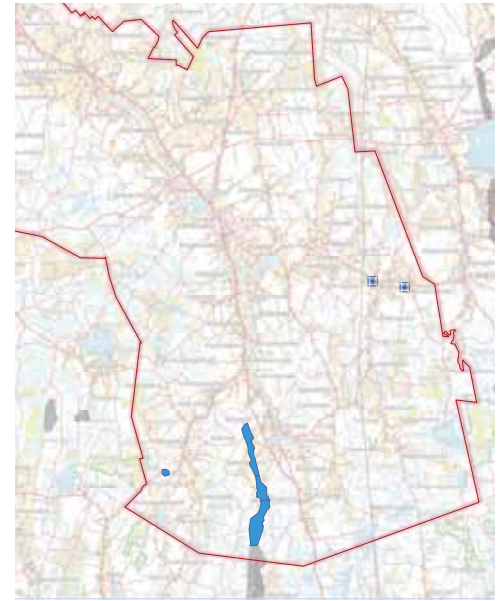

Pohjavettä on Suomessa lähes kaikkialla, mutta hyödynnettävissä olevan pohjaveden määrä riippuu maaperän ominaisuuksista. Pohjavesialueeksi rajatuilta alueilta pohjavettä on saatavissa käyttöön yhdyskunnan tarpeisiin riittävä määrä.

Entisen Jalasjärven kunnan alueella on kahdeksan pohjavesialuetta, joista seitsemän on luokiteltu vedenhankintaa varten tärkeiksi pohjavesialueiksi (luokka 1) ja yksi vedenhankintaa varten tärkeäksi pohjavesialueeksi, jonka pohjavedestä pintavesi- tai maakekosysteemi on suoraan riippuvainen (luokka 1E). Pohjavesialueista neljä (Koskue, Mustakangas, Mujunkangas ja Kihlakunnankangas) kuuluu kunnan eteläosassa valtatie 3:n länsipuolella sijaitsevaan harjujaksoon. Kihlakunnankankaan pohjavesialue jatkuu kuntarajan yli etelään Karvian ja Parkanon kuntien alueille. Harjujakson eteläosa erottuu ympäristöstään kohtalaisesti, mutta pohjoista kohti se tasoittuu mataliksi kumpareiksi. Pohjavesimuodostuma on Mujunkankaan pohjoispuolella suurelta osin keskellä peltoaukeaa ja osittain hieno-

rakeisten sedimenttien peitossa. Muodostuma kerää vettä ympäristöstään ja sitä purkautuu paikoin Mustajokeen. Koskuen, Mustakankaan, Mujunkankaan ja Kihlakunnankankaan pohjavesialueet sisältävän harjujakson kokonaispituus pohjois-eteläsuunnassa on noin 15 km, josta Kurikan puolella on noin 10 km. Pohjavesimuodostuman leveys itä-länsisuunnassa on 0,3–1,2 km. Koskuen, Mustakankaan, Mujunkankaan ja Kihlakunnankankaan pohjavesialueiden yhtenlaskettu kokonaispinta-ala on noin 11 km² ja niillä on arvioitu muodostuvan yhteensä 4 4450 m³ pohjavettä vuorokaudessa. Harjujakson pohjavesialueet ovat seudullisesti merkittäviä Jalasjärven vedenhankinnassa.

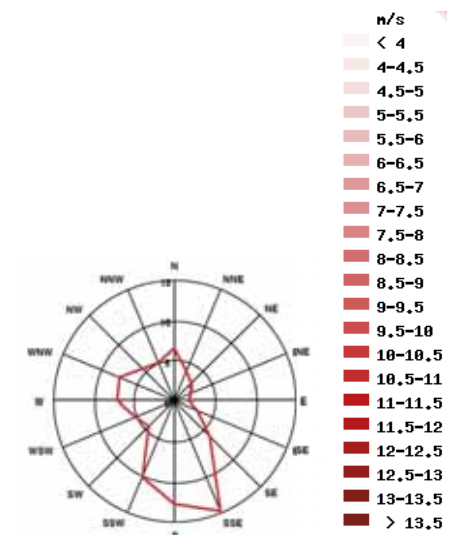
Lähteenmäen ja Venesmäenkallion pohjavesialueet ovat moreeni- ja rantakerrostumien peitossa olevia kalliomäkiä. Ala-Vallin ja Kokonkylän pohjavesialueet ovat kallioporakaivoja. Lähteenmäen, Venesmäenkallion, Ala-Vallin ja Kokonkylän pohjavesialueet ovat paikallisesti merkittäviä kyltien vedenhankinnalle.

ILMASTO

Vuonna 2009 julkistettu Suomen Tuuliatlas on tietokonemallinnukseen perustuva tuulisuuskartoitus ja sen tarkoitus on tuottaa mahdollisimman tarkka kuvaus paikkakohtaisista tuuliolosuhteista. Tuloksia on mahdollista tarkastella 2,5 x 2,5 kilometrin karttaruuduissa. Etelä-Pohjanmaalle sijoittuvat korkeat alueet lukeutuvat alueisiin, joilla hyvät tuuliolosuhteet luovat edellytyksiä tuulivoiman käytön lisäämiselle.

Vieressä tuuliruusu, joka havainnollistaa tuulen suunnat Vapaudentien mittausasemalla Seinäjoella 2007. (Seinäjoen kaupungin ilmanlaadun vuosiraportti). Rasterimainen tietokonemallinnus kuvaa tuuliolosuhteita Kurikassa (<http://www.tuuliatlas.fi>)

Ketkon mänty on maiseman kiintopiste kylätien varrella Koskuella.

Anttilanmäen metsälehmus kehystää kylätietä Luopajärvellä.

KASVILLISUUS

Jalasjärvi kuuluu kasvimaantieteellisessä jaotelmassa keskiborealiselle havumetsävyöhykkeelle. Yleisin metsätyyppi on tuore puolukka-mustikkatyyppin metsä, jossa valtapuuna on kuusi. Kuusen ohella kankailla kasvaa yleensä vaihtelevissa määrin sekapuuna sekä mäntyä että koivua. Pensaskerros on metsissä määrällisesti hyvin vaihteleva koostuen pääasiassa puiden taimista ja katajasta. Aluskasvillisuudessa puolukka ja mustikka ovat hallitsevia. Sammalkerroksessa seinäsammal ja kerrossammal ovat tavallisimmat lajit. Varsinaiset lehdot ovat alueella verraten harvinaisia ja kooltaan vaatimatomia. Iso osa Jalasjärven pinta-alasta on viljeltyä peltoa. Näillä alueilla luonnonvaraisille kasveille ja eläimille elinympäristöjä tarjoavat jokirannat, ojien ja teiden pientareet, tilakeskusten lähiympäristöt, käytöstä poistuneet pelto- ja laidunalueet, metsänreunat sekä peltojen keskelle jääneet saarekkeet.

Kurikan kaupungin sivuilla esitellään luontokohteita: <https://kurikan-kartta-kurka.hub.arcgis.com>

1. Valkovuokko. 2. Nuokkuhelmikkä. 3. Kurjenkello. 4. Keväinen linnunherne. 5. Rentukka. 6. Näsiä. 7. Kurjenpolvi. 8. Koiranheisi. 9. Kielo

SIKANIEMI

Luopajärven lainehtiassa järvenä Sikaniemi oli pieni saari. Sikaniemen maaperä on ravinteikasta, runsaslajinen, lehtomainen kasvillisuus on vallitseva. Kasvilajisto on hyvin runsas, n. puoleltoista hehtaarin suuruudessa metsäsaarekkeessa kasvaa yli 80 eri kasvilajia. Runsaina esiintyviä lajeja ovat kielo, sudenmarja, oravanmarja, lillukka, käenkaali ja isotalvikki. Alueella esiintyy myös syylijuuri, puna-ailakki, virmajuuri ja valkovuokko, pensaista Sikaniemessä kasvaa mm. pohjanpunaherukka ja metsäruusu, katajaa kasvaa melko runsaasti.

NÄSIMÄKI

Ilvesjoen länsiosassa, Vasikkanevan etelälaidalla, sijaitsee metsäsaareke, Näsimäki, Jalasjärven oloissa harvinaisen reheväkasvuinen lehto. Näsimäki kuuluu valtakunnalliseen lehtojensuojeluohjelmaan ja Natura-alueisiin. Lehto on pienialainen, pinata-alaltaan vain kolme hehtaaria. Puustossa ovat vallitsevina lajeina havupuut ja runsaasti isoja koivuja sekä pihlajia. Pohjakasvillisuus on lehdoille tyyppillistä. Nimensä mukaisesti siellä kasvaa erityisesti näsiä ja runsaasti myös mustakannonmarjaa. Paikalla kasvaa myös musta maariankämmeä, valkolehdokki, nuokkuhelmikkä ja sudenmarja sekä runsaasti komeita saniaisia, kuten sokea hiirpenorras, iso alvejuuri ja metsän alvejuuri. Talvikkilajeista Näsimäessä tavataan tähtitalvikkia, isotalvikkia ja nuokkotalvikkia.

HAUTAMAA

Larva-Valkaman lähellä sijaitsevan hyvin reheväkasvuisen alueen kasvillisuus on monipuolista. Sikaniemessä esiintyvän lajiston lisäksi alueella esiintyy keväinen linnunherne, metsävirna, lehtotesma, sormisara, näsiä, taikinamarja ja mustakannonmarja. Aikaisemmin alueella on kasvanut lehtokuusama, joka lienee metsänhakkuiden ja muiden toimenpiteiden vuoksi hävinnyt. Hautamaa rajautuu Koirainnevan turvetuotantoalueeseen.

ANTTILANMÄEN METSÄLEHMUS

Luopajärvellä on istutettu tällä paikalle jo 1800-luvun alkupuoliskolla. Se on perimätiedon mukaan tuotu etelämpää Hautamaasta, jossa sitä ei enää esiinny. Kuva vierisellä sivulla.

KETKON MÄNTY

Tämä rauhoitettu puuvanhus kasvaa Koskuella, vanhan kolmostien varressa. Vantterat oksat kaareutuvat mahtavina kilpikaarnaisesta rungosta. Puun ympärysmittaksi on mitattu 335 cm ja läpimitta on runsas metri. Tarina kertoo, että 1960-luvulla puu oli jo kaatotuomiolla puhelinlinjan vuoksi, mutta lähistön nokkela isäntä kiinnitti puuhun traktorista irrottamansa laatan, jossa oli vieraskielistä tekstiä. Ihmetteleville linjamiehille hän sanoi tekstin olevan latinaa ja tar koittavan rauhoittamista. Puu säästy! Ja hyvä olikin sillä tänä päivänä ei ole enää puhelinlankojakaan. Ihmisen tekniikka vanhenee, mutta puu pysyy. Myöhemmin puu on rauhoitettu virallisesti.

Harri Maunumaa

JALASJÄRVEN KULTTUURIYMPÄRISTÖN SYNTY JA KEHITYS

Esihistoriallinen Jalasjärvi

Arkeologi Mirja Miettinen 2021

Ympäristöstä

Pohjanlahden ympäristön jääkauden jälkeiseen kehitykseen vaikutti keskeisesti maankohoamisilmiö ja siihen liittyvät Itämeren rantaviivan muutokset. Heti jääkauden jälkeen maankohoaminen oli nopeinta. Ajan myötä vähentyvä ilmiö jatkuu edelleen. Nykyisin maa kohoaa Pohjanlahden piirissä eniten Kokkolan seudulla, n. 9 mm. vuodessa väheten etelään ja kaakkoon. Maankamاران loivan profiilin vuoksi maankohoamisen aiheuttaman rannansiirtymisen vaikutukset maisemaan ovat olleet ja ovat edelleen huomattavimpia juuri laakealla Pohjanmaalla.

Entinen Jalasjärven pitäjän sijaitsee pääosin Suomenselän vaihettumisvyöhykkeellä.

Alueella oli merenrantaa jääkauden päättyessä. Maan kohotessa rantaviiva siirtyi kauemmas länteen ja esim. n. 7000 vuotta sitten Kyrönjoen suu oli Kurikassa n. 80 m korkeudella nykyisestä merenpinnasta lukien. Silloin Jalasjokilaakso ja Luopajärvi, puhumattakaan niitä korkeammalla olevista Jalasjärvestä ja Hirvijärvestä 80–100 m korkeuksien yläpuolella, olivat jo sisävesistöjä.

Maankohoamisen mukana muuttuivat myös luonnonolot. Heti jääkauden jälkeen ilmasto oli arktinen ja tundran ruoho- ja pensaskasvillisuus vallitseva. Ilmaston lämmitessä, boreaalivaiheessa, metsät muuttuivat koivu- ja mäntymetsiksi. Seuranneessa atlanttisessa vaiheessa kostean ja lämpimämmän ilmaston myötä kasvillisuus runsastui ja monipuolistui. Jalot lehtipuut yleistyivät ja merenrantojen, vesijätöjen ja rantaniittyjen kasvilajit olivat tavallisia. Runsaammin ihmiselle asuttavaksi kelpavaa maata Pohjanmaalla on ollut boreaalisessa sekä seuran-

neessa atlanttisessa ilmastovaiheessa, n. 7000–5000 eKr.. Vuotuisen keskilämpötilan on arvioitu silloin vastanneen nykyisen Keski-Euroopan oloja ja onkin puhuttu kivikauden pitkästä kesästä. Tulee kuitenkin muistaa, että silloinkin maassamme oli neljä vuodenaikaa. Maisema oli kauttaaltaan sulkeutunutta, metsäistä, avoimia paikkoja oli vähän, vain rannoilla, kalliomaastoissa ja paloaukeilla. Metsät olivat lehtipuuvallisia sekametsiä. Kuusta ei metsissä vielä ollut, sillä se levisi maahan idästä vasta vähitellen ja saavutti pronssikauden kuluessa lounaisrannikon n.1000 eKr.

Pronssikauden lopulla ilmasto viileni ja muuttui ajanlaskun vaihteessa ja rautakauden kuluessa nykyisen kaltaiseksi, subborealiseksi. Lehtimetsät muuttuivat vähitellen mänty- ja kuusivaltaisiksi sekametsiksi. Viilenemisen myötä soistuminen lisääntyi.

Karttatyö Janne Rantanen/Seinäjoen museot

Etelä-Pohjanmaan nykymaisema jaetaan neljään luonnonmaantieteelliseen maisemavyöhykkeeseen:

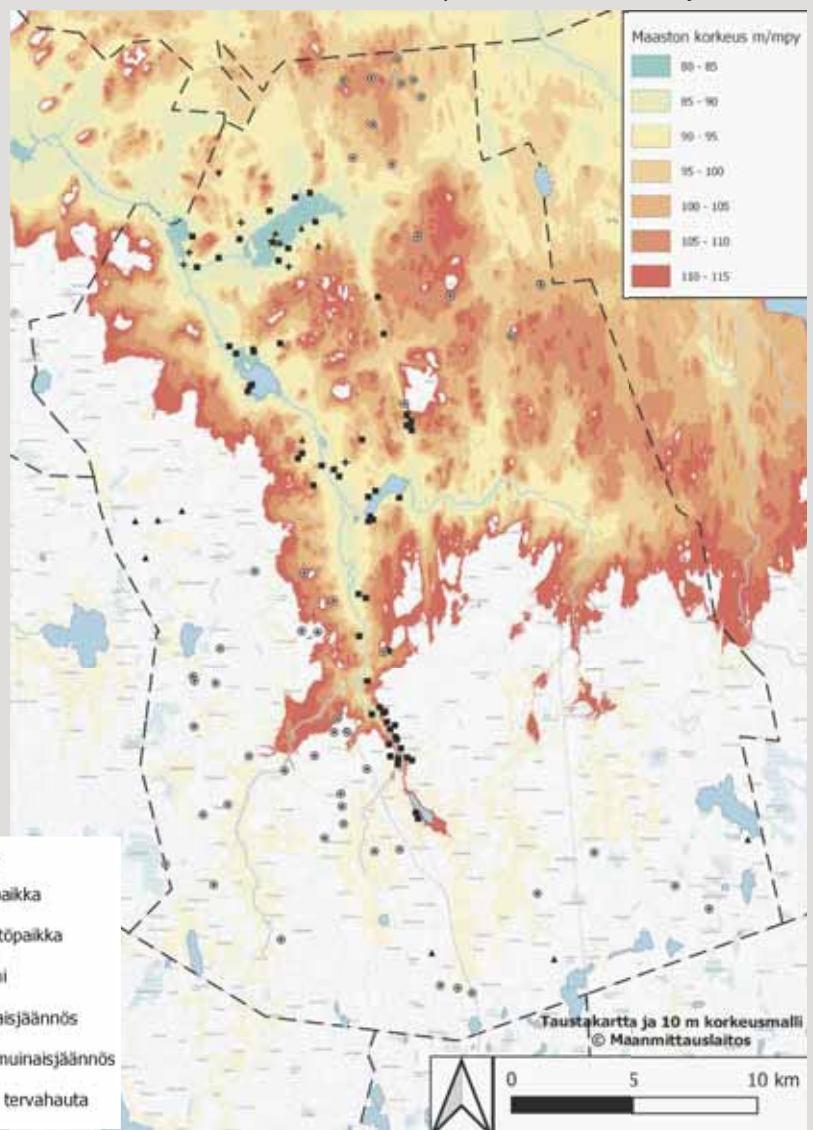
Suomenselän alue kauimpana idässä ja kaakossa käsittää vedenkoskemattomia maita, jotka ovat sijainneet yläpuolella jääkauden jälkeisen Itämeren korkeinta rantaa.

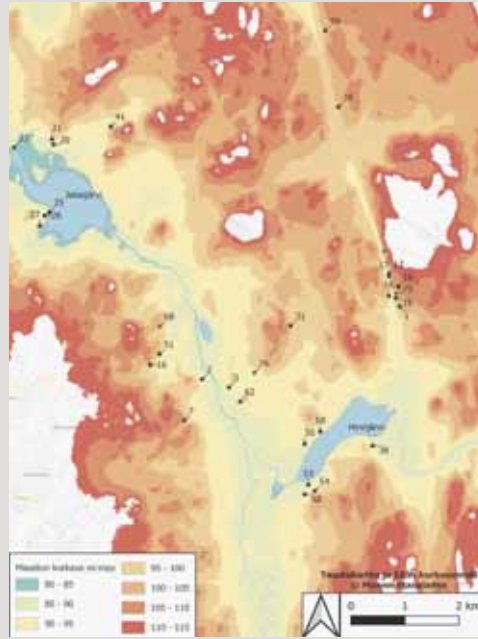
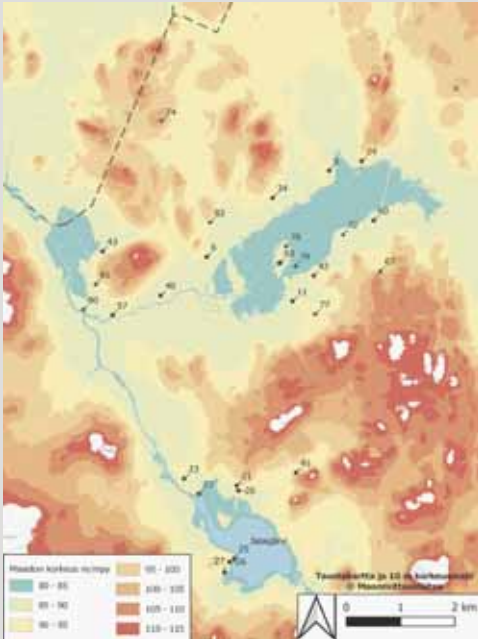
Suomenselän vaihettumisvyöhyke vapautui ensiksi vedestä. Se on Pohjanmaan jokien ja Keski-Suomen järvialueen välistä vedenjakajaseutua. Vyöhykkeellä sijaitsevat Pohjanmaan vanhimmat tunnetut kivikautiset asuinpaikat, n. 8000–5100 eKr., mesoliittisen eli esikeraamisen Suomenselän kulttuurin ajalta.

Lakeusvyöhykkeelle leimallisia ovat jokilaaksot laajoine savikoineen ja laaksojen välisine metsä- ja suoalueineen. Alue on paljastunut veden alta runsaan kolmentuhannen vuoden kuluessa. Pääosa tunnetuista kivikautisista asuinpaikoista sijaitsee täällä. Ne ajoittuvat kampakeraamisen kulttuurin ajalta kivikauden lopulle, n. 5100–2000 eKr.

Rannikkovyöhyke on noussut kuiville viimeksi. Siellä rantaviiva siirtynyt näkyvimmin edelleen maankohoamisen vaikutuksesta. Maisemakuva on vaihtelevampaa ja pienipiirteisempää kuin lakeudella. Vyöhykkeellä sijaitsee pääosa myöhäisimmistä kivikauden asuinpaikoista sekä useimmat pronssi- ja rautakautisista muinaisjäänöksistä, ajalta n. 1800 eKr.–1150 jKr.

Jalasjärven seudulla rantaviiva on ollut 115 m käyrällä nykyisen käsityksen mukaan noin 7500 eaa, joidenkin satojen vuosien tarkkuudella.

Karttatyö Janne Rantanen/Seinäjoen museot

Muinisjäännöksistä ja löydöistä

Jalasjärven tiedossa olevista kiinteistä muinajäännöksistä valtaosa on kivikautisia asuinpaikkoja (muinajäännösrekisterissä 63 kpl). Ne on todettu 1900-luvun ja 2000-luvun arkeologisissa maastoinventoinneissa ja -tarkastuksissa. Ne sijaitsevat Jalasjärvellä valtaosaksi nykyisten jokilaaksojen rinteillä. Asuinpaikoista ei maan pinnalle ole näkyviä merkkejä, vaan niistä kertovat maastossa havaitut löydöt, yleensä rikotuilta maanpinnan kohdilta kuten viljelysmaiden pinnasta, tie- ja ojaleikkauksista, sora- ja hiekkakuoppien reunoista jne.

Monet aikoinaan pelloilta yksittäin löytyneet kiviesineet ovat olleet inventointia tekeville arkeologeille usein hyvinä viitteinä kivikautisesta asuinpaikasta.

Jalasjärvellä talteen saatujen esihistoriallisten esinelöytöjen pääosa on yksittäin löytyneitä kivikautisia kiviesineitä. Huomattava osa niistä on jo 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa paikallisten löytämiä. Entisajan viljelytyöissä pellon pintamaata näki hevosen perässä kulkiessa eri tavalla kuin nykyisin traktorin pukilta.

1800- ja 1900-lukujen vaihteessa maassamme vaikutti muutamia muinaisesineiden kerääjiä. Heistä tunnetuimpia oli ylistarolainen Salomon Wilskman. Kierrellessään työksensä mm. lumpuja keräten pääasiassa Pohjanmaalla ja Satakunnassa tämä ”Junnoon Salu”- keräsi taloista myös muinaisesineitä. Kansallismuseo oli hänen kanssaan sopinut kerättyjen muinaisesineiden lunastamisesta Kansallismuseon kokoelmiin.

Museovirastossa, johon Kansallismuseo nykyisin kuuluu, on löytöjen lisäksi talletettuina myös kaikkien löytöjen saatavissa olleet löytötiedot. Samoin siellä ovat myöhempien maastoinventointien ja tarkastusten yhteydessä talteen otetut löydöt ja laaditut löytöraportit. Yksittäisiä löytöjä on jonkin verran päätyneet Pohjanmaan museoon Vaasaan, Hämeen museoon Tampereelle, Satakunnan museoon Poriin ja Jalasjärven kotiseutumuseoon.

Pohjanmaan esihistoriallisen ajan maisema erosi siis suuresti nykyisestä. Kasvillisuus ja eläimistö ovat olleet pääpiirteissään samanlaisia kuin vastaavanlaisissa ympäristöissä muuallakin. Kuitenkin Pohjanmaalle myöhemmin tunnusomaiset laajat ja komeat lakeudet, viljelysaukeat puuttuivat kokonaan. Kivikauden lukumäärältään vähäinen väestö oli metsästäjiä ja keräilijöitä, eikä vesistöjen varsille keskittynyt ja luultavasti jatkuvasti liikkuva asutus muuttanut maisemaa vielä sanottavasti. Pronssi- ja rautakaudenkin asutus Pohjanmaalla keskittyi rannikon tuntumaan ja muutamien jokien, kuten Vöyrinjoen, Kyrönjoen, Laihian- ja Maalahdenjoen silloisiin suistoihin. Asutusyhteisöt olivat pieniä eikä niiden vaikutus maisemaan kovin huomattavaa. Rautakautisten vähälukuinen karja laidunsi rantaniityillä ja metsissä. Pienet viljelykset sijaitsivat asutuksen lähellä ja sen tuntumassa on ehkä poltettu myös pienialaisia lehtokaskia. Tärkeitä olivat rantaniityt ja vesijätöt, joita käytettiin laiduntamiseen ja joilta karjan talvirehu kerättiin. Karjan tärkein tuote oli vielä keskiajalakin karjanlanta, jota tarvittiin pienten pelto-tilkkujen lannoittamiseen. Tällaisista pelloista on uudemmissa arkeologisissa tutkimuksissa merkkejä Pohjanmaalta rautakauden keskivaiheilta, n. 400-500 -luvulta jKr. Pohjalainen kytöviljely, joka vaikutti enemmän maisemaan, alkaa kuitenkin vasta historiallisella ajalla.

Pyyntielinkeinot, metsästyks, kalastus ja keräily, ovat olleet koko esihistoriallisen ajan keskeisiä elannon hankkimistapoja. Kalastusta on harjoitettu sekä rannikolla että sisävesissä kivikaudelta lähtien. Rannikolla myös hylkeenpyynti on ollut kivikaudelta saakka tärkeää 1900-luvun alkupuolelle saakka.

Tutkimuksista

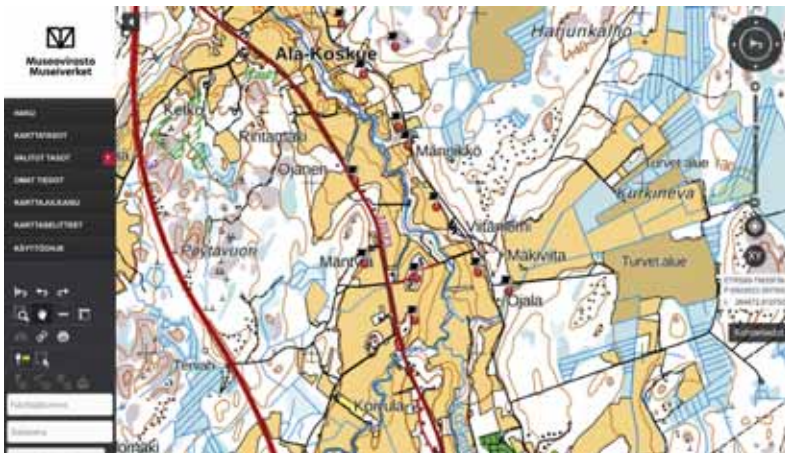
Jalasjärven esihistoriasta on olemassa Ville Luhon laatima ja 1958 julkaistu yhteenveto (Luho 1958; Kyrönmaa X), joka perustuu sen aikaisiin tietoihin. Uudempaa selvitystä tai yhteenvettoa ei ole tehty eikä kunnollista kokonaiskuvaava tämän hetken tietojen pohjalta ole hahmoteltavissa.

Koko pitäjän käsittävää arkeologista inventointia ei myöskään ole olemassa. Jotain on kuitenkin tehty. Vuosina 1979 ja 1980 tarkastettiin silloisen Vaasan seutukaavaliiton rahoituksella ja sen ohjelmaan liittyen löytöpaikkoja ja aikaisemmin todettuja kivikautisia asuinpaikkoja. Vuonna 1996 tehtiin Luopajärven tulva- ja vesiensuojelualueella arkeologinen inventointi, joka liittyi Ympäristökeskuksen hankkeeseen Luopajärven tulva- ja vesiensuojelun sekä kulttuurimaiseman hoidon yhteensovittamiseksi. Vuonna 2005-2006 inventoitiin muinajäännösten osalta Jokipiin, Rajalan ja kirkonkylän osayleiskaava-alueita. Kaikissa mainituissa inventoinneissa löytyi useita ennestään tuntemattomia kivikautisia asuinpaikkoja.

Lukuun ottamatta kolmea pienialaista kaivausta, ensimmäinen v. 1947 ja muut vuosina 1996 ja 2007, ei muita arkeologisia kaivauksia Jalasjärvellä ole tehty.

Kuvakaappaus karttanäkymästä joka avautuu Jalasjärven muinajäännöskohteita etsiessä. Se löytyy osoitteesta www.kyppi.fi ja valitsemalla arkeologiset kohteet ja kunnan. Kohdetta klikkaamalla saat auki tietoa ja mahdolliset kohdetta koskevat tutkimukset.

Kulttuuriympäristön palveluikuna on Museoviraston ylläpitämä palvelu, joka sisältää viraston arkistoon, rekistereihin ja kokoelmiin tallennettua tietoa arkeologisesta kulttuuriperinnöstä ja rakennetuista kulttuuriympäristöistä.

Nykyinen asutus pohja syntyy ja laajenee

Jalasjärvi Satakunnan ja Etelä-Pohjanmaan välisellä vedenjakajaseudulla oli vielä keskiajalla erämaata, jossa pohjoissatakuntalaisilla oli eräomistuksia. Muinaiset eräreitit ovat Parkanon pohjoisosissa jakaantuneet kolmeksi. Läntisin kulki Kuivasjärven – Saarijärven – Koskusjärven kautta Hirvijärvelle. Toinen reitti kulki Kanarijärveltä – Madesjärven jälkeen seurailleen Madesluoman vartta Ylivalliin ja edelleen Taivalkosken kautta Hirvijärvelle. Kolmas, itäisin reitti on kulkenut Kihniön Korhosjärveltä Kihniänjokea pitkin Sammattijärven kautta Seinäjokeen. Muinaisia eräreittejä on havainnollistettu mm. Ylivallin Joulu-lehdessä vuodelta 1996. Kun Kyrönjoen ala- ja keskijuoksu oli saanut viimeistään 1100-luvulla kiinteän asutuksen, alkoi Jalasjärven seudun suurissa metsissä liikkua Satakunnan erämiesten ohella myös kyröläisiä ja ilmajokisia. Metsästyksen ohella ilmajokiset harjoittivat ahkerasti kalastusta Jalasjärven lukuisilla pikkujärvillä.

Jalasjärvi mainitaan omana kylänään ensimmäisen kerran vuonna 1557, jolloin siellä oli viisi taloa. Veroluetteloista selviää, että Jokipii, Kanto ja Luopa olivat olemassa jo v. 1546, Raholampi pantiin verolle 1549 ja Tuisku 1550-luvun alussa. Asutus näyttää syntyneen samoihin aikoihin, jol-

loin Kustaa Vaasa julisti asumattomat erämaat kruunun omaisuudeksi.

1560-luvulla olot maassa heikkenivät, valtakunta oli sodassa Tanskaa ja seuraavalla vuosikymmenellä Venäjää vastaan. Uudisasutustoiminta Jalasjärvellä tyrehtyi lähes kokonaan ja uudistilojen sijaan veroluetteloihin alkoi ilmestyä autiutiloja. Jalasjärvi joutui pian nuijasodan pyörteisiin, taisteluja paikkakunnalla ei käyty, mutta joukkojen läpimarssi aiheutti taloille rasitusta. Taloluku jähmettyi seitsemäksi aina 1600-luvun puoliväliin asti.

Jalasjärven olot muuttuivat voimakkaasti 1600-luvun jälkipuoliskolla, uudisasutustoiminta oli ennennäkemättömän vilkasta ja taloja perustettiin ahkerasti. Pohjanmaan jokilatvojen historiassa oli alkanut uusi tervan aikakausi. Sitä mukaa kuin rintakyltien lähimetsät hupenivat, tervahautoja alettiin rakentaa yhä syvemmälle erämaihin. Paikkoihin joissa aikaisemmin oli totuttu vain metsästäämään ja kalastamaan. Vanhat eräsaunat otettiin uuteen käyttöön ja uusi tervasauna ja terva-aitta rakennettiin tervahaudan viereen. Ne olivat usein uusien asustusten alkuja, joihin rintakylistä muutti vähitellen vakinaisia asukkaita. Vuonna 1714 taloja oli tervanpolton ansiosta jo 40, eli taloluku oli lähes kuusinkertainen. Vuosien 1720-1740 välillä uudistilojen perustaminen pysähtyi. Valtiovalta pelkäsi ripeän uudisasutuksen johtavan metsien loppumiseen, eivätkä paikalliset talolliset mie-

lellään nähneet uusia asukkaita alueellaan, sillä se vähensi heidän mahdollisuuksiaan hyödyntää yhteisiä maa-alueita.

Torpparilaitos teki kuitenkin tuloaan maakuntaan, Jalasjärven ensimmäisenä torppana pidetään Luopajärvellä olevaa Virnalan kalastajanasumusta, joka kuului Ilmajoen pappilalle. Vuonna 1770 Jalasjärvellä oli jo 10 torppaa ja 7 sotilastorppaa. Kun perintötiloja oli samaan aikaan 29 ja kruununtiloja 18, nousi Jalasjärven talouksien määrä vähintään 70:een.

Ratkaisevan käännekohdan takamainen asutushistoriassa muodostivat vuosien 1773 ja 1777 isojakoasetukset, jolloin Jalasjärvellä alkoi pika-asutuskausi. Kullekin talolle oli jaettava enintään 1200 tynnyrialaa maata ja ylijäämä eli ns. liikamaa annettava uudesta verosta uudisasukkaiden viljeltäväksi. Tämä antoi edellytykset laajalle asutustoiminnalle. Vuoteen 1801 mennessä kappelikunnan talonnumeroiden lukumäärä kohosi 55:stä 105:een. Isojaon toimeenpano näkyi myös vanhojen kantatalojen halkomisena. Jalasjärven taloluku kohosi 1808 mennessä 262:een.

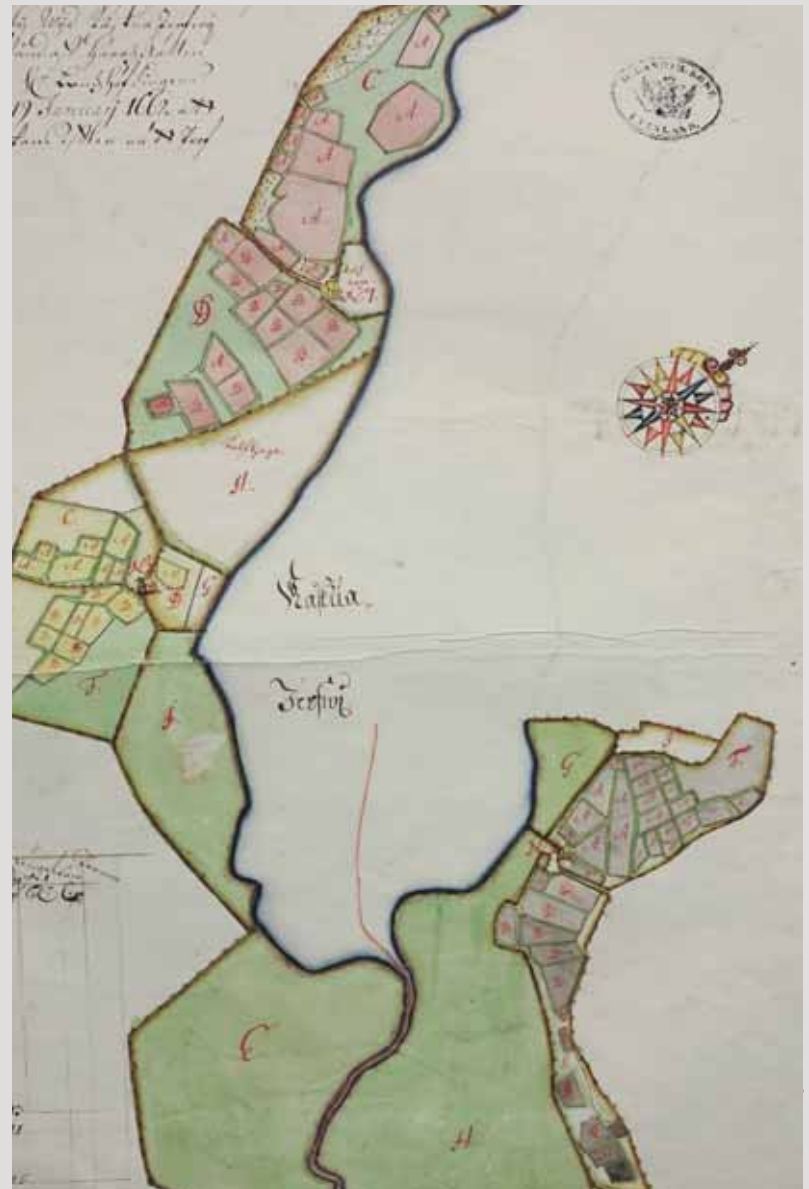
Asukasluvun voimakas kasvu oli seurausta tervanpoltosta, isojaosta ja seuraavaksi kydönpoltton mahdollistamasta kytöviljelystä.

Jalasjärven asukasluku kasvoi 1800-luvulla edelleen nopeasti. Maatalous liitännäiselinkeinoineen vaurastutti väestöä. Uudisasutusta syntyi ja työtä tarjoutui itsenäisille ammattiharjoittajille. Asukkaita muutti ympäristökunnistakin.

Hirvijärven Kaukola ja Ventelä maakirkkartasta vuodelta 1706. Kristofer Mört. KA E45 9. Kuva Riitta Jaakkola

Koskuen Vanhatalo vuonna 1706. Kristofer Mört. KA E45 33. Kuva Riitta Jaakkola

Isojakokartassa vuodelta 1749 Jalasjärven kirkonkylää. Detalji isojakokartasta KA E46 26/1. Fredrik Rönholm. Kartassa vasemmalla kappalaisen virkatalo Vuohiluoma ja oikealla Jalasjärven kirkon seutua. Kuva Riitta Jaakkola

Veljeksien Erkki ja Valentin Simunanpojan talot Luopajarvi ja Köykkä Luopajarven rannalla vuonna 1706. Petter Uhmin KA E45 39/1. Kuva Riitta Jaakkola

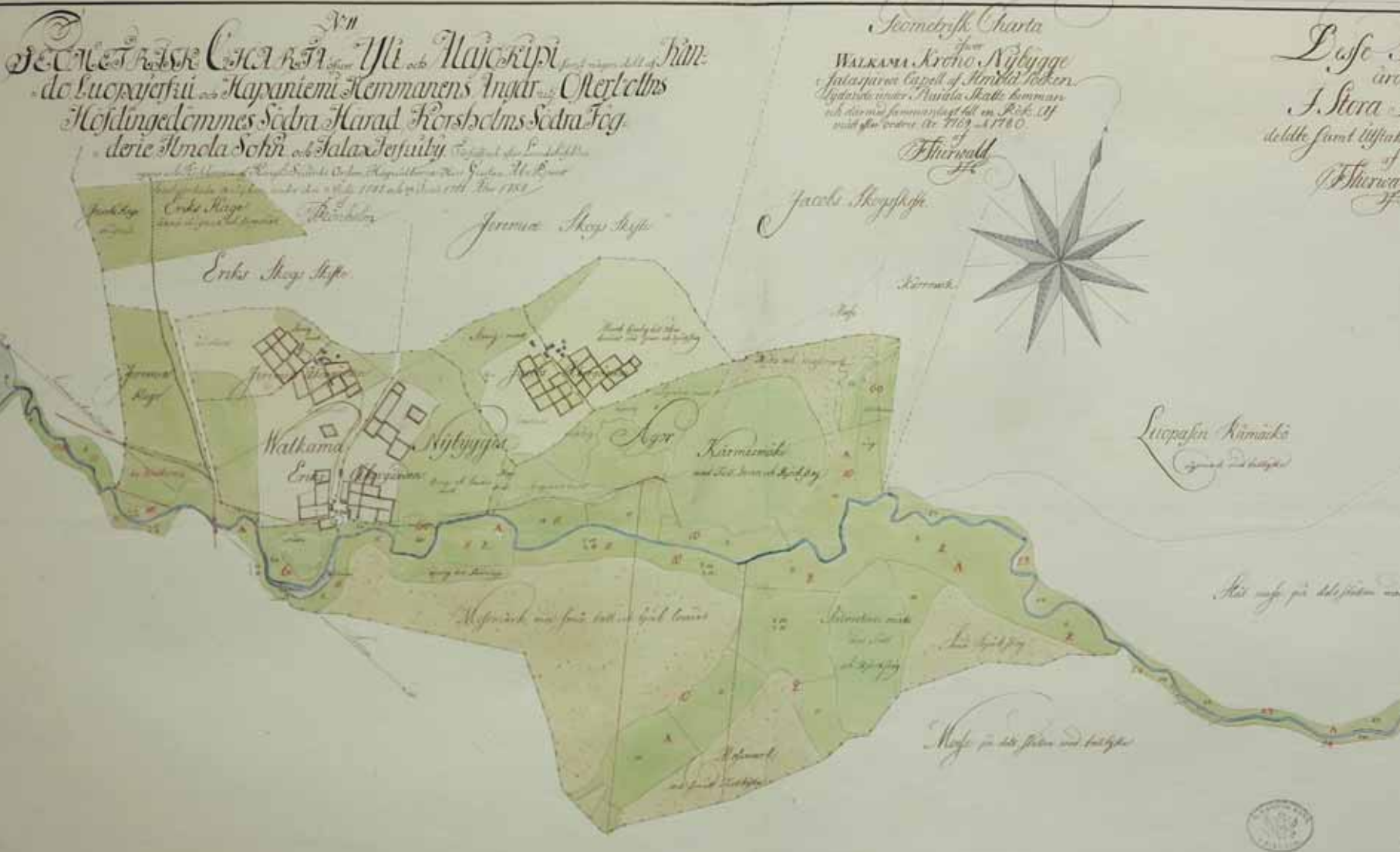

Yli-Jokipii ja Ala-Jokipii isojakokartassa vuonna 1754. Fredrik Rönholm. KA E44 4/9. Kuva Riitta Jaakkola

Detalji isojakokartasta, jossa Harri ja Petäys vuonna 1754. Fredrik Rönholm. KA E44 4/18. Kuva Riitta Jaakkola

Jalasjokeen laskevan luoman varteen perustettiin Isossajaossa Valkaman torppa vuonna 1751. Fredrik Rönholm. KA E44 4/11. Kuva Riitta Jaakkola

Luopajärvi ja Köykkä isojakokartassa vuonna 1753. Fredrik Rönholm. KA E44 4/6. Kuva Riitta Jaakkola

Ilmajoen kappelista omaksi seurakunnaksi

Ilmajoen kirkkoherrana oli vuosina 1652–73 Henrik Jakobinpoika Peldan, joka halusi saada syrjäkulmillakin asuvat seurakuntalaisensa kirkkoon ja kristillisen opetuksen piiriin. Peldan ryhtyi puuhaamaan omaa kirkkoa kaukana emäkirkosta asuville Kurikan ja Jalasjärven asukkaille.

Kurikan saarnahuonekunta erotettiin Ilmajoen emäseurakunnasta vuonna 1672. Seuraavana vuonna valmistui Kyrönjoen törmälle, entiselle Kohtalan pellolle kappeliseurakunnan kirkko. Sitä olivat rakentamassa myös Jalasjärven parinkymmenen talon asukkaat, jotka tulivat kuulumaan Kurikan eli Kylväjäjärven saarnahuonekuntaan.

1680-luvulla jalasjärveläisten toive pitää omia jumalanpalveluksia toteutui kun paikallisin voimin tehty saarnatupa vuonna 1689 valmistui. Siellä Kurikan papit kävivät pitämässä jumalanpalveluksia ja vuodesta 1690 saatiin lupa haudata Kurikan kirkkomaahan ja näin jalasjärveläisten ruumiinkuljetusmatkat lyhenivät merkittävästi.

Jalasjärven ensimmäinen kirkko vihittiin kirkoksi vuonna 1725. Alkuaan rakennus oli jalasjärveläisten vuonna 1712 rakentama ja myöhemmin laajentama saarnatupa. Ensimmäinen kirkko sijaitsi paikalla, joka tunnetaan nykyään Vanhankirkonmäkenä, nykyisen hautausmaan alueella. Vuodesta 1730 Jalasjärvi oli Ilmajokeen kuuluva kappeliseurakunta. Puretun vanhan kirkon hirret olivat päätyä Kauhajoelle, jossa kirkko oli palanut. Lopulta hirret kuitenkin päätyivät Ilmajoen kirkkoherra Erik Johan Frosterukselle, joka suunnitteli rakentavansa niistä tilalleen navetan. Tulipalo esti kuitenkin tämän monia jalasjärveläisiä harmittaneen hankkeen.

Uutta kirkkoa alettiin suunnitella, vuonna 1786 Tukholman Yli-intendentin virasto ei kuitenkaan hyväksynyt Jalasjärven Luopajärveltä kotoisin olleen Salomon Köykin (Köhlström) ensimmäisiä piirustuksia. Köykin laati uudet piirustukset ja kirkko rakennettiin niiden mukaan vuosina 1799–1800.

Etelä-Pohjanmaan kappeliseurakunnissa nousi halu itsenäisiksi kirkkoherrakunniksi 1800-luvun puolivälissä ja 1860-luvulla. Jalasjärvi erotettiin omaksi seurakunnaksi vuonna 1858. Kuntaliitoksen yhteydessä vuoden 2016 alusta Jalasjärven seurakunta on Kurikan seurakunnan kappeliseurakunta.

Peltoja raivataan korpeen

Jo keskiaikaiset erämiehet lienevät käyttäneet suuria metsiä kaskeamiseen. Kaskenpoltosta tuli uudisasukkaiden tärkeimpiä toimeentulon edellytyksiä, uudistaloa perustettaessa kaadettiin ensin kaski ja vasta vähitellen kuokittiin peltoa. Peltoala Jalasjärvellä kehittyi aluksi hitaasti, 1540-luvulla peltoa oli vain 1,5 hehtaaria, mutta vauhti kiihtyi ja vuonna 1805 sitä oli jo 450 ha.

Karjanhoito takasi katovuosinakin edes jonkinlaiset toimeentulon mahdollisuudet. Maakirjan mukaan Jalasjärven viidessä talossa oli vuonna 1558 lemmiä yhteensä 25. Pellon raivausten ja uudistilojen myötä kappelikunnassa oli vuonna 1805 jo 250 hevosta, 650 lehmää, 250 nuorta nautakarjaa ja 900 lammasta. Kalastuk-

Jalasjärven kirkko keskellä, oikealla Lampinen ja vasemmalla apteekkari Dahlinin rakennuttama apteekkitalo, joka myöhemmin toimi Kansallis-Osake-Pankkina. Jalasjärvi-Seuran kuva-arkisto

Jalasjärven kirkko ennen 1900-luvun alun remonttia, jolloin seinämaalaukset pääosin peitettiin. Kuvassa erottuu myös kirkon edellisten ikkunoiden kaareva yläosa. Kuva Sami Hakkola

Hautakivi vuodelta
1834 kirkon
eteläseinustalla.
Kuva Sami Hakkola

sen merkitys väheni väkiluvun lisääntyessä.

1800-luvulla asutus levisi edelleen ja peltoala kasvoi. Merkittävän lisän, n. 1500 hehtaaria peltoalaan toi Luopajärven kuivatus. Luopajärven ensimmäinen järven pinnan lasku suoritettiin jo 1790-luvun lopussa – 1800-luvun alussa. Järven lasku onnistui hyvin ja sitä laskettiin edelleen 1800-luvun puolivälin jälkeen. Kolmas järvenlasku saatiin valmiiksi vuonna 1940, jolloin vuonna 1926 laaditun suunnitelman mukaan koko järvalue kuivattiin niityksi. Luopajärvi on kuivunut kokonaan ja on nykyään laaja peltoalue, jonka valtatie 3 lävistää pohjois-eteläsuunnassa. Luopajärven peltoaukea on tehokkaassa viljelyksessä ja pellot on salaojitettu.

Jalasjärven kirkonkylän keskustaa 1910-luvulla. Kirkonkylää n. 1910-luvulla valokuvattuna silloisen Rinta-Rajalan (ent.Siltalan, nyk. Halpa-Hallin liikerakennuksen katolta). Rajalan kaunis silta, sitten "Mattee karvari" myöh. Kiurun kauppa ennen tienristin Lampista. Jalasjärvi-Seuran kuva-arkisto

Jalasjärven kirkonkylää kirkontornista kuvattuna. Valokuva on otettu kirkontornista länteen päin. Etualalla S.S. Lammin rakennuttama, myöhemmin Yrjö Ollikkalan ostama jugend-tyylinen asuinliiketalo ulkorakennuksineen. Jalasjoen takana on kunnansairaala, jonka takana Kunnalliskodin riihi, sitten vasemmalla talonpoikaistalo Riitaniemi. Kauempana Sameli Kauppila ja vielä etäimmällä vasemmalla puistikossa Kunnalliskoti ja sieltä takaisin jokeen päin Kettula. Jalasjärvi-Seuran kuva-arkisto

Jalasjärven kirkonkylää vuonna 1954. Kuva entisen Jalasjärven Asusteen luota kohti nykyistä terveystakeskusta. Vasemmalla "uusi" Riitaniemi, oikealla "vanhan" ulkorakennukset. Kunnansairaala jää puiston katveeseen. Jalasjärvi-Seuran kuva-arkisto

Seinäjoen kirjaston kuvakokoelma

TOIVO VUORELA (1909 Jalasjärvi–1982 Helsinki) oli Jalasjärvellä syntynyt kansatieteilijä ja filosofian tohtori. Etelä-Pohjanmaan talonpoikauskulttuuri kiinnosti Vuorelaa ja hän aloitti jo opiskeluaikana omat kenttätutkimukset ja osallistui Eteläpohjalaisen Osakunnan kotiseuduntutkimusretkiin. Keruumatkat ulottuivat kotiseudun lisäksi Vaasan läänin eri puolille, Pohjois-Satakuntaan ja Hämeeseen. Näin Vuorelalle muodostui kansatieteellinen kokonaiskuva länsisuomalaisesta alueesta.

Väitöstutkimus "Etelä-Pohjanmaan kansanrakennukset" vuodelta 1949 oli tarpeellinen, aihetta oli tutkittu vain vähän ja Vuorela käsitteli talonpoikaistaloa aikaisemmasta poiketen rakennushistoriallisena kokonaisuutena, johon kuuluivat asuinrakennukset, rakennusten ryhmitely ja suhteet toisiinsa, pihapiiri ja tekniset yksityiskohdat.

Toivo Vuorelan mukaan "Eteläpohjalaisen rakennustaidon parhaat tuotteet, jalka-aitat, luhti- ja tuparakennukset, ovat yleensä huomattavan yksilöllisiä. Vaikutavinta niissä on silmää hivelevä suhdakkuus ja erittäin varma muodon hallinta.... kookaskin rakennus vaikuttaa vähemmän massiiviselta, jopa solakalta, ja että se horisonttia vasten katsottuna tuntuu kiinteästi, mutta ei liian raskaasti painautuvan kiinni maaperään".

Vuorela julkaisi useita kansatieteellisiä teoksia. Vuonna 1961 hänelle myönnettiin professorin arvonimi ja 1977 Tiedonjulkistamisen valtionpalkinto.

Suomalainen kansankulttuuri (1975)
Suomen kansankulttuurin kartasto (1976)
Kansanperinteen sanakirja (1978)
Jalasjärven kirja, toim. (1980)

Jalasjärveläiset rakentavat

Rakennusten ulkoiset vaikutteet omakuttiin vahvimmin kustavilaisella ajalla, jolloin kehittyi alueelle tyypillisin puolitoistakerroksinen, symmetrinen rakennus. Räystäään alla olivat haukkaikkunat eli rästäsklasit, talo oli pystyvuorattu ja punamullattu. Tämä perinteinen malli säilyi suosittuna 1800-luvun lopusta 1900-luvun ensikymmeneen, vaihtelua toivat erilaiset vuoraus-, ikkuna-, koristeleikkaus- ja väritystyylit. Lautarakenteiset kuistit seurailivat tarkemmin aikakauden virtauksia. Kaksfooninkiset asuinrakennukset rantautuivat alueelle myöhään, naapuripitäjissä yleiseksi muodostunut tyyppi ei saavuttanut Jalasjärvellä suurta suosiota.

Jalasjärveläinen talonpoikainen rakennusperintö poikkeaa kurikkalaisesta, se on yleensä vaatimattomampaa, detalleja on vähemmän. Jalasjärvellä ei ole ollut Kurikan tapaan paikallisia rakentajasukuja. Mestarit Hakolan, Kukkulan ja Birlingin suvuista ovat kuitenkin rakentaneet myös naapurikunnassa Jalasjärvellä.

Merkittäviä ja Jalasjärvellä poikkeuksellisia rakennuksia on ajan saatossa purettu tai siirretty toisaalle. Keskustan vanha apteekki, ns.

Hyttisen kirjakauppa sekä talonpoikaiset Virnala ja Kettula ovat esimerkkejä viime vuosikymmeniltä.

Kivinavetat ovat kylien merkkirakennuksia ja niitä on Jalasjärvellä säilynyt runsaasti. Oman aikansa työvälinein ja menetelmin tehty kivinavetta ilmentää valtavaa tehdyn työn määrää ja vaivalloisuutta. Jalasjärvellä on runsaasti lohkokivestä tehtyjä navettoja, Ylivallissa on Jalasjärven ainoa pyörökivistä tehty navetta. Kivinavetan rakennuttaja on yleensä signeerannut ovenpielikiveen nimikirjaimensa ja vuosiluvun. Jalasjärvi tunnetaan tuulimyllyistään. Vielä 1900-luvun alussa tuulimyllyjen lukumäärä Jalasjärvellä laskettiin satoina. Luopajärven ympärillä niitä oli runsaimmin ja yhdestä pisteestä Luopajärvellä tarkka katsoja saattoi erottaa 21 tuulimyllyä. Eteläpohjalaiset tuulimyllyt edustavat kansanomaisen rakennustaidon kannalta korkeaa tasoa. Parhaat Jalasjärven tuulimyllyistä ovat olleet harvinaisen hyvin rakennettuja. Toivo Vuorela tuo esiin erityisesti Luhtas-Köykän tuulimyllyn komeana rakennuksena ja tehokkaana voimalaitoksena.

"Faarintuvan ovi Ala-Vallissa".
Toivo Salervo, Museovirasto

Vanha Huhta vuonna 1909. Museoviraston kuvakokoelma

Vanhan Huhdan tuvan sisusta ja kamarin puoli vuonna 1909. Museoviraston kuvakokoelma

Tuulimylly Luopajärvellä. Museoviraston kuvakokoelma

Luhtirati Koskuelta vuodelta 1771, kuvattu vuonna 1909.
Museoviraston kuvakokoelma

Mäntykosken talo vuonna 1910–1920 Hirvijärven Mäntykoskella. Tuulimylly kuvassa on nykyään Jalasjärven museolla. Edessä talon isäntäväki lapsineen ja palvelusväkeä. Kuva Hilka Haapamäki

Vuohiluoman pappila 1900-luvun alussa. Kuva Sami Hakkola

Keski-Valkama vuonna 1909. Museoviraston kuvakokoelma

Ollikkalan liiketalo. Jalasjärvi-Seuran kuva-arkisto

Virnala vuonna 1909. Museoviraston kuvakokoelma

Tiestön kehittyminen

Jalasjärven läpi kulki keskiajalta lähtien tunnettu Kyrönkankaan kesätie, jonka reitti kulki Korsholmasta Hämeenlinnaan saakka. Tärkein paikallinen liikenneväylä oli Kurikasta Jalasjärvelle johtava tie. Se oli vielä 1700-luvun alussa kovin surkeassa kunnossa, kesäaikaankin vain osittain kärryllä kuljettava. Vuonna 1780 talvitie kunnostettiin kesätieksi Jalasjärveltä Kurikkaan.

Larvamaille alettiin tehdä paikallisteitä sitä mukaa, kun asutus ja viljelysmaat levittäytyivät seudulla. 1800-luvun kuluessa paikallisteitä tehtiin tai aiempia kinttupolkuja parannettiin teiksi, Tienteosta ja hoidosta vastasivat oltermannikunnat, tielahkot sekä yksittäiset talot ja torpat.

Valtio alkoi 1900-luvulla ottaa teitä hoitoonsa. Vuoden 1918 tielain mukaan valtio otti vuodesta 1921 lähtien vastuun yleisistä maanteistä. Sellaisiksi määriteltiin valtion kustantamat tiet sekä paikallistiet, joiden rakentaminen ja hoito oli niiden käyttäjien vastuulla. Ne, jotka eivät päässeet valtion hoitamiksi, tulivat kunnan vastuulle. 1950-luvulla säädettiin neljä teiden hoitoa ja rakentamista koskevaa lakia, joiden nojalla lähes kaikki paikallistiet siirtyivät valtion tiehallinnon hoidettaviksi. Tämä johti Jalasjärvellä, niin kuin muuallakin, vilkkaisiin teiden parannus- ja tekotalkoisiin, jotta tiet saavuttaisivat tietyn kunnan ja niitä voitaisiin tarjota kunnalle tai suoraan valtiolle.

Valtatie 3 on Helsingistä Tampereen kautta Vaasaan johtava valtatie. Tämä valtakunnalliseksi tärkeä tielinjaus uusittiin ja linjattiin uudelleen 1950- ja 1960-luvuilla. Tampereen ja Vaasan välinen valtatie saatiin Jalasjärven kohdalla valmiiksi 1950-luvulla.

Tampereentie eli paikallistie 17073 kulkee pohjois-eteläsuunnassa ja Ala-Koskuen, Koskuen

kirkonkylän ja Yli-Koskuen välinen tieosuus oli vuoteen 1994 saakka osa Valtatie 3:a. Vuonna 1994 valmistui Koskuen kylän ohittava uusi tielinjaus, ns. Koskuen kehätie, jossa Tampereentie yhdistyy Ala-Koskuella ja Ylä-Koskuella Valtatiehen 3:n.

Valtatie 19 Jalasjärveltä Seinäjoen kautta Uuteenkaarlepyyhyn halkoo Jalasjärvellä mm. Luopajärven. Tiepäätös vahvistettiin vuonna 1973 ja tie sai Jalasjärvellä päällysteen ja valmistui vuosina 1976–1977. Ennen vuonna 1994 tehtyä korotusta Luopajärven tieosuus joutui usein tulvaveden alle.

Tokerotie, Seututie 672 Kauhajoelta Peräseinäjoen kautta Alavudelle tehtiin valtion ns. hätäaputoimin suurten nälkävuosien aikaan vuosina 1866–

1867. Työntekijät saivat päiväpalkaksi tietyn määrän jauhoja, jotka he sekoittivat kuppeihinsa vesitilkkan kera. Tienrakentajien kuolleisuus oli suuri, nälkä jatkuvaa, eikä palkaksi saatuja jauhoja maltettu keittää, vaan syötiin nopeasti veteen sekoitettuna ”tokeronä”. Siitä tie sai nimensä.

Tokerotien varrella on kaksi tienrakentajien muistomerkkiä. Toinen on Kauhajoen Aronkylässä, Havusen talon pihapiirissä. Toinen Tokerotien muistomerkki seisoo Jalasjärven Taivalmaan kylässä Peräseinäjoen rajalla. Kiveen tietä rakentaneet työmiehet ovat hakanneet vuosiluvun 1867, jolloin tie valmistui. Kivi lojui alun perin tienojassa. Kyläläiset siirsivät sen sieltä paremmalle paikalle, Taivalmaanmäen korkeimmalle kohdalle.

Kirkonkylää Rajalan puolelta (1929-1930) valokuvattuna. Kevättulva nousemassa nykyiselle Rajalantielle, joka oli silloin kolmostie. Jalasjärvi-Seuran kuva-arkisto

Näkymä Koski-Lammin mäeltä sairaalaan päin. Leidenius-suku, onnittelukuva. Jalasjärvi-Seuran kuva-arkisto

Teollisuustoimintaa Jalasjärvellä

Suomen teollistuminen lähti liikkeelle 1800-luvun jälkipuoliskolla. Siihen vaikutti yrittämisen rajoitusten vähittäinen poistaminen. Sahatoiminta vapautettiin 1861, vuonna 1864 säädettiin osakeyhtiölaki ja vuonna 1879 vahvistettiin elinkeino- ja muutovapaus. Toisin kuin naapuri Kurikka, joka oli 1960-luvulla yksi Etelä-Pohjanmaan teollistuneimmista maalaiskunnista, Jalasjärvi oli maatalousvaltainen pitäjä. Varhaista teollista toimintaa 1800-luvulla Jalasjärvellä olivat jokivarsien vesimyllyt ja pitäjälle tunnusomaiset tuulimyllyt, jotka jauhoivat viljaa ja myöhemmin niissä sahattiin puutavaraa.

Vielä 1900-luvun alussa tuulimyllyjen lukumäärä Jalasjärvellä laskettiin satoina. Luopajärven ympärillä niitä oli runsaimmin ja yhdestä pisteestä Luopajärvellä tarkka katsoja saattoi erottaa 21 tuulimyllyä. Eteläpohjalaiset tuulimyllyt edustavat kansanomaisen rakennustaidon kannalta korkeaa tasoa. Parhaat Jalasjärven tuulimyllyistä ovat olleet harvinaisen hyvin rakennettuja.

Toivo Vuorela tuo Jalasjärven Joulussa vuodelta 1982 esiin erityisesti Luhtas-Köykän tuulimyllyn komeana rakennuksena ja tehokkaana voimalaitoksena. Tuulimyllyjen runsauteen paikkakunnalla vaikuttivat olosuhteet, Jalasjärven asutus oli levinnyt laajalle alueelle, kylät olivat kuitenkin hajanaisia ja vesivoimaa oli vähän.

Jauho- ja sahamyllyjä on ollut Jalasjärven jokivarsilla useita, ne ovat voineet olla pieniä jalkamyllyjä tai isompia talojen yhteisiä jauho- ja sahamyllyjä. Osassa on voitu jauhaa pääasiassa vain tulva-aikana. Pettuluoman varressa on aikoinaan ollut seitsemän eri tarkoitukseen soveltuvaa vesivoimalaa. Petäysmylly on näistä ainoa säilynyt. Sen on rakentanut Tuomas Siltanen (Köykkä), rakennustyöt aloitettiin vuonna 1894. Isojaon aikaisesta Taivalmäen kantatalosta vuonna 1848 muodostetun Keski-Taivalmäen talouskeskuksen tontilla, joen partaalle rakennettiin mylly. Samalla paikalla on edelleen toiminnassa oleva Taivalkosken mylly, joka edustaa nykyaikaista myllyteollisuutta.

Meijereitä kohosi pitäjän eri puolille, vanhin niistä on Jalasjärven Osuusmeijeri, ns. Jokipiin meijeri, joka perustettiin vuonna 1904 ja meijerirakennus kohosi Jokipiin kylään vuonna 1905. Hirvijärven osuusmeijeri perustettiin vuonna 1907 ja vuosien 1913–14 aikana rakennettiin kivistä tehty meijerirakennus.

1900-luvun alussa käynnistivät toimintansa myös paikkakunnalla edelleen jatkavat teollisuusyritykset. Vuonna 1920 maatalon poika Asser Laurila perusti Pystylänkosken sahan ja myllyn, yritys käynnisti myöhemmin kehruu- ja kutomotoiminnan ja paikalla jatkaa toimintaa tekstiiliteollisuuden keskittynyt nykyinen Jokipiin Pellava Oy. Yrityksessä oli työntekijöitä enimmillään 1950-luvulla lähes sata.

Juho Viljanmaan hankkima nahkurinverstaas siirtyi vuonna 1921 hänen kolmelle pojalleen. Pian Jokipiissä alettiin valmistaa lapikkaita, pieksuja ja hevosvaljaita, joita käytiin myymässä mm. Kristiinan ja Kaskisten markkinoilla. Toimintaa jatkaa nykyinen Ejendals Ab.

Jalasjärven Virvoitusjuomatehtaan perusti 1920-luvulla Armas Lehtinen. Tehdas toimi ensin vanhassa meijerissä, tehtaan menestyessä sille valmistui 1930-luvulla uusi rakennus vanhan meijerin viereen 1930-luvulla.

Luopajärven kaksikerroksinen sementtitiilinen Osuusmeijeri rakennettiin vuonna 1928. Kuva Helena Pakkala

Jalasjärven Osuusmeijeri Jokipiissä 1950-luvun alkupuolella. Jalasjärvi-Seuran kuva-arkisto

Jylisevän tehdasrakennus Ilvesjoella. Jalasjärvi-Seuran kuva-arkisto

Kauppojen Jalasjärvi

Maaseudun kyläkuvassa oman tärkeän ryhmänsä muodostavat teiden varsille sijoittuvat, aiemmin maaseutuyhteisön elämässä keskeistä roolia näytelleet kyläkaupparakennukset.

Maaseudulla kaupan vapautuminen toi yksittäisiä kauppiaita aluksi kirkonkyltiin ja myöhemmin myös muihin kyliin. Kyläkaupat olivat voimissaan vielä 1960-luvulla. Kylissä oli yleensä useampi kyläkauppa, kauppias tunsi asiakkaat ja kaupat olivat paikkoja, joissa ihmiset tapasivat toisiaan. Yksittäisten kauppojen rinnalle ja kilpailijoiksi tulivat osuusliikkeet, joiden myymälöistä muodostui tunnusomainen osa suomalaista kyläkuvaa. 1970-luvulla kyläkauppojen rinnalle alkoi syntyä laatikkomaisia marketteja. Ne syrjäyttivät nopeasti kyläkaupat. Tyypillisiä yksityisiä tai osuusliikkeiden 1920–30 lukujen myymälöitä ovat taite- ja satulakattoiset hirsirakennukset, joiden alakerrassa on suuret näyteikkunat ja yläkerrassa henkilöstön asuintiloja. Kirkonkylässä aikatasonsa Hyttisen entinen liikekiinteistö Keskustien varressa edustaa tätä tyyppiä.

Vanhat kyläkaupat ovat hävinneet Jalasjärveltä ja kauppa-palvelut siirtyneet kyliltä kirkonkylään. Lautamäen lähikauppa Luopajärvellä on ainoa kyläkauppa, joka palvelee kyläläisiä vuonna 2022. Viimeisimpinä sulkivat ovensa Ilvesjoen Siirtolan kyläkauppa vuonna 2010, Koskuella asiamiespostina toiminut Tarmo-lähikauppa sulki ovensa vuonna 2014. Useat kyläkaupat ovat kuitenkin rakennuksina säilyneet. Monia niistä on muokattu asumisen tarpeisiin ja ne muodostavat tärkeän ja usein ikkuna-aukustusten vuoksi tunnistettavan maamerkin kyläkuvassa.

Kyläkauppoja muodostui lähes jokaiseen Jalasjärven kylään, moniin niistä useita. Kuvassa vasemmalla Mäntykosken kauppa ja oikealla Osuuskaupan Luopajärven myymälä. Jalasjärvi-Seuran kuva-arkisto

Jalasjärven yhteiskoulu 1950-luvulla. Jalasjärvi-Seuran kuva-arkisto

Yllä ilmakuva Salomon Hongiston kaupasta ja ulkorakennuksista Ilvesjoella. Alla Osuuskaupan Petäyksen myymälä Jokipiissä. Jalasjärvi-Seuran kuva-arkisto

Mäki-Kannon talo, Kannon koulu, pikkukoulu ja oppilaita Hongiston opettajan kanssa 1920-luvulla. Jalasjärvi-Seuran kuva-arkisto

Koulut ja seuratalot levittävät sivistystä ja valistusta

Jalasjärven ensimmäinen kansakoulu rakennettiin kirkonkylään, luonnonkauniille paikalle Iloniemeen, Lamminkosken länsipuolelle vuosina 1874–1876. Iloniemen kansakoulun toiminta Jalasjoen varressa käynnistyi syksyllä 1876. Rakennus käsitti koulusalin, 4 pienenpuoleista kamaria, tilavan keittiön eli tuvan, kylmän ruokasäilön ja pienen eteisen.

”Seuraavan syyskuun 3 p:nä vihittiin koulu ja sisäänkirjoitettiin 53 oppilasta ”pienien lasten kouluun”. Monet näistä pienistä olivat 15–16 vuotta täyttäneitä, mutta oli joukossa 8–9 -vuotiaitakin. Kovin epätasainen iältään ja kehitykseltään oli tämä ensimmäinen lapsiparvi, jolle vasta valittu opettaja alkoi nuoruuden innolla tiedon siementä sirotella”.

Vaikka kirkonkylän sijainti oli keskeinen, sinne oli pitäjän ääri-laidoilta matkaa. Ensimmäisinä omaa koulua olivat puuhaamassa Luopajärven ja Koskuen kyläläiset. Koskuenkylä sai kansakoulunsa vuonna 1888 ja Luopajärven ensimmäinen kansakoulu valmistui Haapalanmäkeen vuonna 1891. Hirvijärven kylässä opetus vuokratiloissa käynnistyi aluksi vuokratiloissa vuonna 1891. Oma komea koulurakennus valmistui Konimäkeen 1895.

Vuoden 1898 piirijakoasetuksen perusteella Jalasjärven pitäjä jaettiin kahdeksaan koulupiiriin. Uudet kansakoulut perustettiin 1900-luvun ensimmäisinä vuosina Jokipiisiin, Keskikylään ja Ilvesjoelle. Jokainen toimi aluksi vuokratiloissa. Ylivallissa opetus käynnistyi 1904, Ala-Vallissa 1907 ja Taivalmaan koulussa 1915.

Vuonna 1915 hyväksyttiin uusi piirijako, jonka mukaan kuntaan piti tulla 22 kansakoulua. Alkuvuonna 1917 käynnistyi opetus Vuoremaassa ja Seilossa, aluksi vuokrahuoneissa, 1920 Luopajärven Perälän piirissä, Metsolassa ja Viinamäen piirissä. Seuraavana vuonna Koskuen ylisessä piirissä ja Ritalassa. Vuonna 1921 avattiin Kannon koulu ja 1922 Mäntykosken piirin koulu.

Vuonna 1923 hyväksyttiin kunnanvaltuustossa jälleen uusi piirijako, jonka mukaan Jalasjärvelle oltiin vuoteen 1939 mennessä rakenta-

massa 30 yläkansakoulua ja yksi yhteinen koulu Ilmajoen kanssa.

Vaikka oppivelvollisuuslaki oli tullut voimaan jo vuonna 1921, oli paikoin vaikeuksia saada lapsia koulutielle. Oli epäilyjä koulutuksen vaikutuksista lapsiin, toisaalta lapsia tarvittiin kotona töissä ja koulu aiheutti kustannuksia, kirjat olivat maksullisia ja kunnollisia vaatteita ja kenkiä tarvittiin. Koulut pyrkivät auttamaan antamalla ilmaisia kirjoja ja vaatevustuksia vähävaraisille lapsille ja siten helpottivat heidän opintielle pääsyään. Koulutuksen tärkeyttä opettajat pyrkivät markkinoimaan järjestämällä koululla kuusijuhlia ja äitienpäiviä, jolloin kyläläiset olivat tervetulleita katsomaan ja kuulemaan lasten taitoja. (Ylivallin joulou 2011)

Päätös vuonna 1943 perustaa neliluokkainen yksityinen yhteiskoulu (oppikoulu) oli tärkeä jalasjärveläisiä ylemmälle opintielle johdattanut ratkaisu. Yhteiskouluun perustettiin lukio vuonna 1960 ja ensimmäiset ylioppilaat valmistuivat oppikoulusta vuonna 1963. Jalasjärven vuonna 1952 valmistunut vanha lukiorakennus jäi tyhjilleen lukion nykyisten toimitilojen valmistuessa vuonna 1994.

Kansalaiskoulun laajentuessa 2-vuotiseksi, ikäluokkien pienentyessä ja maaltamuuton kiihtyessä 1960-luvulla moni koulu lakkautettiin. Yhteiskoulu ja kansalaiskoulu keräsivät oppilaita kirkonkylään ja oppilasmäärät putosivat. Vuonna 1966 päättyi opetus Hakkolan, Holkon, Kannon, Karjanmaan, Kellosaaren, Ritalan, Viinamäen ja Yli-Koskuen kansakouluissa. Seuraavana vuonna sulki ovensa Mustalammin koulu, vuonna 1970 Mantilan kansakoulu. Kehitys tyhjensi vääjäämättä lisää kyläkouluja.

Jalasjärvellä suurin osa tyhjentyneistä kyläkouluista siirtyi yksityisomistukseen. Vuonna 2021 alakoulua käydään kirkonkylän lisäksi Hirvijärvellä, Koskuella, Jokipiissä ja Luopajärvellä. Jalasjärven kirkonkylän koulu ja yläaste sekä lukio toimivat koulukeskuksessa kirkonkylässä, yläaste sisätilaongelmien vuoksi väistötiloissa.

Seuratalot ovat erilaisten aatteellisten yhdistysten kokoontumistiloikseen rakentamia taloja. Niitä ovat talkoovoimin rakentaneet mm. työväenyhdistykset, nuorisoseurat, maamies-, raitius- ja urheiluseurat, suojeluskunnat, vapaapalokunnat sekä kotiseutu- ja marttayhdistykset. Talojen vaiheet liittyvät kiinteästi paikkakunnan historiaan. Avoimuus on seuratalon tunnuspiirre – seurataloon ovat kaikki tervetulleita.

Nuorisoseuraliike on syntynyt 1880-luvulla Etelä-Pohjanmaalla ja sieltä myös muualle Suomeen levinnyt nuorison kansansivistysliike. Ensimmäisen nuorisoseuran, Kauhavan Nuorisoyhtiön, perusti kauhavalainen Matti Sipola vuonna 1881. 1890-luvun alkuvuosina toiminta levisi ylioppilasosakuntien välityksellä kaikkiiin Suomen maakuntiin. Vapaata sivistys- ja valistustyötä tekeviä nuorisoseuroja, joihin erityisesti kylän nuorten vapaa-ajan toiminta keskittyi, perustettiin myös eri puolille Etelä-Pohjanmaata. Toiminta käynnistyi usein väliaikaisissa tiloissa, pian nuorisoseurat kuitenkin rakensivat oman seuratalonsa. Vanhin seurataloksi tehty rakennus Jalasjärvellä on Luopajärven Pohjola vuodelta 1907.

Vuoden 1905 suurlakon jälkeen työväenaate levisi myös Jalasjärvelle. Jalasjärven sosiaalidemokraattinen työväenyhdistys perustettiin vuonna 1906 ja seuraavana vuonna yhdistyksen silloinen puheenjohtaja, seppä Jaakko Luhtanen osti Ahlkullan tilan ja myi sen Jalasjärven ja Jokipiin työväenyhdistyksille. Talo on nykyiseltä nimeltään Jalasranta.

Seurataloilla on pitkä historia avoimen kansalaistoiminnan ja yhteisten juhlien tiloina. Niissä tanssitaan, soitetaan, lauletaan sekä järjestetään kokouksia, myyjäisiä, näyttelyitä, kursseja ja juhlia. Tilojen vuokraamisesta saadut tulot käytetään talosta koituviiin kustannuksiin ja yhdistyksen toiminnan rahoittamiseen.

Entiset kyläkoulut Taivalmaassa ja Alavallissa ovat koulutoiminnan päätyttyä muuttuneet kyläläisiä yhdistäväksi kylätaloiksi.

Konimäen koulu, Hirvijärven koulu, Jalasjärvi-Seuran kuva-arkisto

Lue lisää

- Nuorisoseuratalot Länsi-Suomen ympäristökeskuksen alueella. Tuula Saarela, Tapani Tommila ja Mirva Pulli. Länsi-Suomen ympäristökeskus, Alueelliset ympäristöjulkaisut 126. Vaasa 1999.
- Vaasan läänin vanhimmat kansakoulurakennukset. Tuula Saarela. Länsi-Suomen ympäristökeskus. Selvitys 7, 1995. Ympäristöministeriö, Alueidenkäytön osasto. Vaasa 1995.

Jalasjärven kunnasta yhtyneeksi Kurikaksi

Vuoden 1865 kunnallisasetus määräsi, että maallinen ja kirkollinen hallinto on erotettava toisistaan. Jalasjärven kunta muodostettiin kunnallishallinnon uudistuksessa vuonna 1867. Vuoden 1918 lopulla tuli voimaan vaalilaki, joka loi yhtäläisen ja yleisen vaalioikeuden. Samaan aikaan tuli voimaan kunnallislaki, jolla kunnanvaltuusto tehtiin pakolliseksi ja kuntakokous koski jatkossa ainoastaan manttaaliomistajia. Jalasjärvellä tarvittiin tila kokoontumisiin ja hoitamaan kunnan asioita.

Kuntakokouksessa ja valtuustossa käsiteltäviä ja päätettäviä asioita olivat kansakoulujen perustaminen, kunnallisen terveyden-, sairaanhoidon järjestäminen ja köyhäinhoito sekä elinkeinojen kohottaminen ja asunto-oloja ja asutustoimintaa koskevat kysymykset sekä kuntatalous.

Juuri valmistunut kirkonkylän seuratalo siirtyi kunnan vuokrakäyttöön vuonna 1919 ja tunnettiin nimellä Kunnanhuone Vilhola. Rakennusta laajennettiin myöhemmin hallintosiivellä, paloasemalla ja arkistotiloilla. Vuonna 1975 valmistui uusi varta vasten kunnantaloksi suunniteltu kunnantalo, suunnittelijana Arkkitehtitoimisto Veikko Voutilainen & co. Kunnanviraston toiminnot siirrettiin tuolloin Wilholasta uuteen kunnantaloon ja Wilhola muuttui nuoriso- ja monitoimitaloksi. Palotalli purettiin vuoden 1987 remontissa. Jalasjärven entinen kunnantalo, nykyään Jalasjärvi-talo ja sen takana oleva paloasema palveli kuntalaisia aina Kurikkaan yhdistymiseen saakka vuoteen 2015 ja sen jälkeen Jalasjärvi-talona, jossa on useiden kymmenien kaupungin työntekijöiden tilat, aluksi siinä oli myös asiointipiste.

Jalasjärven aikuiskoulutuskeskus JAKK oli vuosina 1972–2016 paikkakunnalla ja valtakunnallisesti merkittävä aikuiskouluttaja. Lokakuussa 2011 opetus- ja kulttuuriministeriö teki kunnan kannalta merkittävän päätöksen, jolla Jalasjärven kunta joutui maksamaan takaisin JAKK:lle vuosina 2005–2009 virheellisesti maksettuja oppisopimuskoulutusrahoja. Perittävä summa oli kuntataloudessa valtava ja päätöksellä oli ratkaiseva vaikutus Jalasjärveen kuntana. Jalasjärven siirtyminen osaksi jotain naapurikuntaa vauhdittui ja vuoden 2016 alussa Jalasjärvi liitettiin osaksi Kurikan kaupunkia. Vaihtoehtona olisi ollut liittyminen Seinäjokeen, jonka kuitenkin neuvoa-antava kansanäänestys torjui. Vuoden 2009 alussa Kurikan kaupunki ja Jurvan kunta olivat yhdistyneet. Vuodesta 2016 alussa, Kurikan kaupungin ja Jalasjärven kunnan yhdistyessä, nykyinen Kurikka muodostuu entisistä Jurvan ja Jalasjärven kunnista ja ns. kanta-Kurikasta.

Jalasjärven kuntaliitoksessa epäviralliseksi muuttunut vaakuna.

Kunnantalo Vilhola 1950-luvulla. Jalasjärvi-Seuran kuva-arkisto

Jalasjärven entinen kunnantalo, nykyinen Jalasjärvi-talo vuodelta 1975.

Jalasjärven Osuuskaupan rapattu kolmikerroksinen päämyymälä valmistui vuonna 1952. Liikerakennus purettiin uuden tieltä 1970-luvulla. Jalasjärvi-Seuran kuva-arkisto

Kaupallinen keskusta muuttuu

Jalasjärven talonpoikainen kirkonkylä joken viettävine rinnepeltoineen on poissa ja kylää halkovan keskustien varren vanhat liikerakennukset lähes hävinneet. Muutos Jalasjärven kirkonkylässä on ollut merkittävä. Tilaa on tarvittu moderneille laatikkomarketeille ja niiden paikoitusalueille ja kirkonkylän talonpoikaiset ja liikerakennukset on yksi kerrallaan purettu. Aivan Keskustien varteen on vuonna 2021 kohonnut

korkea asuinkerrostalo, pien-, rivi- ja kerrostaloasutus on viimeisten vuosikymmenien aikana levinnyt laajalle kirkonkylän keskustien molemmin puolin oleville pelloille ja laajenee edelleen. Saarekkeen vanhaa Jalasjärven kirkonseutua muodostavat kirkkoympäristön lisäksi Haverin, Koskilammin ja Keskilammin talouskeskukset ympäristöineen ja vanhoine tilusteineen sekä joen vastakkaisella puolella Iloniemi ja Keskustan vanha kansakoulu. 1950-luvulla rakennettu ns. Possukoulu on vuonna 2021 purku-uhan alla. Niukka vanhempi kerrostuma on sekin kokenut monia muutoksia. Liikekiinteistöjä 1900-luvun

puolivälin tietämiltä on osin muokattuina jäljellä.

Jalasjärven keskustasta on vuosien varrella purettu monia merkittäviä rakennuksia, mm. 1950-luvulla rakennettu Jalasjärven Osuuskaupan rapattu kolmikerroksinen vuonna 1952 valmistunut päämyymälä, joka purettiin uuden tieltä 1970-1980-luvulla. Sen viereltä on paikoitusalueen saamiseksi purettu myös 2000-luvun alussa entinen Lampisen kirjakauppa. Myös kaunis apteekkaritalo on hävinnyt. Jalasjärvi elää ajassa, kuitenkin moni puretuista vanhoista kirkonkylän rakennuksista olisi nykykäsitöiden mukaan tulleet säilyttä.

R-Kioski eli entinen Lampisen kirjakauppa. Lampiselta kirjakauppa siirtyi Hyttisen omistukseen ja kulmahuonetiloihin muutti R-kioski. Kansa ei puhunut enää Lampisesta, vaan rautatiekirjan talosta. Jalasjärvi-Seuran kuva-arkisto

Rintalan kaupasta Hirvijärvelle päin mentäessä seisoi Jalasjärven Säästöpankin konttori. Pankki rakennutti uuden konttorin 1950-luvulla kirkkoa vastapäätä. Vanha konttori toimi sen jälkeen käräjätupana ja kunnan omistuksessa kunnes purettiin ja materiaalista rakennettiin maatalousmuseo. Jalasjärvi-Seuran kuva-arkisto

OSA II NYKYISYYS

ARVOKKAAT INVENTOIDUT KULTTUURIYMPÄRISTÖT

Inventointien tavoitteena on etsiä ja tallentaa tietoa kunnan kulttuuriympäristön eri alueista ja kohteista ja niiden nykytilasta sekä antaa perustiedot kulttuuriympäristön ohjelmoinnille. Ympäristöministeriö, Museovirasto, alueelliset vastuumuseot, alueelliset ELY-keskukset ja maakuntaliitot ovat keränneet tietoa valtakunnallisesti, maakunnallisesti ja paikallisesti merkittävistä kohteista. Tiedot on julkaistu raporteina, joita päivitetään aika-ajoin.

Rakennettujen kohteiden ja maisemien merkitys arvioidaan niiden sisältämien rakennushistoriallisten, historiallisten tai maisemallisten arvojen kannalta joko **valtakunnalliseksi** (V), **maakunnalliseksi** (M) tai **paikalliseksi** (P). Arvokkailla **maisema-alueilla** tarkoitetaan kulttuuriympäristöjä, joilla edellä kuvattujen rakennetun ympäristön arvojen lisäksi on arvokkaita maisemallisia ominaisuuksia.

Museoviraston ylläpitää sähköistä **Kulttuuriympäristön palveluikkunaa**, josta löytyy tietoa muinaisjäänöksistä, niiden hoidosta ja niitä koskevista tutkimushankkeista sekä arkeologisista esinelöydöistä.

<https://www.kyppi.fi/palveluikkuna/portti/read/asp/default.aspx>

Museovirasto ylläpitää portaalia **valtakunnallisesti merkittävistä rakennetuista ympäristöistä, ns. RKY-kohteista**.

http://www.rky.fi/read/asp/r_default.aspx

Ympäristöministeriö ylläpitää sivustoa **valtakunnallisesti arvokkaista maisema-alueesta** (VAMA 2021).

https://www.ymparisto.fi/fi-FI/Luonto/Maisemat/Arvokkaat_maisemaalueet

Perinnebiotoopit eli perinteisen maankäytön muovaamat maisematyypit luokitellaan valtakunnallisesti, maakunnallisesti tai paikallisesti merkittäviin kohteisiin.

Valtakunnallisesti arvokas (V) – Kohteet, joilla perinteinen laidunnus tai niitto on jatkunut yli 50 vuotta ja jatkuu edelleen, kohteet joilta perinteinen maankäyttö on lakannut, mutta ovat säilyneet edustavina ja lajistoltaan monipuolisina ja niillä esiintyy valtakunnallisesti tai alueellisesti uhanalaisia tai hyvin harvinaisia lajeja. **Maakunnallisesti arvokas** (M) – Kohteet, joilla perinteinen maankäyttö on jatkunut pitkään ja jatkuu edelleen. Mikäli perinteinen maankäyttö on lakannut, kasvillisuus on säilynyt edustavana. **Paikallisesti arvokas** (P) – Kohteet, joita laidunnetaan tai niitetään edelleen, mutta käyttö ei ole perinteisen kaltaista (esim. aluetta lannoitettu). Monipuolisesta lajistosta on jäljellä sirpalemaisista alueita. Tällaisia ovat esim. entiset pellot, joille on kehittyneet monipuolista niittykasvillisuutta.

Kohtakankaalla, Koskutjokilaakson pohjoisrannalla on useita kivikautisia asuinpaikkoja.

Rakennuksen kulttuurihistoriallinen arvo voi perustua kohteen **rakennushistoriaan, historiaan tai sijaintiin keskeisellä paikalla**. Kulttuuriympäristön merkittävyyttä arvioidaan muillakin perusteilla. **Pitkä ikä** on yleinen peruste. Esimerkiksi kaikkia yli 200 vuotta vanhoja rakennuksia pidetään arvokkaina. Ne ovat Suomessa **harvinaisia**, mikä voi myös olla arvon peruste. **Ainutlaatuisuus** on aina säilyttämisen arvoista, mutta myös **tyypillisuus** voi olla merkittävää. Esimerkiksi rakennukset voivat olla hyvä näyte tietyille alueelle tyypillisestä rakennustavasta.

Harmonisuus tai **yhtenäisyys** tai toisaalta **kerroksisuus** ja **monimuotoisuus** ovat esimerkkejä tekijöistä, joilla arvioidaan laajempia alueita. Myös **aitous** ja **säilyneisyys** merkitsevät. Koskematon muinaisjäännös on parempi tiedon lähde kuin osittain tuhottu, perinteisenä säilynyt maisema taas kuvastaa vanhaa maankäyttötapaa. Joku kohde voi olla myös erityisen **kertova** ja **elämyksellinen**. Tämä pätee esimerkiksi toimivalla maatilalla, jossa modernien tuotantotapojen ja –rakennusten rinnalla on säilytetty vanhat maatalousrakennukset.

Yksikin edellä mainituista ominaisuuksista tekee kulttuuriympäristöstä vaalimisen arvoisen, mutta samalla alueella on usein monia arvotekijöitä. Siellä voi olla alueelle tyypillisiä perinteisiä rakennuksia, muinaisjäännöksiä, hyvin säilynyttä viljelymaisemaa ja lisäksi vanhaan maisemaan hyvin sopeutuvaa uudempaa rakennuskantaa. **Monipuolisuus** ja **eri aikakausien näkyminen** ovat myös ominaisuuksia joilla kulttuuriympäristöä arvotetaan.

ARKEOLOGINEN PERINTÖ

Arkeologi Mirja Miettinen

Luopajärven alue

Luopajärvi on esihistorian kannalta monella tavalla kiintoisa alue. Paikalla on ollut merenlahdesta aikanaan kuroutunut järvi 1800-luvun alkuun saakka. Sen ranta lienee noudattanut suunnilleen nykyistä n. 85 m korkeuskäyrää. Vanhimmat kirjalliset maininnat Luopajärvestä ovat 1560-luvulta. Niissä järven nautinnasta puolet mainitaan kuuluneen Ilmajoen kirkkoherran palkkaukseen. Nautintaoikeuksien jako vahvistettiin käräjillä v. 1601. Jaossa ja siitä käytyissä kiistoissa pääasiallisena syynä oli nimenomaan järven kalaisuus. 1600- ja 1700-luvulla järven ympäristöön syntyi useita uudistiloja. Asutuksen ja viljelysmaiden levitessä järvi ruohottui ja madaltui. 1760-luvulta on tietoja kalakannan romahtamisesta järven jäädyttyä pohjia myöten. 1790-luvulla järvelle oli saatu perkauspäätös ja sitä laskettiin useampaan kertaan 1800-luvulla. Syntyneet vesijätöt tuottivat kyllä lisämaata, mutta järvenlaskuista huolimatta tulvat vaivaavat aluetta nykyisinkin.

Luopajärven esihistoriallisen löytöaineiston valtaosa ajoittuu kivikauteen. Joukkoon mahtuu kuitenkin muutamia kiinnostavia, myöhemmillä esihistorian jaksoille ajoittuvia löytöjä.

Kaikkiaan Luopajärven ympäristö näyttää olleen ihmisten vaikutuspiirissä kauan. Osa kivikautisia pyyntikulttuurien paikoista ajoittuu jo järvaltaan kuroutumista edeltäneeseen merenlahtivaiheeseen. Korkeussijaintinsa perusteella tällaiset asuinpaikat kuuluisivat mesoliittiseen kivikauteen. Osa alempana olevista asuinpaikoista taas lienee sijainnut järvaltaan rannalla. Yhtään kohteista ei ole lähemmin tutkittu.

Matoluoman lasku-uoman varrella oleva kivikautinen asuinpaikka kuuluneen järvivaiheen aikaan. Luopajärvi on silloin ollut matala ja ruohorantainen järvi. Tähän vaiheeseen kuuluvat kivikauden lopulta olevat asbestikeraamiset ison saviastian palaset (KM 10754). Niiden löytöpaikka on Matoluoman pohjoisrannalla.

Vuonna 1937 aivan jokiuoman äyräältä löytötietojen mukaan veden alta savi- ja multakeroksen rajalta tuli esiin isoja asbestikeraamisen saviastian paloja. Ne ovat kivikauden lopulle ajoittuvaa Pöljän keramiikkaa, tyyppiä, jossa saven sekoiteaineena on runsaasti asbestikuuituja.

Sikaniemi keväällä 2021.

Jokiuomaa on sittemmin ruopattu ja Luopajärven alueen inventoinnin aikana v. 1996 vedenpinta oli useita metrejä jokiäyrästä alempana. N. 60-80 m luoteeseen paikalta on pelloilta tavattu runsaasti kivikautisia asuinpaikkalöytöjä. Löytöalueiden korkeudet ovat n. 85-89 m vaiheilla.

Asuinpaikka, josta saviastianpalat ehkä ovat peräisin, on sijainnut järven lounaispäässä, muinaisen lasku-uoman suulla. Tälläkään paikalla ei ole tehty tarkempia tutkimuksia.

Vastaavanlaisia kiinnostavia havaintoja merenlahdesta kuroutuneen, sittemmin kuivatun järven rannoilta on muualtakin, Pohjanmaalta lähimmät Jurvasta. Sieltä on inventoinnissa löytynyt sekä paikan merenlahtivaiheessa että sittemmin kuroutuneen järvaltaan, nykyisin kuivatun Jurvanjärven rannoilta runsaasti jälkiä kivikautisesta asutuksesta usean kivikauden jakson ajalta. Paikalla on tehty myös jonkin verran kaivauksia.

Pronssikaudelta (n. 1500-500 eKr.) on Luopajärven pronssinen Keihäänkärki (KM 29466), joka on yksittäislöytö. Pellon ojasta löytynyt esine oli ollut n. 50 cm syvässä muta- tai multamaassa, savikerroksen päällä. Mahdollisesti esine on joutunut tai pantu rantaveteen ja hautautunut pohjaliejuun. Muinainen ranta on ollut löytöpaikasta arviolta n. 50-60 m päässä. Pronssikärjen löytöpaikan läheltä pelloilta on löytynyt kvartsi-iskoksia, mutta asuinpaikkaan viittaavia muita merkkejä ei inventoinnissa todettu.

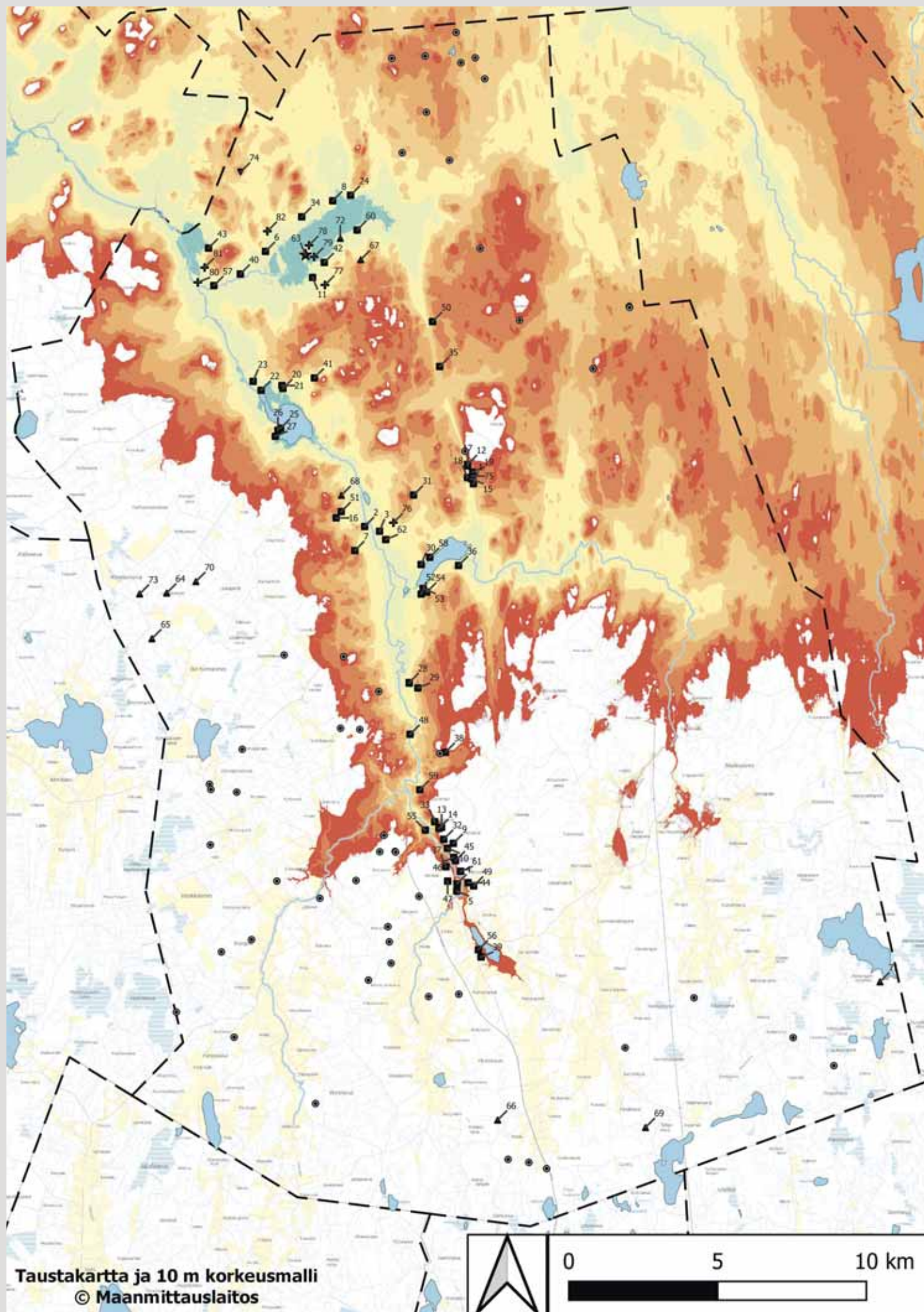
Pronssiset metalliesineet olivat meillä pronssikaudella varsin harvinaisia ja melkein kaikki tuontiesineitä. Luopajärven kärki on Jakob-Friesenin Ullerslevin tyyppiä ja lienee valmistettu Etelä-Skandinaviassa pronssikauden II periodilla (1500-1300eaa). Luopajärven löytöpaikka sijaitti silloisessa sisämaassa, kaukana pronssikautisesta, länsi- ja etelärannikolle keskittyneestä asutuksesta. Luopajärveä lähimmät pronssikauden hautaröykkiöt ja asutusjäljet ovat Lapväärtin, Närpiön, Maalahden ja Laihian suunnalla. Vesireitit ovat olleet ikimuistoisia kulkuteitä ja yhdysväyliä rannikon ja sisämaan välillä. Lähinnä tällaisen kulkureitin käyttöön tuntuisi pronssikärjenkin päätyminen Luopajärvelle luontevimmin kuuluvan. Pronssikauden asutusmuistoja ei Luopajärveltä tunneta, ei liioin muita jaksolle ajoittuvia löytöjä.

Jalasjärven muutamat rautakautiset löydöt on nekin Luopajärven alueelta. Yksittäislöytöjä ovat pari soikeaa tuluskiveä ja rautainen putkikirves, vanhemmalta rautakaudelta, n. 0-400 jKr. Esineet ovat löytyneet jo 1800-luvun puolella, ja löytötiedot ovat varsin niukat. Kansainvaellusajalta, n. 400-550 jKr. on rautainen keihäänkärki. Ainoa kiinteä muinaisjäännös on polttohaudaksi tulkittu löytö rautakauden lopulta, ajanjaksolta n. 550-800/900 jKr. Luopajärven Majamäen/Sikaniemestä (MJR 164010001).

Lisää kohteita kartan jälkeen sivulla 44.

Nro	Kunta	Vanha kunta	Mj tunnus	Kohdenimi	Ajoitus	Laji	Tyyppi	Alatyyppi	P	I
1	Kurikka	Jalasjärvi	100008032	Ahonen	kivikautinen	kiinteä muinaisjäännös	asuinpaikat	ei määritelty	6935891,524	285185,663
2	Kurikka	Jalasjärvi	1000003661	Aittomäki	kivikautinen	kiinteä muinaisjäännös	asuinpaikat	ei määritelty	6934452,088	281527,139
3	Kurikka	Jalasjärvi	100008039	Aittoniemenmäki	kivikautinen	kiinteä muinaisjäännös	asuinpaikat	ei määritelty	6934292,148	282026,934
4	Kurikka	Jalasjärvi	164010023	Alanen	kivikautinen	kiinteä muinaisjäännös	asuinpaikat	ei määritelty	6922443,926	284634,939
5	Kurikka	Jalasjärvi	164010024	Alanen s	kivikautinen	kiinteä muinaisjäännös	asuinpaikat	ei määritelty	6922195,018	284622,942
6	Kurikka	Jalasjärvi	164010034	Anttila	kivikautinen	kiinteä muinaisjäännös	asuinpaikat	ei määritelty	6943719,353	278194,439
7	Kurikka	Jalasjärvi	1000003660	Arkkuvuori	kivikautinen	kiinteä muinaisjäännös	asuinpaikat	ei määritelty	6933640,407	281198,268
8	Kurikka	Jalasjärvi	164010039	Haapaniemi	kivikautinen	kiinteä muinaisjäännös	asuinpaikat	ei määritelty	6945423	280453
9	Kurikka	Jalasjärvi	164010016	Hakakangas 1	kivikautinen	kiinteä muinaisjäännös	asuinpaikat	ei määritelty	6923801,38	284507,983
10	Kurikka	Jalasjärvi	164010017	Hakakangas 2	kivikautinen	kiinteä muinaisjäännös	asuinpaikat	ei määritelty	6923638	284312
11	Kurikka	Jalasjärvi	164010041	Hakkola-Palanuoniemi	kivikautinen	kiinteä muinaisjäännös	asuinpaikat	ei määritelty	6942842	279776
12	Kurikka	Jalasjärvi	164010004	Harmaala	kivikautinen	kiinteä muinaisjäännös	asuinpaikat	ei määritelty	6936544,261	284989,74
13	Kurikka	Jalasjärvi	164010013	Hautakangas 1	kivikautinen	kiinteä muinaisjäännös	asuinpaikat	ei määritelty	6924342	284114
14	Kurikka	Jalasjärvi	164010014	Hautakangas 2	kivikautinen	kiinteä muinaisjäännös	asuinpaikat	ei määritelty	6924304,172	284030,171
15	Kurikka	Jalasjärvi	164010006	Hirviluoma	kivikautinen	kiinteä muinaisjäännös	asuinpaikat	ei määritelty	6936058,455	285117,686
16	Kurikka	Jalasjärvi	1000003659	Holmanoja	kivikautinen	kiinteä muinaisjäännös	asuinpaikat	ei määritelty	6934741,964	280568,52
17	Kurikka	Jalasjärvi	164010003	Honkaniemi	kivikautinen	kiinteä muinaisjäännös	asuinpaikat	ei määritelty	6936494,279	284987,736
18	Kurikka	Jalasjärvi	100008031	Honkaniemi 2	kivikautinen	kiinteä muinaisjäännös	asuinpaikat	ei määritelty	6936101,437	284985,742
19	Kurikka	Jalasjärvi	164010005	Ilolaakso	kivikautinen	kiinteä muinaisjäännös	asuinpaikat	ei määritelty	6936286,366	285157,672
20	Kurikka	Jalasjärvi	100008044	Jokipii 1	kivikautinen	kiinteä muinaisjäännös	asuinpaikat	ei määritelty	6939100,203	278778,219
21	Kurikka	Jalasjärvi	100008045	Jokipii 2	kivikautinen	kiinteä muinaisjäännös	asuinpaikat	ei määritelty	6939200,166	278748,234
22	Kurikka	Jalasjärvi	100008046	Jokipii 3	kivikautinen	kiinteä muinaisjäännös	asuinpaikat	ei määritelty	6939040,231	278048,512
23	Kurikka	Jalasjärvi	100008047	Jokipii 4	kivikautinen	kiinteä muinaisjäännös	asuinpaikat	ei määritelty	6939340,108	277778,619
24	Kurikka	Jalasjärvi	164010044	Järviniemi	kivikautinen	kiinteä muinaisjäännös	asuinpaikat	ei määritelty	6945610	281053
25	Kurikka	Jalasjärvi	100008028	Kanto 1	kivikautinen	kiinteä muinaisjäännös	asuinpaikat	ei määritelty	6937760	278700
26	Kurikka	Jalasjärvi	100008029	Kanto 2	kivikautinen	kiinteä muinaisjäännös	asuinpaikat	ei määritelty	6937695,775	278613,29
27	Kurikka	Jalasjärvi	100008030	Kanto 3	kivikautinen	kiinteä muinaisjäännös	asuinpaikat	ei määritelty	6937489,851	278523,33
28	Kurikka	Jalasjärvi	164010007	Kapelpakka 1	kivikautinen	kiinteä muinaisjäännös	asuinpaikat	ei määritelty	6929197,202	283026,553
29	Kurikka	Jalasjärvi	164010008	Kapelpakka 2	kivikautinen	kiinteä muinaisjäännös	asuinpaikat	ei määritelty	6929033,271	283319,44
30	Kurikka	Jalasjärvi	100008034	Katila	kivikautinen	kiinteä muinaisjäännös	asuinpaikat	ei määritelty	6933172,607	283426,376
31	Kurikka	Jalasjärvi	100008041	Ketunkallio W	kivikautinen	kiinteä muinaisjäännös	asuinpaikat	ei määritelty	6935512	283170
32	Kurikka	Jalasjärvi	164010015	Kohtakangas	kivikautinen	kiinteä muinaisjäännös	asuinpaikat	ei määritelty	6923937,316	284183,108
33	Kurikka	Jalasjärvi	164010011	Kohtanen	kivikautinen	kiinteä muinaisjäännös	asuinpaikat	ei määritelty	6924532,082	283881,235
34	Kurikka	Jalasjärvi	164010038	Kuusiniemi	kivikautinen	kiinteä muinaisjäännös	asuinpaikat	ei määritelty	6944883,887	279409,942
35	Kurikka	Jalasjärvi	164010031	Kuusisto	kivikautinen	kiinteä muinaisjäännös	asuinpaikat	ei määritelty	6939841,927	284052,101
36	Kurikka	Jalasjärvi	100008042	Köykkä-Ventelä	kivikautinen	kiinteä muinaisjäännös	asuinpaikat	ei määritelty	6933139	284685
37	Kurikka	Jalasjärvi	164010020	Laulaja	kivikautinen	kiinteä muinaisjäännös	asuinpaikat	ei määritelty	6923012,696	284261,082
38	Kurikka	Jalasjärvi	164010009	Levänmäki	kivikautinen	kiinteä muinaisjäännös	asuinpaikat	ei määritelty	6926868,139	284240,075
39	Kurikka	Jalasjärvi	164010029	Mannila	kivikautinen	kiinteä muinaisjäännös	asuinpaikat	ei määritelty	6919973,916	285441,625
40	Kurikka	Jalasjärvi	164010002	Matoluoma/Kärmesmäki	kivikautinen	kiinteä muinaisjäännös	asuinpaikat	ei määritelty	6942958	277348
41	Kurikka	Jalasjärvi	164010032	Miilurämäkki	kivikautinen	kiinteä muinaisjäännös	asuinpaikat	ei määritelty	6939457,066	279838,794
42	Kurikka	Jalasjärvi	164010042	Mäki-Hakkola	kivikautinen	kiinteä muinaisjäännös	asuinpaikat	ei määritelty	6943346,506	280169,648
43	Kurikka	Jalasjärvi	164010036	Mäkiranta	kivikautinen	kiinteä muinaisjäännös	asuinpaikat	ei määritelty	6943828,296	276277,204
44	Kurikka	Jalasjärvi	164010025	MäkiViita	kivikautinen	kiinteä muinaisjäännös	asuinpaikat	ei määritelty	6922476,911	285006,79
45	Kurikka	Jalasjärvi	164010019	Männikkö 1	kivikautinen	kiinteä muinaisjäännös	asuinpaikat	ei määritelty	6923217,612	284580,954
46	Kurikka	Jalasjärvi	164010018	Männikkö 2	kivikautinen	kiinteä muinaisjäännös	asuinpaikat	ei määritelty	6923330,562	284525,979
47	Kurikka	Jalasjärvi	164010022	Mäntylä	kivikautinen	kiinteä muinaisjäännös	asuinpaikat	ei määritelty	6922528,89	284318,063
48	Kurikka	Jalasjärvi	100008040	Nikkola	kivikautinen	kiinteä muinaisjäännös	asuinpaikat	ei määritelty	6927474,89	283056,553
49	Kurikka	Jalasjärvi	164010026	Ojala	kivikautinen	kiinteä muinaisjäännös	asuinpaikat	ei määritelty	6922367,951	285191,713
50	Kurikka	Jalasjärvi	164010030	Okeri	kivikautinen	kiinteä muinaisjäännös	asuinpaikat	ei määritelty	6941355,325	283812,187
51	Kurikka	Jalasjärvi	1000003658	Rajala	kivikautinen	kiinteä muinaisjäännös	asuinpaikat	ei määritelty	6934953,878	280738,446
52	Kurikka	Jalasjärvi	100008035	Rannanjärvi 1	kivikautinen	kiinteä muinaisjäännös	asuinpaikat	ei määritelty	6932175	283429
53	Kurikka	Jalasjärvi	100008036	Rannanjärvi 2	kivikautinen	kiinteä muinaisjäännös	asuinpaikat	ei määritelty	6932362,937	283496,351
54	Kurikka	Jalasjärvi	100008037	Rannanjärvi 3	kivikautinen	kiinteä muinaisjäännös	asuinpaikat	ei määritelty	6932242,978	283616,305
55	Kurikka	Jalasjärvi	164010012	Rinta-Erkilä	kivikautinen	kiinteä muinaisjäännös	asuinpaikat	ei määritelty	6924246,19	283567,358
56	Kurikka	Jalasjärvi	164010028	Rintala	kivikautinen	kiinteä muinaisjäännös	asuinpaikat	ei määritelty	6920218,823	285352,657
57	Kurikka	Jalasjärvi	164010046	Rintala	kivikautinen	kiinteä muinaisjäännös	asuinpaikat	ei määritelty	6942567,805	276459,135
58	Kurikka	Jalasjärvi	100008033	Rinta-Marttila	kivikautinen	kiinteä muinaisjäännös	asuinpaikat	ei määritelty	6933416	283716
59	Kurikka	Jalasjärvi	164010010	Seppälä	kivikautinen	kiinteä muinaisjäännös	asuinpaikat	ei määritelty	6925606,644	283380,425
60	Kurikka	Jalasjärvi	164010043	Tuominiemi	kivikautinen	kiinteä muinaisjäännös	asuinpaikat	ei määritelty	6944437,072	281272,195
61	Kurikka	Jalasjärvi	164010021	Viitaniemi	kivikautinen	kiinteä muinaisjäännös	asuinpaikat	ei määritelty	6922858,754	284753,889
62	Kurikka	Jalasjärvi	100008038	Ylieniemenmäki	kivikautinen	kiinteä muinaisjäännös	asuinpaikat	ei määritelty	6934012,267	282236,85
63	Kurikka	Jalasjärvi	164010001	Majamäki/Sikaniemi	kivikautinen, rautakautinen, historiallinen	kiinteä muinaisjäännös	hautapaikat, asuinpaikat	ei määritelty	6943596,4	279540,897
64	Kurikka	Jalasjärvi	1000027462	Hautakangas 3	historiallinen	kiinteä muinaisjäännös	työ- ja valmistuspaikat	tervahaudat	6932213	274873
65	Kurikka	Jalasjärvi	1000027460	Hautasaari	historiallinen	kiinteä muinaisjäännös	työ- ja valmistuspaikat	tervahaudat	6930675	274376
66	Kurikka	Jalasjärvi	1000027785	Leppihaudanmäki	historiallinen	kiinteä muinaisjäännös	työ- ja valmistuspaikat	ei määritelty	6914484	285999
67	Kurikka	Jalasjärvi	164010048	Männikkö/Myllykallio	historiallinen	kiinteä muinaisjäännös	kivirakenteet	roykkiöt	6943440,474	281396,152
68	Kurikka	Jalasjärvi	1000003662	Osmolan kiviaita	historiallinen	kiinteä muinaisjäännös	kivirakenteet	kivaidat	6935504,663	280744,448
69	Kurikka	Jalasjärvi	1000027783	Pesänevanhautamäki	historiallinen	kiinteä muinaisjäännös	työ- ja valmistuspaikat	ei määritelty	6914234	290970
70	Kurikka	Jalasjärvi	1000027463	Rustari	historiallinen	kiinteä muinaisjäännös	työ- ja valmistuspaikat	tervahaudat	6932600	275854
71	Kurikka	Jalasjärvi	1000027789	Uudenhaudanmäki	historiallinen	kiinteä muinaisjäännös	työ- ja valmistuspaikat	tervahaudat	6919139	298854
72	Kurikka	Jalasjärvi	164010047	Virmala Vanhakartano (Hunnakko)	historiallinen	kiinteä muinaisjäännös	asuinpaikat	talonpohjat	6944163,187	280708,425
73	Kurikka	Jalasjärvi	1000027461	Vähakangas	historiallinen	kiinteä muinaisjäännös	työ- ja valmistuspaikat	tervahaudat	6932183	273962
74	Kurikka	Jalasjärvi	164010033	Hautamaa	ajoittamaton	kiinteä muinaisjäännös	kivirakenteet	roykkiöt	6946391,278	277357,76
75	Kurikka	Jalasjärvi	1000008043	Ahonen 2	kivikautinen	löytöpaikka	löytöpaikat	ei määritelty	6936151,419	285125,685
76	Kurikka	Jalasjärvi	1000038609	Aittoniemi	kivikautinen	löytöpaikka	löytöpaikat	ei määritelty	6934581	282494
77	Kurikka	Jalasjärvi	1000008050	Hakkolanmäki	kivikautinen	löytöpaikka	löytöpaikat	irtolöytöpaikat	6942587	280192
78	Kurikka	Jalasjärvi	164040045	Majamäki/Sikaniemi 2	kivikautinen	löytöpaikka	löytöpaikat	irtolöytöpaikat	6943921,274	279655,848
79	Kurikka	Jalasjärvi	164040050	Majamäki/Sikaniemi 3	pronssikautinen	löytöpaikka	löytöpaikat	irtolöytöpaikat	6943533,432	279827,78
80	Kurikka	Jalasjärvi	1000027125	Riihelä	kivikautinen	löytöpaikka	löytöpaikat	irtolöytöpaikat	6942675	275920
81	Kurikka	Jalasjärvi	164040037	Valkamanmäki	kivikautinen	löytöpaikka	löytöpaikat	irtolöytöpaikat	6943173,559	276147,259
82	Kurikka	Jalasjärvi	164040035	Yli-Anttila	kivikautinen	löytöpaikka	löytöpaikat	irtolöytöpaikat	6944397,076	278256,409

Majamäki/Sikaniemi

Kuivatun Luopajärven keskellä on matala metsäinen saareke, jonka eteläpäästä pellon ja metsikön rajalta polttohautaukseen tai pieneen kalmistoon kuuluneet löydöt tulivat esille viljelysalueen reunasta. Esineiden löytöpaikalla teki Aarne Kopisto pienen tarkastuskaivauksen v. 1956. Löytöihin kuuluu viikinkiaikainen särmänuppinen pronssinen hevosenkenkäsolkki (Kopisto 1956, s. 40 ja Luho 1958, s. 30, kuva 14), rautaisten keihäänkärkien katkelmia, pronssilevyn pala, saviastianpaloja, pii- ja kvartsi-iskoksia, palaneita luunsiruja ja eläinten luita (luuainestoa ei analysoitu). Löydöt kuuluvat järven rannalla, aikanaan ehkä saareen olleeseen pienialaiseen polttokalmistoon tai polttohautaan. Paikkaa ei tutkittu laajemmin. Tarkastuskaivauksessa voitiin vain todeta, että hauta tai pienialainen kalmisto on ilmeisesti tuhoutunut myöhemmin aikoina, sillä paikalla on historiallisella ajalla ollut kaskimaata ja eräsaunoja (Kopisto 1956, 40).

Rautakautiset löydöt Luopajärveltä viittaavat lähinnä eränkävijöiden liikkumiseen. Kiinteään

rautakautiseen asutukseen viittaavia merkkejä ei alueelta tai Jalasjärveltä muualtakaan tunneta. Majamäkeä on Luho (Luho 1957; s. 29-30) arvellut eränkävijäkohteeksi, jossa on käyty pitkien aikojen, ehkä satojen vuosien ajan. Paikalla on ilmeisesti sijainnut erämaja, jonka mukaan paikka olisi saanut nimensä, joka saattaa Luhon mukaan palautua jo esihistorialliseen aikaan. Historiallisen ajan tiedot kiistoista Luopajärven nautintaoikeuksista kertovat osaltaan järven olleen kalarikkaan ja tärkeän pyyntikohteen. Näin lienee ollut löydöistäkin päätellen jo kivi-kaudelta lähtien.

Ulkopuolelta eteläpohjalaisen rautakautisen (kansainvaellus- ja merovingiajan) asutusalueen on löytynyt rautakauden loppupuolelle ajoittuvia yksittäisiä esineitä ja muutama hautalöytö. Mikään niistä ei nykytiedon valossa liity kiinteään asutukseen. Lähinnä ne on toistaiseksi katsottu eränautinnan ja kulkureittien varsille jääneiksi muistoiksi (Miettinen 2001).

Pellosta löytyneitä kivi- ja pronssikauden työkaluja Luopajärveltä.

Sikaniemi, saari keskellä Luopajärveä on arkeologialtaan kiinnostava.

Järviemien kiinteä kivi- ja pronssikauden asuinpaikka sijoittuu Luopajärven pohjoisrannalle, Järviemien tilakeskuksen eteläpuolelle.

Kohtakankaan kiinteitä asuinpaikkoja Koskuella.

Kivikautinen asuinpaikka Luopajärven Järviemessä, entisen järven pohjoisrannalla.

Kohtakangas

Vuoden 1947 pieni kaivaus suoritettiin tri Ville Luhon johdolla Kohtakankaan Kohtasen maalla (MJR 164010011). Asuinpaikka kuuluu Koskutjokilaakson pohjoisrannalta tunnettuun useiden kivi- ja pronssikautisten asuinpaikkojen rykelmään. Kaivauksissa löytyi kolme kivetöntä tulenpitopaikkaa ja kuusi paalunjäljiksi tulkittua jälkeä, joista osa on Luhon mukaan voinut kuulua kotarakenelmaan (Luho 1967, 79). Löytöaineisto käsittää hiekkakivihiointien katkelmia, kvartsisesineistöä, kiviesineiden katkelmia ja kivilaji-iskoksia, muutamia luuesineiden katkelmia ja palaneita luunsiruja (aterianjäännöksiä). Pääosa löydöistä lähialueelta ja kaivaukselta kuuluu esikeraamisen Suomusjärvenkulttuurin aikaan. Ympäristön pelloilta on aikaisemmin on löytynyt lisäksi mm. kaksi nelisivuista oikokirvestä, jotka ovat kivi-kauden lopulle kuuluvan vasarakirveskulttuurin esinemuotoja (Luho 1967).

Paikan korkeus on n. 112 ja 115 m yläpuolella merenpintaa, ja varhaisin asutus on siten luultavimmin sijainnut silloisen merenrannan tuntumassa, myöhempi mahdollisesti jokivarressa.

Mielenkiintoista, vaikka ei tavatonta on monen ikäisen esineistön löytyminen samalta paikalta. Esikeraamisen ajan asutuksen lisäksi jokilaakson hiekkaisilla törmillä on asutusta ollut myöhemminkin kivi- ja pronssikaudella. Vesistön ja rannan läheisyys, usein eteläpuoleinen rinne ja hiekkainen läpäisevä maaperä näyttävät olleen pyyntiväestölle niin tällä kuten kivi- ja pronssikaudella muuallakin, tärkeä ja ehkä ratkaiseva tekijä asuinpaikan valinnassa. Koskutjokilaaksossa onkin pyyntikulttuurien suosima alue, jolle on ehkä palattu pitkienkin aikojen kuluessa suotuisan sijainnin ja hyvien pyyntimahdollisuuksien vuoksi. Merenrannan siirryttyä kauemmas länteen suotuisa jokilaaksoympäristö on kuitenkin pysynyt ehkä pitkiä aikoja lähes ennallaan.

PERINNEBIOTOOPIT

Mikä on perinnebiotooppi?

Niityt ja hakamaat kuuluvat luontotyyppeihin, joita kutsutaan perinnebiotoopeiksi. Ne ovat syntyneet pitkään jatkuneen perinteisen laidunnuksen ja niiton myötä. Yhteistä perinnebiotoopeille on, että ne ovat muokkaamattomia, lannoittamattomia sekä kylvämättömiä, mistä johtuen ne ovat usein niukkaravinteisia. Tämä yhdessä jatkuvan käytön ohella on niiden lajistollisen monimuotoisuuden perusta. Sekä kasvi- että eläinlajistonsa puolesta luonnonniityt ja -hakamaat ovat maamme lajirikkaimpia elinympäristöjä. Mitä monipuolisempi niiden kasvillisuus on, sitä runsaampi on myös niiden hyönteislajisto.

Niityt ja hakamaat ovat vähentyneet voimakkaasti jo 1800-luvulta lähtien ja edelleen maatalouden rakennemuutoksen yhteydessä. Monien lajien elinympäristö on kadonnut ja lajit taantuneet. Koska perinnebiotoopit säilyvät vain hoitamalla, onkin erityisen tärkeää, että jäljellä olevia perinnebiotoopeja laidunnetaan tai niitetään säännöllisesti. Biologisten arvojen lisäksi kohteet ovat myös maisemakuvan kannalta tärkeitä ja lisäävät maaseudun viihtyisyyttä. Lue lisää perinnebiotooppien hoidosta sivulta 297.

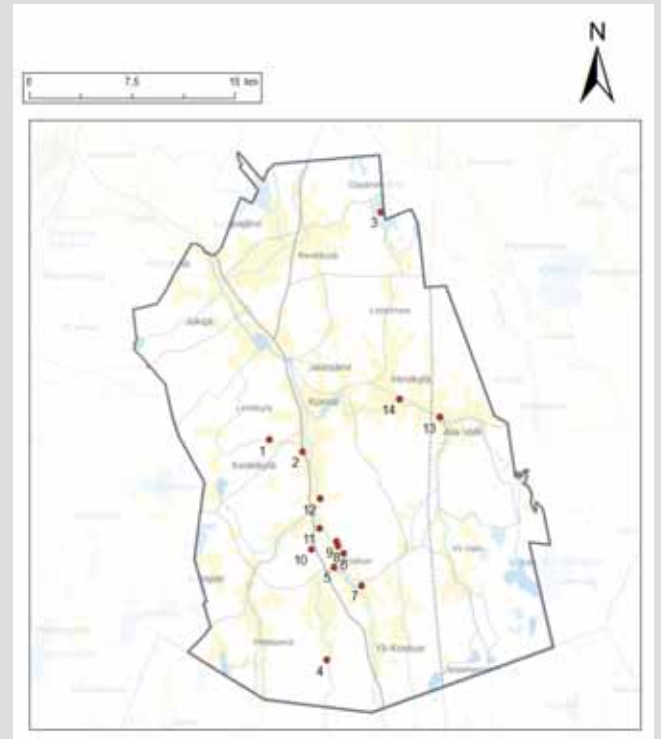
Valtakunnallinen perinnemaisemien inventointiprojekti käynnistyi 1992. Etelä-Pohjanmaalla inventointi tehtiin vuosina 1992–1997. Inventoidut kohteet löydettiin mm. haastatteleamalla paikallisia luontoharrastajia, muita asiantuntijoita ja paikallisia asukkaita, tekemällä kuntakyselyjä ja tutkimalla luontoinventoinnit. Inventoinnin tulokset on julkaistu Länsi-Suomen ympäristökeskuksen julkaisussa; Etelä-Pohjanmaan ja Pohjanmaan perinnemaisemat. Jalasjärveltä inventoitiin kolme kohdetta. Kohteet arvioitiin paikallisesti merkittäviksi.

Maatalousalueiden luonnon monimuotoisuuden yleissuunnitelma laadittiin Jalasjärvelle vuonna 2010. Kesällä 2021 voitiin osin päivittää

1. *Koronoja*
2. *Raitila*
3. *Ojajärvi*
4. *Myllyniemen Perinnebiotooppi*
5. *Kallioketo*
6. *Perinnebiotooppi*
7. *Seilonmäen perinnebiotoopit*
8. *Peinnemaisema*
9. *Metsälaidun*
10. *Hakamaa*
11. *Ritaojan perinnebiotooppi*
12. *Hulkonmäen perinnebiotoopit*
13. *Hakamaa*
14. *Kohtamäen perinnebiotoopit*

tietoja myös inventoitujen perinnebiotooppien tilasta.

Kohteiden nykytilaa ei Etelä-Pohjanmaalla ole 1990-luvun inventointien jälkeen tarkasteltu järjestelmällisesti. Inventointien päivitykset tekee alueellinen ympäristökeskus, jolle tulisi toimittaa tieto myös mahdollisista kohteista, joita ei vielä ole huomioitu inventoinneissa.

Lue lisää

Etelä-Pohjanmaan ja Pohjanmaan perinnemaisemat. Hannele Kekäläinen ja Lise-Lotte Molander. Länsi-Suomen ympäristökeskus, Alueelliset ympäristöjulkaisut 250. Vaasa 2003.

Johanna Kullas, Anna-Maria Koivisto. Maatalousalueiden kosteikkojen ja luonnon monimuotoisuuden yleissuunnitelma -Jalasjärvi ja Kauhajoki. Etelä-Pohjanmaan elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen julkaisu 1/2010. <https://www.doria.fi/handle/10024/90305>

Kohtamäen perinnebiotooppi Hirvijärvellä

1. Koronoja

Larvakylässä oleva loivasti kumpareinen ja kivikoinen, niityistä ja hakamaista koostuva vanha lehmälaidun. Perinnebiotooppiarvot tarkistetaan tueltuvien vuosien inventoinnissa.

2. Raitilan metsälaidun

Alueen puusto on poistettu eikä alue ole ollut aikoihin laidunnuksessa, perinnebiotooppiarvoja ei kesällä 2021 ollut siksi havaittavissa.

3. Ojajärven suoniitty

Suoniittyjen niitto loppui Suomessa pääsääntöisesti sotien jälkeen. Ojajärveä sanotaan niitetyn vielä 1970-luvulla.

4. Myllyniemen perinnebiotoopit

Kovaskosken myllyn alapuolella uoma virtaa notkossa, jonka rinteitä on aikoinaan laidunnettu. Laiduntaminen päättyi noin 20 vuotta sitten. Rinteillä kasvaa varttunutta puustoa, myös katajia, joista osa on vanhoja ja pylväsmäisiä.

Mustalammintien varressa on vanha maatila, joka on ollut asumaton vuodesta 1995 lähtien. Pihapiirin ja Mustalammintien välinen alue on vanhaa laidunmaata. Maa viettää tieltä loivasti kohti vanhaa tilakeskusta. Pitkään jatkuneen laidunnuksen merkinä alue on säilyttänyt puoliavoimen, hakamaisen yleisilmeen, etenkin tilakeskuksen ja tienvarren vanhojen rakennusten välisellä alueella.

5. Kallioketo

Puoliavoin, kalliainen mäki rajautuu Mustajokeen ja viljapeltoon. Maisemallisesti arvokas kohde näkyy pellon vastakkaisella puolella kulkevalta kylätieltä. Mäki on vanha asuinpaikka. Kalliopaljastumien välissä on kuivaa niittyä ja paahteisia ketolaikkuja. Ketolaikuilla vallitsevat mm. huopakeltano, kissankello, lampaannata, heinätähtimö ja ahosuolaheinä sekä alueella uhanalainen ketoneilikka. Laikkuja ympäröivällä tuoreemmalla niityllä yleisimpiä lajeja ovat lisäksi siankärsämö, ahoorvokki, poimulehti, nurmitädyke, päiväkkara, ahomansikka, mesimarja, timotei ja nurmiröllä. Paikoin esiintyy myös suurruohojen, kuten nokkosen, maitohorsman, pietaryrtin ja pelto-ohdakkeen, valtaamia reheviä kohtia. Mäellä kasvaa muutamia vanhoja mäntyjä, katajia ja kauniin muotoisia pihlajia.

6. Perinnebiotooppi, Mäkiviita

Tien ja joelle viettävän pellon välissä sijaitsee pieni, mutta erittäin edustava hakamaa. Alueella on runsaasti vanhoja koivuja, mäntyjä, kuusia ja pihlajia sekä pylväsmäisiä ja pensasmaisia katajia. Arvokkain osa on alueen laajempi pohjoisosa, jolla on runsaasti vanhoja puita, lahopuuta maapuina ja pökölöinä sekä mansikkapaikka. Kivikkoisella maaperällä on edustavia niitty laikkuja, joiden kasvilajisto ilmentää pitkään jatkunutta avoimuutta ja perinteistä niitto- ja laidunkulttuuria. Monimuotoisinta niittylajisto on

Mäkiviidan perinnebiotooppi Koskuella.

erityisesti alueen reunoilla, joilla kasvaa mm. ahopukinjuurta, puna- ja lampaannataa, poimulehteä, särmäkuismaa, ahomansikkaa, kissankelloa, tuoksusimaketta ja päiväkkaraa. Alueen keskiosissa kasvillisuus on rehevempää, nokkosen ja maitohorsman vallitsemaa. Puustoisissa kohdissa esiintyy lisäksi tuoreen metsän kasvillisuutta, kuten lillukkaa, kultapiiskua ja mustikkaa. Tien vastakkaisella puolella sijaitsevaa pihapiiriä myötäilee vanha kiviaita.

7. Seilonmäen perinnebiotoopit

Seilonmäellä sijaitsee perinnebiotoopeista ja kiviaidoista muodostuva sekä maiseman että luonnon monimuotoisuuden kannalta arvokas kokonaisuus. Tilakeskuksen ja metsän välissä on Koskutjärvelle laskevassa rinteessä kivinen niitty ja haka. Niityn maaperä on rinteiden yläosassa kivistä ja kasvillisuus monimuotoisempaa kuin alempana rinteessä, jossa rehevyyttä ilmentävät suurruohot.

Niityn ja hakamaan koillispuolella sijaitsevat peltolohkot kehystävät vanhat ja jyrkät kiviadat. Tilustien ja pellon välissä sijaitsee sekä luonnon monimuotoisuuden että maiseman kannalta arvokas alue, jolla on ennen ollut riihi ja lato.

Kohteella on runsaasti näyttävää vanhaa puustoa sekä sammalpeitteisiä maakiviä, joita ympäröi monimuotoinen pienruoho- ja heinäkasvillisuus. Osa alueesta on hakamainen ja osa taas avointa niittyä. Kohteen arvokkaaseen kasvilajistoon kuuluvat mm. ahopukinjuuri, lampaannata, aho-orvokki, nurmitädyke, kissankello, poimulehti, paimenmatara, ahomansikka ja kumina. Erityistä huomiota tulee kiinnittää niityn avoimella osalla kasvavaan ketonoidanlukkoon, joka on alueellisesti uhanalainen ja valtakunnallisesti silmälläpidettävä laji. Kuva sivun alareunassa.

8. Perinnemaisema

Koskutjoen itäpuolella, jokilaaksoa reunustavan metsän laidassa, sijaitsee vanha maatila, joka rakennuksineen ja ympäristöineen muodostaa arvokkaan perinnemaiseman. Tila näkyy myös laakson vastakkaisella puolella kulkevalta maantieltä. Tilan rakennukset sijoittuvat molemmin puolin kylätietä.

9. Metsälaidun

Koskutjoelle viettävässä rinteessä on nurmilaimen yhteyteen aidattu myös osa kangasmetsää. Metsälaitumen kasvillisuus on matalaksi syötyä heinävaltaista niittyä lukuun ottamatta rehevöitymistä ilmentäviä paikoittaisia nokkoslaikkuja. Metsän reuna-alueella kasvaa mm. kissankelloa, ahomansikkaa, huopakeltanoa ja päiväkkaraa. Puusto muodostuu matalista katajista, vanhoista kuusista sekä maimallisesta vanhasta männystä metsälaitumen pohjoisosassa, joka on laitumen edustavin osa.

10. Hakamaa

Ritaojan varrella sijaitsee laaja laidunnuksessa oleva metsälaidun- ja hakamaa-alue

11. Ritaojan perinnebiotooppi

Vanhan päärakennuksen takana sijaitsee haka-mainen alue, jossa erityisesti männyn ympärillä on edustavaa kuivaa niittyä. Ketolaikulla kasvaa parin neliömetrin alueella mm. ketoneilikkaa, joka on alueellisesti uhanalainen laji.

Jokirannan itään viettävässä rinteessä sijaitsee vanha joenrantalaidun. Aluetta on laidunnettu ainakin 1940-luvulta 1970-luvulle. Aluskasvillisuus on kosteaa suurruohoniittyä, rehevä kasvillisuus viittaa alueen vähittäiseen umpeenkasvuun. Hakamaan pohjoispuolella ranta jatkuu lähteisenä lehtona, lehto- ja metsäkortekorpena.

12. Hulkonmäen perinnebiotoopit

Vanhan päärakennuksen takana sijaitsee haka-mainen alue, jossa erityisesti männyn ympärillä on edustavaa kuivaa niittyä. Ketolaikulla kasvaa parin neliömetrin alueella mm. ketoneilikkaa, joka on alueellisesti uhanalainen laji.

Jokirannan itään viettävässä rinteessä sijaitsee vanha joenrantalaidun. Aluetta on laidunnettu ainakin 1940-luvulta 1970-luvulle. Aluskasvillisuus on kosteaa suurruohoniittyä, rehevä kasvillisuus viittaa alueen vähittäiseen umpeenkasvuun. Hakamaan pohjoispuolella ranta jatkuu lähteisenä lehtona, lehto- ja metsäkortekorpena.

Hulkonmäen perinnebiotooppi.

Aidattu laidunalue Ilvesjoentien varressa.

13. Hakamaa

Maisemallisesti näkyvällä paikalla, maantien varressa sijaitsevan nurmilaitumen yhteyteen on rajattu osittain myös nurmea ympäröivää metsää.

14. Kohtamäen perinnebiotoopit

Kohtamäen länsipuolta viettää pellolle laaja avoin niittyalue, joka näkyy Hirvijoen pohjoispuolella kulkevalle maantielle. Rinteessä on vanha aitta ja riihi. Nurmilaitumen yhteydessä olevan kallioisen ja kivikkoisen niityn kasvillisuus on alilaidunnettua suurruoho- ja heinäniit-

tyä. Rinteen alalaidassa kasvaa katajaa, kalliolla, mäen päällä kasvaa komeita mäntyjä. Rehevyyttä ilmentävät valtalajeina esiintyvät timotei, nurmipuntarpää, hevонhierakka, nokkonen ja peltosaunio.

Kohtamäen ylittävän kylätien varressa on pieni ja kivikkoinen mäntyhaka. Kohtamäen itäpuolella, kylätien ja pellon välissä, sijaitsee maisemallinen metsälaidun. Laitumen puuston muodostavat kuusi ja mänty valtalajeina sekä koivu, pihlaja, kataja ja vadelma. Aluskasvillisuus on korkeaa suurruoho- ja heinäniittyä. Kuva sivulla 41.

Seilonmäen perinnebiotoopin komeaa kiviaitaa.

RAKENNETTU KULTTUURIYMPÄRISTÖ

Museovirasto on laatinut valtakunnallisesti merkittävien rakennettujen kulttuuriympäristöjen inventoinnin RKY. Se perustuu 2000-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä käytävissä olleisiin maakuntaliittojen, kuntien, ympäristöhallinnon, Museoviraston ja maakuntamuseoiden inventointeihin ja aineistoihin. Valtioneuvoston päätöksellä inventointi on otettu maankäyttö- ja rakennuslakiin perustuvien valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden tarkoitukselliseksi inventoinniksi rakennettujen kulttuuriympäristöjen osalta 1.1.2010 alkaen. Valtakunnallisia alueidenkäyttötavoitteita koskeva valtioneuvoston päätös on tullut voimaan 30.11.2000 ja sen tarkistus 1.3.2009.

Valtakunnalliseen inventointiin valitut kohteet antavat alueellisesti, ajallisesti ja kohdetyyppittäin monipuolisen kokonaiskuvan maamme rakennettujen ympäristöjen historiasta ja kehityksestä.

Kohteita haetaan rekisteristä joko karttahaulla tai maakunnan tai kunnan mukaan. Haun voi tehdä myös kohteen eri elementtien, ympäristön nykyluonteen tai kohdenimen mukaan. Kohdelistasta pääsee kohteen kuvaus- ja historiatekstiin klikkaamalla kohdenimeä. Kohteisiin liittyvät kartat osoittavat aluerajauksen.

Kulttuuriympäristöjen alueiden käytön suunnittelussa huomioidaan rakennettujen ympäristöjen lisäksi myös valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet (s. 47) sekä muinaisjäännealueet. Muinaisjäännealueiden ensisijainen lähtöaineisto on Museoviraston ylläpitämä muinaisjäänneinventointi. <https://www.kyppi.fi> Kaikki muinaisjäännealueet ovat lain nojalla rauhoitettuja, mutta Museovirasto arvioi maakuntakaavakohtaisesti myös yksittäisten muinaisjäännealueiden merkittävyyttä valtakunnallisella tasolla. Jalasjärvellä on kaksi valtakunnallisesti merkittävää rakennettua kulttuuriympäristöä (RKY). <http://www.rky.fi>

RKY: Jalasjärven kirkkoympäristö

Kirkonkylän korkeimmalla mäellä seisova jalasjärveläisen Salomon Köykin (Köhlström) 1800-luvun alussa rakentama Jalasjärven kirkko, 1930-luvulla rakennettu seurakuntatalo ja laaja sankarihautausmaa satoine kiviristeineen muodostavat vaikuttavan, ajallisesti kerroksisen kirkkoympäristön. Lue lisää s. 48–50.

RKY: Luopajärven kyläasutus

Luopajärven kulttuurimaisema on Etelä-Pohjanmaan lakeuksien vaurasta maatalousmaisema viljelykäyttöön kuivatun järven ympärillä. Alueen pitkistä asutushistorioista kertoo historiallisessa asussaan säilyneen talonpoikaisen rakennuskannan sijoittuminen viljelymaiseman reunoille kohoaville mäenrunkoille tiheiksi ryhmiksi.

Luopajärvi on ollut Jalasjärven ja Hirvikylän ohella pitäjän varsinaisia asutuskeskuksia. Luopajärvi, jonka pohjois- ja luoteisreunan rantatöyräille vanha kyläasutus on asettunut, on 1800-luvun alkupuolella kuivattu pelloksi. Tasaiselta, 6-7 kilometriä pitkältä ja pari kilometriä leveältä viljelysaukealta avautuu peltolahdeksia pohjoiseen ja etelään. Lue Luopajärven taloista s. 102 alkaen.

Luopajärventieltä avautuu pitkiä peltonäkymiä, reunoiltaan kohoavat pellot rajautuvat asutukseen tai reunametsiin. Edustavimmat näkymät yli peltoaukean avautuvat alueen luoteispuolelta.

Maakunnallisesti arvokkaat rakennetut kulttuuriympäristöt

1. Lue lisää s. 86–87

2. Lue lisää s. 84

3. Lue lisää s. 50 ja 74–75

4. Lue lisää s. 182 alkaen

5. Lue lisää s.182 alkaen

6. Lue lisää s. 51, 151 ja 156

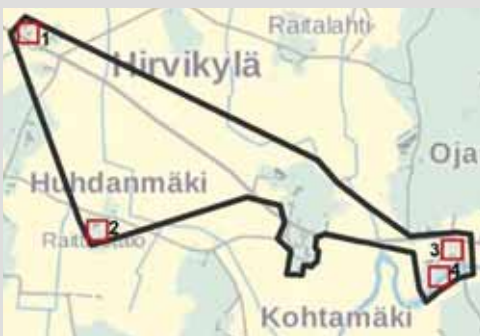
7. Lue lisää Lue lisää s. 166 alkaen

9. Lue lisää s. 71 ja 173–174

10. Lue lisää s. 168–169 ja 172

8. Lue lisää s. 166 alkaen

1. Aittomäen talo ja tuulimylly
2. Jokipiin pellavatehdas
3. Jalasjärven hautausmaa ja museo
4. Jokipii
5. Petäyskylä
6. Koskuen kirkkoympäristö
7. Mäntykosken kylä ja Hirvijärven tienvarsi-asutus
8. Hirvijärvi
9. Koms, Kuja-Koms ja Komsinkoulu
10. Vuorenmaanmäen taloryhmä
11. Jalasjärven kirkonkylä

Lue lisää:

https://epliiitto.fi/tiedostot/B_84_Maakunnallinen_rakennusinventointi_2016-17_korjattu_versio.pdf

Etelä-Pohjanmaan Maakuntakaava 2050 valmistelu käynnistyi syysyllä 2021, kaavassa tullaan huomioimaan mm. tuoreet inventoinnit valtakunnallisesti ja maakunnallisesti merkittävistä rakennetuista ympäristöistä.

Etelä-Pohjanmaan uudemman rakennetun kulttuuriympäristön inventointi ja arvotus 2019-2021

Inventointi nostaa Jalasjärveltä esiin Jalasjärvitalon, entisen Jalasjärven kunnantalon vuodelta 1975.

Lue lisää:

https://epliiitto.fi/wp-content/uploads/2021/03/B_97_Etela_Pohjanmaa-RKY-selvitys-yhteenveto-20210305-suojattu.pdf

11. Lue lisää s. 86 alkaen

MAISEMA

Luopajarven valtakunnallisesti merkittävä maisema-alue

Luopajarven valtakunnallisesti arvokas maisema-alue vahvistettiin 18.11.2021 ja se poikkeaa vuoden 1995 Valtioneuvoston periaatepäätöksen rajauksesta hyvin vähän.

Luopajarven maisema on edustava esimerkki eteläpohjalaisen, viljelykäyttöön raivatun järviuivion vanhasta ja huolella hoidetusta maatalousmaisemasta. Alueen rakennusperintö on arvokasta ja uudet rakennukset sopeutuvat maisemaan pääsääntöisesti hyvin. Lakeusmaiseman perinteinen rakenne on säilynyt alueella erinomaisesti.

Suomessa on 186 valtakunnallisesti arvokasta maisema-aluetta (VAMA 2021). Ne ovat maaseutumme edustavimpia kulttuurimaisemia, joiden arvo perustuu monimuotoiseen kulttuurivaikutteiseen luontoon, hoidettuun viljelymaisemaan ja perinteiseen rakennuskantaan.

Arvokkaiden maisema-alueiden avulla pyritään sekä turvaamaan edustavien ja elinvoimaisten maaseutumaisemien säilyminen että herättämään kiinnostusta maisemanhoitoa kohtaan. Kaikki alueet löytyvät linkistä:

https://www.ymparisto.fi/fi-fi/luonto/maisemat/arvokkaat_maisemaalueet

Järviemi Luopajarven pohjoisreunalla.

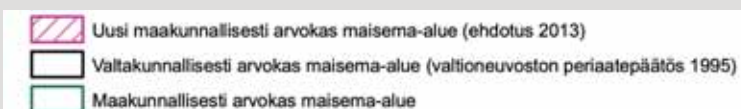

Maakunnallisesti merkittävät maisema-alueet

Ehdotukset Pohjanmaan, Etelä- ja Keski-Pohjanmaan maakunnallisesti arvokkaiksi maisema-alueiksi 2013. Annukka Kuoppala, Riikka Asunmaa, Hanne Purola

https://epliiitto.fi/tiedostot/ehdotukset_maisema-alueiksi_2013.pdf
https://epliiitto.fi/tiedostot/ehdotukset_maisema-alueiksi_2_2014.pdf

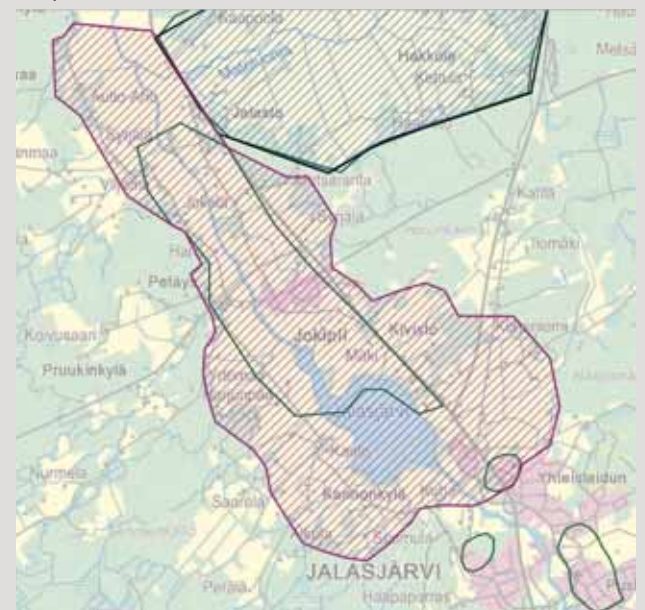
Koskuen kulttuurimaisema

Hirvikylän kulttuurimaisema

Jokipiin kulttuurimaisema

KULTTUURIYMPÄRISTÖJEN KIRJOJA

KIRKOLLISET YMPÄRISTÖT

JALASJÄRVEN KIRKKO

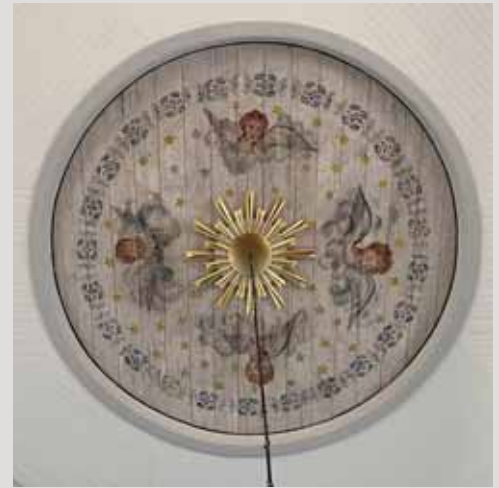
Kirkonkylän korkeimmalla mäellä seisoo jalasjärveläisen Salomon Köykän (Köhlström) 1800-luvun alussa rakentama Jalasjärven kirkko. Kolmen tien risteyksessä sijaitseva puukirkko on muodoltaan erivartinen, länsitornillinen ristikirkko ja järjestyksessään toinen Jalasjärven kirkko.

Jalasjärven ensimmäinen kirkko vihittiin kirkoksi vuonna 1725. Alkuaan rakennus oli jalasjärveläisten vuonna 1712 rakentama ja myöhemmin laajentama saarnatupa. Puretun kirkon hirret päätyivät vaiheiden jälkeen Ilmajoelle, jossa uusi omistaja rakensi niistä navetan. Ensimmäinen kirkko sijaitsi paikalla, joka tunnetaan nykyään Vanhankirkonmäkenä, nykyisen hautausmaan alueella.

Jalasjärven toisen kirkon perustus laskettiin syksyllä 1799 ja kirkko valmistui keväällä 1800. Salomon Köhlström (Köykkä) suunnitteli kirkon ja johti sen rakennustöitä. Länsiristiin tehtiin neljä ja muihin kuhunkin kaksi ikkunaa. Altari ja saarnatuoli on siirretty vanhasta kirkosta uuteen, samoin kynttiläkruunut ja muu kirkollinen esineistö. Jalasjärven kirkko on suojeltu Kirkkolailla.

Suunnittelijalleen tyyppillisesti kirkon yhteen sakaraan liittyy moninivelinen torni. Torni päättyy 1800-luvun alun pohjalaisille kirkkoille tyyppillisesti lyhtyyn. Sakaristo on runkokuonetta matalampi ja kapeampi. Ristivarsien päädyissä on vuodelta 1803 olevat eteishuoneet. Nykyasuunsa kirkko on vuorattu 1902. Kirkkosalissa on säilynyt Mikael Toppeliuksen kattomaalauksia sekä kirkon vanhempia alttaritauluja. Kirkonkello on 1730-luvulta ja siihen on kaiverrettu sanat "Tule sisälle Herran siunattu/ miksis seisot ulkona".

1800-luvun lopulla kirkko tarvitsi perusteellista kunnostusta. Arkkitehti A.W. Stenfors tarkasti kirkon ja antoi lausunnon tarvittavista sisätilojen korjaustoimista. Samalla päätettiin korjauttaa kirkko myös ulkopuolelta. Korjaukset tehtiin vuonna 1902. Kivijalka uusittiin, kaariikkunat vaihdettiin suorakaiteen muotoisiin, samalla ikkuna-aukkoja laajennettiin ja ennen punamullattu vuoraus uusittiin ja kirkko maalattiin vaalealla öljymaalilla. Kirkon sisällä vanha altari ja alttarikaide korvattiin uudella, kirkkoon rakennettiin kaksi lehteriä ja asennettiin kamiinat lämmittämään aikaisemmin kylmää kirkkoa.

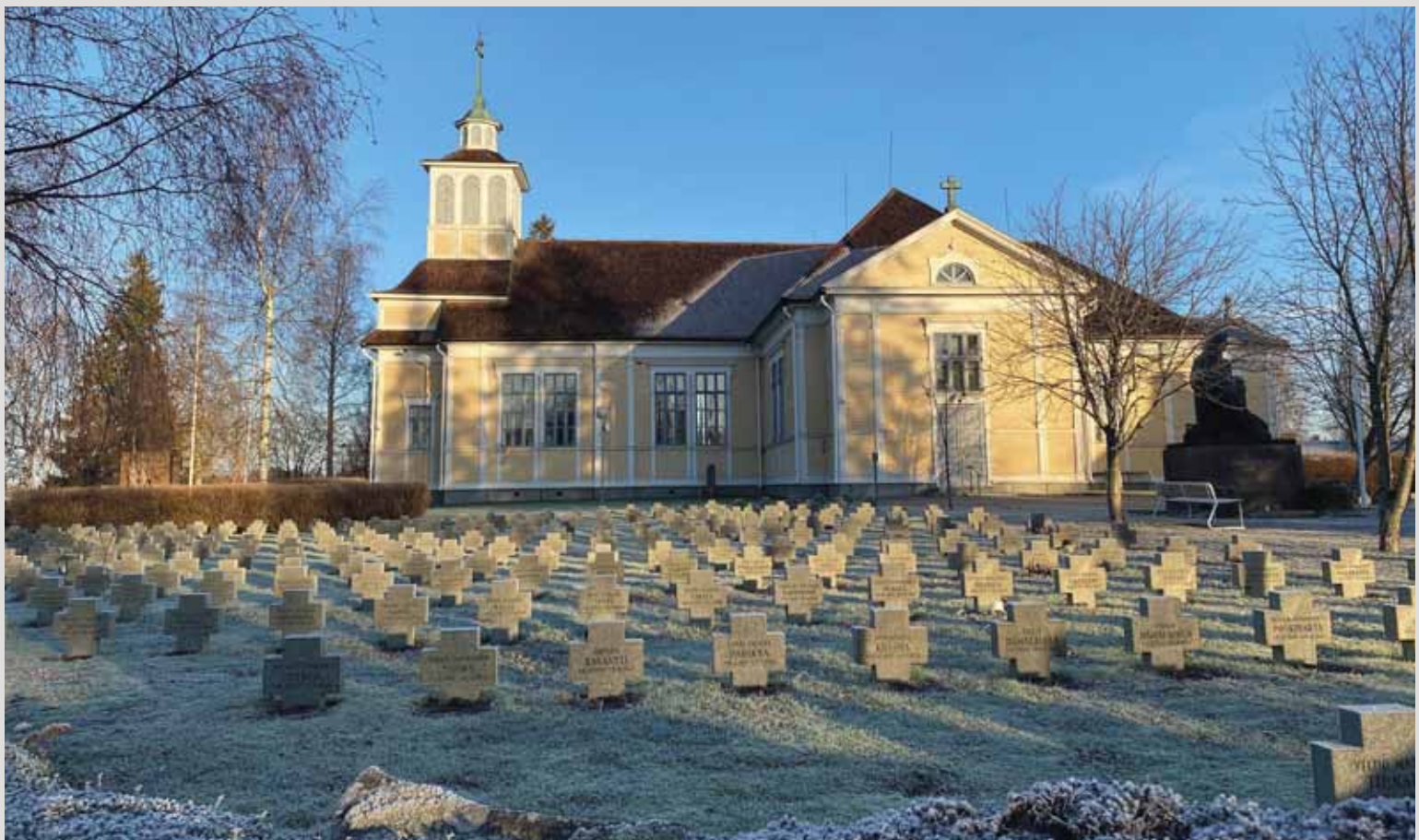

Upeat seinien ja katon koristemaalaukset peitettiin tuolloin maalin alle.

Vuoden 1956 korjauksessa uusittiin paanukatto ja keskuslämmitys, altari siirrettiin itäpäättyyn alkuperäiselle paikalleen. Kirkko myös maalattiin sekä ulkoa että sisältä.

Vuoden 1996 laajan sisäkorjauksen suunnitteli arkkitehtitoimisto Aulis Jääskeläinen ja se käsitti mm. sisämaalauksen, oottraukset, marmoroinnit ja kultaukset, Mikael Toppeliuksen enkeli aiheinen kattomaalaus restauroitiin, tekstiilit ja sakasti uusittiin. Kirkkoon lisättiin myös modernia tekniikkaa.

Sakastin alle tehty viinikellari tuotti kirkoväärteille jatkuvaa huolta, sillä sinne kerääntyä vettä. Sakastia ja viinikellaria korjattiin laajemmin vasta vuosien 1954-55 remontissa.

Vuoden 1996 remontissa sakastista purettiin väliseinä ja tehtiin portaat sen yläkertaan, jonne tehtiin säilytystilaa esimerkiksi kirkkotekstiileille. Sakastin oven yläpuolella oleva Hans Robert Grönlundin maalaus saatiin esiin ja entistettiin.

Vesivahinko pakotti korjauksiin vuonna 2017, syynä oli vuoto eteisen vieressä olevassa wc:ssä, lahoamisen perimmäinen syy voitiin kuitenkin jäljittää jo 1950-luvulla tehtyyn remonttiin. Sakastin oviseinässä hirret olivat eniten haperuneet ja hirsii jouduttiin vaihtamaan. Remontin yhteydessä sakastin ulkoseinältä löytyi maalaus, joka saattaa olla Mikael Toppeliuksen käsialaa.

Kirkkoa ympäröi vanha hautausmaa. Sankarihautausmaahan on haudattu lähes 500 kaatunutta, ja sotamuistomerkin on tehnyt Viljo Savikurki. Kirkkomaalla on myös Elias Ilkan suunnittelema vapaussodan sankaripatsas. Lääninpuutarhuri A.W. Henriksson laati 1920-luvulla kirkkopuistosta ja kirkonmäen tulevista istutuksista piirustukset ja päätti poistaa eteläisen portin edustalta vanhan vaivaisviljaitan rumentamasta paikkaa. Myös kirkkotallien rakentamista ja kunnossapitoa alettiin valvoa rakennusluvin. Autoliikenteen kasvaessa omistajat kuitenkin poistivat tallinsa kirkonmäeltä 1920-luvun loppuun mennessä.

Aleksandra Frosterus-Sältinin maalaama alttaritaulu "Kristuksen kirkastuminen" toimitettiin kirkkoon kesällä 1906. Alttaritaulussa Jesuksen kanssa Pietari, Jaakob ja Johannes.

JALASJÄRVEN ENTINEN SEURAKUNTATALO

Vanha seurakuntatalo sijaitsee keskellä Jalasjärven kirkonkylää kirkkopihan itälaidalla. Rakennuksen taajamakuullinen arvo on huomattava ja se muodostaa kirkon kanssa arvokkaan kokonaisuuden.

Seurakuntatalo on helsinkiläisen Yrjö A. Wasikisen suunnittelema ja valmistui juuri ennen talvisotaa vuonna 1939. Rakennusurakan mestarina toimi Kurikkalainen rakennusmestari Sameli Hakola nuorempi. Sota-aikana rakennus palveli Lotta-kahvilana ja toimi keskikouluna vuosina n. 1943–1951, ennen Jalasjärven yhteiskoulun valmistumista vuonna 1952. Vanha seurakuntatalo on toiminut kerhojen, perhejuhlien, kokosten ja tilapäisesti jumalanpalvelustenkin pito- paikkana. Uuden seurakuntatalon valmistuttua vanhassa seurakuntatalossa on toiminut mm. lähetystyön kirpputori. Rakennus vaatii kunnostustoimia ja sen restaurointia suunnitellaan vuonna 2022, jolloin rakennus seisoo tyhjillään.

Rakennuksen perustus on valettu betonista, runkona on lyhytnurkkainen hirsikehä, julkisivua suojaa pystyponttilaudoitus, aumakatto on savitiilestä. Ikkunat ovat alkuperäisiä ja ns. kitti-ikkunoita. Ne ovat 6-ruutuista sekä 4- ja 3-ruutuista ikkunoita ns. ristikarmi-ikkunoita. Salissa on lisäksi kaksi 6-ruutuista ikkunaa päällekkäin.

Etelä-Pohjanmaan ELY-keskus on suojellut Jalasjärven vanhan seurakuntatalon Rakennus- suojelulalla 15.10. 2010. Suojelu koskee rakennuksen julkisivuja, alkuperäistä huonejakoa sekä säilynyttä kiinteää sisustusta.

Jalasjärven kirkon viereen pystytettiin vuonna 1846 vaivaispoika, jolle ohikulkijat saattoivat panna köyhäinhoitoon tarkoitettuja rahalahjoituksia. Vaivaispoika siirrettiin 1996 remontin yhteydessä kirkon eteiseen. Sen tauluun on maalattu teksti: "Joka köyhä armahtaa hän lainaa HERRalle: Joka hänen hyvän työnsä hänelle jälleen maksava on. Sananlasku Kirian. L: 19. v: 17: 1845".

Kirkon viereen haudattiin kansalaissodassa keväällä 1918 kaatuneet 46 jalasjärveläistä. Jalasjärveläisen kuvanveistäjän Elias Ilkan muistomerkki on vuodelta 1920.

Kuvanveistäjä Viljo Savikurjen sankaripatsas "Äiti ja lapsi" on pystytetty talvisodassa kaatuneille jalasjärveläisille. Teksti: "Pro Patria". "Paikka jolla seisot on pyhä maa". Patsas on paljastettu vuonna 1953.

JALASJÄRVEN SEURAKUNTAKESKUS

Kirkkoherranviraston asioita hoidettiin vuoteen 1963 Vuohiluoman pappilassa. Seurakunta myi pappilan kunnalle ja rakensi kirkon viereen vuonna 1963 uuden virastorakennuksen, johon sijoitettiin myös kirkkoherran virka-asunto. Virasto liitettiin vuonna 1989 seurakuntakeskuksen yhteyteen ja osa vanhasta virastotalosta purettiin.

Seurakuntatalo on arkkitehti Aulis Jääskeläisen suunnittelema ja valmistunut vuonna 1985. Talossa on aikuisopetusluokka ja laitoskeittiö sekä tilat päiväkerhoille, seurakuntasali, johon kahvio voidaan yhdistää. Seurakuntasalissa on Maija-Liisa Kelton lasimaalaukset ja Maisa Turunen-Wiklundin tekstiilityö "Auringon alla". Seurakuntakeskus on keltatiellä vuorattu ja sitä katkaa monimuotoinen kuparikatto.

Jalasjärven hautausmaan kiviaitaa ja porttikivi.

JALASJÄRVEN HAUTAUSMAA

Hautausmaa on syntynyt Jalasjärven ensimmäisen kirkon (1725–1800) ympärille. Vanhan kirkon ympärillä ollut kirkkomaan aita oli puoliksi puuta ja puoliksi kiveä ja se tehtiin kokonaan kivistä vuonna 1827.

Nykyisen kirkon valmistuttua hautaukset siirtyivät sen ympärille ja kirkonmäen hautausmaan täyttyessä uusi hautausmaa perustettiin vanhan kirkon paikalle. Tämä hautausmaa valmistui vuonna 1850 ja vihittiin käyttöön vuonna 1851. Nykyistä hautausmaata ympäröivä kiviaita ja portti valmistuivat 1850-luvun alussa.

1910-luvulla hautausmaata laajennettiin pohjoiseen kirkkoherranvirakatalon rajaan saakka. Lääninpuutarhuri A. Henriksson toimi työnjohtajana, kun vuonna 1922 aloitettiin hautausmaan siistiminen. 1920-luvulla haudat linjoitettiin ja kartoitettiin ja 1930-luvulla laadittiin ensimmäinen ohjesääntö, jonka mukaan järjestettiin hautausmaan vuosittainen hoito. 1980-luvun alussa hautausmaa ympäröitiin kuusiaidalla. Hautausmaan viimeisin laajennus toteutettiin vuosina

1978–82 hortonomi Jaakko Wegeliuksen suunnitelman pohjalta. Hautausmaan vanhemmassa osassa, kiviaidan sisäpuolella on n. 5800 hautapaikkaa. Hautausmaata laajennettiin kiviaidan ulkopuolelle n. 3000 hautapaikalla vuonna 1983. Hautausmaalla on vanhojen hautamuistomerkkien alue ja urnalehtoalue, jossa on muistomerkki "Pilvimuurista valo välähtää". Hautausmaan keskellä sijaitsee siunauskappeli.

JALASJÄRVEN SIUNAUSKAPPELI

Hautausmaan yhteydessä ollut talvihauta korjattiin vuonna 1952 arkkitehti E. Teräsvirran piirustuksin n. 100 hengen kappeliksi. Laajennusosaan valmistui mm. parveke vuonna 1976. Alttari rakennettiin vuonna 1997, kappeliin sijoitettiin tuolloin myös Soili Isotalon lasimaalaus, kappelin ulkopuolella on taitelija Maija Nuotion enkeliveistos.

KOSKUEN KIRKKO

Vuonna 1902 koskuelaiset perustivat rahaston Koskuen rukoushuonetta varten ja Koskuen kirkonkylään, Koskutjärven rantaan kohosi vuosina 1903–1906 pärekattoinen hirsikehä. Työtä jatkettiin vuosina 1908–1911, jolloin rakennukseen tehtiin alttarikehikko, saarnastuolia korvaava parveke, penkit ja lehterit. Rukoushuone valmistui vuonna 1912. Rukoushuone oli pitkään lämmittämätön eli soveltui vain kesäkäyttöön.

Rakennuksen siirtyessä Jalasjärven seurakunnalle, siitä tuli kyläkirkko. Kurikkalaisen Sameli Hakola nuoremman johdolla tehdyssä remontissa rakennukseen saatiin kirkkokamiina, sen hirsiseinät laudoitettiin sisältä, maalattiin ja lattia sekä katto kunnostettiin. Kirkkorakennuksena se otettiin käyttöön vuonna 1949. Kirkon käyttö lisääntyi nopeasti. 1950-luvulla arkkitehti Paavo Riihimäki suunnitteli kirkkoon kellotornin, urut saatiin vuonna 1978. Vihkiryijy on Koskuen Maatalousnaisten kutoma vuodelta 1957, enkeliveistos Heli Nortulan veistämä vuodelta 1957 ja Johannes Haapasalon veistämä krusifiksi vuodelta 1949.

Kirkkoa remontoitiin viimeksi vuonna 2001, sisäseinät saivat silloin vaalean paneeliverhoksen, samalla molemmilta puolilta kirkkosalia poistettiin viisi penkkiriviä ja alttaria tuotiin lähemmäs kuulijoita. Kirkko sai pyörätuoliluisikat ja äänentoistoa uusittiin. Kirkkotekstiilit ovat Kuopiolaisten Heli Leskilän ja Hanna Korvelan käsialaa. Viimeisin kirkon ulkomaalaus tehtiin vuonna 2012.

Toppeliuksen pääkirkosta siirretyt kaksi alttaritaulua olivat tummia ja ne haluttiin kehystää. Alttaritaulu kehystettynä ja taustan tumma väritys tuovat nyt Toppeliuksen maalaukset pehmeämmin esiin.

Kirkkopihassa on säilynyt paikallaan yksi pitäjän viljamakasiineista.

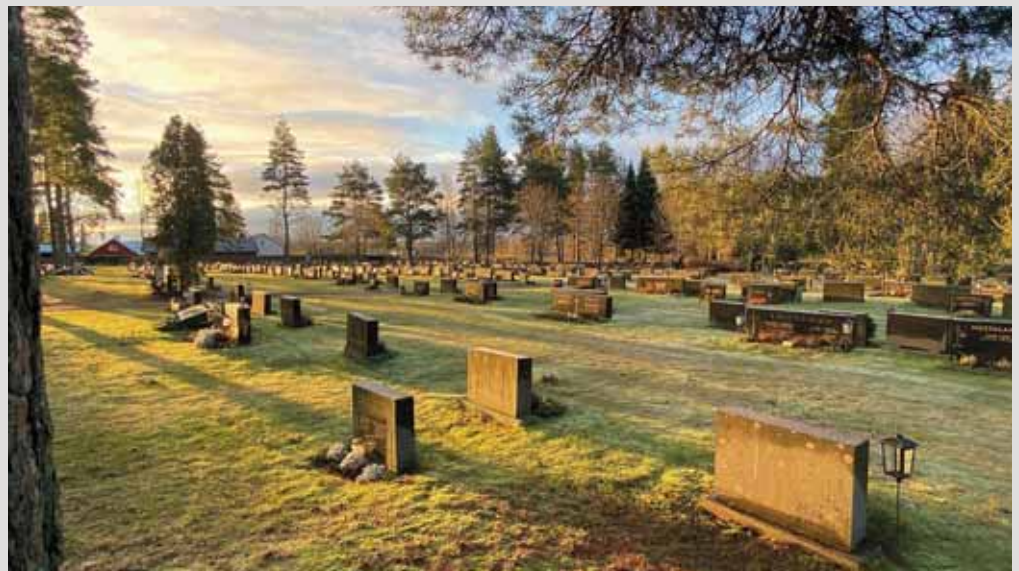
Kirkossa on alttaritauluna Jalasjärven kirkosta saatu Mikael Toppeliuksen vuonna 1804 (1805) Jalasjärven pääkirkkoon maalaama kaksiosainen alttaritaulu "Ristiinnaulittu".

Kesärannan leirikeskukseen rakennukset Koskuen Mustalammin kylässä ovat 1970- ja 1980-luvuilta. Leirikeskukseen leirikirkko on Kaunisjärven pappilasta vuonna 2006 siirretty vilja-aitta.

Koskuen seurakuntakoti on arkkitehti Aulis Jääskeläisen suunnittelema ja valmistui vuonna 1978. Seurakuntasalia koristavat Gerda Björklundin puuveistokset.

Taiteilija Ilmari Wirkkalan suunnitelmien mukaan rakennettu Koskuen hautausmaa vihittiin käyttöön vuonna 1951. Hautausmaata laajennettiin 1980-luvun alussa ja vuosina 2003–2004. Koskuen uurnalehdon muistomerkki on Jorma Laitamäen suunnittelema ja vuodelta 2016.

POHJALAINEN TALO

Perinteiset pohjalaistalot edustavat kansanomaista rakentamistapaa, jossa on vaikutteita 1700-luvun klassismista ja 1800-luvun empiretyylistä. Tässä kuvataan pohjalaistalolle tyypillisiä piirteitä, havainnollistetaan mikä on pohjalaistalo.

KATTO

- Alunperin katemateriaalina malkakatto ja lautakatto, myöhemmin pärekatto.
- 1900-luvun puolella perinteisiä katteita alettiin muuttaa tiili- tai peltikatoiksi.
- Satulakaton kaltevuus n. 1:3

“KISSINPENKKI”

RÄYSTÄÄT JA PÄÄTY

- empiretyylille tyypillinen umpinainen voimakas räystäslinja myöhemmin lyhyehkö avoräystä
- kapea runkosyvyys, hirren pituus määräävä
- illo eli ylöspäin levenevä rakenne, varsinkin piharakennuksissa
- päätykolmiota saatettu korostaa vaalealla värityksellä
- nurkkia alettiin korostaa valkoisella 1800-luvun lopulla

JULKISIVU

- puolitoista tai 2-kerroksinen, usein symmetrinen, selkeä punamullattu julkisivu
- puurakenteiset, alunperin 6-ruutuiset ikkunat
- ikkunarivistön ja koko rakennuksen pituus joustava huoneiden lukumäärän mukaan
- ullakon pitkällä sivulla matalat räystäsklasit eli haukkaikkunat

RÄYSTÄSKLASIT ELI HAUKKAIKKUNAT

- ullakon pitkällä sivulla sijaitsevat matalat räystäsklasit eli haukkaikkunat tuovat valoa ullakolle

IKKUNAT JA VUORAUUS

- ikkunat ja räystäsklasit muodostavat täsmälliset pystyakselit
- ikkunat samassa pinnassa julkisivun kanssa
- ikkunoiden ja vuorilistojen väri taitettu valkoinen
- saumarimoitettu pystyvuoraus yleisin 1800-l lopulla, vanhempi 1800-l alkupuolella käytetty vaakaponttivuoraus

PERUSTUS

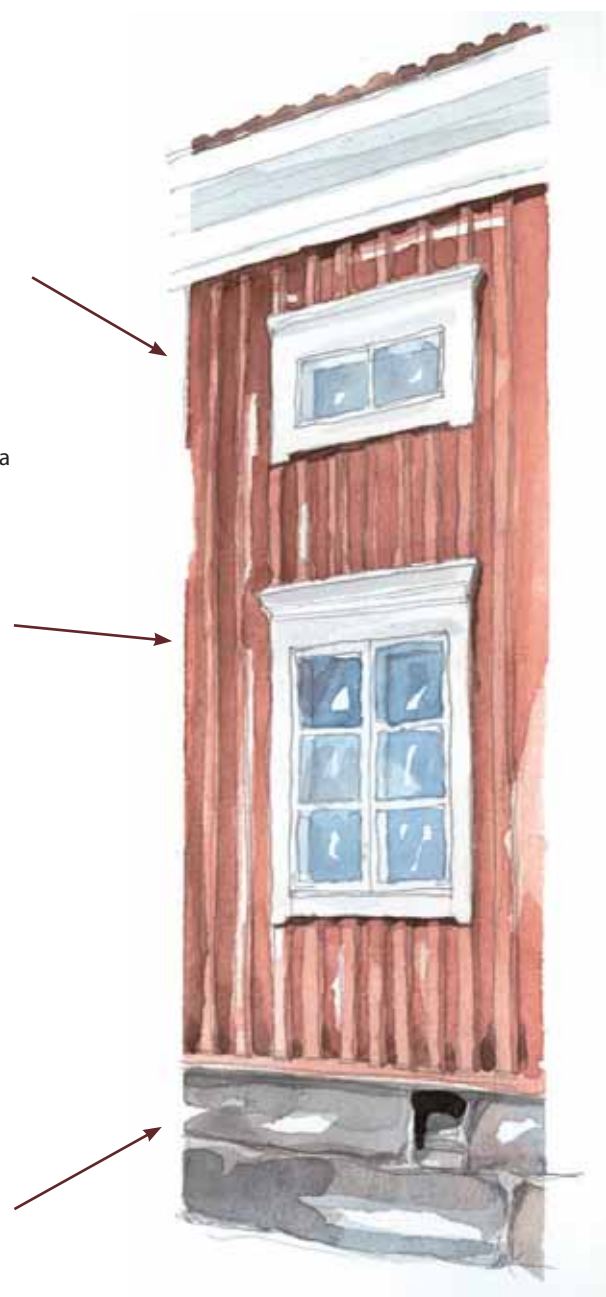
- perustus luonnonkiveä
- tuuletusluukut alapohjassa ns “kissinluukut” (avataan keväällä, sujetaan syksyllä)

POHJALAISTALOILLE TYYPILLISIÄ VUORAUSTYYPPEJÄ

Ylin: vaakasuora puoliponttilaudoitus avosaumoin, yleisin 1800-l puolenvälin tienoilla

Keskellä: peiterimoitettu pystylaudoitus 1800-l alkupuolelta, lautaleveys vaihteleva, peiterima kruusattu

Alin: peiterimoitettu ponttilaudoitus, 1800-l loppupuolen tavallisin vuoraus. Lauta voi olla myös ilman ponttia.

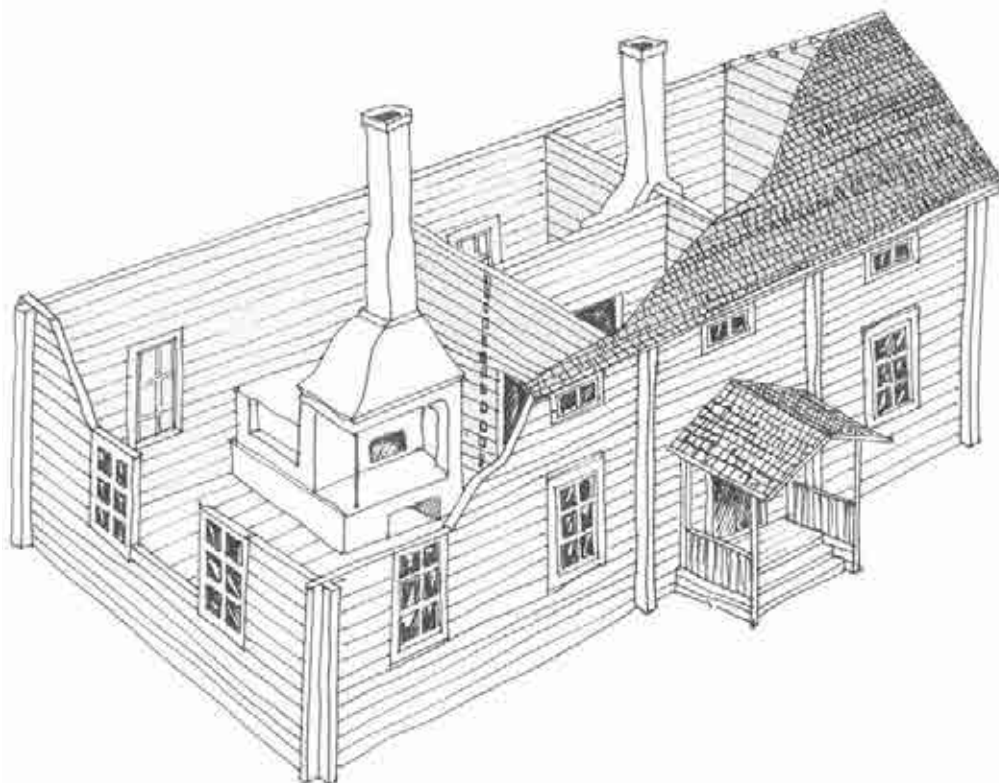

ASUINRAKENNUSTEN KEHITTYMINEN

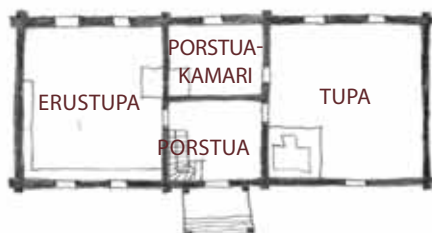
Ensimmäiset asuinrakennukset olivat yksittäisiä hirsistä salvottuja savutuvia, joita lämmitettiin sisäänlämpiävällä uunilla. Savupirtin oven suojana oli tavallisesti riu'usta tehty pisteporstua. Tästä kehittyi vähitellen porstuallinen yksinäistupa ja myöhemmin paritupa.

1700-luvun aikana parituvan käyttötarkoitus muokkaantui ja edustavasta muodostui huone, jossa talon väki suoritti päivittäiset askarensa ja ainakin palvelusväki nukkui ympäri vuoden. Entinen asuintupa muuttui vierastuvaksi tai saliksi. Tätä muotoa tuki erillisten kamarien rakentaminen, joista tuli isäntäväen asuinhuoneita. Erilaiset päätykamarilliset versiot parituvista säilyivät suosituimpina pohjaratkaisuuina hirsirakentamisessa eikä keskeissali eli karoliininen pohjakaava saavuttanut alueella koskaan erityistä suosiota. Syynä tähän lienee myös se, että usein tilojen uudet päärakennukset rakennettiin mahdollisimman paljon vanhoja rakenteita hyväksi käyttäen. Jokirannasta kauemmaksi siirretyt tuvat saivatkin usein vanhan rungon jatkoksi kamareita ja ulkonäölliset uudistukset tehtiin ajanmukaisin ikkunoin ja vuorauksella.

YKSINÄISTUPA

Yksinäistupa muodostuu yhdestä hirsistä salvotusta tuvasta ja sen kyljessä olevasta kylmästä porstuasta. Tilantarpeen kasvaessa hirsisalvostekniikka mahdollisti rakentamisen useassa osassa varallisuuden mukaan. Näin yksinäistupa saattoi laajeta paritupatyypiksi rakennukseksi, jossa kahden asuinhuoneen välissä oli porstua.

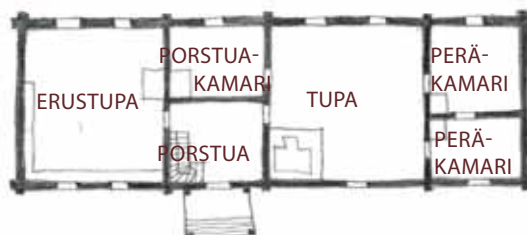

PARITUPA

Paritupa koostuu tuvasta, sitä vastapäätä olevasta samankokoisesta huoneesta ja näiden väliin jäävästä eteistilasta, porstuasta. Porstua oli alkujaan läpikuljettava, mutta myöhemmin porstuan peräosasta saatettiin salvoa kamari. Paritupaa oli helppo laajentaa pituussuuntaan, usein tuvan jatkeeksi rakennettiin vielä kamarit. Kuvassa alempana päädyn kamareilla jatkettu paritupa.

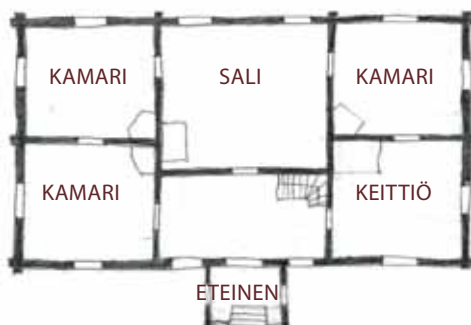
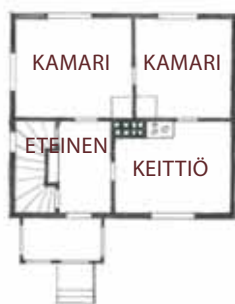
RINTAMAMIESTALO

Huonetilat tulisijoihin sijoitettiin kiertymään piipun ympärille, ja näin rakennuksen pohjamuoto määrittyi neliömäiseksi. Jyrkähkö harjakatto mahdollisti sen, että myös ullakkokerros oli käyttökelpoista asuinpinta-alaa.

KESKEISSALI

Kolmas vanha pohjakaavatyypiksi on keskeissali. Sitä käytettiin lähinnä säätyläistöissä ja pappiloissa. Keskeissalipohjakaavassa eli karoliinisessä pohjakaavassa on viisi huonetta ja eteinen, jonka takana keskellä rakennusta on sali.

POHJALAINEN PIHAPIIRI

Ulkorakennukset ovat päärakennuksen lisäksi olennainen osa pohjalaista pihapiiriä. 1950-luvulle saakka lähes jokaiseen pihapiiriin kuului erillinen piharakennus karjasuojia, saunaa, liiteriä ja muuta säilytystilaa varten. Keskikokoisen talon tontilla oli 1700-luvun puolivälissä keskimäärin 10 rakennusta ja suurissa taloissa saattoi rakennuksia olla lähes 20. Rakennusten sijoittelussa noudatettiin pääsääntöisesti mies-karjapiha jaottelua, pihapiiri oli näin eroteltu kahteen

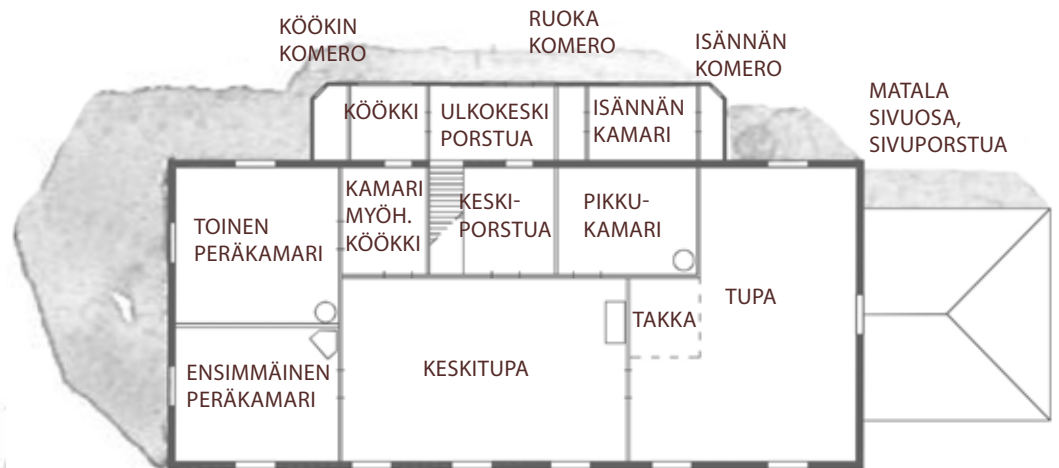
toiminnallisesti erilaiseen alueeseen. Rakennusten sijoittelu antoi myös suojaa tuulia vastaan. Miespihan puolella oli usein tuparadin lisäksi aittoja, luhtirati, liiteri, talli sekä mahdollisesti syytinkitupa. Karjapihan puolella olivat navetat, sikala ja rehuladot. Riihi, paja ja sauna rakennettiin usein palovaaran vuoksi pihan ulkopuolelle. Tuulimyllylle etsittiin avoin, tuulille altis paikka. Rakennukset järjestettiin pihaan yleensä säännönmukaisesti muodostelmiin.

Ulkorakennuksia on uusittu maatalouden uusien vaatimusten mukaan. Jalasjärvellä on kuitenkin säilynyt useita taloja, joiden lähes kaikki ulkorakennukset, vanhimmat 1600–1700-luvuilta, ovat jäljellä. Esimerkkikohteina esitellään Luopajärven Järviemi ja kirkonkylän Koski-Lammi. Molemmat ovat hienoja esimerkkejä taloista, joiden asuin- ja ulkorakennukset ovat säilyneet esimerkkeinä jalasjärveläisestä rakennusperinnöstä.

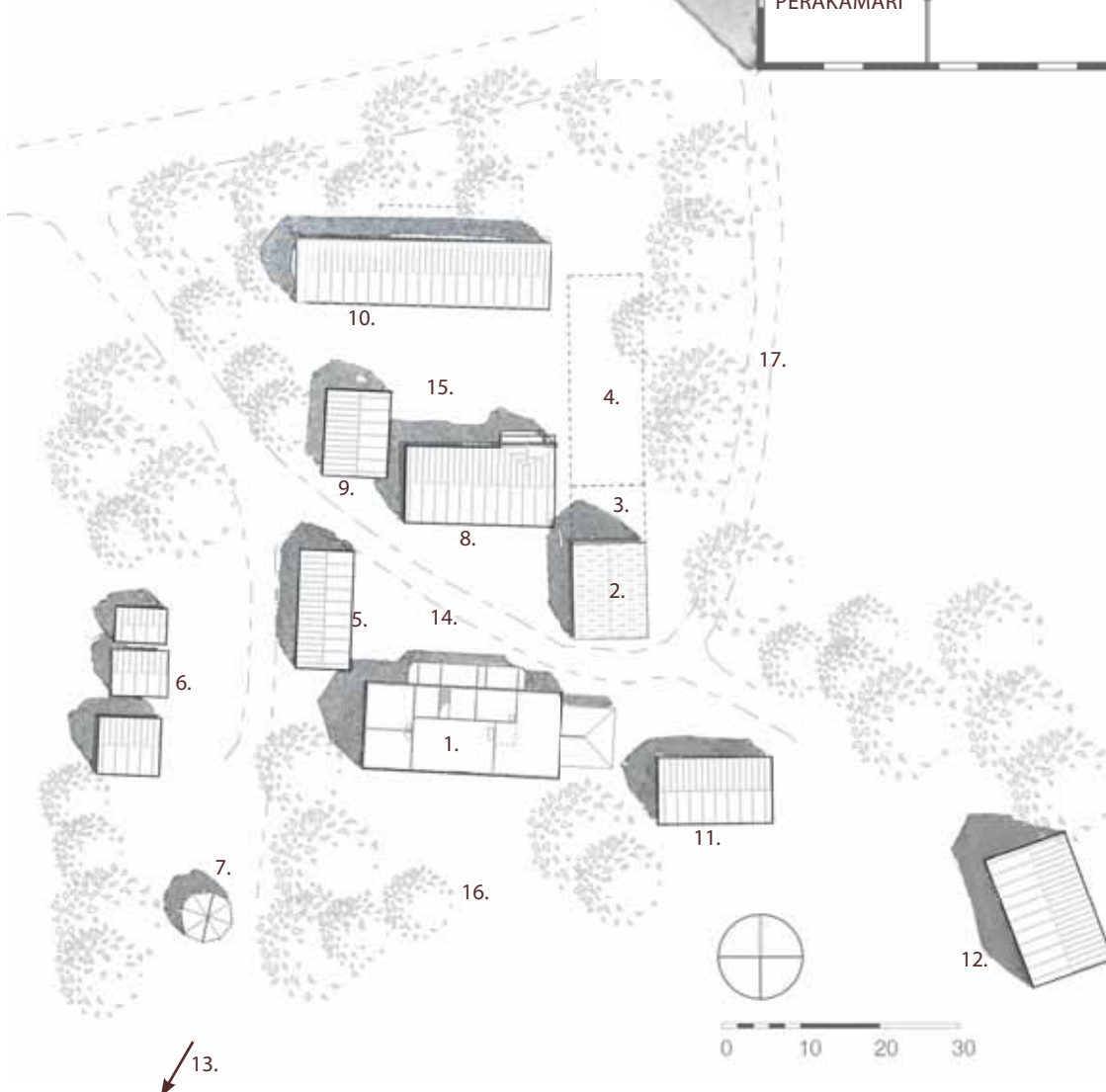
JÄRVINIEMI

Luopajärven Järviemessä rakennukset on sijoitettu säännönmukaisesti muodostelmiin, mies- ja karjapiha erottuvat, puutarha sijoittuu talon eteläpuolelle.

Lue lisää Järviemestä sivuilla 116–117, ilmakuva Järviemestä sivulla 46.

SIVUPORSTUASSA OLLUT LISÄKSI SÄILYTYSTILAT TYÖVÄLINEILLE JA RUOKATAVAROILLE

1. PÄÄRAKENNUS, 1874
2. VANHA PÄÄRAKENNUS, TOISKA 1700-L LOPPU
3. VÄLIKKÖ, PURETTU
4. NAVETTA, PURETTU
5. 3-OSAINEEN LUTTI
6. AITAT, VANHIMMASSA VUOSILUKU 1681, NS. LEMPÄÄLÄISTEN KALA-AITTA
7. TUULIMYLLYN ALAOSA
8. LIIVERI-TALLI-LIIVERI
9. ALALIIVERI
10. HEINÄLATO, SIIHEN VINKKELISSÄ OLLUT PUIMALATO PURETTU 1957
11. LIIVERI
12. SIKALA
13. RIIHI, PURETTU
14. MIESPIHA
15. KARJAPIHA
16. PUUTARHA
17. VAAHTERAKUJA

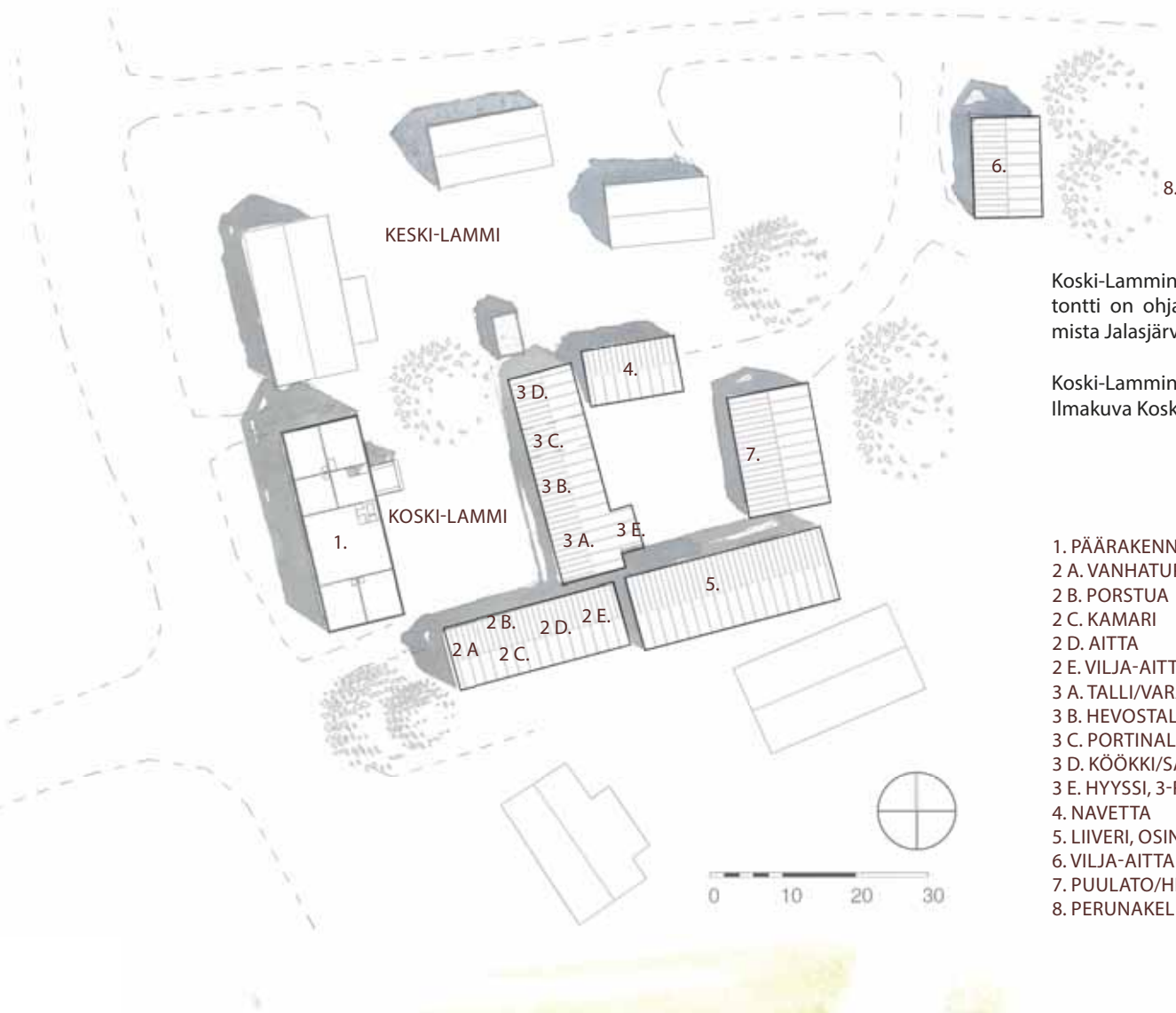

Järviemen nykyinen kuisti on leveä, sivuiltaan aumakattoinen ja kuistin keskellä on vastaharja eli frontoni. Talon edellinen kuisti oli mutterimallinen ja siirrettiin 1910-luvun alussa nimismiehen virkatalon kuistiksi Jokipiin kylään. Mutterikuisti akvarellina sivulla 64.

KOSKI-LAMMI

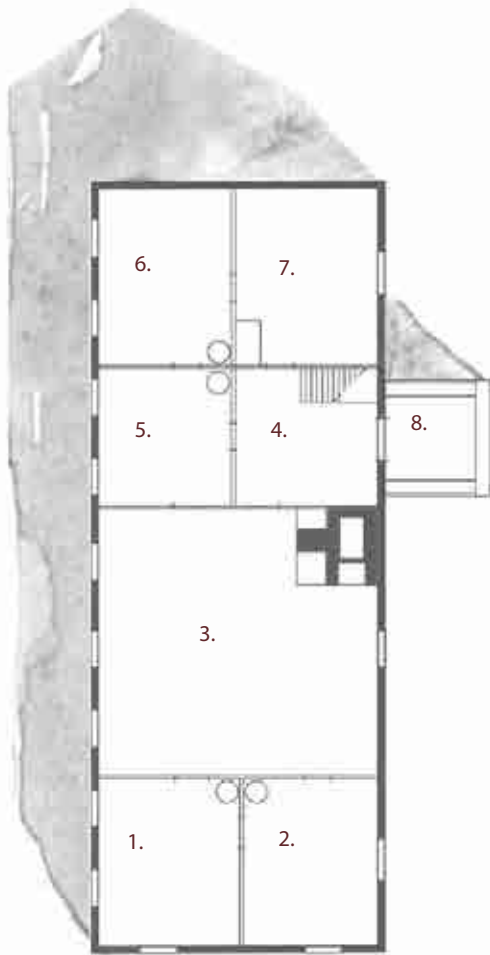
Koski-Lammin kapea, suorakaiteen muotoinen tontti on ohjannut talon rakennusten sijoittumista Jalasjärven kirkonkylässä.

Koski-Lammin talosta lisää sivulla 89.
Ilmakuva Koski-Lammista sivulla 206.

1. PÄÄRAKENNUS
- 2 A. VANHATUPA
- 2 B. PORSTUA
- 2 C. KAMARI
- 2 D. AITTA
- 2 E. VILJA-AITTA
- 3 A. TALLI/VARASTO
- 3 B. HEVOSTALLI
- 3 C. PORTINALUNEN
- 3 D. KÖÖKKI/SAUNA
- 3 E. HYYSSI, 3-RIVINEN
4. NAVETTA
5. LIIVERI, OSIN RANKORAKENTEINEN
6. VILJA-AITTA
7. PUULATO/HEINÄLATO
8. PERUNAKELLARI

1. PERÄKAMARI
2. SIVUKAMARI
3. TUPA
4. PORSTUA
5. PORSTUAKAMARI/PESUTILAT
6. KAMARI
7. KAMARI/KEITTIÖ
8. AVOKUISTI

Koski-Lammin empireytyylinen kuisti on yksi harvoista säilyneistä avokuisteista Jalasjärvellä.

PIHAPIIRIN RAKENNUKSIDA

Aitta on vanhin ja usein parhaiten säilynyt pihapiirin rakennuksista. Aitat sijoitettiin usein vie-
tysten hieman erilleen muusta pihasta sisään-
tulotien varteen. Aittaa rakennettaessa otettiin
huomioon sen tuleva käyttötarkoitus. Niinpä
maitoaaitta oli tehtävä mahdollisimman viileäksi
ja vilja-aitta suojattava maan kosteudelta sekä
hiiriltä. Ruokatarvaiden lisäksi aitoissa säilytettiin
mm. vaatteita sekä työvälineitä.

Pihapiirin aitoista on yksinkertaisin nelikul-
mainen, hirsistä valmistettu huone, jonka ovi on
päädyssä. Vilja-aitta saattoi kasvaa kaksi, joskus
kolmekerrosiseksi. Otsa-aitaksi sanotaan ait-
taa, jossa oven päällä on ulostyöntävä osa, otsa.
Kaksikerroksisen otsa-aitan yläkertaan pääsi
aitan sisäpuolella kulkevia portaita.

Luhtiaitaksi sanotaan aittaa, jossa on kaksi tai
kolme varastotilaa alakerrassa ja yläkerrassa sola
ja makuuaittoja. Yläkerran solaan kuljetaan ulko-
puolen portaita pitkin.

Kun samassa linjassa seisovat pikkuaitat
yhdistettiin toisiinsa ummistamalla niiden välit
hirsi- tai lautaseinillä, syntyi riviaitta.

Perinteiset piharakennukset ovat hirsistä sal-
vottuja pitkänurkkaisia rakennuksia. Aittojen
ulkoseinät rakennettiin usein ylöspäin levene-
viksi eli illoiksi. Ulkorakennusten hirsipintaa ei
alunperin laudoitettu tai maalattu, vaan vuoraus
ja punamultapinta ovat usein tulleet myöhem-
min.

Perinteisiä katemateriaaleja ovat olleet
malka-, lauta- ja pärekatto, myöhemmin niitä on
korvattu pelti- huopa tai jopa tiilikatolla. Perus-
tuksena on usemmiten nurkkakivet, jolloin
alusta on hyvin tuuletettu.

Jalasjärvellä yleinen ulkorati koostuu
monesta osasta. Saman katon alla ovat peräk-
kään esimerkiksi navetta, talli, lutti ja aitta. Riihi,
paja ja tuulimylly seisovat pihapiirin ulkopuo-
lella, usein saunakin.

Luopajarven Rinta-Pentimäen aitta

Luopajarven Järviemen talli-liiveri

Luopajarven Järviemen kolme aittaa, joista oikeanpuoleisen kerrotaan olevan Lempääläisten kala-aitta. Sen seinässä on vuosiluku 1681, kaksi muuta aittaa ovat 1800-luvulta.

Koski-Lammin aitan ovi

Kalliokylän Länsivuoren luhti

KUISTEJA

Kuistin tehtävä on suojata sisääntuloa. Yksinkertaisimmillaan suojan antoi kannattimien varassa yksinkertainen katos tai satulakaton katta- ma avoin kuisti, jota kaksi tolppaa kannattelivat. Alkuperäisimpinä säilyneet rakennukset Jalasjärvellä ovat edelleen ilman kuistia. Vähitellen kuisti sai lattian ja ympärilleen seinät sekä molemmin puolin penkit, joissa saattoi levähtää. Umpikuisti oli eräänlainen välitila ulko- ja sisätilan välissä. Se suojasi sateelta ja lumelta ja sitä voitiin käyttää ruuan- ja vaatteiden säilytykseen.

Kuistit yleistyivät Pohjanmaalla 1800-luvun lopussa ja 1900-luvun alussa, jolloin niitä lisättiin vanhempiinkin taloihin. Varakkaan talon sisäänkäyntiin kiinnitettiin huomiota, kuistilla oli tärkeä rooli julkisivussa ja komea kuisti viestitti talon asemasta. Esimerkkinä tästä on Luopa-

järven Järviemi ja sen ensimmäinen empire-tyylinen kuisti. Kuistin malli noudatti rakentamisaikansa rakennustyyliä, vaikutteita saatiin ja haettiin ja siksi kuisti poikkesi usein varsinaisen rakennuksen tyylistä. Kuisti oli kevytrakenteinen ja helposti uudistettavissa. Kuistimyösmaalat-tiin usein muusta rakennuksesta poikkeavalla värillä.

Empirestä vaikutteita saaneissa kuisteissa on usein satulakatto, vahva räystäslistoitus ja lunetti-ikkuna pariovien yläpuolella. 1800-luvun lopulta alkaen paikalliset kuistityypit yleistyivät ja kylänikkarien kädenjälki näkyi. Korkeat kaksikerroksiset umpikuistit yleistyivät 1900-luvun alkukymmeninä. Sisäportaat voitiin nyt siirtää kuistiin ja kuistin yläkerta saatettiin sisustaa kesähuoneeksi. Uusgotiikka toi kuistin ulkonurkkiin viisteitä.

1900-luvun puolivälin jälkeen kuisti muuttui vähitellen koristeellisesta ja edustavasta entistä käytännöllisemmäksi. Kuistiin lisättiin toimintoja, kuten kosteita tiloja ja pannuhuone. Se muutti kuistin umpinaiseksi ja laajensi sitä. Kuistia tarvittiin kuitenkin edelleen alkuperäiseen tarpeeseen ja niin umpikuistin eteen on paikoin rakennettu avokuisteja.

Julkisivumuutokset muuttivat kuistin ja samalla talon luonnetta. Kuistin eristämisen yhteydessä menetettiin sen luonne ja koko talon tunnelmasta katosi jotain oleellista. Rakennustapa vaihtelee Jalasjärven eri puolilla, erityisen selvästi se näkyy kuisteissa. Kuisti on osa talon historiallista kehitystä ja se kannattaisi säilyttää sellaisenaan.

Ilvesjoen varressa, Lamminkosken reunalla erikokoiset kuistit on sijoitettu vierekkäin.

Hirvijärven Valkaman talon kuistissa on kaksi sisäänkäyntiä. Kuisteja yhdistää sisäänvedetty umpiosa.

Luopajarven Rinta-Valkaman koristeellisen kuistin kuistin katteena on kolmilappeinen aumakatto.

Ahonkylän Isoahon kuistin ulkonurkat on viistetty.

Luopajarven Järviniemestä Metsolan virkataloon 1910-luvulla siirretty kuisti on Jalasjärven ainoa alkuperäisenä säilynyt mutterikuisti ja lienee rakennettu 1870-luvulla.

PIHAPIIRISTÄ PUUTARHAKSI

Pohjalainen pihapiiri oli pitkälle 1800-luvulle yksinkertainen, ehkä talon nurkalla kasvoi pihapihlaja, kaivopolun varressa komea metsäruusu, lähimetsästä siirretty. Suomeen puutarhakulttuuri tuli luostareiden kautta. Vaikutteet levisivät vähitellen kartanoista ja pappiloista talonpöytäisiin ympäristöihin, rautatiepuistot vaikuttivat

ympäristössään. Vasta 1800-luvun lopulla tulivat pihoille istutetut puut ja teiden varsille ja marjapensaat pihoille. Vähitellen kasvitarhat alkoivat olla soveliaita myös talonpoikien lasirivien alla. Viljelykset, laitumet, pihapiiri ja puutarha rajattiin toisistaan puuaidoilla, riukuaita oli vanhin ja yleisin aitatyyppi.

Pihapiirit ovat olleet usein aidattuja, vanhat säleaidat ovat nykyään harvinaisia. Siellä täällä Jalasjärveä niitä kuitenkin näkee, lohkotut porttikivet ovat harvinaisia ja portit lähes hävinneet. Kuusiaidat ovat Jalasjärvellä harvinaisia, koivukujat samoin.

Olavi Anttilan taloa Luopajarventien varressa rajaa komea kuusiaita.

Koivukuja johdattaa kulkijan Köykänmäkeen.

Yllä vasemmalla kiviaita rajaamassa pihapiiriä Taivalmaassa, oikealla Perälän kiviaita peltojen suuntaan.

1930-luvulla ikuistettu Majan portti Koskuella. Omistajan kuva-arkisto

Alla vasemmalla säleaita Anttilan ylä- ja alakouluja rajaamassa, keskellä Luopajarven Kotiniemen talon puutarhaa rajaava aita ja portti ja oikealla säleaita Ala-Vallin Haapalassa.

LEIKKIMÖKIT

Leikkimökki on lasten leikkipaikaksi tarkoitettu pieni, kotia muistuttava rakennus. Leikkimökit ovat aikuisten lapsia varten suunniteltuja ja rakentamia ja ensimmäiset niistä rakennettiin kartanoiden lapsille. Varakkaiden perheiden leikkimökit olivat usein arkkitehtien suunniteltuja ja noudattivat oman tyylikautensa ihanteita. Vähitellen leikkimökkejä alkoi kohota pappiloiden ja myöhemmin maatalojen lapsille. Leikkimökin malli vakiintui 1930-luvulla. Mökit valmistettiin yleensä laudasta, joskus hirrestä ja niissä oli yksi pieni huone, ovi päädyssä ja katos oven yllä, ikkunoita oli yksi tai kaksi. Kaikkiin kansankerrokseen leikkimökkikulttuuri levisi vasta 1940-luvulla ja sotien jälkeen mökit tulivat erityisen suosituiksi. Harjakattoiset, vanhanmalliset leikkimökit palasivat usein teollisesti valmistettuina 1980-luvulla. Leikkimökin malli vaihtelee nykyään voimakkaasti, se voi olla perinteinen tai modernin päärakennuksen tyyliä jäljittelevä tai vaikkapa monikerroksinen muumitalo.

Kiviniemen lapset leikkituvaltaan, kuva 1900-luvun alusta löytyy kirjasta "Alavallin kylähistoria". Leikkimökki Yli-Kiviniemen päärakennuksen eteläpuolella on kestänyt aikaa ja vielä kunnostettavissa.

Ylillä vasemmalla Köyän leikkimökki, sen alapuolella leikkimökki Olavi Anttilasta. Oikealla alhaalla Kirkonkylän Hirvelän leikkimökki ja sen yläpuolella entinen Mäki-Rajalan leikkimökki, jota juuri kunnostetaan.

KOULUT

YKSITYISOMISTUKSESSA OLEVIA ENTISIÄ KYLÄKOULUJA – AJANJAKSO KOULUNA JA SUUNNITTELIJA

AHO, 1928–1993, J. Karvonen

ALA-VALLI, 1910–1994, F.V. Rekola, laaj. 1932

ANTTILAN yläkoulu, 1923–1976

ANTTILAN alakoulu, 1937–1976, Juho Kukkula

HAKKOLA, 1934–1967, F.V. Rekola

HARJUNPÄÄNPERÄ, 1949–1976

HARRI, 1906–2010, Juho Kukkula

HIRVIJÄRVI-KONIMÄKI, 1901–1960, Anton Hakola

HOLKKO, 1953–1966, Maaseudun Keskusrak.tsto

ILVESJOKI, 1908–2011, ruots. tyypipiirustukset

KANTO, 1925–1966 F.V. Rekola

KARJANMAA, 1948–1976, F.V. Rekola

KELLOSAARI, SIKAKYLÄ, 1925–1966, F.V. Rekola, Tuhoutunut tulopalossa, Jalasjärvi-Seuran arkisto

KULMALA, 1934–1987, F.V. Rekola

LEPPÄKOSKI, 1937–1997, F.V. Rekola, Unto Koivusaari 1956

YKSITYISOMISTUKSESSA OLEVIA ENTISIÄ KYLÄKOULUJA – AJANJAKSO KOULUNA JA SUUNNITTELIJA

LIIKALUOMA, 1930–1994, J. Karvonen

MANTILA, 1921–1993, ruots.tyypipiirustukset

MUSTALAMMI, 1938–1966, F.V. Rekola

MÄKELÄ, 1951–1976, Unto Koivusaari

MÄNTYKOSKI, 1923–1976, J. Karvonen, osin tulipalossa tuhoutunut.

PERÄLÄ, 1921–1994, 1921 F.V. Rekola

RITALA, 1921–1966, F.V. Rekola

SANASJÄRVI, 1926–1967, Borg, Sirén, Åberg

SEILO, 1921–1976, 1936–1966, F.V. Rekola

TAIVALMÄKI, 1932–2006, J. Karvonen, 1960, Unto Koivusaari

VIINAMÄKI, 1927–1966, J. Karvonen, Kuva Timo Viinämäki

YLI-KOSKUE, 1921–1966, J. Karvonen, 1954–1966 Unto Koivusaari, tuhoutunut tulipalossa. Jalasjärvi-Seuran kuva-arkisto

YLIVALLI, 1908–2000, ruots.tyypipiirustukset, laajennus 1956 Unto Koivusaari

KOSKUE, s. 70
 LUOPAJÄRVI s. 71
 HIRVIJÄRVI, s. 71
 KESKIKYLÄ, s. 71
 JOKIPII, s. 70
 TAIVALMAA, s. 129
 KESKUSTAN KOULUT, s. 72–73

METSOLA (JOKIPII)

Jokipiin koulurakennukset seisovat metsäselänteiden ja peltoaukean reuna-alueella, muuta maastoa korkeammalla, koulun pihapiiristä avautuu näkymä Jalasjärvelle. Jykevää ja kartanomainen Metsolan vanha koulurakennus, entinen kruununvoudin virka-asunto on mahdollisesti rakennettu 1870-luvulla tai aikaisemmin. Kunta osti sen nimismies Petterssonin leskeltä vuonna 1919, koulutyö kunnostuksen jäljiltä käynnistyi vuonna 1920. Uusi kivinen koulurakennus valmistui samaan pihapiiriin vuonna 1953 ja se toimii edelleen alakouluna. Vanha päärakennus on ollut kansalaisopiston tiloina ja nykyisin tyhjiin, odottaen kunnostusta tai mahdollista siirtoa.

Metsolan vanha koulurakennus edustaa kertaustyyliä. Pääsisäänkäynnin edessä olevan koristeellisen 7-kulmaisen kuistin nimismies osti 1910-luvulla Luopajarven Järvinimestä. Tuohon aikaan Järvinien kuistia uusittiin ja uuteen laajennettuun kuistiin lisättiin huonetiloja. Kuistia koristavat ikkunoiden vinoristikoinnit, pariovet (vinopanelointi), kuistin sisätilat ovat säilyneet alkuperäisenä. Pariovea kehystää poikkeuksellisen koristeellinen listoitus, koristeena mm. puusta veistettyjä kukkia. Myös päätykolmioissa ja kuistin räystäällä sekä ikkunoissa on koristeellisesti veistetty listoitus.

Vanha päärakennus on säilynyt ulkoasultaan alkuperäisenä ja sisätiloiltaan kohtalaisen hyvin 1920-luvun asussa. Monikulmaiset ja koristeelliset lasikuistit ovat maakunnallisesti harvinaisia. Rakennuksella on myös maisemallista merkitystä sijaitessaan Valtatie 3 varrella. Vanha päärakennus vaatii kunnostusta säilyäkseen. Varsinkin erittäin harvinaiset ja arvokkaat koristeelliset ovat lahoamassa, ne on valitettavasti maalattu lateksimaalilla.

Uudempi koulurakennus on tyypillinen 1950-luvun tuotos. Se on tehty Maaseudun Keskusrakennustoimisto piirustuksin ja säilynyt kohtalaisen hyvin alkuperäisessä asussa.

Jalasjärven kirkonseudun osayleiskaavassa Metsola on luokiteltu maakunnallisesti arvokkaaksi merkinnällä sr

KOSKUEN KOULU

Kuntakokous päätti vuonna 1887, että Kosku kylä saisi oman koulun. Itse läänin kuvernöörin oli kuitenkin jyrähdettävä asian puolesta, kun pitäjän muilla kolkilla epäiltiin koulun käyttöasteen jäävän perin niukaksi. Hankaluuksien jälkeen koulurakennus vihittiin "korkeaan tarkoitukseensa", kuten silloinen opettaja H.J. Westlund asian ilmaisi. Kosku koulun valmistui ruotsalaisin tyyppi- ja piirustuksin vuonna 1906. Nykyään rakennuksessa on koulun ruokala, neuvolatilat sekä esikoululaisten.

Uusi koulurakennus vihittiin käyttöön vuonna 1959 jalasjärveläisen Unto Koivusaaren piirustuksin. Opettajaksi Koskulle houkuteltiin mm. "vilkaasti liikennöidyllä linja-autotiellä", joka kulki koulun vieressä. Rakennuksessa on nykyään opetustilat kahdessa kerroksessa, teknisen työn tilat sijoittuvat pohjakerrokseen.

Koulun tiloja ja ympäröivää aluetta on vuosikymmenien saatossa ajanmukaistettu. Suurin uudistus tapahtui 1992, kun koulun kupeeseen nousi Jalasjärven eteläpään kylien yhteistyönä monitoimihalli, josta löytyy monipuolisia mahdollisuuksia erilaisiin liikuntaharrastuksiin.

HIRVIJÄRVEN KOULU, KOMSIN KOULU

Komsin koulu on rakennettu Hirvijärven pohjoispuolelle, metsäselänteen ja peltoaukean reuna-alueelle. Pihapiirissä sijaitsevat kansakoulurakennukset vuosilta 1938 ja 1955.

Komsinkylän vanhan kansakoulun rakennustyöt aloitettiin vuonna 1938 ja rakennus valmistui seuraavana vuonna. Se tehtiin F.V. Rekolan suunnitelmin. Sotien jälkeen, oppilasmäärän kasvaessa tuli tarve rakentaa uusi koulu, joka valmistui Maaseudun Keskusrakennustoimisto piirustuksin vuonna 1955. Koulutyö jatkuu Komsin koululla, jota nykyään kutsutaan Hirvijärven kouluksi.

Molemmat koulurakennukset ovat säilyneet poikkeuksellisen hyvin alkuperäisessä asussa, Hirvijärven koulu on myös maisemallinen ja kerroksellinen kokonaisuus Ala-Vallintien varrella. sr

KESKIKYLÄN KOULU, TOIVONMÄEN KOULU

Helmikuussa 1904 Jalasjärven kuntakokous päätti perustaa Keskikylään ylemmän sekakansakoulun. Koulun johtokunta julisti opettajattaren paikan avoimeksi ja julkaisi ilmoituksen Suomen Virallisessa lehdessä ja Uudessa Suomettaressa. Koululle hankittiin 15 kahdenistutavaa pulpettia ja musta taulu. Opettajaksi valittiin Hilda Kokkola. Ensimmäisinä kouluvuosina koululuokat saattoivat olla hyvinkin "sekalaista sakkia", sillä kouluikäisten lasten lisäksi alkeisopetusta nauttivat usein isot pojankoltiaiset, melkein aikuiset miehet.

Keskikylän kansakoulu aloitti toimintansa aluksi Isak Vuorenmaan talon yläkerrassa, jossa nuori opettaja jakoi oppia 41 oppilaalle. Koulurakennuksen varsinaista paikkaa etsittiin kauan. Lopulta sopivaksi katsottu tila löytyi Kiviojan maalta, paikalta, jota kutsutaan myös Arkkumäeksi. Koulua rakennettaessa alkoivat kyläläiset kutsua paikkaa Toivonmäeksi, joksi sitä nykyään-

kin kutsutaan. Koulun päärakennus rakennettiin vuonna 1906, ruotsalaisin tyyppipiirustuksin, rakennusmestarina Birling. Pihapiiriin rakennettiin samalla sauna, navetta, varastorakennukset ja kaivo.

Vuonna 1921 tuli voimaan yleinen oppivollisuuslaki, mutta Keskikylän koulua ei laajennettu, vaan se toimi edelleen supistettuna. Alakansakoulua ei voitu perustaa tilanpuutteen vuoksi. Siksi Keskikylän koulu toimi varsin pitkään antaen pienimmille lapsille perusopetuksen. Koulu pysyi supistettuna aina vuoteen 1953. Koulua on remontoitu koko sen olemassaolon ajan, viimeisin suuri remontti tehtiin vuonna 1957 Unto Koivusaaren suunnitelmin. Vuonna myös 1993 lakkautetun Mantilan ala-asteen oppilaat siirtyivät Keskikylän ala-asteelle. Opetuksen päättyessä Keskikylässä vuonna 2021, koulu oli kolmiopettajainen. sr

Luopajärven koulu

LUOPAJÄRVEN KOULU

Luopajärven koulu on rakennettu vuonna 1929 Oululaisen J. Karvosen tekemin piirustuksin, jotka mukailevat Ahon ja Liikaluoman koulujen piirustuksia. Uusi koulurakennus samassa pihapiirissä on valmistunut vuonna 1999. Vanha koulurakennus kunnostettiin samana vuonna. Koulutyö jatkuu Luopajärvellä vuonna 2022.

Jalasjärven entinen yhteiskoulu ja lukio

Jalasjärven lukio

Yläkoulu purettiin sisäilmaongelmien vuoksi keväällä 2022, opetus on siirretty väistötiloihin, taustalla näkyvään parakkikouluun. Alla kirkonkylän alakoulu.

JALASJÄRVEN ent. YHTEISKOULU ja LUKIO

Vuoteen 1943 Jalasjärveltä käytiin koulua Seinäjoella, Ilmajoella ja muuallakin, lähinnä siellä mistä koululaisille löytyi kortteeripaikkoja. Sotavuosina tilanne vaikeutui ja liikenneyhteydet olivat hankalia. Jalasjärven yhteiskoulu perustettiin jatkosodan aikana ja Jalasjärven yhteiskoulun toiminta käynnistyi vuonna 1943 muutamaa vuotta aiemmin kirkon viereen valmistuneessa seurakuntatalossa. Tilanpuute kuitenkin paheni pian, koulua oli pidettävä seurakuntatalon lisäksi kunnantalo Wilholassa ja kirkonkylän kansakoululla. Oma koulurakennus tarvittiin kipeästi. Jalasjärven Suojeluskunnalla oli oma talo ja tontti kirkonkylässä, jotka oli jatkosodan rauhannehtojen vuoksi luovutettava. Ne siirtyivät yhteiskoulun kannatusyhdistykselle vuonna 1944. Vuonna 1950 rakennustyöt vihdoinkin käynnistyivät Toivo Salervon vuonna 1948 päivätyin piirustuksien ja syksyllä 1951 opetus voitiin aloittaa uudessa koulussa. Oppilasmäärä kuitenkin kasvoi kaiken aikaa, pian oli rakennettava lisärakennus ja samalla anottiin koulun laajentamista yliopistoon johtavaksi. Ns. lukiosiipi tehtiin Heikki Sysimetsän vuonna 1959 laadittujen suunnitelmin ja lukiosiipi valmistui vuonna 1961. Vuonna 1975 siirryttiin kunnalliseen lukioon ja kannatusyhdistyksen vastuu koulun ylläpidosta lakkasi.

Rakennuksessa on kivirunko ja julkisivuverhouksena rappaus, satulakattoa kattaa ns. rivipeltikatto, jota on uusittu. Puurunkoiset ikkunat ovat alkuperäisiä, samoin ulko-ovet. Rakennus oli värikyseksiään rakentamisaikanaan tyypillinen vaaleankeltainen 1970-luvun puoliväliin, jolloin pinta sai nykyisen vaaleanpunaisen värin.

Tilanahtaus vaivasi 1970-luvulla ja paheni 1980-luvulle tullessa, kaikki mahdolliset tilat kunnostettiin opetustiloiksi, vanhaan seurakuntataloon sijoitettiin luokkia, samoin kirkonkylän ala-asteen kellarikerrokseen, parakit saatiin käyttöön vuonna 1983. Tilanahtaus oli pakottanut lukion oppilaat kotiluokkajärjestelmään ja niiden tilalle tarvittiin aineluokkia. Lukion rakennustyöt päästiin aloittamaan vuonna 1992 ja uusi koulurakennus, jossa oli tilat yläasteelle ja lukiolle, valmistui kesällä 1993. Suunnittelijana Arkkitehtuuritoimisto O. Ylipahkala Oy.

Lukiosiipi on toiminut yhdistysten kokoontumistiloina, lukion puolella liikuntasali on ahkerassa seurojen ja yksityisten käytössä. Ns. Possukoulun tiloissa toimii kierrätyskeskus ja kirpputori.

JALASJÄRVEN KOULUKESKUS

Yläkoulu on rakennettu kansalaiskouluksi vuonna 1964, suunnitelmat laati arkk. Touko Saari. Yläasteen peruskorjaus ja laajennus toteutettiin vuonna 1991, suunnittelija oli Arkkitehtuuritoimisto O. Ylipahkala Oy. Rakennus on purettu sisäilmaongelmien vuoksi alkuvuodesta 2022, opiskelijat sijoitettiin väistötiloihin vuonna 2021.

Alakoulu, valmistui vuonna 2002 Risto Rytinkin suunnitelmin ja on suurin osa-alue koulukeskusta.

Lukio on rakennettu vuonna 1991, suunnittelijana Arkkitehtuuritoimisto O. Ylipahkala Oy. Laajennus toteutettiin vuonna 2003, suunnittelijana Risto Rytinki.

Jalasjärvi-Seuran kuva-arkisto

JALASJÄRVEN AIKUISKOULUTUSKESKUS, JAKK

JAKK:in toiminta käynnistyi vuonna 1959, jolloin ensimmäinen maaseudun pienrakentajille suunnattu koulutus alkoi Jalasjärvellä. Jalasjärven ammatillinen kurssikeskus oli ammattikasvatushallituksen valvonnan alainen ammatillinen oppilaitos, jonka omistajana oli Jalasjärven kunta ja se perustettiin vuonna 1971.

Jalasjärven kunta sitoutui rakentamaan tai muuten hankkimaan toiminnan tarvitsemat tilat. Kunta oli ostanut vuonna 1963 Jalasjärven seurakunnalta Vuohiluoman pappilan, johon rakennusten lisäksi kuului n. 11 hehtaarin maa-alue. Pappilan päärakennus saneerattiin keittäjäkurssin opetustiloiksi ja talousrakennus konekorjauskurssin opetustiloiksi sekä entinen renkitupa oppilaiden majoitustiloiksi.

Vuonna 1969 kunta teki päätöksen tilojen rakentamiseksi autoalan koulutusta varten entisen pappilan alueelle. Tilat valmistuivat vuonna 1970. Vuonna 1972 rakentaminen jatkui ja Vuohiluoman entisen pappilan alueelle valmistui opetus- ja hallintotiloja ja majoitustiloja 60 oppilaalle sekä lämpökeskus. Vuonna 1976 saatiin tilat turve- ja maarakennusalan koulutusta varten sekä ruokalarakennus ja lisää majoitustiloja opiskelijoille vuonna 1978.

Jalasjärven aikuiskoulutuskeskus JAKK:in toiminta laajeni merkittävästi, se oli valtakunnallinen aikuiskouluttaja ja kehittäjä. Lokakuussa 2011 opetus- ja kulttuuriministeriö kuitenkin päätti, että Jalasjärven kunnan oli palautettava virheellisesti vuosina 2005–2009 maksettuja oppisopimuskoulutusrahoja lähes 35 miljoonaa euroa. Perittävällä summalla oli merkittäviä seuroksia Jalasjärven kuntana. Jalasjärven siirtyminen osaksi jotain naapurikuntaa vauhdittui ja vuonna 2015 Jalasjärvi liitettiin osaksi Kurikan kaupunkia.

KIRKONKYLÄN KOULU, ILONIEMEN KOULU, KUNTALA

Jalasjärven ensimmäinen kansakoulu rakennettiin kirkonkylään vuosina 1874–1876. Paikaksi valikoitui luonnonkaunis paikka Lamminkosken länsipuolella, Iloniemessä, Jalasjoen varressa. Iloniemen kansakoulun toiminta käynnistyi syksyllä 1876. Rakennus käsitti koulusalin, 4 pienpuoleista kamaria, tilavan keittiön eli tuvan, kylmän ruokasäilön ja pienen eteisen. Sotavuosina Iloniemi palveli myös siirtoväen sairaalana. Tien toiselle puolelle valmistui vuonna 1914 ns. sairaalakoulu. Myös se otettiin myöhemmin koulukäyttöön. Iloniemi vapautui koulukäytöstä vuonna 1994, viimeisinä vuosina rakennuksessa toimi yläaste. Vuonna 1997 Iloniemestä tuli opistotila. Tiloissa on toiminut vuodesta 1997 Jalasjärven kansalaisopisto, tilat toimivat myös yläkoulun varastona. Rakennuksen lisäsiipi on todennäköisesti vuodelta 1914, muutoksia sisätiloihin tehtiin vuonna 1975.

Kuntala edustaa talonpoikaisempireä. Säilyneitä piirteitä ovat mm. päätyjen koristelau-

doitus ja vaalea koristelauta päädyissä kuviosahattua ns. piparkakkumallia ja päätyjen kissinpenkkejä kannattelevat pilasterit. Kuitenkin vain pilasterin pää on säilynyt ja pilasteri on korvattu ohuilla nurkkalautoilla. Yläkerran ohutpuitteiset ns. ristikkomalliset räystääsikkunat ja yläkerran päätyikkunat ovat myös säilyneet. Alakerran 3-osaiset tuuletusikkunalliset ikkunat on palautettu vuonna 2019 vanhanmallisiin 6-ruutuisiin. Leveä vaakapontti suojaa julkisivua, rakennus on koottu korkean lohkokiviperustan päälle.

Kuistit ovat leveitä, kattorakenteita on yksinkertaistettu ja eteläpuoleisen umpikuistin eteen on lisätty katos.

Iloniemen koulun lisärakennus rakennettiin vuonna 1934 ja sitä laajennettiin vuonna 1961. Liikuntasali oli yläasteen käytössä vuoteen 2005, jolloin koulukeskuksen uusi sali otettiin käyttöön.

JALASJÄRVEN MUSEO

Vuonna 1936 Jalasjärvellä järjestettiin maatalousnäyttely, joka oli osoitus pitäjän elinvoimasta ja vauraudesta. Edellisenä kesänä maatalousnäyttely oli pidetty naapurikunnassa Kurikassa. Siellä oli myös historiallinen osasto, jonne oli koottu pitäjältä vanhoja esineitä ja tarvekaluja. Samanlainen osasto päätettiin saada Jalasjärven maatalousnäyttelyyn. Puuhämiehenä hankkeessa oli Jalasjärven silloinen kappalainen Uno Taipale. Hän organisoivat joka kylältä keräyksen vanhojen tavaroiden saamiseksi yhdeksi maatalousnäyttelyn osastoksi. Tavarointa kertyi runsaasti. Huomattiin, että Jalasjärvellä on historiaa, joka katoaa, ellei sitä vaalita. Innostuksen vallassa perustettiin yhdistys oman museon saamiseksi. Tavaraa kertyi kirkon varastoihin ja näiden täyttyessä myös muualle. Omaa museotilaa ei löytynyt ja vuonna 1939 puhjennut sota katkaisi yhdistyksen hankkeet vuosikausiksi. Kun rauhan aika koitti ja elämä toipui sota-ajan rasituksista, valkeni museohankkeelle uusi mahdollisuus: valtio luovutti tarpeettomaksi käyneen lainamakasiinin museoyhdistykselle, jonka nimi oli muutoutunut Jalasjärvi-Seuraksi. Nyt oli museolla paikka ja rakennus, johon vuosikautia varastoissa maanneet esineet koottiin. Museon paikka oli jo valmiiksi historiallinen: Jaakko Ilkan leiripaikka keskiaikaisen Kyrönkankaan talvitien varressa. Museoalue on laajentunut edelleen 1960–1980 -luvulla museoalueeseen rajoittuvien tilojen ostoilla sekä mm. lunastamalla Jalasjärven soittokunnan osuus Pelimannituvasta.

Jalasjärven museo avasi ovensa vuonna 1955. Jo samana vuonna Jalasjärvi-Seura hankki omistukseensa keulakuvansa, Rinta-Mäntykosken tuulimyllyn ja Luopajärven Sikoniemessä sijainneen lempäläisten kala-aitan vuodelta 1621. Nämä siirrettiin makasiinin viereen. Seuraavien vuosien aikana alueelle siirrettiin pitäjältä muitakin rakennuksia, taloja ja torppia, aittoja, riihi, rakennettiin kokoontumispaikaksi Pelimannitalo jne. Nykyään rakennuksia on n. 30. Viisi Jalasjärvi-Seuran omistamaa rakennusta on jätetty alkuperäiselle paikalleen.

Museoalueella on 29 rakennusta, varsinaisista museorakennuksista vain viljamakasiini eli nykyinen Makasiinimuseo on ollut paikalla, sekin siirretty kirkonmäeltä nykyiseen paikkaansa vuonna 1915. Muut museorakennukset on siirretty eri puolilta Jalasjärveä. Museo hallinnoi lisäksi eri puolilla Jalasjärveä viittä rakennuskohdetta: Luhtas-Köykan, Haapamäen ja Aittomäen luhteja, Anttilan aittaa ja Elias Ilkan syntymäkotiä Ilkkaa.

Makasiinimuseo oli alun alkaen lainamakasiini, joka rakennettiin kirkonmäelle ns. vanhan seurakuntatalon paikalle vuonna 1873 ja siirrettiin nykyiseen paikkaansa 1915. Se kunnostettiin ja muutettiin vuonna 1955 arkkitehti Paavo Riihimäen suunnitelman mukaan nykyiseen asuun.

Museon n. 30000 esineestä neljännes on sijoitettu Makasiinimuseoon. Ensimmäiseen ja toiseen kerrokseen on sijoitettu esihistoriallisen ja historiallisen ajan työ- ja tarve-esineistöä. Kolmannessa kerroksessa sijaitsevat kirkko-, koulu- ja poliisimuseo-osastot. Pihanpuoleiselle sivulle

avattiin kesällä 2016 uusi sisäänkäynti, joka mahdollistaa rakennukseen pääsyn pyörätuolilla.

Talopoikaistalo Raholammi on museon päärakennus. Raholammi on rakennettu luultavasti 1700-luvun loppukymmenillä nykyisen Osuuspankin pääkonttorin paikoille. Talossa oli vuosikymmeniä kevari. Rakennus saatiin museolle 1962 pankin lahjoituksena. Siirron rahoittamiseksi järjestettiin laaja, koko pitäjän kattava vilja- ja rahakeräys. Sisustus ei ole alkuperäinen, vaan jäljitelty 1800-luvun tyyliksi. Toisessa kerroksessa sijaitsee museon tekstiiliosasto. Sisäänkäynti kaksikerroksiseen rakennukseen on oikealla, sisään käydään kuistin puuttuessa suoraan porstuaan. Porstuan takana on porstuakamari, iso tupa vasemmalla ja sen takana kaksi kamaria.

Talopoikaistalo Köykkä-Ventelä on ostettu ja siirretty museolle vuosina 1975–76. Talosta oli jäljellä enää tupa, eteinen ja porstuakamari, omistaja oli ehtinyt hajottaa rakennuksesta toisen tuvan ja kaksi kamaria. Rakennus sijaitsi Hirvijärven rannalla Ventelän mäellä. Rakennuksen eteläpään tehtiin siirtovaiheessa tilava kaupahuone Hongiston kyläkauppaa varten sekä vinttikamari, jossa on mm. museon kirjasto ja Elias Ilkan sekä muiden Ilkkalaisten kuvanveistomateriaali vitriineissään. Hongiston kauppa on peräisin Ilvesjoelta ja sen lahjoitti museolle talousneuvos Hongiston perikunta. Salomon Hongisto teki kauppaa lähes 80 vuotta. Alkuperäinen kauppa oli auki vielä vuonna 1971.

Takalan torppa oli Keskikylän Riihimään torppia. Se siirrettiin museolle vuonna 1968. Alkuperäisellä paikalla torpassa oli turvekatto. **Mäntykosken harakkamyllyn** alaosa on tehty vuoden 1850 tietämissä Jokipiin Petäyksen taloon ja siirretty sieltä Mäntykylään Rinta-Mäntykosken taloon. **Linnusmaan jalkamylly** on tyypiltään jalka- eli varvasmylly. Koko rakennelmaa voidaan kääntää jalkojen varassa tuuleen, toisin kuin harakkamyllyssä, jossa kääntyy vain myllyn ylähuone. Mylly rakennettiin 1800-luvun loppupuolella ilmeisesti Luopajärven Hakkolaan josta siirrettiin edelleen Luopajärven Vuorelan taloon ja seuraavaksi Linnusmaan taloon Ojajärvenkylään, josta siirrettiin museolle vuonna 1970.

Museoalueella on 29 rakennusta, varsinaisista museorakennuksista vain viljamakasiini eli nykyinen Makasiinimuseo on ollut paikalla, sekin siirretty kirkonmäeltä nykyiseen paikkaansa vuonna 1915. Muut museorakennukset on siirretty eri puolilta Jalasjärveä. Museo hallinnoi lisäksi eri puolilla Jalasjärveä neljää rakennuskohdetta: Luhtas-Köykan, Haapamäen ja Aittomäen tuulimyllyjä ja Anttilan aittaa.

LUE LISÄÄ <https://jalasjarvenmuseumo.fi>
<http://jalasjarvenmuseumo.fi/muistomerkit/>

Jalasjärvi-Seuran hallinnassa on muistomerkkejä, joista osa sijaitsee museoalueella. Nuorisotalo Wilholan piha-alueella on kaksi muistomerkkiä (s. 90) ja yksi sijaitsee Tokerotien varressa Peräseinäjoen suunnalla (s. 127).

Museorakennukset on sijoitettu paikoin puuston lomaan.

Makasiinien mäki

Nykyinen Makasiinimuseo oli aikoinaan lainajvästön makasiini, joka rakennettiin kirkonmäelle, vanhan seurakuntatalon paikoille vuonna 1873. Rakennus siirrettiin nykyiselle paikalleen vuonna 1915. Makasiinissa saattoi olla vuosittain jopa 6000 hehtolitran siemenviljaa, jota lainattiin 5% korolla. Takaisinmaksun piti olla itävää siementä. Jos halla turmeli sadon, siirtyi takaisinmaksu seuraavaan vuoteen, ja jyvästöstä jouduttiin ottamaan tälle uudelle vuodelle lisää siemenlainaa. Lainajvästö oli siten jalasjärveläisten ensimmäinen pankki.

Lainamakasiinin eteläpuolella, museonmäen korkeimmalla kummulla, oli kruunumakasiini, jonne kerättiin kruunun (valtion) viljaverot, sieltä voitiin jakaa kovan katovuoden tultua apua nälänhätään. Kruunumakasiinin tarkka rakentamisajankohta ei ole tiedossa, mutta kruunumakasiini oli varmaankin museonmäen ensimmäinen makasiini, koska se sijaitsi mäen korkeimmalla kohdalla. Rakennusajankohdan uskotaan olleen 1850-luvun paikkeilla. Kruunumakasiinista tehtiin Hakkolan kansakoulu 1930-luvun alkuvuosina.

Lainamakasiinin pohjoispuolella, sen välittömässä läheisyydessä, oli vielä "vaivaismakasiini", jonne kerättiin ns. vaivaismaksut. Niillä maksettiin hoitomaksut, kun orpoja ja yksinäisiä vanhuksia sijoitettiin huutokaupalla hoitotaloihin. Makasiini siirrettiin 1930-luvulla Jalasjärven kunnalliskodin makasiiniksi, josta se purettiin 1980-luvulla.

Lainajvästö oli myös Hirvijärvellä ja Koskuella. Molemmat ovat säilyneet ja alkuperäisillä paikoilla. Koskuen makasiini on Koskuen kirkon vieressä ja Hirvijärven makasiini nykyisin yksityisomistuksessa ja osa Yli-Taivalmäen pihapiiriä (s.179).

Jalasjärven asukkailla oli aikaisemminkin tarpeita saada eri makasiinien palveluita, mutta ne oli haettava emäseurakunnasta, Ilmajoelta, jonne ensimmäinen lainamakasiini, tosin yksityinen, perustettiin jo 1786.

Museonmäki vilahtaa ohikulkijan silmien ohitse ja huomio kiinnittyy erityisesti jalasjärveläiseen tapaan valkeiksi maalattuihin tuulimyllyn siipiin. Riviin istutetut jalokuuset ovat vieras elementti perinneympäristössä ja niiden poistoa voisi harkita.

SEURANTALOT

HIRVIJÄRVEN RAITTIUSTALO, JOUKOLA, Raittiustalontie 80

Raittiusseura Säde perustettiin Hirvijärven kylään vuonna 1914. Hirvijärven Raittiustalo Joukola valmistui vuonna 1926 luonnonkauniille rinnetontille. Seuratoiminta oli pitkään vilkasta, seuralla oli oma orkesteri, kuoro, tanhuajia sekä erilaisia näytelmäryhmiä. Talolla järjestettiin usein myös tansseja, joihin kerääntyi väkeä kauempaakin. 1950–60-lukujen vaihteessa seuratoiminta kuitenkin hiipui ja Raittiustalo pääsi ränsistymään. Toimintaa alettiin vuoden 1963 jälleen elvyttää ja talo on vähitellen saatu korjattua hyväkuntoiseksi. 1980-luvun lopulla Joukolaan rakennettiin laajennusosa ja vuonna 2009 talo maalattiin ulkoa. Toiminnasta vastaa Hirvijärven Raittiusseura Säde XIV ry.

Raittiustalo seisoo ryhdikkäänä lohkokivi-perustalla. Sen toista poikkipäätä jatkamalla on saatu jatko-osa pihanpuolelle. Julkisivu on pysty- ja vaakapaneelikenttien peittämä, valkoisissa päätykolmioissa on rimakoristelua. Ikkunoissa on jugendin piirteitä, T-karmillisissa, ns. kitti-ikkunoissa on moniruutuisia osia. Tienpuoleinen julkisivu on säilyttänyt piirteensä, pihanpuolella on muutoksia, kuten laajennusosan aukotukset ja tyylistä poikkeavat ikkunat ja ovet.

Lue lisää: Juhani Kungsbacka, Hirvijärven Raittiusseuran 60-vuotishistoriikki, Jalasjärven Joulu 2013.

POHJOLA, LUOPAJÄRVEN NS, Sahatie 10

Luopajärven Nuorisoseura on perustettu vuonna 1906. Sen rakennustarpeiksi hankittiin Luopajärven vanha meijerirakennus: Nuorisoseuran talo valmistui vuonna 1907 ja nimeksi annettiin Pohjola. Mäntyrinteessä seisovaan Pohjolaan on myöhemmin lisätty yksikerroksinen laajennusosa. Rakennus on peruskorjattu vuonna 1982, nykyaikaisen varustelun se sai vuosina 2009–2010 tehdyssä kokonaisvaltaisessa remontissa. Rakennus on seuran omistuksessa ja sitä vuokrataan erilaisiin tilaisuuksiin.

KESKIKYLÄN HARJULA, Hulkontie 10

Keskikylän Nuorisoseura perustettiin vuonna 1920. Kolmostien kupeessa, Keskikylässä sijaitseva seuratalo on alkuaan 1893 rakennettu talonpoikainen Laitaharjun päärakennus, joka hankittiin seuratarpeisiin vuonna 1926. Rakennus peruskorjattiin vuonna 1973 ja huoltotoimia tehdään säännöllisesti. Ulkoterassi rakennettiin vuonna 2014 ja ikkunat vaihdettiin Kotiseutuliiton avustuksen turvin uusiin mutta mahdollisimman paljon entisten kaltaisiin, ne valmistettiin Kurhelan Puutuote Ky Killinkoskelta Alavudelta.

ALAVALLIN NS AHJOLA, Ala-Vallantie 1304

Alavallin Nuorisoseura perustettiin vuonna 1921 ja Alavallin Nuorisoseuran talo, Ahjola, valmistui vuonna 1933, suunnittelijana Juha Kuuppelomäki. Taloa on korjattu useasti vuosien varrella. Talo on seuran omistuksessa ja siellä pidetään huvitilaisuuksia, juhlia yms.

YLIVALLIN NUORISOSEURAN- ja MAAMIES-SEURANTALO SEURALA, Laulajantie 41

Seuralan rakensivat Ylivallin Nuorisoseura ja Ylivallin Maamiesseura vuonna 1934. Tulipalo vuonna 1982 pakotti laajempaan remonttiin ja vuonna 1988 siihen tehtiin laajennusosa, joka käsitti keittiön, eteisen ja sisävesat, samalla liitettiin kunnalliseen vesijohtojärjestelmään. Seuralaan rakennettiin ulkorakennus ja tanssihalli vuonna 1995.

Hirsirunko seisoo lohkokivillä, julkisivu on tasakertaan hirsipinnalla ja punamullattu, päädyt rankorakenteiset ja vuorattu vaalealla pystyrimalaudalla, ikkunat ovat perinteiset 6-ruutuiset.

ILVESJOEN NS, TOIMELA, Ilvesjoentie 691

Ilvesjoen Nuorisoseura perustettiin vuonna 1921. Jo sitä ennen nuoriso kokoontui taloissa ja kesäisin mm. Naaraanvuorella. 1930-luvulle tultaessa haluttiin keskittää toiminta yhden katon alle ja ostettiin Pykärin tuparati seurantaloksi. Vuonna 1934 se purettiin ja pystytettiin Toimelan tontille. Toiminta talossa oli vilkasta, siellä järjestettiin mm. häitä, iltamia ja elokuvaesityksiä. Sodan jälkeen erityisesti näytelmätoiminta oli aktiivista.

1960-luvulla nuorien tarpeet ja vapaa-ajanviettotavat muuttuivat, Toimela olisi tarvinnut myös peruskorjausta. Toiminta loppui osallistujien puutteessa vuonna 1963. Vuosien hiljaiselon jälkeen vuonna 1976 kyläläiset kokoontuivat ja yhdessä syntyi päätös herättää nuorisoseura jälleen henkiin. Raha- ja puukeräykset tuottivat tulosta, kunnanrakennusmestari Niilo Latvalalta hankittiin suunnitelmat Toimelan peruskorjaamiseksi ja laajentamiseksi. Ensin korjattiin vanha Toimela ja sen jälkeen tehtiin laajennusosa, pääosin kökällä. Vuonna 1981 heräteltiin henkiin myös Kajastus-lehti. Näytelmätoiminta on vilkasta, jokavuotisten päivällisten tuloilla seuratalo on saatu pidettyä lämpimänä.

KOSKUEN KYLÄTALO, Tampereentie 1651

Koskuen Nuija perustettiin kylään vuonna 1905, tarkoituksena oli saada koskuelaisnuoret hyvien harrastusten ja valistuksen pariin. Seura keräsi varoja järjestämällä iltamia eri taloissa. Vuonna 1915 valmistui Koskuen Nuijalle oma rakennus. Koskuen kylätalo (entinen tanssitalo Nuija) on Koskuen Kyläyhdistys ry:n ympärivuotiseen käyttöön soveltuva 600 hengen monitoimitalo. Koskuen kylätalon omistivat aluksi koskuelaiset nuoret ja Nuija ry. Nuijalla pidettiin pitkään tansseja kylän voimin, talo myytiin Extravihteelle ja myöhemmin Jouko Elevaaralle. Kyläläiset ostivat talon takaisin kylälle osittain hankerahoilla vuonna 2002. Taloa on korjattu useampaan kertaan. Viimeiseksi vuonna 2012, jolloin mm. keittiö sai uudet kalusteet ja tiskilinjan. Talon pihapiiriin on myös rakennettu kesäteatteria varten nouseva katsomo.

JOKIPIIN NS ALANEN, Seurakuja 2

Jokipiin Nuorisoseura on perustettu vuonna 1922. Alanen on entinen Ala-Jokipiin talon päärakennus, jonka rakentamisvuotena mainitaan vuosi 1664. Talo myytiin Jalasjärven kunnalle vuonna 1920 ja kunta myi sen edelleen Jokipiin Nuorisoseuralle vuonna 1931.

Viimeisimmän remontin alkaessa vuonna 2018 pinkopahvit kupruilivat seinissä, lattiassa oli isoja rakoja ja pakkaset muistuttivat, että ulkoseinäkin voisi olla paremmin eristetty. Alasen saliin päätettiin vaihtaa uudet puolipaneelit. Pinkopahvit revittäisiin pois ja otettaisiin niiden alta hirret näkyviin. Lattia kunnostettaisiin hiomalla ja lakkaamalla. Remontin aikana sähköistys uudistettiin ja tarvittaessa maalattaisiin pintoja vähän. Nopeasti oli kuitenkin selvää, että suunnitelmat menevät uusiksi. Pinkopahvien takana olleet hirsiseinät eivät olleetkaan niin hienoja kuin oli kuvi-

teltu. Seinät päätettiin oikaista ja yläosat jättää sitenkin piiloon. Seinät levytettiin ja päälle valittiin tapetti, joka sopi hengeltään vanhaan taloon. Lattia jouduttiin huonokuntoisena uusimaan kokonaan. Katto oli jo maalattu. Korjaustyöhön saatiin avustus Kotiseutuliitolta. Keittiö remontoitiin heti perään, vuonna 2019.

Ala-Jokipiin talonpoikainen runko erottuu, vaikka rakennuksen alkuperäistä ulkoasua ja sisätiloja on seurakäytössä muutettu. Rakennus seisoo luonnonkivillä ja ryhtiä lisäävät följarit. Alasen satulakatto on pellistä, ikkunat ovat uusitut ja ristikkoliset, vuorausta on paikattu helmasta muutamalla vaakalautakerroksella. Rakennukseen on liitetty myös matala laajennusosa.

TYÖVÄENTALO JALASRANTA, Vaasantie 344

Jalasjärven Sosiaalidemokraattinen Työväenyhdistys perustettiin vuonna 1906. Seuraavana vuonna yhdistyksen puheenjohtaja, seppä Jaakko Luhtanen, osti Ahlkullan tilan ja myi sen Jalasjärven ja Jokipiin työväenyhdistyksille. Talo on nykyiseltä nimeltään Jalasranta. Entinen Ehrlingin herraskartanon ulkorakennus siirrettiin tuolloin keskustaan, Lumiahon asuinrakennukseksi ja on sieltä myöhemmin purettu.

Perimätiedon mukaan työväentalon ja järven välissä oleva metsäpalsta on ollut kasikimaata ja näin paikka olisi ollut asuttu jo 1500–1600-luvulla. Lisäksi perimätieto kertoo, että nykyisen Rinta-Kivistön talon paikalla, työväentalon eteläpuolella olisi sijainnut Kivistön kantatila.

Paikalla sijainnut vanha asuinrakennus ei soveltunut yhdistyksen tarpeisiin, joten vuonna 1908 taloa laajennettiin juhlasalilla ja näyttämöllä. Myös vanhaan osaan, joka alunperin käsitti tuvan ja molemmissa päädyissä kaksi kamaria, tehtiin muutoksia. Siitä oliko tämä asuinrakennus Ehrlingin päärakennus vai jokin muu tilan asuinrakennus, ei ole säilynyt tietoa.

1970-luvulla työväentaloa laajennettiin mm. lautarakenteisella eteis- ja wc-osalla. Ilmeisesti tuolloin myös madallettiin talon alkuperäistä osaa ja tehtiin yhtenäinen lapekatto sen ja eteistalon katteeksi. Vuonna 2001 taloa laajennettiin keittiöllä. Salissa on säilynyt alkuperäinen lankkulattia vuodelta 1908.

Työväentalon perustus on avoin ja rakennus seisoo graniittipaasin varassa. Satulakattoisen ja hirsirunkoisen vanhimman osan edessä on lapekattoinen laajennusosa. Jalasjärven OYK, sr

Haapamäen kavinavetta Hirvijärvellä on Jalasjärvellä säilyneistä vanhin ja rakennettu vuonna 1860. Navetta oli ensimmäinen talonpoikaistalon rakennettu kavinavetta Etelä-Pohjanmaalla. Mallin isäntä Matti Juhanpoika haki Törnävän kartanosta. Kartanon patruuna kävi myöhemmin katsomassa lopputulosta ja totesi sen hyväksi.

KIVI MAATALOUSRAKENTAMISESSA

Myllyjen jauhinkivet ovat kiveä ja kiviaidoin estettiin karjan pääsy laitumilta viljelysmaille. Talojen perustus on usein lohkokiveä ja kivijalkakivet otettiin yleensä sieltä lähinnä sai, sillä kiviä oli raskasta kuljettaa. Monet kivijalat seudulla on otettu Navettavuoresta, myös Susimäestä Susikalliosta on lohkottu paljon kiviä, samoin Hiironkalliolta ja Kihniänkylästä Peräseinäjoen puolelta. Ilvesjoella kivet on haettu Naaraanvuorelta ja Rummukkavuorelta. Myllyn kiviä on perimätiedon mukaan tuotu myös Lauhavuoresta.

Maatalousrakennuksissa kiveä on käytetty erityisesti navetoissa, joissa kosteus ja kuluminen ovat olleet merkittävä uhka rakenteille. Entisajan navetoissa lantaa ei poistettu säännöllisesti, vaan sen annettiin talven aikana kertyä lehmien ja vasikoiden alle. Tämä lämmittävä pehkupohja kasvoi korkeutta ja keväällä eläimen selät hipoivat kattoa. Keväällä navetta puhdistettiin ja se sai kuivua. Mikäli navetta oli puusta, lämpö ja kosteus oli tehnyt tehtävänsä ja alimpia hirsikertoja jouduttiin vaihtamaan usein.

Varhaisimmat kavinavetat tehtiin sopivan kokoisista irtokivistä, latomalla tai savilaastilla muuraten ja jättäen väliin eristävä iltatila tai muuta eristävää ainetta. Aluksi kiveä käytettiin vain seinien alaosassa tai se saattoi ulottua ikkuna-aukon ala- tai yläreunaan asti. Kivityökalujen ja kivityöstömenetelmien kehittyessä kiveä pystyttiin muotoilemaan paremmin. Lopulta koko ulkoseinä ullakkoon tai vesikattoon asti saatettiin tehdä kivistä ja navetat saivat säännöllisen ja halutun muodon ja ulkoasun.

Kun navetta jää tyhjilleen, eikä eläinten tuottama lämpö enää pidä rakenteita eikä perustuksia sulana, routa tekee tuhojaan ja kivet ja seinät voivat päästä liikkumaan. Kavinavettojen heikko kohta on myös niiden suuret kattopinnat. Katteen rikkoutuessa vesivuodot aiheuttavat tuhoja ja pahimmillaan johtavat koko vesikaton ja lopulta välikatton romahtamiseen ja jäljelle jää vain navetan raunio.

Kivinavetat ovat oman kylänsä merkkirakennuksia. Vaikka ne ovat vain tuotantorakennuksia, on selvää että niiden rakentamiseen on panostettu. Kivien käsittely ja kivien liitokset on tehty huolellisesti ja vaikeasti työstettävästä aineesta huolimatta rakennuksissa on selvää pyrkimystä haluttuun arkkitehtoniseen vaikutelmaan. Navetan rakennuttaja on yleensä signeerannut ovenpielikiven hakatuin nimikirjaimin ja vuosiluvuin, rakentajat ovat olleet ylpeitä aikaansaannoksestaan. Oman aikansa työvälinein ja menetelmin rakennettu, päiviimme säilynyt kavinavetta ilmentää rakentamisen vaikeutta, samoin siellä tehdyn työn määrää ja vaivaloisuutta ja herättää suurta kunnioitusta.

Mäki-Harrin kavinavetta Jokipiissä.

Ala-Vallin Pakan talon kivitalli vuodelta 1906.

Keski-Kokon kavinavetta Ala-Vallissa.

Majamäen luonnonkivistä koottu navetta Ylivallissa.

Keski-Mäntykosken kivenavetta Hirvijärvellä.

Vallin kivenavetta Ala-Vallissa on vuodelta 1887.

Kivenloukon navetta Jokipiissä on vuodelta 1904.

Köykkä-Ventelän navetta ja sikala on tehty kivistä vuonna 1904. sr

Vanha Ventelän navetta Hirvijärvi edustaa 1910-lukua.

Juho Kiviniemessä Ala-Vallissa on vuonna 1876 rakennettu kivenavetta.

Kohtamäen navetta Hirvijärvellä on rakennettu vuonna 1888.

TUULIMYLLYT

Vielä 1900-luvun alussa tuulimyllyjen lukumäärä Jalasjärvellä laskettiin satoina. Luopajärven ympärillä niitä oli runsaimmin ja yhdestä pisteestä Luopajärvellä tarkka katsoja saattoi erottaa 21 tuulimyllyä.

Tuulimyllyjen runsauteen paikkakunnalla vaikuttivat olosuhteet, Jalasjärven asutus oli levinnyt laajalle alueelle, kylät olivat kuitenkin haja-
naisia ja vesivoimaa on vähän.

Eteläpohjalaiset tuulimyllyt edustavat kansanomaisen rakennustaidon kannalta korkeaa tasoa. Parhaat Jalasjärven tuulimyllyistä ovat olleet harvinaisen hyvin rakennettuja. Toivo Vuorela tuo esiin erityisesti Luhtas-Köykin tuulimyllyn komeana rakennuksena ja tehokkaana voimalaitoksena.

Ehjä tuulimylly on Juho Kiviniemessä Alavalissa, Hirvijärven Haapamäessä, Aittomäen tuulimylly Aittoomäellä ja Luhtas-Köykin ja Perälänmäen myllyt Luopajärvellä. Museolle on siirretty Linnusmaan ja Mäntykosken tuulimyllyt. Siivettämiä tai yläosaa vailla olevia tuulimyllyjä löytyy useita, Taivalmaasta löytyy myllyn alaosa, Luopajärvellä on säilynyt myllyn alaosa Järviniemessä, Haapalassa ja Länsivuoressa, Pentinmäessä/Vettenrannasta on siiveton mylly.

LUHTAS-KÖYKÄN TUULIMYLLY

Luhtas-Köykin vanhaisäntä Sameli Köykkä (s. 1845) oli parhaina miehuutensa päivinä tunnettu käsistään tavallista taitavampana miehenä. Hän oli kotitarpeiksi yhtä hyvin puun kuin raudankin seppä, eikä teknillisissä asioissa jäänyt ymmälle. Rakentaessaan talonsa tarpeiksi tuulimyllyä, Sameli Köykkä teki senkin tavallista perusteellisemmin ottein.

Tuulimyllyn kivet ovat kiinteässä alakehässä, koneisto yläkehässä, joka navan välityksellä liittyy rakennuksen alaosaan. Luhtas-Köykin tuulimyllyn erikoisuus on suuri koko ja tehokkaasti suunniteltu koneisto. Alhaalla on kolme kiviparia, kaksi jauhatusparia ja yksi kuorimapari. Myllyn on aikoinaan yhdistetty myös kotitarvesaha ja luumylly. Voimansiirtolaitteina toimi useita vaihderattaita ja tuulen voimaa vangitsemassa oli kaksitoista siipeä. Tuulen heikkovoimaisuuden vuoksi raamisahaa pyöritettiin höyrykoneella eli lokomobiilillä, josta lähtenyt kipinä poltti myllyn yläosan ilmeisesti 1940-luvulla. Mylly siirtyi Jalasjärvi-Seuran omistukseen 1970-luvun lopulla, myllyn ylähuone rakennettiin tuolloin uudelleen ja koko rakennus kunnostettiin. Myrsky hajotti siivet keväällä 2008, ne sekä koko ylähuone rakennettiin uudelleen vuonna 2009. Viimeisin myllyn kunnostus on vuodelta 2021.

HAAPAMÄEN TUULIMYLLY

Mylly sijaitsee alkuperäisellä paikallaan Haapamäen laella, Hirvijärventien varressa. Myllyn alaosa on rakennettu 1800-luvun loppupuolella Kivistönkylässä, josta se on siirretty nykyiselle paikalleen ja siihen rakennettiin ylähuone. Tuulimylly on ollut käytössä viimeksi 1930-luvulla. Myllyssä on kaksi kiviparia ja sen yhteydessä on ollut pärehöylä.

Luhtas-Köykin tuulimylly

Tuulimylly lahjoitettiin Jalasjärvi-Seuralle vuonna 2004. Mylly oli silloin ilman siipiä ja ylähuonetta, jotka oli huonokuntoisina purettu. Ne rakennettiin uudelleen 2005. Rakentamiseen saatiin avustusta TE-keskukselta ja Jalasjärven kunnalta. Syksyllä 2015 myrsky runteli jälleen siivet ja ne korjattiin.

AITTOMÄEN TUULIMYLLY

Täysin toimintakuntoinen Aittomäen tuulimylly on Jalasjärvelle etelästä saapuvan maamerkki, Valtatie 3 varrella noin 1 km Jalasjärven keskustasta Tampereen suuntaan. Mylly on harakkamyllytyyppiä eli ainoastaan myllyn ylähuone käännetään tuuleen. Mylly on rakennettu vuonna 1853 ja saatu lahjoituksena museolle vuonna 1959. Mylly on kunnostettu viimeksi vuonna 2019.

Haapamäen tuulimylly

Linnusmaan jalkamylly

LINNUSMAAN JALKAMYLLY

Mylly on tyypiltään jalka- eli varvasmylly. Koko rakennelmaa voidaan kääntää jalkojen varassa tuuleen, toisin kuin harakkamyllyssä, jossa kääntyy vain myllyn ylähuone. Mylly lienee entinen Hakkolan tuulimylly, joka on siirretty Latva-Pentinmäkeen n. vuosien 1885-1890 välillä ja sieltä edelleen Luopajärven Vuorelan taloon ja viimeksi Linnusmaan taloon Ojajärvenkylään. Ojajärven kylästä jalkamylly on lahjoitettu ja siirretty museoalueelle vuonna 1970. Kuva yllä.

MÄNTYKOSKEN HARAKKAMYLLY

Mylly on tehty alakerran osalta vuoden 1850 tiedämissä Jokipiin Petäyksen taloon ja siirretty sieltä Rinta-Mäntykosken taloon. Mylly on 8-siipinen, myllyn alahuoneen seinät on punamullattu ja katto tervattu kesällä 2020. Museoalueelle harakkamylly siirrettiin vuonna 1955. Kuva sivulla 75.

KIVINIEMEN TUULIMYLLY

Kiviniemen tuulimylly on kunnostettu vuonna 2014. Mylly on kymmensiipinen jauhomylly, jonka kivet pyörivät ja siinä voisi tarvittaessa jauhaa jauhoja vanhaan tapaan. Tyypiltään se on harakkamylly, jonka siivet on kunnostuksen yhteydessä maalattu valkoisiksi. Mylly pyöri viimeksi 1950-luvulla. Myllyn kivet on perimätiedon mukaan tuotu Lauhavuoresta. Myrsky runteli tuulimyllyä talvimyrskyssä 2021 ja siivet odottavat jälleen kunnostusta. Kuva alla.

Yli-Kiviniemen tuulimylly

Aittomäen tuulimylly, joka myös kansikuvassa

Perälän tuulimylly

Pentinmäen tuulimylly Luopajarven itäreunalla

PERÄLÄN TUULIMYLLY

Mylly on rakennettu vuonna 1785, vuosiluku löytyy kaiverrettuna myllyn seinästä. Alkuperäinen myllyn paikka on ollut puretun riihen takana Tukevanmäentien toisella puolella kallion päällä. Myllyn on siirtänyt nykyiselle paikalle nykyisen omistajan eno Aarne Luopajarvi 1960-luvun alussa. Siirron jälkeen mylly oli pitkään ilman siipiä ja ulkovuorausta, mutta koneistoltaan muuten toimintakunnossa. Ylämökissä on puurattaat, jolla "kulmavaihte" on toteutettu, myllynkivet ovat paikoillaan. Siivet ja ulkovuo-

raus myllyyn tehtiin 2000-luvun taitteessa. Siivet pyrittiin rakentamaan alkuperäisen, myllystä löytyneen vanhan valokuvan mukaan. Nykyisellä paikalla myllyä ei ole käytetty, vaikka se periaatteessa olisi käyttökunnossa.

LUE LISÄÄ:

Toivo Vuorela: Etelä-Pohjanmaan kansanrakennukset 1949.
[https://www.kulttuuriymparistomme.fi/fi-FI/Ajankohtaista/Artikkelit/Vanhat_tuulimyllyt_osana_kulttuurimaisem\(42723\)](https://www.kulttuuriymparistomme.fi/fi-FI/Ajankohtaista/Artikkelit/Vanhat_tuulimyllyt_osana_kulttuurimaisem(42723))

JALKA, HARAKKA ja MAMSELLI

Suomalaiset perinteiset tuulimyllyt edustavat kolmea päätyyppiä, jotka poikkeavat toisistaan sekä ulkonäön että koneiston toimintaperiaatteen suhteen. Kaikki Suomen vanhat tuulimyllyt on koneistoinen rakennettu puusta. Rautaa löytyy yleensä vain kiveä pyörittävästä akselistä ja joitakin koneiston ja rakenteen osia vahvistavista vanteista. Kahta samanlaista myllyä tuskin löytyy.

Jalkamylly on myllytyypeistä vanhin ja maamme tuulimyllyistä yleisin, yksinkertainen ja pienikokoinen tyyppi. Jalkamyllyn myllyaitassa on kaksi kerrosta ja kivet sijaitsevat ylempällä tasolla. Erilaiset rakenteet vaikuttavat siihen, miten myllyn jalat on rakennettu ja miten mylly kääntyy pystytukin ympäri. Molemmissa tapauksissa jalkamyllyn aittaa kivineen ja koneistoinen käännetään, kun halutaan tuulen osuvan siipiin. Jalasjärven tuulimyllyistä Linnusmaan tuulimylly edustaa tätä tyyppiä.

Harakkamyllyn katsotaan olevan kehityksessä toisena. Se on tuulimyllytyypeistä ehdottomasti harvinaisin koko maailmassa. Siinä on koneisto aittoineen erotettu erilliseksi elementiksi jauhamishuoneen katolle. Alhaalla olevia kiviä pyörittävä rautainen akseli on koverrettu yläosaa tukevan pystytukin sisään. Vain yläosaa käännetään. Alaosa on aina salvottu hirsistä, mutta yläosa on joko hirsi- tai rankarakenteinen. Tällaisessa myllyssä on myllärillä enemmän tilaa tehdä työtään. Työ sujuu kevyemmin, kun säkkejä voi käsitellä maan tasossa. Harakkamyllyjen muotoilu vaihtelee. Pitkä, korkealla oleva pyrstö eli häntäpuu, jonka avulla yläosaa käännetään, lienee selitys nimelle. Harakkamyllyjä löytyy etenkin Etelä-Pohjanmaalta. Linnusmaan jalkamyllyä lukuunottamatta Jalasjärven muut säilyneet tuulimyllyt ovat harakkamyllyjä.

Mamsellimylly on tuulimyllyistä monimutkaisin, suurin ja tehokkain, tyyppiä ei Jalasjärvellä ole ollut.

MEIJERIT

Hirvijärven Osuusmeijeri

HIRVIJÄRVEN OSUUSMEIJERI

Hirvijärven Osuusmeijeri perustettiin vuonna 1907 ja toiminta käynnistyi entisen Hirvijärven Yleisen Meijeri -yhtiön eli "Taivalmeijerin" tiloissa. Vuosien 1913–14 aikana rakennettiin oma kivistä tehty meijeri Hankkijan suunnitelmin. Meijerin laajennus vuonna 1938 oli kurikkalaisen rakennusmestari Anton Hakolan suunnittelema. Meijerin asuin- ja konttorirakennukseksi ostettiin vuonna 1918 vanha asuinrakennus. Sotien jälkeen rakennuksia kunnostettiin ja 1950-luvulla rakennettiin uusi hallinto- ja asuinrakennus. Osuuskunta liittyi Meijeriliitto Muurahaiseen vuonna 1914, pari vuotta myöhemmin Valioon ja Osuuskunta Maitojalosteen jäseneksi vuonna 1962. Meijeritoiminta päättyi vuonna 1978 ja nykyään meijerissä harjoitetaan maitotaloustuotteiden, ravintoöljyjen ja -rasvojen tukkukauppaa.

ILVESJOEN OSUUSMEIJERI

Ilvesjoen Osuusmeijeri perustettiin vuonna 1924. Oma meijeri tarvittiin, sillä Murtajan Osuusmeijeri oli lopettanut toimintansa kylässä. Meijerirakennus Ilveskentien varteen tehtiin puusta ja toiminta käynnistyi vuonna 1925. Vuosien 1926–1927 aikana meijerin yhteyteen tehtiin laajennuksia ja vuonna 1949 rakennettiin uusi konehuone. Meijerin vastaanottotiloja laajennettiin vuonna 1953. Osuuskunta liittyi Valioon vuonna 1934. Meijeriliiton jäsen se oli jo ensimmäisestä toimintavuodesta lähtien. Meijeritoiminta loppui vuonna 1959 ja rakennuksessa harjoitettiin pajatoimintaa vuoteen 2005 saakka. Nykyään rakennus on harraste- ja vapaa-ajankäytössä.

Jalasjärven Osuusmeijeri, ns. Jokipiin meijeri

Ilvesjoen Osuusmeijeri

JALASJÄRVEN OSUUSMEIJERI, ns. JOKIPIIN MEIJERI

Jalasjärven Osuusmeijeri perustettiin vuonna 1904 ja meijeri rakennettiin Jokipiin kylään vuonna 1905. Meijerirakennus tehtiin tiilestä ja konehuone kivistä. Vuonna 1921 meijeri muutettiin separaattorimeijeriksi. Oma juustola rakennettiin vuonna 1922 rakennusmestari Juho Kukkulan suunnitelmin, sen toiminta loppui kuitenkin jo vuonna 1925. Vuonna 1935 entiseen juustolaan rakennettiin toinen kerros asuinhuoneistoksi. Vuosina 1948–49 meijeri- ja asuinrakennus peruskorjattiin. Meijerirakennusta ajanmukaistettiin myös vuosien 1958–61 aikana. Osuuskunta kuului Valioon ja Meijeriliittoon ja liittyi vuonna 1962 Osuuskunta Maitojalosteeseen. Meijerin toiminta loppui vuonna 1989 ja rakennus muutettiin kokoontumistilaksi. Osuuskunta Maitojalosteen omistuksessa meijeri oli vuoteen 1995, jolloin rakennus siirtyi yksityisomistukseen ja kokonaan asuinkäyttöön.

Persoonallinen koti avasi ovensa yleisölle vuoden 2018 Asu ja Elä-tapahtumassa. Meijerirakennus on kokenut merkittäviä muutoksia muuttueensa asuintiloiksi. Meijerin eri osien nimet ovat kuitenkin säilyneet ja perheellä arkikäytössä, puhuttaessa esimerkiksi voikellarista, jäähilehuoneesta tai laboratorioista. Patio on nykyään osa vanhaa lastauslaituria. Lue lisää s. 31.

KESKIKYLÄN OSUUSMEIJERI

Keskikylän Osuusmeijeri perustettiin vuonna 1923 Murtajan Osuusmeijerin lopetettua toimintansa. Meijerin toiminta käynnistyi Murtajan puisella

Keskikylän Osuusmeijeri

kuorima-asemalla vuonna 1924. Vuonna 1935 rakennettiin uusi tiilinen meijerirakennus, jonka toisessa kerroksessa oli puinen asuinkerros. Meijerin suunnitteli Hankkijan rakennusosasto. Vuonna 1950 uusittiin asuin- ja konttorihuoneet. Osuuskunta liittyi jo ensimmäisenä toimintavuotenaan Meijeriliitto Muurahaiseen, seuraavaksi Valioon ja vuonna 1962 Osuuskunta Maitojalosteeseen. Meijerin toiminta päättyi vuonna 1980, jonka jälkeen meijeri sulautui Hirvijärven Osuusmeijeriin. Nykyään rakennus on tyhjiään, vain ullakko on ollut asuinkäytössä.

Tiilirunkoinen meijeri seisoo lohkokivillä, julkisivut on rapattu, ikkunat ovat osaksi alkuperäisiä, satulakaton katteena on käsin saumattu pelti. Rakennuksen keskiosa on 2-kerroksinen ja molemmissa päädyissä on 1-kerroksiset ”siivet”. Eteläpäädyn siiven yläpuolelle on rakennettu lautarakenteinen asuinhuoneisto, tyylipiirteiden perusteella 1960-luvulla. Laajennusosa on laudoitettu vinovuorilaudoilla ja siinä on lapekatto. Kohtalaisen hyvin alkuperäisessä asussa säilynyt Keskikylän entinen meijeri on paikallisesti arvokas. Osin ulkoasultaan rapistunut rakennus vaatii kuitenkin korjaustoimia. Entinen meijerikiinteistö erottuu Valtatie 3 maisemassa, ympärillä oleva tiheä kasvillisuus ja rakennusmateriaalin läjitys meijerin ympärillä vähentävät sen maisemallista arvoa. sr

KOSKUEN OSUUSMEIJERI

Perustettiin vuonna 1923 Murtajan Osuusmeijerin lopetettua kylässä toimintansa. Toiminta alkoi Murtajan vanhassa, vuonna 1907 rakennetussa meijerissä. Vuonna 1924 rakennettiin uusi meijeri. Vuosien 1937–38 aikana saatiin uusi sementtitiilinen konehuone ja vuonna 1954 laajennettiin meijerin vastaanottopuolta. 1950-luvun loppupuolella tehtiin muitakin laajennuksia ja korjauksia. Osuuskunta oli alusta lähtien Valion ja Meijeriliiton jäsen ja liittyi vuonna 1962 Osuuskunta Maitojalosteeseen. Meijerin toiminta päättyi vuonna 1974 ja meijeri sulautui Jalasjärven Osuusmeijeriin. Meijeri on toiminut tämän jälkeen varastona, ullakolla on ollut asuintiloja. Meijerin ympärillä ollut tiheä kasvillisuus on raivattu vuonna 2021 ja tyhjillään nykyisin oleva meijeri erottuu ympäristössään.

LUOPAJÄRVEN OSUUSMEIJERI

Luopajärven Osuusmeijeri perustettiin vuonna 1927. Hankkijan suunnitelmien tehty kaksikerroksinen sementtitiilinen rakennus valmistui vuonna 1928 ja sitä kunnostettiin ja laajennettiin 1940-luvulla. Osuuskunta liittyi heti ensimmäisenä toimintavuotenaan Valioon ja Meijeriliitto Muurahaiseen, Osuuskunta Maitojalosteeseen jäseneksi liitettiin vuonna 1962. Meijeritoiminta loppui vuonna 1972, jolloin Luopajärven Osuusmeijeri sulautui Jalasjärven Osuusmeijeriin.

Meijeri siirtyi yksityisomistukseen 2000-luvun taitteessa ja on kokenut merkittäviä muutoksia laajassa remontissa, jossa meijeri on muokattu asuin- ja harrastekäyttöön ja entinen rapattu kivipinta on saanut puuverhouksen, uuden väriytyksen ja sen ikkuna-aukotusta on muutettu. Ensimmäisen kerroksen länsiosassa, entisessä meijerisalissa on Kurikan kansalaisopiston käytössä olevia harrastetiloja, toisessa kerroksessa on asuintiloja. Lue lisää s. 31.

YLIVALLIN OSUUSMEIJERI, ns. LÄHTEEN MEIJERI

Lähteen Osuusmeijeri perustettiin vuonna 1905 ja toimi vuonna 1895 rakennetun Lähteen Yhtiömeijerin tiloissa. Vuonna 1909 meijerirakennusta jatkettiin, sen toiseen päähän rakennettiin asuinrakennukset. Uusi sementtitiilinen meijerirakennus rakennettiin vuosien 1927–28 aikana Valion rakennusosaston suunnitelmin. Vuonna 1941 meijerissä oli tulipalo, joka tuhosi rakennuksen katon ja siihen kuuluvat puuosat ja uusi katto tehtiin tiilestä, vuonna 1952 rakennettiin uusi sementtitiilinen konehuone. Osuuskunta kuului Etelä-Pohjanmaan Meijeriliittoon ja liittyi vuonna 1917 Valioon. Meijeritoiminta loppui vuonna 1958, sen jälkeen meijerirakennus on toiminut pajana ja nykyisin varastorakennuksena.

JALASJÄRVEN KIRKONKYLÄN OSUUSMEIJERI, perustettiin vuonna 1925, meijeritoiminta loppui 1969-70 aikoihin. Rakennus purettiin vuonna 1991.

TAIVALKOSKEN MYLLY

Isojaon aikaisesta Taivalmäen kantatalosta vuonna 1848 muodostetun Keski-Taivalmäen talouskeskuksen tontilla, joen partaalla sijaitsee edelleen Taivalkosken mylly, tuotantorakennus vain on uudehko. Taivalkoskessa oli jauhomylly jo 1870-luvulla ja se jauhoi aluksi paikallisten viljelijöiden viljaa. Sotien jälkeen mylly alkoi erikoistua talkkunoiden tuottamiseen, ja talkkunamyllynä se tunnetaan vieläkin. Taivalkosken mylly myy ja valmistaa

Kosken Osuusmeijeri

Luopajärven Osuusmeijeri

Ylivallin Osuusmeijeri, ns. Lähteen meijeri

talkkunatuotteita, vuonna 2013 tuotanto laajeni tyrnituotteisiin. Myllyn vesirakenteita on edelleen nähtävissä. Taivalkosken Myllyn nykyaikainen tuotantorakennus sijaitsee samalla paikalla joen rannalla ja sen vieressä seisoo vuonna 1907 valmistunut entinen Hirvijärven Osuusmeijeri.

LUE LISÄÄ

Meijerirakennuksia Länsi-Suomen ympäristökeskuksen alueella. Rannikko ja Etelä-Pohjanmaa. Tarja Simola. Länsi-Suomen ympäristökeskus, Ympäristöministeriö Alueidenkäytön osasto. Selvitys 6/1995. Vaasa 1995.

TEOLLISET YMPÄRISTÖT

Arto Halttunen

JOKIPIIN PELLAVATEHDAS

Maatalon poika Asser Laurila perusti Pystylänkoskeen sahan ja myllyn vuonna 1920. Sahalla valmistettua lautatavaraa kuljetettiin mm. Eduskuntatalon rakentamiseen ja laivalla Englantiin. Saha ja mylly valmistuivat vuonna 1921 mutta paloivat jo vuonna 1927. Vuoden 1937 palossa myös uusi saharakennus ja mylly tuhoutuivat jälleen, tiilistä konehuonetta lukuun ottamatta. Jälleen saha ja mylly rakennettiin uudelleen, tällä kertaa tiilestä. Jauhomyllyn rinnalle rakennettiin nyt valssimylly.

Vuonna 1937 valmistui paikkakuntalaisten ihmetykseksi ensimmäinen villakehräämö. Vilkkainta rakennusaikaa oli 1940-luku. Sodan jälkeen paikalla toimi monialayritys, joka käsitti sahan, myllyn, valssimyllyn ja villakehräämön. Laurila lähti sodan jälkeen opintomatalle Englantiin ja Tanskaan ja toi tullessaan kehruuta varten uusia koneita. Vuonna 1951 yritykseen perustettiin puuvillakehräämö. Ensimmäinen

kutomakone hankittiin vuonna 1952 ja aloitettiin pellavakankaiden valmistus. Sahaustointi lopetettiin vuosina 1957–58, myllyt 1960-luvun alussa ja puuvillakehräämö vuonna 1967. Eniten työntekijöitä yrityksessä oli 1950-luvulla, jolloin tehdas työllisti lähes sata ihmistä.

Vuonna 1955 yrityksen nimi muutettiin Jokipiin villa- ja pellavakehräämö Oy:ksi ja toimintaa jatkoivat Asser Laurilan pojat, Juhani ja Risto Laurila. Vuonna 2022 sukuyrityksen johdossa aloitti Markku Laurila. Vuodesta 1998 yrityksen nimenä on ollut Jokipiin Pellava Oy.

Jalasjärven kirkonseudun osayleiskaavassa Jokipiin pellavatehtaan alue on luokiteltu valtakunnallisesti arvokkaaksi merkinnällä sr

Etelä-Pohjanmaan maakunnallisessa rakennusinventoinnissa ja arvotuksessa vuosilta 2016–2017 Jokipiin pellavatehdas ympäristöineen luokiteltiin maakunnallisesti merkittäväksi.

EJENDALS, ent. VILJANMAAN KENKÄTEHDAS

Juho Viljanmaa hankki Jokipiistä vuonna 1916 nahkuriverstaan, joka vuonna 1921 siirtyi hänen kolmelle pojalleen. Pian Jokipiissä alettiin valmistaa omia lapikkaita, pieksuja ja hevosvaljaita, joita käytiin myymässä mm. Kristiinan ja Kaskisten markkinoilla. Vuonna 1928 perustettiin verstaan yhteyteen oma myymälä. Vuonna 1933 vanhemmat veljekset myivät osuutensa nuorimmalle Urholle, joka alkoi laajentaa ja koneistaa nahkaverstasta. 1930-luvun lopulla verstaas työllisti nahkuriensa lisäksi kolmisenkymmentä suutaria eli kengäntekijää. Sotavuosina verstaasaa tehtiin lapikkaita sotilaille ja korvikemateriaaleista jalkineita siviiliväestölle. Sotien jälkeen yritys alkoi valmistaa erilaisia työjalkineita sekä juoksu- ja hiihtokenkiä. 1970-luvulla Jalas-urheilujalkineiden valikoimaa laajennettiin. 1980-luvun puolivälissä kenkätehdas Aaltosen urheilu- ja suojajalkinevalmistus siirtyi Jalaksen omistukseen.

Kun Urho ja Salli Viljanmaa vuonna 1913 lunastivat nahka- ja kenkätehtaan, toiminta pyöri vielä vanhoissa, molemmin puolin silloista Jalasjärvi-Kurikka -maantietä olevissa puutaloissa, keskellä Jokipiin kylää. Sodan jatkuessa vuonna 1944 valmistui ensimmäinen 4-kerroksinen, tiilirakenteinen uudisrakennusosa. Nahkatehdas oli maatasossa ja kenkätehdas ylemmissä kerroksissa. Jo neljän vuoden kuluttua tehdastiloja oli laajennettava. Vuonna 1960 laajennettiin jälleen, vanhimpaan rakennusrunkoon tehtiin vinkkelisiipi. Vuonna 1967 valmistui viimeinen vanhan tehdasrakennuksen laajennus, jolloin ensimmäisen rakennusosan kylkeen valmistuivat konttoritilat.

Toiminta laajeni ja vanhat useaan kertaan laajennetut tilat olivat sokkeloisia, ahtaita ja

epäkäytännöllisiä. Oli aika rakentaa uusi kenkätehdas, yksikerroksinen siporex-runkoinen kenkätehdas valmistui vuonna 1974. Varastotilat vaativat laajennuksen vuonna 1984, kolmas osin 2-kerroksinen laajennusosa valmistui vuonna 1989.

Vuonna 2008 Jalas siirtyi osaksi ruotsalaista Ejendals-konsernia ja vuonna 2010 kokonaan pohjoismaiden suurimman työ- ja turvajalkineiden sekä -käsineiden toimittajan Ejendals Ab omistukseen.

Jalkinetehtaan tiilestä muurattu, suurikokoinen ja monimuotoinen rakennus on kehittynyt vaihteittain. Vanhimmat säilyneet osat ovat 1940-luvulta. Viimeisimmät laajennukset on

toteutettu erillisinä, mittakaavaltaan kyläkeskustan rakennuskannasta voimakkaasti erottuvina halleina olemassa olevan tehdasrakennuksen viereen.

ENTINEN LIMONADITEHDAS

Entinen limonaditehdas on maisemallinen kiintopiste Tampereentien eli Valtatie 3 varrella. Samassa pihapiirissä on sementti- ja punatiilestä muurattu, 2-kerroksinen varstorakennus ja entinen Jalasvaatteen punatiilinen tehdas- ja asuinrakennus vuodelta 1958 sekä lautarakenteisia vaatetehtaan varastoja 1960-luvulta.

Jalasjärven virvoitusjuomatehtaan on 1920-luvulla perustanut Armas Lehtinen. Tehdas toimi ensin vanhassa meijerissä, jonka Armas Lehtisen isä, kauppias Valentin Lehtinen (ent. Lehtimäki) oli rakentanut. Tehdas menestyi ja sille valmistui 1930-luvulla uusi rakennus vanhan meijerin viereen ja vanha meijeri sai väistyä. Tehdas työllisti useita kyläläisiä. Vesi tehtaaseen tuotiin Mantilan koulun lähellä olevasta lähteestä puuputkia pitkin. Ennen toista maailmansotaa tehdas vaihtoi omistajaa ja uusi omistaja perusti vuonna 1958 samaan pihapiiriin Jalasvaatteen, virvoitusjuomien valmistus oli tuolloin jo lopetettu.

Tehtaan alakerta on muutettu autokorjaimoksi 1970-luvun paikkeilla ja yläkerran asuinhuoneisto on uusittu. Tehtaan ulkoasu tien suuntaan on säilynyt alkuperäisenä. Rakennushistoriallista arvoa vähentää rakennuksen muuttaminen autokorjaimoksi. sr

Etelä-Pohjanmaan maakunnallisessa rakennusinventoinnissa ja arvotuksessa vuosilta 2016–2017 ent. limonaditehdas luokiteltiin maakunnallisesti merkittäväksi.

KIRKONKYLÄ

Jalasjärven kirkonkylä on kehittynyt Lammin kantatalon ja kirkon ympärille. Kirkonkylä oli vielä 1900-luvun alussa maaseutumainen ja melko harvaan rakennettu. Kyläasutusta alkoi muodostua merkittävämminkin vasta 1900-luvun alkuvuosikymmenien aikana. Varsinainen sysäys kirkonkylän rakentamisessa koettiin sotien jälkeen, jälleenrakennuskauden tiivistä rintamamiestalo-tyyppistä asutusta muodostui etenkin Kaunismaen pappilan ympäristöön ja Vanhankirkonmäelle. Tämän jälkeen keskustaajaman rakentamistahti on kiihtynyt ja 1950-luvun jälkeen syntynyt rakennuskanta on vähitellen alkanut hallita taajamakuva. Taajamarakenne on levittäytynyt myös Jalasjoen ja Valtatie 3 länsipuolelle teollisuusalueineen ja koulukeskuksen sinne 1980-luvulla siirtyessä ja Rajalan alueen rakentuessa.

Keskustaajaman vanhaa rakennuskantaa on hävinnyt merkittävästi viimeisen 50 vuoden aikana. Erityisesti kylänraitti, nykyinen Keskustien varsi on läpikäynyt suuren muutoksen. Nykyisistä liikerakennuksista suurin osa sen varrella on rakennettu 1980-luvulla. Siellä täällä on vielä muutama 1950-luvun liike ja pankkirakennus, Hyttisen liikekiinteistön vanhin osa kirkon lähellä edustaa ainoana 1930-lukua, sekin laajennettuna ja

muokattuna. Pääraitin varteen sijoitetut laajat ja avoimet liikkeiden pysäköintialueet ovat levittäneet katutilaa ja aikaisemmin idyllinen kylänraittitunnelma on lähes hävinnyt. Keskustan ilme on muuttunut ajallisesti ja tyyllisesti kerrokselliseksi. Perinteistä rakennuskantaa on vain vähän, Haveri ja Keski-Lammin ja Koski-Lammin talot muistuvia talonpoikaisesta menneestä.

Valtakunnallisesti merkittävä rakennettu ympäristö RKY:

Jalasjärven kirkkoympäristö

Jalasjärven kirkko, entinen seurakuntatalo, kirkkomaa (sivu 48–50).

Maakunnallisesti merkittäviksi luokitellut rakennetun ympäristön kokonaisuudet:

Aittomäen talo ja tuulimylly

Aittomäen talo, Aittomäen tuulimylly

Jalasjärven hautausmaa ja museo

Jalasjärven hautausmaa, Jalasjärven museo

Jalasjärven kirkonkylä

Tainala (ent. sairaalakoulu), Kuntala (Iloniemen koulu), Keski-Lammi, Koski-Lammi, Jalasjärven entinen kunnantalo, Hyttisen entinen liikekiinteistö, Vilhola

AITTOMÄKI, Mäkisentie 1

Aittovuoren eli Aittomäen uudistilan on perustanut Gabriel Antinpoika Rajala vuonna 1751 kotitilansa Rajalan takamaille. Aittomäki metsäselänteen ja peltolaakson reunalla, valtatievarrella on harvoja umpipihamaisen muotonsa säilyttäneitä pihapiirejä Jalasjärvellä. Se jakautuu miespihaan ja karjapihaan. Miespihassa sijaitsevat päärakennus, pihatupa, puorirakennus ja uusi konehalli. Hallin paikalla on aikaisemmin sijainnut 2-osainen liiveri. Päärakennus sijaitsee talon pitkäsiivu valtatievarrella ja Jalasjoen suuntaisesti. Pihatuvan pääty on tielle, itään päin.

Aittomäen päärakennus on tyypillinen 1800-luvun lopussa rakennettu empiretyylinen pohjalaistalo. Rakennuksen erityispiirteitä ovat voimakas räystäskoristelu, pitkä pilastereiksi koteloidut nurkat, päätykolmioissa oleva pystyrimalautoitus ja puolisaubakoristelu, vellikello ja talon alla oleva lohkokivistä muurattu maakellari.

Talon alkuperäinen pohjakaava on käsittänyt pohjoispäädyksen tuvan, porstuan, porstuakamarin

ja kaksi päätykamaria. Porstua ja porstuakamari ovat olleet vierekkäin ja niiden takana, idänpuoleisella pitkällä sivulla isookamari, sali.

Talo on rakennettu vuonna 1885 ja peruskorjattu vuonna 1985. Tuolloin uusittiin mm. ikkunat ja rakennettiin uusi kuisti. Rakennus on väritykseltään ja koristelultaan alkuperäisen kaltainen. Vanhassa kuistissa portaat olivat kuitenkin sisäpuolella. Tuvan takkamuuri on alkuperäinen, myös se kunnostettiin remontin yhteydessä.

Karjarakennus käsittää navetan, saunan, karjakeittiön, kanalan ja heinävintin. Heinävintille on ollut silta rakennuksen länsipäädystä, josta on vielä jäljellä kivipelkat. 20 lehmän navetta on vuodelta 1887 (1875?) ja uusittu vuonna 1915. Perustuksena on korkea lohkokivijalka. Navettaa on tuolloin korotettu heinävintillä ja rakennettu sinne johtava silta. Navetan edessä, itäpäädyssä on aikaisemmin sijainnut oma karjakeittiö-sauna-pihakamari. Sauna ja karjakeittiö on myöhemmin sijoitettu navattarakennukseen.

Navetan eteläkylkeen on n. 1930–1940-luvulla rakennettu sementtitiilestä AIV-säiliö.

Pihatupa vuodelta 1906 on pitkänurkkainen hirsirakennus ja seisoo lohkokivillä. Se käsittää tuvan, porstuan, kaksi kamaria ja puorin. Länsipäädyssä sijaitsevaan puoriosaan on oma sisäänkäynti kuistin vieressä. Kuisti on lautarakenteinen, kuistin alaosassa on pystyrimalautoitus ja koristefriisissä puolisauba-aihe. Ikkunat ovat alkuperäiset 6-ruutuiset, kuistissa ikkunat ovat 9-ruutuiset ja oven yläpuolella on kamaaikkuna

Talli-puori-välikk-puori on vuonna 1888 rakennettu, pitkänurkkainen, lohkokivillä seisova hirsirakennus ja pääosin vuoraamaton. Siinä on useita empiren tyyli-aihteita. Ovea kehystää voimakas empiretyylinen ovilistoitus, ikkunoissa on vaakasalmiakkikuvioinen kehys ja lautaovissa on profiloitu vaakapanelointi, yksi kamaaikkuna on vaakasalmiakkikuvioinen. Ruoka- ja jauhopuorien porraskivet ovat laakeita luonnonkiviä. 6 hevosen talli on uusittu vuonna

1928. Alun perin yhtenäinen talli on jaettu tuoloin talliksi ja tallipuoriksi.

Karjapihalla on vanha navetta, uusi viljan kuivaaja ja lato 1930-luvulta. Karjapihalta on purettu mm. karjakeittiö-sauna, toinen karjarakennus sekä värkki- ja heinälato. Alunperin pihapiiriin on ollut kulku asuinrakennusten välistä, idästä ja pihatuvan ja entisen karjakeittiö-saunarakennuksen välistä, etelästä.

Aittomäen tuulimylly kansikuvassa ja sivulla 81 on vuodelta 1853 ja Valentin Aittomäen rakentama. Tuulimylly seisoo pihapiiriin nähden Valtatie 3 toisella puolella, idässä, peltolaakson reunalla. Malliltaan se on harakkamylly. Viljaa siinä on jauhettu viimeksi 1930-luvulla.

Jalasjärven kirkonseudun osayleiskaavassa Aittomäen pihapiiri ja tuulimylly on luokiteltu valtakunnallisesti merkittäväksi merkinnällä sr

1. TUPA
2. KESKITUPA
3. VIERASKAMARI
4. PORSTUAKAMARI/
PORSTUAKAMARI
5. PORSTUA
6. NURKKAKAMARI
7. PUORI
8. TALLI/TALLIN PUORI
9. PUORI
10. KATOS
11. KUISTI
12. KELLARI, KIVIOSA JÄLJELLÄ
13. KUIVAAJA 1971
14. HEINÄLATO, 2-OS,
PURETTU 1978 JA 1985
15. PUINTILATO
16. NAVETTA

17. KANALA
18. KÖÖKKI
19. SAUNA
20. KARJAKEITTIÖ
21. SAUNA
22. KAMARI
23. KONEHALLI
24. LIIVERI, 2-OS, PURETTU 1987
VINTILLÄ MAKUUTOILOJA
25. KATOS
26. TUULIMYLLY, TIEN TOISELLA PUOLELLA
KANSIKUVASSA
27. SAUNA, KIVIJALKA JÄLJELLÄ
28. PERUNAKUOPPA
29. PAJA, PURETTU TIEN ALTA 1959
30. 3-OS AITTA, PURETTU TIEN ALTA 1959
31. MONTTU, MAHDOLLINEN TALON PAIKKA
32. VÄRKKILIIVERI, PURETTU 1980
33. VANHA NAVETTA, PURETTU 1950-L

HAVERI, HAVERI-LAMMI, Keskustie 12

Haveri on rakennettu 1900-luvun alussa. Tarina kertoo, että Matti Koski-Lammille päätettiin rakentaa talo ja rakennuspaikalla hänen isänsä lisäksi harppoi metrin askelin tulevan talon nurkkapisteitä. Tällöin Matin veli huusi isälleen, että pituus jo riittää ja kehotti laittamaan kulmukepin maahan. Neuvottu isä tähän vastasi: kun muna kanaa neuvoo, menemme Leppimaahan pitkävartisen metsään ja teemme Matille vielä yhden kamarit lisää ja siirsi kepin kauemmaksi.

1920-luvulla lohkotun Haverin talonpoikaismiljöö pihapiireineen ja ympärillä olevine peltoineen sijaitsee keskeisellä paikalla Jalasjärven historiallisen kirkonkylän pohjoisreunassa ja sillä on suuri taajamakuullinen merkitys. Kiinteistön pohjoispuolinen Keskustien varren liikekiinteistöriivi on rakennettu vasta 1900-luvun puolivälin tietämillä.

Haverin puolitoistakerroksisen päärakennuksen lisäksi talouskeskukseen kuuluu talous- ja tuotantorakennuksia. Talouskeskuksen pohjoispuolelle sijoittuvan pellon reunaa kulkee Haverintie. Pihapiiriin kuljetaan sen eteläpuolelta päällystämätöntä pihatietä pitkin. Kirkko sijaitsee lyhyen matkan päässä etelän suunnassa.

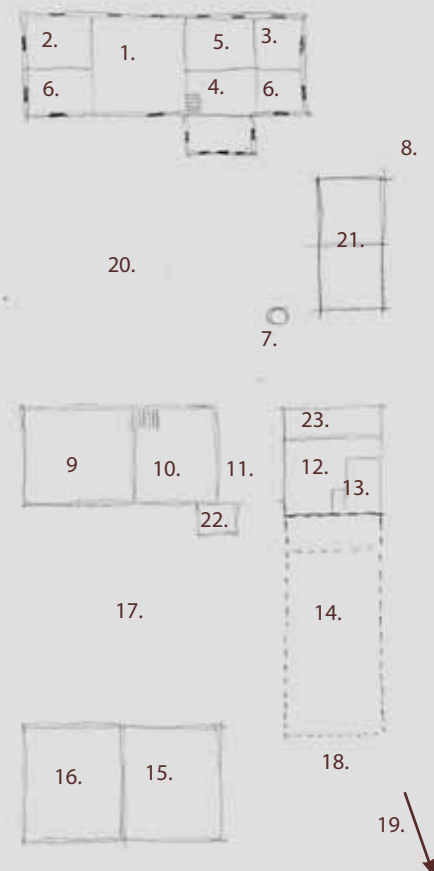
Päärakennus on 11/2 kerroksinen, lohkokiville perustettu ja lyhytnurkkainen hirsirakennus. Julkisivua peittää pystyrimalaudoitus, ikkunat ovat perinteiset 6-ruutuiset. Kuisti on matala, umpinainen ja aumakattoinen. Sisään käydään pariovien kautta, oven yläpuolella on koristeellinen kamaikkuna, jossa on suippokaarikoristelua. Rakennus on ollut aiemmin hirsipinnalla ja ulkolaudoitus lisätty n. 1934, tuolloin talo myös maalattiin ja pärekaton päälle laitettiin kattotilat. Vuonna 2002 sementtitiilikatto vaihdettiin profiilipeltiin ja talo maalattiin.

Pihapiirin ulkorakennukset lienevät päärakennuksen ikäisiä. Vain kiviinavetta on pihapiiristä purettu. Pihapiiriä rajannut aita on ollut puutarhan sireeniaidan vieressä, lähin pelto on ollut karjan laitumena.

Haveri on hyvin alkuperäiset piirteensä säilyttänyt, selkeä pihapiiri ja kyläkuullisesti erittäin tärkeä muutoin voimakkaasti uudistuneessa kirkonkylässä.

1. TUPA	13. SAUNA
2. PERÄKAMARI	14. NAVETTA 1927, PURETTU 1997
3. PÄÄTYKAMARI	15. HEINÄLATO
4. PORSTUA	16. PUULATO
5. PORSTUAKAMARI	17. TARHAMARKKI
6. KAMARI	18. TUNKIO
7. PRUNNI	19. RIIHIMARKKILLE N. 200M
8. KUOPPA, MAAKELLARI	20. PIHA
9. LIIVERI	21. VILJAPUORI
10. TALLI	22. HYYSI
11. PORTINALUSTA	23. VARASTO
12. KÖÖKKI	

KOSKI-LAMMI, Keskustie 2

Koski-Lammin tila on lohkottu Lammin kantalosta vuonna 1788 muodostetusta Ala-Lammin tilasta ja viety kiinteistörekisteriin vuonna 1920 samanaikaisesti Jalasjärven kirkon pohjoispuolella sijaitsevan Haverin tilan kanssa. Koski-Lammi on ollut kestikievari jo vanhan tuvan aikaan ja kevaritoimintaa oli myös nykyisessä päärakennuksessa vielä 1900-luvun puolella.

lisäksi Koski-Lammi oli toimen mies, talonrakentajana kunnostautunut ja ison talon isäntä. Hän kuitenkin joi ja pelasi ja joutui joskus kahnauksiin. Yksi väkivallanteko vei hänet Turkuun Kakolaan. Kirkolta lähti Koskuulle väkeä mutta Keskikylässä heidät pysäytettiin, hakattiin ja pakotettiin takaisin kirkolle. liska oli luvannut viedä väen keskikyläläisten lävitse, joukko pääsikin läpi mutta liska mukilo kolme paikallista miestä joutuen pahoinpitelytuomiosta Turkuun-Kakolaan. Muistitiedon mukaan liskan emäntä kävi miestänsä hevosella Kakolassa katsomassa, vieden lampaanreittä evähäksi. liska miehityi ja jatkoi talonpitoa ja rakenteli komeita päärakennuksia.

Koski-Lammin talouskeskuksen avoin neliöpiha sijoittuu Keskustien varteen, Koskitien risteykseen. Sijainti on keskeinen kirkolle tullessa ja muodostaa merkittävän historiallisen kerrostuman yhdessä viereisen Keski-Lammin ja läheisen Haverin kanssa muutoin voimakkaasti uudistuneessa Jalasjärven kirkonkylässä.

Nykyinen päärakennus on vuodelta 1877. Talon on rakentanut paikalleen lisäksi Koski-Lammi ja vaimonsa Adalfiina os. Rajala. lisäksi rakensi aikanaan pojilleen kolme toisiaan muistuttavaa, lähes samoilla piirustuksilla tehtyä, isoa talonpoikaista taloa, Koski-Lammin ja Haverin kirkolle ja Hantulan Jokipiisiin.

Koski-Lammin talo on suurikokoinen, hyvin piirteensä säilyttänyt pohjalaistalo. Sen lyhytnurkkainen hirsikehä seisoo korkean, kaksinkertainen lohkokiviperustuksen päällä. Talossa on säilynyt paikkakunnalla harvinainen satulakattoinen avokuisti, koristeveistetyt kannatinylväät kannattavat sitä, avokuistin molemmiin puolin on puiset penkit. Ikkunat on uusittu n. 1970-luvulla vanhanmallisiksi, 6- ja 9-ruutuisiksi, vinoristikkomalliset ohutpuitteiset räystäänalusikkunat ovat alkuperäiset. Julkisivun leveä vaakanelointi on myös alkuperäinen. Ulko-ovi on 2-osainen, peiliovien yläpeili korvattu ikkuna-aukolla jossa on pieniruutuinen puitejako. Oven yläpuolella on koristeellinen vinoristikarmillinen kamaikkuna. Kehyslistat ovat empirevaikutteiset. Satulakattoa kattaa sementtitiili, räystäitä on korostettu ja päädyissä on ns. kissinpenkit, katolla on myös vellikello. Talo on maalattu 1900-luvulla kahteen kertaan, 1930-luvun lopulla ennen Talvisotaa. Maalitarpeiksi hankittiin tuolloin 200 l maaliöljyä. Seuraava maalaus tehtiin 1950-luvulla, silloinkin öljymaalilla. Tien suunnassa ja pihapiiriä rajaamassa on ollut säleaita, joka on sittemmin poistettu.

Punainen ns. Vanha tupa on rakennettu mahdollisesti 1700-luvun lopussa tai 1800-luvun alussa. Talo on aikoinaan katkaistu ja ainakin 2 kamaria siitä poistettu, tässä yhteydessä taloa on myös siirretty asemassaan n. 1–2 metriä etelään päin. Vintillä on kaksi huonetta, toisessa ikkuna joella päin. Toisesta kamarista avautui näkymä

etelään kirkolle. Huoneessa ollut frontti-ikkuna on poistettu n. 1920-luvulla. Rakennus on nykyään varastona, ollut heinälatona ja muistuttaa nykyasussaan puorirakennusta, pihanpuoleisessa julkisivussa on 3 oviaukkoa.

Ulkorakennukset ovat ilmeisesti saman ikäisiä kuin nykyinen päärakennus, pitkänurkkaisia hirsirakennuksia, punamullattuja. Talon savu-

sauna on aiemmin seissyt kylätien toisella puolella, se on purettu ja sauna rakennettu osaksi karjakeittiötä.

Talo siirtyi suvun ulkopuoliselle omistajalle vuonna 2018.

Asemapiirros talosta sivulla 60.

Ilmakuva Koski-Lammin pihapiiristä on sivulla 206.

VILHOLA, WILHOLA, Knuutilantie 6

Wilholan rakennutti Jalasjärven Suomalainen seura ja se valmistui vuonna 1909. Rakennuksen muotokieli, erityisesti juhlasali oheistiloineen, sen erilaiset koristellut rakenteet ja torni ilmentävät jugendia. Wilholan tyyliin on luonnehdittu tyyppilliseksi rakennusmestari-jugendiksi. Wilhola saattaa perustua joihinkin seuratalojen mallipiirustuksiin, mahdollista on kuitenkin, että se on piirretty paikalleen. Seurantalona Wilhola on poikkeuksellinen, se ei noudata yleistä seurantalomallia. Talo on perimätiedon mukaan rakennettu Luopajarven Perälänmäellä sijainneen 2-fooninkisen Mäkisen talon hirsistä.

Wilhola rakennettiin seurantaloksi mutta siirtyi pian valmistumisensa jälkeen vuonna 1919 kunnan vuokratyöhuoneeseen. Rakennus tunnettiin pian nimellä Kunnanhuone Wilhola. Rakennusta on myöhemmin laajennettu hallintosiivellä, paloasemalla ja arkistotiloilla. Wilholaa on remontoitu vuosien varrella useaan otteeseen. 1950-luvulla rakennusta remontoitiin perusteellisemmin, työ käsitti ravintola- ja salitilojen remontin, kellarikerrokseen tehtiin sosiaalityötalon ja kunnan arkistotilat. Laajempia kunnostustöitä tehtiin myös 1960- ja 1980-luvuilla.

Kunnanviraston toiminnot siirrettiin vuonna 1975 uuteen kunnantaloon ja Wilhola muuttui nuoris- ja monitoimitaloksi, jonne siirtyi nuorisotoimi, kansalaisopisto ja lasten aamu- ja iltapäivähoito. Palotalli purettiin vuoden 1987 remontissa.

Vuonna 1980 kunnanvaltuusto äänesti Wilholan kohtalosta. Jalasjärvi-Seura hankki Museoviraston lausunnon ja siihen tukeutuen esitti Wilholan tontin säilyttämistä kokonaisuutena. Valtuuston puheenjohtajan äänen ratkaistessa, esitys Wilholan tontin jakamisesta hyväksyttiin. Vaasan lääninoikeus ei kumonnut kunnanvaltuuston päätöstä. Korkein hallinto-oikeus kuitenkin kumosi vuonna 1982 kunnanvaltuuston päätöksen.

Perusteluissaan KHO lausuu mm. *”Wilholan rakennus on niin arvokas kulttuurihistoriallisesti ja maisemallisesti, että se tulisi säilyttää. Alkuperäinen arkkitehtoninen asu on suhteellisen helposti palautettavissa”*. Päätös varmisti talon säilymisen ja kunnostaminen käynnistyi.

Rakennus oli perusrakenteeltaan käyttökelpoinen, tilaa oli kaikkiaan 912 neliötä. Korjaustyössä tehtiin mm. Ikkuna- ja kalusteremontti ja juhlasalin lattia uusittiin, vuonna 1986 purettiin paloasemaosa.

Wilhola seisoo lohkokiviperustalla, taitakatto on saumapeltiä, tornin nelilappeinen ja kaartuva kattomuoto kiinnittää huomion. Julkisivua peittävät vaak- ja pystypaneelientät, niitä ja ikkunoita korostetaan vaaleilla pysty- ja vaakalaudoilla. Ikkunat on uusittu ja niissä on pyritty alkuperäiseen ilmeeseen, siinä kohtuullisesti onnistuen. Entiset peiliövet ovat vaihtuneet uudempiin.

Wilholan juhlasalia koristaa kookas seinämaalauk, joka pohjautuu Kalevalan runoon Väinämöisen ja Ilmarisen kilpakosinnasta. Kuusi metriä leveä maalaus on näyttämön yläpuolella. Alahärmäläissyntyisen koristemaalari Anton Vakkurin maalaus valmistui vuonna 1911.

Wilholan piha-alueen muistomerkit vasemmalla Talvi- ja Jatkosotaan lähden muistomerkki.

Oikealla Suomen tasavallan vartioston muistomerkki, Jalasjärvellä tammikuussa 1918 perustetun Seinäjoen krenatööripataljoonan kunniaksi.

Muistomerkit ovat Jalasjärvi-Seuran hallinnassa. Yhteensä seitsemän kotiseutuyhdistyksen hallinnoimaa muistomerkkiä on koottu Jalasjärven museon sivulle osoitteeseen <http://jalasjarvenmuseo.fi/muistomerkit/>

TAINALA, ILONIEMEN ent. SAIRAALAKOULU, Koskitie 9

Iloniemi rakennettiin vuonna 1914 kunnan sairaalaksi, rakennuksessa on toiminut myös kulkusairaala. Taloon on sijoitettu 50-luvulla keskustan koulun varaluokkia, koulunpito rakennuksessa päättyi uuden koulukeskuksen valmistuttua vuonna 1994. Viimeisinä vuosina, ennen yksityisomistukseen siirtymistä Iloniemi toimi kierrätyskeskuksena ja työttömien tilana. Rakennuksen jäätyä tyhjilleen, vaihtoehtoja olivat Sairaalakoulun myyminen siirrettäväksi ja tontin mahdollinen käyttö Iloniemi-kodin tuleviin tarpeisiin. Maakuntamuseo kuitenkin vastusti rakennuksen purkua, joka oli pitkälti alkuperäisessä kunnossa ja vuoden 2007 kaavatyössä luokiteltu paikallisesti merkittäväksi. Vaihtoehdoksi jäi Iloniemen myynti.

Vuonna 2014 Iloniemi siirtyi yksityisomistukseen ja uudet omistajat ovat kunnostaneet rakennusta vaihtaen mm. pohjoispäädyn alimmat hirsikerrat, rakennuksen tyylistä poikkeava toinen kuisti on myös purettu ja vuorilaudoitusta uusittu vanhan mallin mukaiseksi. Myös alkuperäisiä ikkunoita on kunnostettu ja itäpäättyyn on kunnostettu asuintiloja, toiseen päähän on suunnitteilla liiketiloja. Kunnostus tulevana vuosina tulee jatkumaan.

Iloniemi seisoo ryhdikkäänä lohkokivipe-rustalla, taitekattoa kattaa saumapelti. Rakennuksen molemmissa päädyissä on poikkipääty, katossa on useita taitekatollisia ja ruutuikkunal-lisia frontoneja. Päätyjä koristavat reikäkuvioidut koristelaudat. Pysty- ja vaakapaneelikentät rytmittävät julkisivua, ulko-ovet ovat vaihtu-neet uudempiin. Talon ikkunat ovat alkuperäiset T-malliset, yläkerran ikkunoissa on osin pieniruutuinen puitejako.

VEIKKOLA, Kannontie 149

Veikkola on entinen pappila, jota on 1800-luvulla asunut Kirkkoherra Leidenius. Pihapiiri sijaitsee Jalasjärven reunamalla, metsäselänten reu-nassa. Tila on erotettu Kuhan kantatilasta. Perimätiedon mukaan Leideniuksen poika on harjoittanut tilalla maakauppaa.

Tilan nykyisen päärakennus on vuodelta 1957. Pappilan vanha päärakennus on hajotettu nykyisen päärakennuksen paikalta. Se on sijainnut pääty Kannontien suuntaan, etelään.

Pihapiirin komeat ulkorakennukset vilja-aitta vuodelta 1882 ja aitta-talli-liiveri ovat 1850-luvulta ja Jalasjärven pappilan aikaisia. Sementtitiilestä muurattu navetta on asuinrakennuksen tavoin 1950-luvulta. Sen paikalla on aikaisemmin sijainnut hirsinen navetta.

VUOHILUOMAN PAPPILA, Kurssitie 2

Vuohiluoma on kruununtila vuodelta 1686. Kappalaisen virkatalo siitä tuli vuonna 1735 ja seurakunnan itsenäistymisen jälkeen vuonna 1884 kirkkoherran virkatalo. Vuohiluoman ensimmäinen kappalaispappila valmistui vuonna 1823. Rovastintarkastuksessa vuonna 1825 sen mainittiin olevan huomattavin Ilmajoen pappiloista. Vuohiluoman viljelyksiä laajennettiin sekä pappilan oman työväen että torpparien voimin. Vuonna 1884 Vuohiluomalla oli kaikkiaan 14 torppaa. Kirkonkokous päätti 1880-luvulla että "ratki rapistuneita" huoneita ei kannata korjata vaan tehdään kokonaan uusi pappila. Vaasalainen rakennusmestari A. Lassell teki piirustukset, joiden mukainen Vuohiluoman pappila valmistui vuonna 1893. Vuosisadan vaihteessa Vuohiluoman virkataloon kuului 104,5 ha peltoa, 181,2 ha niittyä ja 231,2 ha metsää.

Vuohiluoman talousrakennukset uusittiin ja osin korjattiin 1930-luvun alussa. Silloin myös päärakennukseen pohjoispäättyyn muurattiin tiilestä arkistihuone. 1950-luvulla pappilan korjaus puhutti ja vaihtoehtona nähtiin joko pappilan korjaaminen tai siirtäminen lähemmäksi kirkonkylään. Jälkimmäinen vaihtoehto toteutui vuonna 1963. Seurakunta myi pappilan kunnalle ja rakensi kirkon viereen uuden virastorakennuksen, johon sijoitettiin myös kirkkoherran virka-asunto.

Pappilan lyhytnurkkainen hirsikehä seisoo lohkokivillä, katteena on vaalea saumapelti, julkisivua rytmittävät keltaiset pystyrima- ja vaakapaneelikentät. Kenttiä jakava listoitius on vaalea. Ikkunat on ristikarmillisista ja osaa ikkunoista koristaa kyläpuolella oleva koristelisto. Toinen kuisteista on täyskorkea satulakattoinen, kulku sisään pariovien kautta kuistin sivusta. Toinen kuisti on 1-kerroksinen ja sen lapekatossa on kaksi frontonia eli pohjalaisittain fronttia, peililliset pariovet ovat kuistin keskellä.

Vuohiluoman pappilan vanhat, nyt jo hävinneet talousrakennukset korjattiin tai kunnostettiin 1930-luvun alussa. Ne kaikki ovat hävinneet, sijainti näkyy oheisessa kartassa.

Vuohiluoman puutarha perustettiin 1896 ja 1918 pidetyssä katselmuksessa se oli erittäin hyvässä kunnossa. Pappilaa ympäröivässä puutarhassa oli paljon suuria puita, ruusupensaita ja kukkamaita, hieno keittiöpuutarha, omenapuita ja marjapensaita. Nurmikko leikattiin säännöllisesti ja hiekkakäytävät haravoitiin.

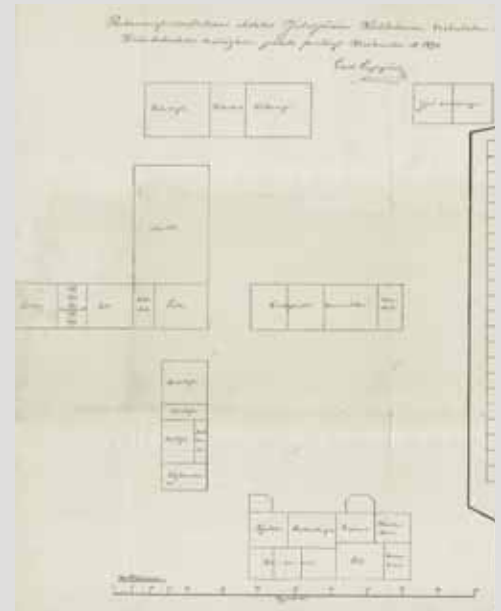
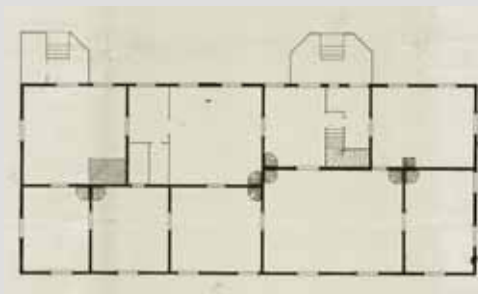

Jalasjärven vanhan pappilan viereen kohosi vuodesta 1972 alkaen Jalasjärven aikuiskoulutuskeskus JAKK toimi- ja majoitustiloineen ja keskuksen vieressä olevaan pappilaan sijoitettiin koulutuskeskuksen toimistotiloja. Juustoportti Oy:n omistukseen rakennus siirtyi vuonna 2017 ja entinen Vuohiluoman pappila toimii vuodesta 2018 kokous- ja juhlatilana.

tiin koulutuskeskuksen toimistotiloja. Juustoportti Oy:n omistukseen rakennus siirtyi vuonna 2017 ja entinen Vuohiluoman pappila toimii vuodesta 2018 kokous- ja juhlatilana.

Kuva Sami Hakkola

Jalasjärven kappeliseurakunnan arkisto

KAUNISMÄEN PAPPILA, Rantatie 13

Kappalaispappilan päärakennus valmistui vuonna 1883. Siinä porstuan ja tampoouriin jälkeen avautuivat ovet saliin ja oikealla olevaan nurkkakamariin eli kansliahuoneeseen. Salista oli kulku etelänpuolen sänkykamariin. Salin oikealla puolella oli ruokasali ja seuraavaksi köökki ja lastenkamari. Porstuan ja köökin välissä oli vielä sänkykamari. Huonejärjestys on säilynyt.

Pian päärakennuksen valmistuttua pihapiiriin kohosi renkituparati. Muita rakennuksia olivat talli ja liiterirati, navetta, jyvääitta, sauna, käymälä, riihirakennus, kaksi sikolättiä, lammasnavetta, leivintupa ja kivikellari. Vanhasta liiveristä tehtiin kalustuhuone. Pappilassa oli myös kaksi kaivoa.

Uutta kappalaispappilaa nimitettiin aluksi Heikkusen pappilaksi, koska se sijaitsi Heikkusen torpan vieressä. Myöhemmin pappila sai nimen Kaunismäki ja pappilan lähellä olevat Heikkusen ja Eskon torpat siirrettiin pois.

Päärakennuksen ja tien välissä oleva noin puolen hehtaarin kokoinen alue järjestettiin puutarhaksi, puolet puistiksi ja puolet kasvitarhaksi. Puistossa oli maalatut penkit, koristekukia ja nurmipenkereillä olevia marjapensaita. Käytävät oli hiekoitettu, koko puutarha oli pystytetty ympäristön ympäröimä, verannan edustalla oli syreenilehtimaja ja pihalta maantielle johtavaa tietä reunustivat istutetut puut.

Kaunismäen pappilaa ja sen rakennuksia korjailtiin ja uudistettiin vuosikymmenien varrella. Sähköt vedettiin 1930-luvulla ja vesijohto 1950-luvulla, samalla asetettiin myös keskuslämmitys, mahdollisesti myös ikkunat on tuolloin uusittu entisen kaltaisiin 6-ruutuisiin.

Pappilan maatalouden supistuessa suuri osa talousrakennuksista kävi tarpeettomaksi ja hävitettiin. Kun kappalainen 1980-luvun alussa muutti omaan asuntoon, jäljellä olevat rakennukset – päärakennus, pihatupa, renkitupa ja jyvääitta – otettiin seurakunnan käyttöön. Päärakennuksessa toimi lasten päiväkerhoja, pihatupa oli lisäksi päiväkerhojen ja partiolaisten käytössä. Vuodesta 1998 päärakennus toimi myös perhejuhlien pitopaikkana. Pihapiirin vuonna 1912 rakennettu vilja-aitta siirrettiin leirikirkoksi Koskuen Kesärantaan vuonna 2006. Yksityisomistukseen talo myytiin vuonna 2011.

Kaunismäki seisoo ryhdikkäänä lohkokivillä, hirsikehää kattaa saumapelti. Vuoraus on pystyrimaa ikkunoiden alaosaan ja jatkuu ylös vaaka-ponttina. Kolmilappeisen kuistin ikkunoissa on suippokaariaihe, seinien alaosassa puolisaavakoristelua, ovina peililliset pariovet. Sisäänkäynti matalaan sivusiipeen ja sieltä keittiöön kulkee pariovien kautta. Ulkorakennukset ovat hirsipinnalla ja punamullattuja. Kaikki rakennukset on kunnostettu perinteisin menetelmin ja materiaalein ja niitä huolletaan säännöllisesti.

Puutarhanhoito on nykyisen omistajan rakas harrastus ja tulokset ovat ohikulkijoiden ihasteltavissa. Pihapiirissä säilyneet koristepensaat, kuten juhannusrusut ja syreenit ovat paikallaan, samoin pihapiirin vanha puusto. Uutta on hedelmätarha päärakennuksen itäpuolella ja laajat kukkapenkit täynnä perinnekasveja. Sisätiloissa kukoistavat vanhan ajan huonekasvit ja ikkunat ovat kesäisin täynnä erivärisiä pelakuita.

Kaunismäki oli Asu ja Elä -tapahtuman käyntikohde vuonna 2016, Kaunismäkeen tutustui päivän aikana yli 900 vierailijaa.

**YLINIEMI, "Vanha Niemi",
Yliniementie 61**

Aittoniemen ensimmäinen talo lienee ollut nykyisen Ala-Aittoniemen paikkeilla. Talo jaettiin 1790-luvulla kahtia ja silloin syntyivät Ala-Aittoniemi ja Ylä-Aittoniemi. Ylä-Aittoniemi jaettiin edelleen 1800-luvun puolivälissä kahtia. Toisen puolikkaan osti Yliniemen nykyinen omistajasuku, joka otti ajan tavan mukaan Aittoniemen sukunimekseen. Yliniemeä vastapäätä ollut toinen vanha asuinrakennus (Ylä-Aittoniemi) lienee purettu 1900-luvulla. Tämän talon perustukseksi sopiva kivilatamus on Yliniemestä n. 30 metriä etelään, jolloin pitkä sivu olisi ollut alas jokilaaksoon. Talon pihapiiri on entistä Talan ulkosarkaa ja vanhaa, multavaa laidunmaata.

Yliniemen pääty on joelle, sisään käydään pariovien kautta oikealta. Satulakattoa kattaa profiilipelti, perustus on luonnonkiveä, hirsipinnalla eteläseinää lukuunottamatta olevan talon nurkat on koteloitu, punamultaus erottuu edelleen. Ikkunat ovat alkuperäiset 6-ruutuiset ja useat ikkunaruuut kauniisti väreilevää vanhaa lasia. Porstuasta on portaat yläkertaan ja porstuan takana on porstuakamari, iso tupa on keskellä ja sen takana kaksi päätykamaria, jotka on liitetty taloon morsiuslahjana.

Pellon reunassa on kaksi harmaata aittaa, toisen perustana hirsikehä, toinen nurkkakivillä, molemmat lienevät 1800-luvulta. Aitat ovat seis-

seet kylätien varressa, josta siirretty nykyiselle paikalle, siirtoaika ei ole tiedossa. Pellon reunassa on myös talon edelleen käytössä oleva savusauna. Vanha riihi, talli ja navettarakennus ovat hävinneet.

Tilan nykyinen asuinrakennus ulkorakennuksineen on vuodelta 1952 ja sijoittuu pihapiirin toiselle laidalle.

AITTONIEMI, Aittonientie 50

Aittoniemi (Ala-Aittoniemi) sijaitsee viljelysten ympäröimänä puustoisella mäellä. Tilan länsipuolelta avautuu peltolaakso, jossa virtaa Jalasjoki. Joen vierestä kulkevalta valtatieltä näkyy päärakennuksen pitkäsivu. Tilan pohjoispuolelta alkaa taajama-alue. Itäpuolelta, Ala-Vallintieltä, pihapiirin johtaa pitkä koivukuja.

Aittoniemen uudistila on perustettu vuonna 1747 Lammin tilan ulkosaralle. Aittoniemen tilan numeroksi tuli 10.

Edellinen päärakennus paloi vuonna 1910 ja tilalle siirrettiin vanha talo Kauhajoen Koivukylästä. Perämätiedon mukaan runko voi olla 1700-luvulta.

Päärakennuksen alkuperäinen pohjakaava on ollut keskeissali: keskellä tupa ja molemmissa päädyissä kaksi kamaria. Pohjalaistaloa on 1970-luvulla laajennettu pohjoispäädystä keittiötuvalla. Lautarakenteinen laajennusosa on vanhan osan korkuinen. Tuolloin myös vanha umpikuisti on uusittu ja sitä on laajennettu avoverannalla ja parvekkeella. Lohkokivillä seisova pitkänurkkainen hirsikehä on koottu lohkokivien päälle. Julkisivua peittää pystyrimalauditus. Uusitut ikkunat ovat 4-ruutuiset, niissä on sama ruutujako kuin edellisissä ns. ristikarmi-ikkunoissa.

Pihapiirin 3-osainen liiveri on 1800-luvulta, tallirakennuksen vanhin osa on 1900-luvun vaihteesta ja sitä on laajennettu myöhemmin, navetta on 1900-luvun alusta. Pihapiirin ulkopuolella on 1800-luvulta periytyvä savusauna ja luhtalato, Yli-Aittoniemestä on siirretty luttirakennus pihapiiriä täydentämään.

Asuinrakennuksessa on eri-ikäisiä kerrostumia. Kuistimuutosta lukuun ottamatta historiallinen asu on säilynyt. Aittoniemi on maisemallinen ja kerroksellinen pihapiirikokonaisuus. sr

TALAN AITTA, Talantie

Talan 2-kerroksinen aitta on poikkeuksellisen iso ja muistuttaa pitäjänmakasiineja. Aitan alakerrassa lienee keskellä talli ja sivuilla liiverit. Satulakaton päädyt on viistetty, aitan edessä on pylväiden kannattelema katos ja sen keskellä poikkipääty. Pitkänurkkainen rakennus on vuorattu pystyrimalla tasakertaan, päädyt ovat sileää ponttilautaa, päädyssä on koristeellinen, moniruutuinen ikkuna.

RAJALAN TUPA, ent. HAUTAMÄKI, Mäki-Rajalantie 2

Tila on erotettu Mäki-Rajalan talosta vuonna 1922 monissa yhteiskunnallisissa luottamustehtävissä toimineelle Juho Rajalalle. Perimätiedon mukaan Juho on rakentanut talon valmiista hirsikehikosta vuonna 1923, hirsikehä lienee tuotu Koskuen Mustalaminkylästä. Pihapiiri sijaitsee metsän ja pellon rajakohdassa, mäellä, josta avautuu näkymä alas peltolaaksoon. Rakennuksen pitkäsivu on laakson suuntaan, jossa kulkee Valtatie 3, ulkorakennukset jäävät metsän puolelle.

Mansardikattoisen talon alkuperäinen pohjakaava on ollut keskeissali: tupa, kolme kamaria ja porstua. Taloa on vuonna 1954 laajennettu lautarakenteisena pohjoisen suuntaan. Uusi osa muodostaa ulokkeen rakennuksen peltolaakson puoleiselle pitkälle sivulle. Vuonna 1968 vanhat muurit purettiin ja siirrettiin keskuslämmitykseen. Lisäksi vanhaan porstuaan ja kuistiin sijoitettiin wc, kylpyhuone ja sauna ja tupaan muurattiin leivinuuni. Kuistia laajennettiin kahdella tuulikaapilla, joista on sisäänkäynnit suoraan vanhaan tupaan ja yhteen laajennusosan huoneista. Vanhan osan ikkunat säilyivät alkuperäi-

sinä ns. ristikarmi-ikkunoina 1980-luvulle, jolloin ne uusittiin 2-jakoisiksi ikkunoiksi, samankaltaisiksi kuin vuodelta 1954 olevan laajennusosan ikkunat. Vuonna 1998 vesikatteenä asennettiin tiiliprofiloitu pelti.

Ulkorakennusryhmä käsittää navetan, karjakeittiön, ladon, tallin, liiverin ja aittaosan ja on rakennettu vuonna 1923. Maakellari on vuo-

delta 1939. Lato, AIV-säiliö ja pihapiirin ulkopuolella sijaitseva viljankuivaaja ovat nuorempia, n. 1930–1960-lukua. Rajalan tuvan ja viereisen, Rinne-Rajalan tilan välillä kulkee vanha kivi-aita.

Talo siirtyi nykyisille omistajille vuonna 2010, vuonna 2014 alkoi remontti, jossa, mm. yläkertaan valmistui kaksi makuuhuonetta, talo sai uuden maalipinnan vuonna 2021.

MÄKI-RAJALA, Mäki-Rajalantie 6

Mäki-Rajalassa Rajalanmäellä on jäljellä vanha umpihipiharakenne. Pihapiiriä rajaa vuonna 1808 rakennettu 1 1/2-kerroksinen pohjalaistalo. Pihan lounaisreunalla on pikkupuori ja liiveri. Asuinrakennusta vastapäätä sijaitsee ulkorakennusryhmä, joka käsittää karjakeittiön, välikön, tallin ja liiverin. Väliköstä on kulku karjapihalle, jossa on säilynyt navetta ja lato.

Pihapiirin ulkopuolella, Rajalantien varrella, sijaitsee Mäki-Rajalan vuonna 1806 rakennettu otsallinen ns. jalka-aitta. Sisäänkäynnin puoleisen päädyn yläkerran kohdalla on uloke eli otsa. Sekä ala- että yläkerrassa on hirsistä pitkille nurkille veistetyt viljalaarit. Portaat yläkertaan johdavat tilan sisäänkäynnin puoleisen päädyn vasemmalta puolelta. Erittäin hyvässä kunnossa oleva rakennus on hirsipinnalla ja maalaamaton. Perimätiedon mukaan aitan jalkaosassa, joka on noin 1m korkuinen, on säilytetty ruumislautoja.

Purettuja tai tilalta pois siirrettyjä rakennuksia on mm. tilan vanha pääarakennus, joka on siirretty Ilmajoelle, riihi, riihiladot, kanala, pitkälato ja savusauna. Vanhan päärakennuksen paikalla on luonnonkivistä kasattu kiviaita.

Mäki-Rajalantien on aikoinaan kulkenut pihan poikki. Myös Rajalantieltä, etelästä on käynti tilalle.

HYNYNLÄ, HYNYNLÄ-KIVISTÖ, Hyynyvuorentie 32

Hyynylä on erotettu Ellilästä eli Vähä-Kivistöstä 1800-luvun lopussa. Metsäselänteen ja peltoaukean reunalla sijaitsevasta Hyynylästä avautuu näkymä alas Jalasjärvelle. Asuinrakennuksen pitkä sivu sijaitsee Valtatie 3 suuntaisesti. Pihapiiri jää suojaan metsän puolelle. Muistitiedon mukaan tilan ensimmäinen isäntä on ollut Aukusti Kivistö.

Pääosa rakennuskannasta on tyylipiirteiden perusteella 1900-luvun puolelta. Pihapiiri jakautuu ns. miespihaan ja karjapihaan. Miespihassa sijaitsee asuinrakennus ja ulkorakennusryhmä joka käsittää aitan, liiverin, välikön ja tallin. Karja-

pihalla on navetta ja kaksi latoa. Pihapiirin ulkopuolella seisoo riihi.

Asuinrakennus seisoo lohkokivillä, pitkänurkkainen hirsikehä on peitetty pystyrima- laudalla, matala sivusiipi on lautarakenteinen.

Kattomuoto on satula, katteena profiloitu pelti, lisäksiivessä 3-lappeinen aumakatto, ikkunat ovat T-karmilliset.

Navetta, riihi ja aitta ovat n. 1900-luvun vaihteesta ja talli n. 1920- 40-luvulta. sr

ELLILÄ, VÄHÄ-KIVISTÖ, Vaasantie 390

Ellilän päärakennus seisoo Jalasjärven rannalla, peltoaukean reunalla, pitkäsiivu Valtatie 3 suuntaan. Ulkorakennukset jäävät järven puolelle. Pihapiiri jakautuu miespihaan ja karjapihaan. Päärakennuksen lisäksi pihassa on liiveri-talli 1900-luvun alusta ja toinen asuinrakennus, joka on rakennettu paikalla olleesta vanhasta puorista 1970-luvulla. Karjapihalla on 1914 rakennettu hirsirunkoinen, vuorilaudoitettu navetta ja kanala. Valtatieltä pihaan johtavan kujan varrella on vilja-aitta 1900-luvun alusta ja pellolla talon maamerkki, tuulivoimala 2000-luvun alusta.

Tila on erotettu Mäki-Kivistöstä vuonna 1800. Vähä-Kivistöstä on erotettu Hyynylä-Kivistö n. 1800-luvun lopussa. Vuonna 1956 tilasta erotettiin edelleen naapuritonni talon tyttarelle.

Asuinrakennuksen pohjakaava on keskeissali: keskellä tupa, toisessa päädyssä päätykamarit ja toisessa porstua ja porstuakamari. Talo on rakennettu vuonna 1819, se seisoo lohkokivillä ja on muodoltaan illo eli liuha. Julkisivua peittää vaakaponttialauditus ja sen pitkät nurkat on koteiloitu vaakaponttilaudoin, ns. nurkkaharkoituksella. Talo on uusittu vuonna 1902 ja ilmeisesti vuorilaudoitus on tuolta ajalta, tuolloin tehtiin myös talon 2-kerroksinen umpikuisti. Vuonna 1963 vanha kuisti hajotettiin ja tilalle rakennettiin uusi vuonna 1989. Ikkunat on uusittu 1990-luvulla.

Liiveri-tallirakennus käsittää kaksi liiveriä ja hevostallin, joka on myöhemmin muutettu autotalliksi. Rakennuksen jatkeena on lautarakenteinen puimalato vuodelta 1956. sr

HAKALA, HAKA-KIVISTÖ, Vaasantie 411

Haka-Kivistön pihapiiri sijaitsee peltoaukealla, kuusiainan ja lehtipensaiden muodostaman aidanteen suojassa, Vaasantien varrella. Asuinrakennuksen pitkäsiivu on tien suuntaan, ulkorakennukset jäävät sen taakse suojaan. Haka-Kivistö on lohkottu Vähä-Kivistöstä eli Ellilästä, joka on Kivistön kantatilan numeroa 5.

Vuonna 1831 rakennetun 2-fooininkisen päärakennuksen ala- ja yläkerran pohjakaavat ovat samanlaiset: keskellä tupa, kaakkoispäädyssä porstua ja porstuakamari ja luoteispäädyssä kaksi kamaria. Lohkokivillä seisova rakennus on pitkänurkkainen, katteena käsin saumattu pelti.

Talo on peruskorjattu vuonna 1975. 2000-luvun alussa ikkunat uusittiin nykyisiin 6-ruutuisiin. Ilmeisesti tuolloin on uusittu vuorilaudoitus

lomalaudalla, aikaisemmin seiniä on suojannut pystyrimalaudoitus.

Pihapiirin ulkorakennukset ovat puorirakennus 1900-luvun alusta, vilja-aitta 1800-luvulta ja ulkorakennusryhmä, joka käsittää navetan vuodelta 1914, ladon ja välikön, tallin n. 1830-luvulta, sekä liiverin ja katosalustan

1900-luvun alusta. Rakennuskanta muodostaa umpihamaisen kokonaisuuden.

Haka-Kivistö on merkittävä maisemallinen ja kerroksellinen kiintopiste Vaasantien varrella. Asuinrakennuksen historiallinen ulkoasu on säilynyt melko hyvin, materiaalimuutoksista huolimatta.

MÄKIMAA, Hellgren, Hakala, Vaasantie 354

Mäkimaa Jalasjärven ja Valtatie 3 välissä kuuluu samaan kokonaisuuteen työväentalon kanssa. Pihapiiri koostuu nikkarityylisestä asuinrakennuksesta ja 1800-luvun puolella rakennetuista luttiaitasta ja liiveristä.

Perimätiedon mukaan talon vanha osa eli tupa ja kamari on rakennettu nykyiselle paikalle noin 1800-luvun puolella välissä ja paikalla lienee asunut viinapannumittaaja Knaapi. Perimätieto kertoo edelleen, että talo on vanha Mäki-Kivistön karjakeittiö, joko tällä paikalla tai siirrettyinä. Talossa on ollut nälkävuosien aikana 1860-luvulla sairaala, joka oli tarkoitettu lähinnä muualta Jalasjärvelle tulleille, parempia elinoloja etsiville. Suurin osa heistä haudattiin tunteuttomina. 1900-luvun alkupuolella talon omistaja oli puuseppä Salomon Hellgren. Hän rakensi 1910-luvulla talon nykyiseen asuun, laajensi sivukamarilla ja rakensi lautarakenteisen kuistin.

HIRSIPIRTTI, ent KANSALLIS-OSAKE- PANKIN KONTTORI, Keskustie 35

Hirsipirtti on rakennettu vuonna 1928 Kansallis-Osake-Pankin konttoriksi. Suunnittelija oli arkkitehti Annikki Paasikivi, J. K. Paasikiven tytär. Myöhemmin rakennus toimi mm. E. Lumiahon Liikenteen pääkonttorina. Vuonna 1992 talo siirtyi nykyiselle omistajalle ja toimii nykyisin Juhla-talo Hirsipirttinä.

Rakennus edustaa 1920-luvun klassismia ja seisoo ryhdikkäänä lohkokivillä. Uusitut, korkeat, ristikarmilliset ikkunat ovat entisten kaltaiset, 6-ruutuiset. Julkisivua peittää pystyrimavuori ja edellinen vaalea beige väritys on vaihtunut viimeksi keltaiseen. Tienpuoleinen sisäänkäynti pankkiin ja myöhemmin Lumiahon pääkonttoriin on ummistettu ja ollut keskellä julkisivua nykyisen yrityksen kyltin alla. Toinen talon pihanpuoleisista kuisteista on harjan korkuinen ja käynti siihen sivusta. Toinen kuisti eteläpäässä on matala.

Ulkorakennus poikittain päärakennukseen noudattaa talon tyyliä. Aumakaton alla, tienpuoleisessa päädyssä on kaksi autotallia. Ulkorakennuksen yksityiskohdat, kuten ovet, helat ja vuorilaudat ovat säilyneet.

Laajennusosa tehtiin Rinta-Kivistön luttiaitasta. Osa aitasta pystytettiin pihaan 1910-luvulla. Talon koristeaiheisiin ja kattomuotoon Hellgren sai vaikutteita ollessaan 1900-luvun ensimmäisenä vuosikymmenenä siirtolaisena Amerikassa.

Lohkokivillä seisova pitkänurkkainen hirsirakennus on vuorattu alaosassa vaakaponttilaudalla ja yläosaa peittää pystypontti. Umpikuisti on lautarakenteinen. Ikkunat on uusittu 2-jakoisiin n. 1990-luvulla, kuistissa on säilynyt moniruutuiset vanhemmat Ikkunat. Kolmiorimahuopa peittää aumakattoa, jossa on frontoneita ja poikkipäätyjä. Asuinrakennus on säilynyt ikkunamuutosta lukuun ottamatta 1910-luvun asussa.

Puuliiveri on ollut tilan entisen omistajan, Kiturin navetta ja kengitetty myöhemmin puuliiveriksi. sr

Jalasjärven Kansallis-Osake-Pankin toimitalo vuoteen 1959. Jalasjärvi-Seuran kuva-arkisto

KUHA, Kannontie 93

Kuhan kantatila on perustettu 1500-luvulla. Nykyinen 1870-luvulla rakennettu päärakennus seisoo metsäselänteen reunalla, Jalasjärven etelärannalla. Kylätie kulkee pihapiirin eteläpuolitse. Tilan on omistanut 1900-luvun alussa Jalasjärven ensimmäinen maakauppias Leidenius.

Leveärunkoinen pohjalaistalo seisoo lohkokivillä ja siinä on lähes harjan korkuinen satulakattoinen poikkipääty sekä poikkipäädyn kainalossa oleva lapekattoinen kuisti. Katolla on katoksellinen vellikello. Kuhan taloa on uudistettu useaan kertaan ja muutokset erottuvat julkisivussa, ulkopuolinen eristäminen on jättänyt uudet ikkunat hiukan syväälle julkisivuun.

Maakellari 1800-luvulta Kannontien kupeessa on ladottu lohkokivistä, maanpäällinen osa on hirsirunkoinen. Muut maatalouden tuotantorakennukset ovat uusia.

MÄKI-KIVISTÖ, TUOVILA, Vaasantie 347

Mäki-Kivistö on Kivistön kantatilan numeroa 5 ja merkittävä maisemallinen kiintopiste Valtatie 3 varrella. Se kuuluu Jalasjärven ympärillä olevaan vanhaan asutukseen, seisso mäellä, asuinrakennuksen pitkäsiivu Valtatie 3 ja järven suuntaan. Ulkorakennukset jäävät metsän puolelle. Tilan vanhasta rakennuskannasta on säilynyt asuinrakennus, 3-osainen aitta ja maakellari. Vanha karja-, talli- ja liiverirakennus paloi vuonna 1990 ja sen tilalle rakennettiin uusi navetta. Tilalta on purettu mm. nykyisen päärakennuksen vierestä toinen asuinrakennus, joka sijaitsi pääty valtatien suuntaan sekä riihirakennus.

Mäki-Kivistö on 1800-luvulta ja sen alkuperäinen pohjakaava on käsittänyt tuvan ja kaksi huonetta. Kapeampi kamareista on ainakin myöhemmin ollut ns. kanttuuri. Vanhan tuvan viereen, kaakkoon, on 1800-luvulla rakennettu toinen tupa ja sen perään, edelleen kaksi päätykamaria. Tätä kaakkoispäädyn kamaria on jossain vaiheessa "levennetty" lapekattoisella 1-kerroksisella lisäsiivellä.

Uuden tuvan valmistuttua vanha tupa on toiminut arkitupana. Talo on rakennettu useista vanhoista hirsikehikoista, jonka näkee mm. ullakkotiloissa. Lohkokivillä seisovan, pitkänurkaisen hirsirakennuksen katteena on aaltopelti ja sen alla päre. Julkisivua peittää pystyrimaudoitus, räystään alla ja päätykolmioissa on vaakaponttia. Talo on sivelty punamullalla, päädissä ja räystään alla väri vaihtuu keltaiseksi, ikkunat ja listoitukset ovat valkoisia, koristeista rajaa kenttiä. Ikkunat ovat 6-ruutuiset ja osaksi uusittu. Kuisti on rakennettu 1900-luvun alkupuolella, siitä on omat sisäänkäynnit tupiin.

Asuinrakennuksessa on eri aikakausien kerrostumia ja ulkoasu on säilynyt. Aitat ja maakellari ovat 1900-luvun alkupuolelta. Vanhat ulkorakennukset ovat säilyttäneet nekin piirteensä ja uudet maatalouden tuotantorakennukset on sijoitettu melko hyvin pihapiiriin.

Jalasjärven kirkonseudun osayleiskaavassa Mäki-Kivistö on luokiteltu maakunnallisesti arvokkaaksi merkinnällä sr

TUOVILA, Tampereentie 1

Tuovilan tila on Rajalan kantatilan numeroa 12 ja sen on perustanut Tuomas Tuomaanpoika Rajala vuonna 1909. Hän käytti sukunimeä Tuovila-Rajala ja isännöi taloa vuosina 1909–1943. Tuovilan pihapiiri sijaitsee Valtatie 3 varressa, peltoaaksossa ja siitä avautuu näkymä peltojen yli länteen ja luoteeseen Rajalanmäelle, idän suunnassa on Jalasjärven kirkonkylä.

Päärakennus on Tuomas Tuovila-Rajalan rakentama ja sen on suunnitellut Lauri Paulamäki, talo valmistui vuonna 1910. Perimätiedon mukaan talo on ensimmäisiä lautarakenteisia taloja Jalasjärvellä, sen täytteenä on käytetty turvetta, kutteria ja sahajauhoa. Talon pohjakaava on keskeissali: keskellä tupa ja molemmissa päädyissä kaksi kamaria. Sisäänkäynti tupaan on 2-kerroksisen umpikuistin kautta. Kuistista johtavat portaat yläkertaan, jonka molemmissa päädyissä on kaksi kamaria, ja niissä pystymuurit. Kamarien välissä on kylmää vintttilaa.

Tuvassa on säilynyt alkuperäinen, kunnostettu leivinuuni, puuhella ja ruuan lämmitysuuni sekä kahdessa kamarissa peltikuorimuurit ja yhdessä puuhella.

Ikkunoiden alapuolinen osa on laudoitettu pystyyn kapeilla helmiponttipaneeleilla. ja jaettu neliön muotoisiin kenttiin leveämmillä laudoilla. Yläosassa on vaakaponttilaudoitus. Itä-lappeella on kaksi frontonia, lähes poikkipäättyjä, joissa on 4-ruutuiset ikkunat. Ikkunoiden vuorilaudat ovat alkuperäisiä. Vesikatteena on käsinsaumat pelti, jossa on jalkarännit.

Vuurilauoitus on uusittu osittain vuonna 1985 ja ikkunat, lukuunottamatta kuistia ja ullakon ikkunoita, 1980-luvun alussa. Uudet ikkunat ovat puitejaltaan samanlaiset kuin vanhat. Uusien vuorilautojen profilointi poikkeaa hie-man vanhasta, muuten laudoitus on alkuperäisen kaltainen.

Ulkorakennusryhmä on pihan länsireunalla. Se käsittää navetan (v. 1938), puima-olki- ja heinäladon (n. 1957) sekä pihavessan, tallin, heinäladon ja puuladon, jotka on rakennettu vuoden 1910 tienoilla. Lisäksi ulkorakennusryhmän takana, lounaassa on paikalle 1940-luvun lopussa siirretty sauna. Pihan pohjoislaidalla on aitta- ja liiverirakennus (n. 1910) ja etelälaidalla jäänteet kahdesta maakellarista. Vuonna 1938 valmistuneen navetan tilalta on purettu vanha hirsirunkoinen navetta. Riihirakennus pihapiirin ulkopuolelta, nykyisen pyörätien kohdalta purettiin valtatie rakentamisen yhteydessä.

Tuovila on ensimmäisiä taloja Jalasjärvellä, jossa on harjoitettu melko mittavaa puutarhaviljelyä, kuten omenapuiden ja marjapensaiden kasvatusta. Ne ovat kuitenkin jääneet uuden valtatie ja pyörätien alle. sr

Asuinrakennus edustaa ulkoasultaan pelkistettyä nikkarityyliä. Sitä ilmentävät sivuseinän kaksi frontonia, vaaka- ja pystylauoituksen vuorottelu ja alaosan vuorilauoituksen jaottelu kenttiin.

MÄKYNEN, Mäkisentie 13

Mäkynen pihapiiri on mäen kupeessa, Aittomäellä. Kokonaisuus käsittää asuinrakennuksen, karjarakennuksen, vilja-aitan ja maakellarin, joka on muurattu lohkokivistä ja peitetty maakummulla.

Mäkynen on erotettu Aittomäen tilasta 1800-luvun puolella. Perimätieto kertoo, että joku naapureista poltti tilan rakennukset ja ne rakennettiin uudestaan vuonna 1937. Tämän vuoksi tilan silloinen isäntä rakensi aitan ja navetan tiilestä.

Mäkynen on rakennettu vuonna 1937. Sen pohjakaava käsittää tuvan, porstuan ja 4 kamaria. Yhteen kamareista on myöhemmin sijoitettu

kylpyhuone. Lyhytnurkkainen hirsikehä seisoo lohkokivillä. Satulakattoa suojaa käsin saumattu pelti. Julkisivua suojaa pystyrimalauoitus, ikkunat ovat alkuperäiset, 2- ja 3-jakoiset ja 6-ruutuiset. Rakennuksessa on alkuun ollut avokuisti, joka n. 1960-luvulla muutettiin umpikuistiksi.

Rakennuskanta on säilynyt sekä sisätiloiltaan että ulkoasultaan poikkeuksellisen hyvin alkuperäisessä asussa. Asuinrakennusta on kunnostettu 2010-luvun lopussa. Ulkolauoitus ja listoitto on uusittu samantyyppiseksi kuin entinen, kuisti on rakennettu uudelleen ja vanhoihin ikkunapuitteisiin on asennettu lämpölasit puitetta muokkaamalla. sr

TOIMELA, Kivistönkyläntie 234

Toimelan vanha pihapiiri peltoaukealla, Seinäjoen tien varressa muodostuu asuinrakennuksesta ja pajasta vuoden 1914 paikkeilta. Viereisen n. 1960-luvulta olevan asuinrakennuksen paikalla on ollut talon riihi. Muita purettuja rakennuksia ovat mm. navetta–heinälato ja toinen puoli pajarakennuksesta.

Toimela on erotettu Hyynylän (Hyynylä-Kivistö) tilasta, joka on Kivistön kantatilan numeroa 5, talon tyttäreille. Vuonna 1934 tilan on ostanut seppä Yrjänäinen. Ilmeisesti tuolloin vanha navetta on muutettu pajaksi. Vuonna 1949 tilan osti livar Saarela, jolla oli pajassa puusepän versta. Saarela oli ollut Amerikassa vuosien 1926–1949 välisen ajan.

Talon pohjakaava käsittää tuvan ja kamarin. Lautarakenteisesta kuistista on portaat yläkertaan, jossa on yksi kamari. Asuinrakennuksen perusta on luonnonkivistä ladottu, kellarin

tuvan alla. Pitkänurkkainen hirsikehä on vuoraamaton. Yläkerta ja kuisti lautarakenteinen, yläkerrassa ja kuistissa vaakaponttilaudoitus. Alkuperäiset 2-jakoiset ja 4-ruutuiset ikkunat ovat jäljellä, satulakattoa peittää aaltopelti, alla on päre.

Paja on sekin pitkänurkkainen tasakertaan ja maalaamaton, seisoo osin nurkkakivillä ja betonipilarien varassa. Rakennus on entinen navetta, joka on muutettu pajaksi. Paja on ollut 2-osainen, mutta länsiosaa on purettu n. 1990-luvulla. Samoin sen vieressä ollut heinälato–navetta.

Toimela on tyyppillinen, maaseudun itsellisen asukkaan pienasumus 1900-luvun alusta. Toimela on säilynyt sekä sisätiloiltaan että ulkoasultaan poikkeuksellisen hyvin alkuperäisenä ja omaa rakennushistoriallista arvoa. Kohde on maisemallinen kiintopiste Seinäjoentien varrella. sr

ALANEN, Kivistönkyläntie 81

Alasen päärakennuksen pitkäsiivu kylätien varrella, tasaisella peltoaukealla avautuu kylätien suuntaan. Ulkorakennukset jäivät asuinrakennuksen taakse. Hirsirunkoinen/lautarakenteinen riihikartano 1930-luvulta seisoo Kivistönkyläntien vastakkaisella puolella, lännessä. Riihi on muutettu nykyaikaiseksi kuivaajaksi vuonna 1982.

Alasen päärakennus on rakennettu vuonna 1915 ja peruskorjattu vuosina 1973 ja 2002. Keskuslämmitykseen 1970-luvulla siirryttäessä taloon tehtiin laajennusosa, kuisti/lisäsiipi. Vuonna 2002 uusittiin ikkunat ja alakerran vuorilaudoitus. Talo yläosan vuorilaudoitusta ja osa ikkunalistoista on säilynyt. Päätykolmioita on korostettu vaalealla pystylaudoituksella. Lohkokivillä seisova pitkänurkkainen hirsirakennus on säilyttänyt piirteensä kylätien suuntaan.

Pihapiirissä on 1900-luvun alussa rakennettun vilja-aitan lisäksi lämpökeskus, 2 kanalaa 1970-luvulta ja konehalli 1990-luvulta. Hirsirunkoinen lämpökeskus on aikaisemmin ollut mm. talli ja myöhemmin sikala.

RISLAKEUS, Ihantolankuja

Vanhankirkonmäkenä tunnettiin Jalasjärvellä loiva mäki hautausmaan vieressä Tampere-Vaasa maantien varressa. Myöhemmin mäki sai lempinimen Rislanmäki, lyhennyksenä paikalla olleesta Rislakeuksen kauppaliikkeestä.

Alkuaan talo lienee Matti Tuiskun talo, jonka Rislakeukset ostivat vuonna 1930. Rakennustyöt alkoivat pian tontilla, talo sai lisäsiiven, jonka toiseen päähän tuli kauppa ja toiseen kutomo. Kutomossa tarvittiin paljon valoa ja ikkunoita oli kolmeen suuntaan. Talossa oli puilla lämmitettävä keskuslämmitys ja sen liesi oli kutomossa. Lieden päällä kuumentettiin silitysraudat prässämistä varten. Parhaimmillaan työntekijöitä oli kymmenkunta. Pääartikkeli oli jussipaita, sota-aikana rintamalle kudottiin paljon myös villapaitoja. Toiminta päättyi sotien aikaan lankapulaan, eikä sitä myöhemminkään käynnistetty. Koneet myytiin ja kutomohuoneesta tuli kaupan varasto.

LUOPAJÄRVI

Luopajärven maisema on Etelä-Pohjanmaalle tyypillistä tasaista viljelymaisemaa ja syntynyt järvenkuivaustoiminnan tuloksena. 1700-luvulla Luopajärvi oli Kyrönjoen alueen suurin järvi, jonka pintaa laskettiin ensimmäisen kerran 1790-luvulla. Luopajärveä halkoo Jalasjokeen laskeva Luopajärven entinen laskujoki, Matoluoma, sekä kuivion lävistävä Järviluoma. Suurin osa Luopajärven pelloista on salaojitettu, lakeutta halkovat kuitenkin kuivatusojat. Keväisin muutamien satojen hehtaarien alue lainehtii tulvavesistä. Kevättulvien lisäksi alueella esiintyy sadekausien jälkeen säännöllisesti kesätulvia. Tulvia on pyritty torjumaan uomastoa muokkaamalla.

Luopajärven ympäristöstä tunnetaan kymmenkunta kivikautista asuinpaikkaa sekä polttokennäkalmisto. Suurin osa muinaisjäänöksistä sijaitsee metsäisillä pikkukumpareilla, maisema-alueen reunamilla. Pysyvän asutuksen historia alueella ja sen tuntumassa ulottuu 1500-luvulle, jolloin Luopajärvi oli merkittävä kala-apaja. Tiiviimpää asutusta alueelle syntyi 1700-luvulla kruunun ryhdyttyä asuttamaan Pohjanmaan ja Pirkanmaan rajaseutuja. Näihin aikoihin ryhdyttiin laskemaan Luopajärven pintaa. Järveä laskettiin kolmesti, kunnes vuonna 1940 koko järviolue kuivattiin niityksi, vuonna 1926 laaditun suunnitelman mukaisesti.

Asutuksen sijoittumista alueella ovat ohjanneet tulvaerhkö peltoala sekä vanhan järvioltaan reunoja seuraileva tiestö. Alueen talonpoikainen rakennuskanta sijoittuu tiheinä ryhminä kyläteiden läheisille kumpareille tai metsäselänteille. Alueen rikkain rakennusperintö on keskittynyt Luopajärven pohjoisrannalle, Luopajärven kylään. Luopajärvellä on runsaasti

arvokkaita pihapiirejä, joissa on poikkeuksellisen paljon vanhoja talousrakennuksia ja useita tuulimyllyjä.

Luopajärven ympärillä on runsaasti toimintaansa laajentaneita maatiloja, joiden yhteydessä on uusia, suurimittakaavaisia tuotantorakennuksia. Maatalous muodostaa edelleen alueen elinkeinorakenteen perustan, maisema-alueen tuntumassa on myös sahatoimintaa. Uusi rakennuskanta sijaitsee varsinaisen kylänraitin pohjoispuolella, metsäselänteiden reuna-alueella, jossa sijaitsevat myös kylän perinteiset pienasumukset. Vanhassa rakennuskannassa näkyy voimakkaana korjausrakentaminen. Uusi rakentaminen on sopeutunut maisemaan melko hyvin, tilakoon ja tuotantorakennusten kasvamisesta huolimatta. Luopajärven maisemarakenne onkin säilyttänyt perinteisen muotonsa, jossa viljelyaukea muodostaa yhtenäisen laajan peltoalueen asutuksen ja tiestön keskelle. Avoimella ja ylävällä paikalla, peltoalueen pohjoislaidalla sijaitseva saha sekä peltoaukean läpi kulkeva Valtatie 19 rikkovat maatalousmaiseman perinteistä kuvaa.

Luopajärvi on valtakunnallisesti merkittävää maisema-aluetta, lue lisää s-46–47. Luopajärven pohjoisrannan kyläasutus on luokiteltu valtakunnallisesti arvokkaaksi, lue lisää s. 44–45.

KÖYKÄNMÄKI

Valentin Simunanpoika Köykkä on perustanut Köykan uudistilan vuonna 1703 kotitalonsa Luopajärven maiden rajalle. Rakennuspai-kaksi Valentin valitsi 700 metriä Luopajärven talosta itään päin sijaitsevan kummun eli paikallisella murteella Köykan. Kummun mukaan talokin sai nimensä. Köykan talo pysyi jakamattomana aina vuoteen 1816, jolloin se jaettiin Sameli Matinpojan (kutsuttiin Rikkahaksi-Köykäksi) ja Tuomas Matinpojan (kutsuttiin Köyhäksi-Köykäksi) kesken. Köykkä on Tuomas Matinpojan osuutta Köykan talosta.

Köykan ja Alaas-Köykan päärakennukset seisovat rivissä pitkäsiivu entisen järven suuntaan. Talojen välistä kulkee koivuilla reunustettu etelään viettävä kuja, pohjoisesta Ojajärven paikallistieltä pihapiireihin johtava kuja kulkee karjapihan puolelta. Köykanmäeltä Ojajärvenkylän suuntaan lähtevää tietä on aikaisemmin kutsuttu Köykan kujaksi. Köykanmäen länsipuolitse kulkee Valtatie 19. Molemmat Köykan talot ovat säilyneet suvussa ja nykyään saman perheen omistuksessa.

Köykanmäki vuonna 1954. Kuvassa erottuvat hiekkakäytävät ja kivikkotarha talon edustalla, mehiläispöntöt ja puutarhakalusteet. Köykan ja Ala-Köykan talojen välissä on mielenkiintoinen rima-aita. Erkki Ala-Könnin kuvakokoelma. Kansanperinteen arkisto, Tampereen yliopisto.

Eetla (Edla) Köykkä ja lapsenlapsenlapsi Alaas-Köykan takan reunalla. Kuva on vuodelta 1946, pian tämän jälkeen tulisija hajotettiin. Kuva Kyllikki Anttila os. Kohtamäki

ALAAS-KÖYKKÄ, ALA-KÖYKKÄ, Ojajärven Paikallistie 9

Alaas-Köykän talo on rakennettu vuonna 1813, Matti Mikonpojan isännöidessä jakamatonta kantatilaa. Perinteisessä 1 1/2-kerroksisessa pohjalaistalossa on empiren tyyliä. Pitkänurkkainen hirsirakennus seisoo osin lohko- ja luonnonkivillä. Ikkunat ovat 2-jakoiset ja 6-ruutuiset ns. kitti-ikkunat. Alaas-Köykän ulko-ovena on sisäänaukeava peilillinen pariovi, salmiakkikoriste ikkunoiden tapaan oven päällä, yläkerrossa talon eteläsivulla on säilynyt 16-ruutuinen uraikkuna. Tuvan alla on pitkänsivun suuntainen holvattu kivikellari. Alaas-Köykän vanha päärakennus on säilynyt myös sisätiloiltaan hyvin alkuperäisenä, huomattava määrä kiinteitä kalusteita sekä vanhaa irtaimistoa tekee siitä kotimuseon.

Julkisivuun on kiinnitetty Talonpoikaiskulttuurisäätiön kilpi ja katolla on tuuliviiri, jossa on vuosiluku 1703. Uuden asuinrakennuksen valmistuttua, vanhan päärakennuksen lännenpuoleiset 2 päätykamaria purettiin. Purettu osa oli rakennettu taloon myöhemmin, vuonna 1867.

Talli-talourakennus on 1800-luvulta, uudempi karjarakennus n. 1950–60-luvulta, lisäksi tilalla on uudehkoviljakuivaaja. Vanhan päärakennuksen viereen, länsipuolelle on rakennettu uusi omakotitalo 1970-luvulla.

Eija Kohtamäki

**KÖYKKÄ, KOHTAMÄKI, Ojajärven
paikallistie 9**

Köyän pihapiiri jakautuu mies- ja karjapihaan. Miespiha käsittää vuonna 1891 rakennetun päärakennuksen, 1800-luvulla rakennetun aittarivin, n. 1930-luvulta olevan luttirivin sekä pihatupa-liiverin. Rakennukset ovat saaneet nykyasunsa 1930-luvulla. Niitä ovat luhdin pihawnpuoleisen julkisivun koristellut pylväät ja panelointi, päärakennuksen vuoraus ja nurkkaharkoitus sekä ulko-ovet ja klassismista piirteensä lainannut leikkimökki. Uudistukset ovat talon entisen omistajan, rakennusmestari Olavi Koskisen käsialaa.

Karjapihalla on säilynyt isokokoinen navetta 1950-luvulta sekä muita pienikokoisia talousrakennuksia. Pihapiirin ulkopuolella sijaitsee 1950-luvulla rakennettu sauna, leikkimökki on talon eteläpuolella puutarhassa. Uudet maatalouden tuotantorakennukset sijoittuvat luontevasti mäen pohjoisreunalle, Ojajärven paikallistien puolelle.

Nykyinen, pohjalaistalomallinen päärakennus on perimätiedon mukaan rakennettu paikalta palaneen tilalle. Päärakennus seisoo korkean lohkokivijalan päällä. Julkisivua suojaa vaakaponttilaudoitus, nurkkaharkoitus on toteutettu vaakaponttilaudoilla. Ikkunat ovat

2-3-jakoiset ns. kitti-ikkunat. Alakerran ja kuitien ikkunat ovat 6-ruutuiset, osa ruuduista

puhallettua lasia. Talon itäpäädyssä on kellari ja tuvan alla tynnyriholvattu kivikellari.

LUHTAS-KÖYKKÄ, LUHTANEN, Ojajärven paikkallistie 89

Luhtas-Köyken päärakennus on vuodelta 1880 ja rakentamisaikanaan seissyt Luopajärven rannalla. Tila on jaettu Köyken talosta ja ollut vuodesta 1704 suvussa.

Päärakennuksen 11/2-kerroksenen osa on ollut lyhyempi, eteläpäädyssä on ollut kahden ikkunan levyinen matala sivuosa/sivuporstua. Talon eteläpäätyä on korotettu asuinosan korkeudelle vuonna 1960. Tuolloin kellarissa sijainnut sauna siirrettiin asuinkerrokseen. Päärakennusta on remontoitu vuonna 2000.

Navetta vuodelta 1892 uusittiin vuonna 1928 ja purettiin osin uuden tieltä 1970-luvulla. Kuuden hevosen talli vuodelta 1872 on myös purettu, tiilestä tehty sikala on vuodelta 1928.

Tien toisella puolella seisoo talon tuulimylly, jonka Jalasjärvi-Seura kunnosti kesällä 2021. Tien varressa sijainnut 3-osainen liiveri on purettu paikallistien tietyön yhteydessä 1970-luvulla. Tuolloin tie leveni ja siirtyi lähemmäksi taloa. Yksi osa tästä liiveristä on siirretty pihapiiriin.

Rakennus seisoo korkealla lohkokiviperustalla. Satulatalon katteeksi asennettiin vuonna 1915 peltikatto, joka tilattiin Englannista. Kate oli laadukas ja vasta vuonna 2002 oli aika asentaa uusi saumapeltikate. Luhtas-Köyken kattoa koristaa vellikello. Talo on vuorattu pystyrima-laudalla, kitti-ikkunat ovat 6-ruutuiset, haukkaikkunat harvinaiset 7-ruutuiset.

Pihatupa on nykyään varastona, sekin on 1800-luvulta ja pitkänurkkainen lohkokivillä seisova hirsirakennus, jonka avokuisti on säilynyt, 6-ruutuiset ikkunat ovat alkuperäiset.

Luhtas-Köyken tuulimylly kuvassa vuonna 2019, ennen kesän 2021 korjausta. Tuulimyllystä lisää sivuilla 80–81.

Kuvissa Luhtas-Köyken tuulimylly, jossa on 12 siipeä ja talon vielä matala sivuporstua. Omistajan kuvakokoelma

Vanhoja valokuvia tarkastellessa huomaa, että pitkänsivun aukotus on muuttunut, entisten pohjoispään kahden ikkunan sijaan yksi ikkuna on niiden tilalla.

METSÄVAARA, Perälänmäentie 16

Metsävaara, entinen Antti Valkama on sukutila, lohkottu Köykän vuonna 1703 perustetusta kantatalosta. Veljekset Armas ja Jussi Valkama jakoivat tilan vuonna 1936 ja arpa määräsi nuoremman veljen Jussin rakentamaan talouskeskuksensa tähän paikkaan, Armas jäi päätilan haltijaksi. Hirsirunko kohosi lohkokiviperustalle vuonna 1939, veljekset Niityrinteen urakoimana, suunnitelmat teki rakennusmestari Olavi Koskinen. Samoilla piirustuksilla ovat rakentaneet talonsa useat luopajärveläiset, mm. Eino Luopajarvi.

Metsävaaran tilakeskus muodostaa oman suojaisen, metsänreunaan rajautuvan saarekkeen. Pihapiiri on kolmelta sivulta rajattu, ja päärakennuksen pitkäsiivu avautuu länteen, kylätien suuntaan. Kylätieltä johtaa pihapiiriin Jalasjärvellä harvinainen koivukuja. Pihapiiriä rajaa viljelysten suuntaan pensasaita.

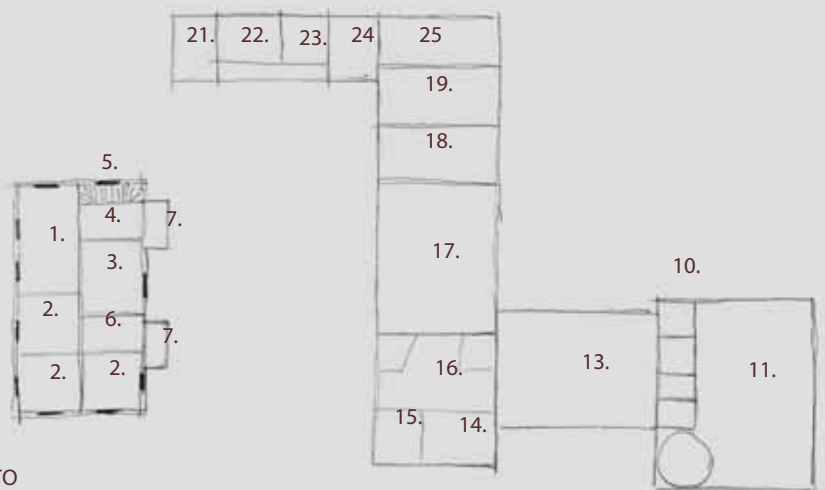
Talon satulakattoa kattaa ns. varttikate vuodelta 1979. Lyhytnurkkainen hirsikehä sai pystyrimavuorin ja maalattiin vuonna 1952, tuolloin myös avonaisena ollut ulkoveranta sai seinät ja muuttui umpikuistiksi. Ikkunat ovat alkuperäiset ns. ristikarmi-ikkunat, päädyssä on pyöreä moniosaisin puittein jaettu ikkuna. Kaksi umpikuistia ovat nekin säilyttäneet klassistiset piirteensä, molemmissa on peilillinen pariovi.

Sisätilat ovat väliseinien ja huonejaon osalta säilyneet alkuperäisessä asussa. Laajempi remontti keskuslämmityksineen ja pesutiloineen tehtiin vuonna 1979. Ulkoseinillä on väri vaihtunut vuosien varrella keltaisesta vaaleanpunaisen kautta siniharmaiseen.

L-mallinen ulkorakennuskonaisuus on rakentamisajalleen tyypillinen, osin hirsi-, ranko- ja tiilirakenteinen.

1. TUPA
2. KAMARI
3. KEITTIÖ
4. SISÄETEINEN
5. PORTAAT
6. SISÄETEINEN
7. ULKOETEINEN
8. KUISTI
9. REHULATO
10. SILTA

11. REHULATO
12. JUURESVARASTO
13. NAVETTA
14. KANALA
15. SAUNA/
PUKHUHUONE
16. KARJAKEITTIÖ
17. SIKALA
18. KATOSALUSTA
19. LIITERI
20. LIIVERI
21. VERSTAS/LIIVERI
22. PUORI
23. KÄMPPÄ
24. AJOKALULIIVERI
25. TAKALIIVERI

PERÄLÄ, Perälänmäentie 63

Perälän talo seisoo peltojen ympäröimänä Perälänmäellä. Tilan eri-ikäinen ja tiivis rakennuskanta on rakennettu pääasiassa 1700-luvun lopulla – 1920-luvulla. Nykyinen kylätie ohittaa Perälän itäpuolelta.

Perälän 2-fooinkinen pohjalaistalo on joko 1700-luvun lopusta tai vuodelta 1817, aitta ja luttirakennus 1800-luvulta sekä navetta vuodelta 1948. Päärakennuksen pitkä sivu on etelään, pihapiiri jää pohjoisen puolelle. Päärakennuksen vieressä samansuuntaisesti on sijainnut toinen 2-fooinkinen, mutta vielä pidempi pohjalaistalo, Mäkinen. Sen hirsistä rakennettiin kirkonkylän Vilhola. Talojen välistä etelästä oli kulku pihapiiriin. Vanhaa pihaan johtavaa tietä reunustaa edelleen kivaita, joka on ilmeisesti ollut myös tilojen rajana. Pihapiirien läpi portinalustan kautta tie jatkui pohjoiseen.

Pihapiiristä on purettu aivan tien ääressä olevan vilja-aitan vierestä toinen aitta ja luttirakennuksen vierestä piikainaitta. Aitat on siirretty pois tilan jaossa 1950-luvulla.

Perälän tilan 2-fooinkinen päärakennus on alkuperäiseltä pohjakaavaltaan ns. keskeissali: keskellä tupa, länsipäädyssä kaksi kamaria ja itäpäädyssä porstua ja porstuakamari. Perimätiedon mukaan talo on rakennettu 1700-luvun lopulla. Myös vuotta 1817 on pidetty rakentamisajankohtana, koska viereisessä Perälän vuodelta 1785 olevassa myllyn hirressä on taloa kuvaava julkisivupiirros, jonka alapuolella on vuosiluku 1817. Taloa on jatkettu myöhemmin länsipäädyssä kamariparilla. Rakenteista päätellen talo on rakennettu alun perin 2-kerroksiseksi.

Talon vuorilaudoitus edustaa 1920-luvun klassismia. Lautarakenteinen ja satulakattoinen 2-kerroksinen kuisti on lähes harjan korkuinen. 1950-luvulla talon ikkunat uusittiin 2-jakoisiksi, ne olivat hieman matalammat kuin aikaisemmat. Vanhat 6-ruutuiset ikkunat on kunnostettu ja palautettu 2010-luvun lopussa ja samalla julkisivu maalattu.

SAARNION KAUPPA, Perälänmäentie 62

Jalasjärveläisen Saarnion suvun kauppiastoiminta alkoi vuonna 1897. Tuolloin 23-vuotias Samuel Sahlberg, myöh. Saarnio muutti Kurikasta Jalasjärvelle ja ryhtyi Perälänmäellä toimineen kauppias Jaakko Mäkisen kumppaniksi. Mäkinen oli aloittanut kauppatoiminnan viisi vuotta aikaisemmin Mikki ja Jaakko Perälältä vuokraamallaan tontilla. Samuel Saarnio harjoitti itsenäistä liiketoimintaa vuosina 1901–1938. Hän rakennutti liike- ja asuinrakennuksen vuonna 1926 ja lunasti tontin vuonna 1937. Yrjö Saarnio jatkoi kaupanpitoa vuosina 1938–1949. Tiloissa oli kauppatoimintaa vielä 1970-luvulla. Kiinteistö siirtyi nykyisille omistajille vuonna 2004.

Saarnion entinen kaupparakennus on aivan kiinni Tukevanmäentien ja Perälänmäentien risteyksessä. Pihapiiri on kolmelta sivulta rajattu, suojaisa ja viihtyisä. Päärakennusta vastapäätä on L-mallinen ulkorakennus, joka rajautuu Perälänmäentiehen ja tuo siten suojaa.

Talo seisoo lohkokiviperustalla, satulakaton eteläpuolella on frontti, pihanpuolella lapekatkainen, pieniruutuinen kattolyhty. 1980-luvulla talon eteläsivusta on poistettu kaupan ovi, tuoloin myös toinen pihanpuoleinen ulkokuisti tehtiin umpinaiseksi, muutoin julkisivut ovat säilyneet alkuperäisinä, mm. peiliovet, joissa ylin peili on korvattu ruudukkoikkunalla. Rakennuksen alakerrassa alkuperäiset ikkunat ovat säilyneet, yläkerrassa on uudet, kuitenkin vanhan malliset.

Ulkorakennukset ovat säilyttäneet piirteensä. Perälänmäentien reunassa on matala, moniosainen ulkorakennus, jota rytmittävät kauniit ovet ja ikkunat. Päärakennuksen suuntainen ulkorakennus on korkeampi, sen keskellä ollut läpiajettava katos on suljettu ja paikalle tehty autotalli. Muutos on kuitenkin hienovarainen ja kokonaisuus eheä.

1. SAUNA
2. LEIVINTUPA
3. VARASTO
4. KLAPILIIVERI
5. HUUSI
6. ELÄINSUOJA
7. KATOS, LÄPIAJETTAVA/AUTOTALLI
8. VARASTO
9. AITTA
10. ENTINEN KAUPPAHUONE
11. KEITTIÖ
12. ETEINEN
13. KUISTI
14. PERÄKAMARI
15. KAMARI

KOHTAMÄKI, Perälänmäentie 68

Kohtamäki on osa tiivistä Perälänmäen asutusta, josta tiet haarautuvat neljään suuntaan. Kohtamäki on sukutalo ja rakennettu vuosina 1929–1930, jolloin omistajina olivat nykyisen omistajan isovanhemmat Eero Luopajarvi ja Saima os. Perälä.

Talo on rakennettu asuinkäyttöön ja kyläkaupaksi. Kaupan sisäänkäynti oli talon julkisivun puolella. Kaupanpito päättyi 1940-luvun lopulla ja kauppapuoti on myöhemmin muutettu asuinhuoneeksi ja kaupan varasto apukeittiöksi. Alkuperäisen eteisen tilalle on 1970-luvulla rakennettu saunatilat, myös kamarin edessä ollut erillinen avokuisti on tuolloin purettu. Sodan jälkeen talo sai lautavuorauksen.

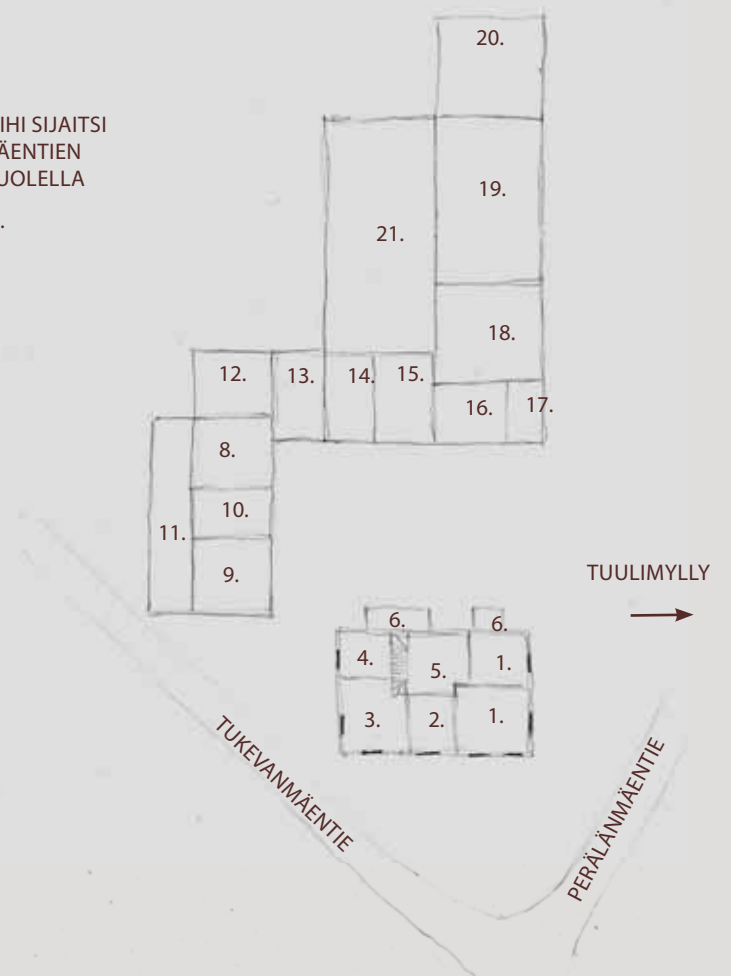
Perälän tuulimylly vuodelta 1785 kuuluu tilaan ja on Perälänmäentien toisella puolella. Tuulimyllyn alkuperäinen paikka oli jo puretun riihen takana, Tukevanmäentien toisella puolella. Myllyn siirsi 1950-luvulla nykyiselle paikalle Aarne Luopajarvi. Pihapiiristä hajotettiin riihi 1970-luvulla, sen takana oli lautarakenteinen lato, jossa säilytettiin olkia tappurin jäljiltä. Muiden pihapiirin rakennusten tarkkoja rakentamisvuosia ei tiedetä.

Pensasaidan rajaama puutarha rajaa Kohtamäen pihapiiriä Tukevanmäentien ja Perälänmäentien suuntaan. Perälänmäen päärakennus ja ulkorakennukset ovat rakentamisajalleen tyyppilisiä ja säilyttäneet piirteensä hyvin.

1. KAMARI
2. KONTTORI
3. KAUPPA
4. VARASTO
5. KEITTIÖ
6. KUISTI
7. RIIHI, PURETTU 70-L
8. LIITERI
9. VILJA-AITTA
10. VARASTO
11. LIITERI
12. PUULATO
13. KATOS
14. TALLI
15. SIKALA
16. KARJAKEITTIÖ
17. SAUNA
18. NAVETTA
19. HEINÄLATO
20. KANALA
21. LAAJENNUS

PURETTU RIIHI SIJAITSI
TUKEVANMÄENTIEN
TOISELLA PUOLELLA

7.

Taloon kuuluva Perälän tuulimylly myös sivulla 82.

ERKKI TUKEVA, TUKEVA, Tukevanmäentie 27

Tukevan talo on numeroa 4 ja erotettu Köykän talosta vuonna 1792. Tukevanmäen ensimmäinen talo rakennettiin tien toisella puolella olevan naapurin paikalle. Seuraava polvi eli Köykän tytär Maria Eliaantytär ja Jouppilan talosta Seinäjoelta tullut vävy Salomon Juhanpoika asettuivat nykyiselle Tukevan tontille. Maria ja Salomon isännöivät taloa vuodesta 1836 lähtien. Asuinrakennus rakennettiin heidän aikanaan 1830-luvulla, rakentajana kirvesmies Lauri Matinpoika Lapiolahti.

Tämä vanha asuinrakennus oli nykyisen talon paikalla. Se on kuitenkin ollut pidempi, asuinrakennuksen ja pienemmän mahdollisesti syytinkiosan välissä on ollut välikkö, jonka kautta talon väki on kulkenut pellolle. Kylätie on tuolloin kulkenut rakennusten pohjoispuolelta. Vuonna 1893 Heikki Salomoninpojan isännöidessä vanha asuinrakennus on purettu ja uusi tehty samoille sijoille. Välikköosa ja lisäosa on kuitenkin poistettu ja samalla kulku talon sivuitse suljettu.

Tukevan päärakennus oli vuosina 1970-1985 asumaton ja sen kunto heikentynyt. Mittava remontti nykykuntoon kesti vuoden. Ikkunat teetettiin entisen mallisiksi, taloon saatiin keskuslämmitys, tuvan multipenkki muutettiin rossilattiaksi ja näin rossirakenne saatiin koko rakennukseen. Nykyinen pesuhuone sijoitettiin entiseen porstuakamariin, joka oli ollut kylmätila ja verstaas. Ennen porstuasta yläkertaan johdaneet portaat siirrettiin tupaan.

Rakennuksen sisäänkäynti on oikealla, porstuan takana on porstuakamari/verstaas, tupa keskellä ja idän puolella on kaksi kamaria. Yläkerrossa toisessa päädyssä on ollut kamari, nykyään siellä on kolme kamaria.

Liiverirati lienee 1850-luvulta, aitat siinä ovat kahdessa kerroksessa. Siinä on vilja-aittoja, varasto, puulato ja päädyssä on ollut kesähuone. Peruskivet ovat poikkeuksellisen pitkiä pelkkä kiviä ja vedetty paikalle Lautamettästä n. 3 km itään.

TUKEVANMÄKI

Tukevanmäen kolme pohjalaistaloa asetuvat rinnakkain voimakkaasti kaartuvan kylätien varteen. Tietä rajaamassa on Erkki Tukevan liiverirati. Kuvassa vasemmalla oleva vaalea talo on Erkki Tukeva. Tien vastakkaisella puolella oleva keltainen pohjalaistalo Seppälä on tunnettu ennen nimellä Matti Tukeva. Se on paikalla, johon Tukevanmäen ensimmäinen asukas 1700-luvun lopulla rakensi talonsa. Seppälän asuinrakennus on vuodelta 1836 ja peruskorjattu 1974, luhti on vuodelta 1840. Seppälän vieressä samansuuntainen punainen pohjalaistalo on entinen Eero Tukeva. Talo on mahdollisesti siirretty paikalle Köykän pihasta.

LINNUSLUOMA, Lintulantie 139

Linnusluoman pihapiirin läpi kulkee kylätie, naapuritalo Lintula on Linnunluoman länsipuolella. Päärakennukset sijaitsevat vierekkäin ja samansuuntaisesti metsäselänteen reunalla, pitkä sivu etelään, peltolaakson suuntaan. Talojen ulkorakennuksia ovat tien molemmin puolin. Yhdessä ne muodostavat kiinteän taloparin ja tiiviin ja hyvin säilyneen kokonaisuuden Lintulantien varteen.

Linnusluoman päärakennus on vuodelta 1852 ja Nikolai Lintulan rakentama. Sukutalo siirtyi nykyiselle sukupolvelle vuonna 2001. Taloa on remontoitu ulkoa ja sisältä vuosina 1975-1980, muutokset erottuvat julkisivussa.

Päärakennusta vinosti vastapäätä oleva koristeellinen puorirakennus on rakennettu vuonna 1926. Vanha navetta poikittain päärakennukseen sai väistyä uuden tieltä vuonna 1980.

LINTULA, Lintulantie 137

Talon ovat tiettävästi rakentaneet talossa viimeksi asuneen Unto Lintulan isovanhemmat. Nykyiselle omistajalle talo siirtyi vuonna 2010.

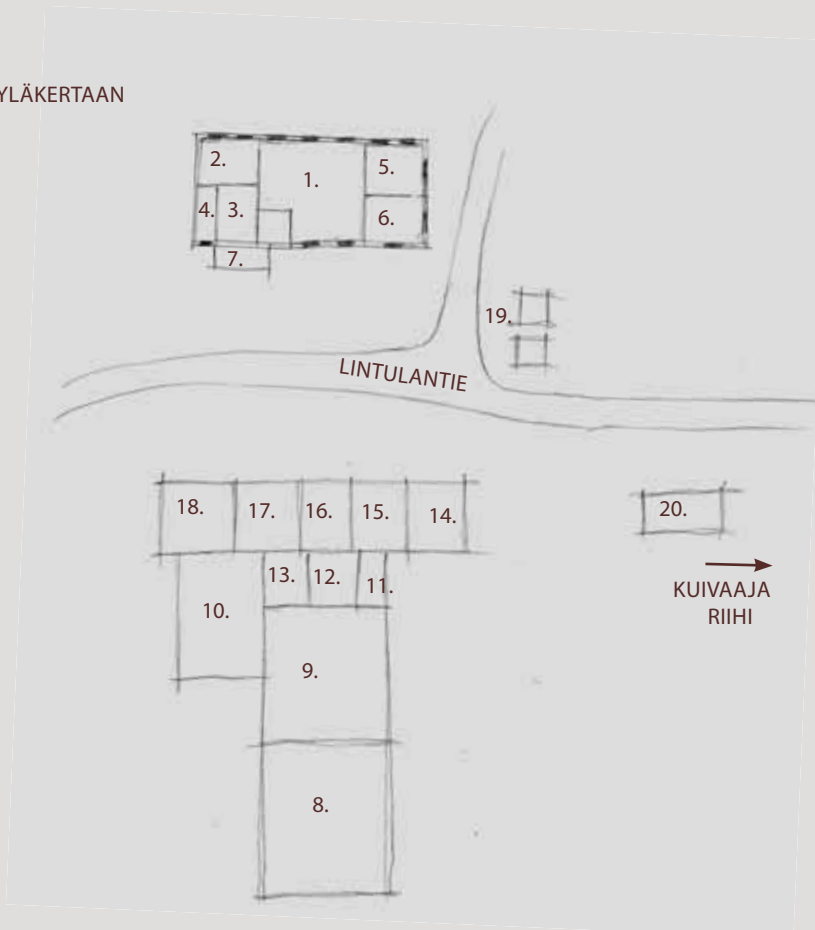
Pohjalaistalo on lähes alkuperäisessä asussa. Katteeksi on päreen jälkeen asennettu sementtitiili, sodan jälkeen talo sai lautavuorauksen ja lapekattoisen kuistin. 1980-luvulla porstuakamariin tehtiin saunatilat sekä WC. Muuten talo on sisätiloiltaan alkuperäisessä kunnossa.

Kuisti on talon vasemmalla reunalla, porstuan takana on porstuakamari, porstuassa raput yläkertaan ja porstuan kyljessä kanttuuri. Tupa on oikealla ja tuvan takana kaksi kamaria, eli Lintula on huonajaoltaan tyypillinen pohjalaistalo. Sisätilat ovat säilyneet poikkeuksellisen hyvin alkuperäisessä asussa.

Muiden rakennusten rakentamivuotia ei tiedetä. Pihapiiristä, tiettävästi nykyisten vilja-aittojen takaa on siirretty kokonaisuena, kapulojen päällä iso aittarivi naapuriin Koskimäkeen, siirto tehtiin sitä varten rakennetun radan avulla.

1. TUPA
2. PORSTUA KAMARI
3. PORSTUA, RAPUT YLÄKERTAAN
4. KANTTUURI
5. PERÄKAMARI
6. KAMARI
7. KUISTI
8. HEINÄLATO
9. NAVETTA
10. LANTALA
11. SAUNA
12. KARJAKEITTIÖ
13. SIKALA
14. VERSTAS
15. LIITERI
16. KATOS
17. TALLI
18. LIITERI
19. AITAT
20. PUULATO

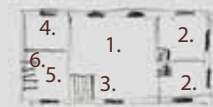
KOSKIMÄKI, Lintulantie

Koskimäki on lohkottu lähistöllä olevasta Lintulan talosta. Koskimäen ensimmäinen emäntä oli Lintulan tyttäriä, Koskimäki voi olla alun perin Lintulan torppa.

Hyvin alkuperäisenä säilynyt, vuoraamaton asuinrakennus on rakennettu noin vuonna 1850, poikittain päärakennukseen seisova liiverirakennus on sekin 1800-luvun puolivälistä. Liiveri on 3-osainen, keskellä on rankorakenteinen osa, molemmissa päissä aittaa hirrestä. Tiilestä tehty navetta on 1950-luvun lopulta. Poikittain asuinrakennukseen, sen länsipuolella ja liiveriä vastapäätä on seissyt komea, moniosainen viljapuori, joka siirrettiin rannikolle vuonna 2017. Muistitiedon mukaan kyseinen viljapuori siirrettiin aikoinaan kokonaisena kapulojen päällä, ilmeisesti siirtoa varten rakennetun radan avulla Lintulasta Koskimäen pihapiiriin. Antti ja Maija Koskimäki olivat talon viimeiset asukkaat, heidän siirtyttyään kirkolle talo jäi tyhjilleen ja on siirtynyt suvun ulkopuoliseen omistukseen.

NAVETTA, KAIVO

1. TUPA
2. KAMARI
3. MUURI
4. NIKKARIPAJA
5. PORSTUA
6. PORTAHAT KOKILLE
7. 3-OSAINEN AITTA
8. VILJAPUORI
KAIVO, NAVETTA

LINTULANTIE

Koskimäen 3-osainen viljapuori siirrettiin Pohjanmaan rannikolle syksyllä 2017

PENTTILÄ, Penttikyläntie 4

Penttilän pihapiiri on etelästä tullessa portti Luopajärvelle ja komeat aitat pihatien varrella erottuvat avoimessa maisemassa. Penttilä on kantatila ja siirtynyt suvun ulkopuolelle vuonna 2011.

Päärakennus on rakennettu vuonna 1922 ja peruskorjattu vuonna 1955, karjarakennus on vuodelta 1954, (kotieläin- ja puimatilat, sauna). Kaksi aittaa pihatien varrella ovat 1800-luvun alusta, molemmat liuhoja ja toisessa komeita empiren tyylipiirteitä. Aittarivissä on seissyt kolmaskin aitta, joka on siirretty toisaalle.

Päärakennus on ajalleen tyyppinen, länsipäädystä on kaksi päätykamaria, ovi näiden välissä, ja edelleen kaksi kamaria. Näistä keskikamareista on pääsy tupaan. Pohjoispuolen kamareissa on pystyuuni, valtatie suuntaan olevissa kamareissa hellat, vintillä on kesähuone. Tuvassa on iso avotakka. 2010-luvun vaihteessa taloon on tehty saumapeltikatto. Taloon on kaksi sisäänkäyntiä ja kuistien piirteet ovat säilyneet hyvin.

Kivinavetta, jonka pääty oli isolle tielle, on huonokuntoisena purettu.

Kuva Sami Hakkola

PENTINMÄKI, VETTENRANTA, Penttikyläntie 83

Pentinmäen päärakennus sijaitsee pitkä sivu valtatie ja entisen järven suuntaan. Pohjalaistalo on rakennettu 1890-luvulla. Päärakennuksen lisäksi miespihalla sijaitsee pitkä aittarati (1835 ja 1905) ja tallirakennus (n. 1900-luvun alku). Karjapihalla on säilynyt myös kivinavetta ja sikala (n. 1920–30-luku). Uudemmat maatalouden tuotantorakennukset jäävät vanhan pihapiiriin ja puuston suojaan. Päärakennus on peruskorjattu vuonna 1968, tyylipiirteiden perusteella tuolloin on uusittu mm. ikkunat.

Pihapiiriin Penttikyläntieltä, idästä, johtavan kujan varrella on säilynyt tuulimylly 1800-luvun lopusta. Tuulimylly on tyyppiltään harakkamylly ja säilynyt hajonneita siipiä lukuun ottamatta alkuperäisessä asussa.

RINTA-PENTINMÄKI, Penttikyläntie 57

Pentinmäen syrjällä oleva pihapiiri on kolmelta sivulta rajattu ja osa tiivistä Penttikylän asutusta. Päärakennus on tyypillinen pohjalaistalo 1800-luvun lopulta ja seisoo ryhdikkäänä lohkokivillä. Talon ristikarmilliset ikkunat ovat säilyneet, julki-

sivu on jossain vaiheessa saanut kapean pystypaneloinnin. Oikealla sivulla on korkea 2-kerroksinen, lohkokiviperustalla seisova kuisti. Joitakin ikkuna- ja ovimuutoksia lukuunottamatta talo on säilyttänyt piirteensä.

Vastapäätä pohjalaistaloa on moniosainen liiverirakennus, jonka päässä on katoksellinen luttiosa. Poikittain päärakennukseen on 2-osainen liiverirati, jonka jatkeena on katos ja kivinavetan raunio. Penttikyläntieltä Rinta-Pentinmäkeen noustessa, pihatien varressa seisoo talon komea vilja-aitta.

RANTA, Seinäjoentie 982

Ranta on rakennettu monien muiden luopajärvisien talojen tapaan 1800-luvun lopun myrskyissä kaatuneista puista. Talon on rakentanut Fiilemon Ranta 1800-luvun lopulla. Paikalla on ollut kaksi vierekkäistä tilaa, Lautamäki ja Ranta, molemmat Köykan talosta erotettuja. Rannan rakennusvaiheessa ei tiedetty kuka lapsista ottaisi talon, sairaudet olivat seudulla yleisiä ja lapsikuolleisuus suuri. Talon sai Elma Ranta os. Lautamäki (ent. Luopajärvi), omistajan isoäiti. Omistajan isä ja äiti ovat ostaneet Lautamäen tilan ja näin 70 vuotta vierekkäin erillisinä olleet Köykästä jaetut Ranta ja Lautamäki yhdistyivät. Nykyinen omistajapari on järjestyksessä suvun 13. Ranta jäi vuonna 1978 n. viideksi vuodeksi tyhjilleen, talossa asuttiin jälleen 1984–1985, nykyään rakennus on varastona.

Hirsipinnalla oleva, pitkänurkkainen Ranta on maamerkki pohjoisesta Jalasjärvelle saapuvalla, talo on liuha ja kuistiton. Ovi on sisäänaukeava, vaakaneloitu ja sen yläpuolella on 5-ruutui-nen kamaikkuna. Kauniit ikkunoiden ja oven kehyslaudat ovat säilyneet.

Ilmakuvasta voi huomata että Puretun Lautamäen (pitkällä sivulla 7 ikkunaa) ympärillä on ollut runsaasti kahteen maataloon kuuluvia ulkorakennuksia. Ne kaikki on Rannan päärakennusta lukuunottamatta purettu ja entisten ulkorakennusten paikalla on konehalleja ja varastotiloja. Poikittain Rantaan ollut Lautamäen päärakennus purettiin 1980-luvun alussa, viimeisinä aikoina siinä oli sikoja. Pärintien, entisen Jalasjärvi – Seinäjoki välisen maantien linjasta on talon kohdalla oikaistu. Uusi tielinjaus, Seinäjoentie on tullut Rannan ja nykyisen tilakeskuksen väliin.

Ilmakuva 1960-luvun alusta, omistajan kuva-arkisto.

ANTTILA, HARRI ANTTILA, Luopajarventie 664

Talon on rakennuttanut vuonna 1949 Juho Eino ja Lempi Kurikka, suunnitelmat laati rakennusmestari Olavi Koskinen. Talon klassistiset ja talonpoikaiset piirteet vinoristikoituine haukkaikkunoineen olivat uudisrakennuksessa 1940-luvun lopulla harvinaisia.

Rakentajapari Juho ja Lempi Kurikka loivat komean, taloa ympäröivän puustomaisen puutarhan, joka avautuu kylätielle. Suuren puutarhan ja laajan omenatarhan hoitoon tarvittiin myös ulkopuolista apua.

Talon kaunis väritys on alkuperäinen. Ikkunat on vaihdettu tehdasvalmisteisiin vuonna 2018, rakennuksen siirryttyä nykyiselle omistajalle. Uudet on asennettu entisten lailla julkisivun pintaan, ristikkorakenteesta huolimatta vaikutelma on onnistunut.

Poikittain asuinrakennukseen on isokokoinen ulkorakennus, luhti, jossa on vahvoja klassismin vaikutteita siinäkin. Luhti kohosi muutamaa vuotta ennen asuinrakennuksen valmistumista.

LUOPAJÄRVEN KESKUSTA

Luopajärven tiivis kyläkeskus kylän varhaisimman kiinteän asuinpaikan pohjoispuolella on ollut täynnä toimintaa ja palveluja. Kylässä oli parhaimmillaan kolme kauppa, kaksi pankkia ja meijeri. Vuonna 2022 Lautamäen kauppa ainoana palvelee asiakkaitaan, muut palvelut ovat siirtyneet kirkonkylään tai hävinneet.

Ylärivissä vasemmalla Luopajärven entinen meijeri, jonka ulkoasu on asuinkäyttöön siirtyessä muuttunut voimakkaasti. Ylhäällä keskellä on entinen terveystalo ja ylhäällä oikealla entinen Säästöpankki. Kaikki ovat yksityisomistuksessa ja asuinkäytössä. Alarivissä vasemmalla, aivan kylätien kupeessa oleva entinen puhelinkeskus on sekin tyhjillään ja yllä on Jalasjärven viimeinen vielä toiminnassa oleva kyläkauppa, Lautamäen kauppa.

LATVA-LUOPAJÄRVI, Sahatie 93

Tila on lohkottu Luopajärven talosta ja ollut suvun hallussa vuodesta 1626. Pihapiirin rakennukset asettuvat neliön muotoon, päärakennus poikittain kylätiehen.

Nykyisen päärakennuksen paikalla sijainnut vuonna 1863 rakennettu päärakennus tuhoutui tulipalossa 1890-luvun taitteessa ja nykyinen rakennettiin tuhoutuneen paikalle. Peruskorjaus taloon tehtiin vuonna 1975, tuolta ajalta ovat mm. talon tuuletukselliset ikkunat. Talon eteläpuolella on laaja pensasaidan rajaama puutarha

Epäonni jatkui ja 16 lehmän navetta paloi sodan aikana, seuraava L-mallinen navetta

tehtiin tiilestä. Kylätien suuntainen liiverirati on osin hirttä ja rankorakenteinen, sen osat ovat vasemmalta lukien liiveri – liiveri – maito huone

– talli. Poikittain päärakennukseen on hirsirunkoinen liiveri-talli, jossa itäpuolen rinteessä on varasto-osa.

JÄRVINIEMI, Luopajarventie 629

Järviemi on erotettu Luopajärven kantatila tyttäreille Ulriikalle 1700-luvun loppupuolella. 1870-luvulla Järviemi tila on jaettu kolmen pojan kesken. Vanhin poika Kustaa rakensi talonsa Metsäperälle, Heikki Järviemi pihapiiriin pohjoispuolelle, Luopajarventien varteen. Tämä Heikin 2-fooinkinen talo siirrettiin 1970-luvulla Virtain Perinnekylään. Mikki Luopajärvi jäi kotitaloonsa. Hän on rakennuttanut tilan nykyisen päärakennuksen vuonna 1874.

Järviemi entisen Luopajärven pohjoisrannalla muodostaa lähes umpihiphaimaisen kokonaisuuden. Pihapiiri jakautuu edelleen mies- ja karjapihaan. Etelästä, entisen järven puolelta miespihaa rajaa vuonna 1874 rakennettu isokoinen talonpoikaistalo, sen empirepiirteet ovat säilyneet.

Talossa tarvittiin 1910-luvulla lisätilaa ja kuistille voitiin saada asuintilaa. Niin vanha muttermallinen kuisti sai väistyä ja se myytiin nimismiehelle Metsolan virkatalon kuistiksi.

Päärakennukseen poikittain on vanha päärakennus 1700-luvun lopusta, pohjoisesta pihapiiriä jakaa talli- ja liiverirakennus ja lännestä luttiaitta. Luttiaitan takana on rivissä kolme aittaa. Vanhimman niistä kerrotaan olevan Lempääläisten kalaaitta, joka sijaitsee alkuperäisellä paikallaan entisen järven rantakivetyksellä. Aitan seinässä on vuosiluku 1681. Aittojen eteläpuolella seisoo tuulimyllyn alaosa vuodelta 1834, myllyn koneisto on säilynyt. Myllyhuone on siirretty Luopajärven koulun liepeille ja siitä on tehty pieni asuinrakennus.

Ns. karjapihalla on säilynyt isokokoinen lato ja alaliiveri. Alaliiverin jatkeena on ollut katosalusta, syytinkinavetta on purettu. Myös ladon jatkeena ollut puimalato (pohjoiseen vinkkelinä) on hävinnyt. Karjapihan itäreunalla on sijainnut hirsirunkoinen navetta, josta on jäljellä korkea kivijalka, jossa 2 lohkokiveä päällekkäin. Navetta

Sadassa vuodessa Järviemi keskitupa eli sali ei ole muuttunut, kaikki on ennallaan ja vain palmut puuttuvat.

on ollut yhtenäistä rakennusryhmää vanhan päärakennuksen kanssa. Niiden välissä on ollut katosalusta, josta on ollut kulku navettaan. Miespihan ulkopuolella, kaakossa on leikkimökki, hirsirunkoinen puulato sekä tiili- ja lautarakenteinen sikala. Pihapiiriin ulkopuolelta lounaasta on hävinnyt riihirakennus ja itäpuolelta sauna.

Tilan vanhassa päärakennuksessa Mikko ja Hilma Luopajärvi pitivät sekatarvakauppaa 1880-luvulta noin vuoteen 1911. Kauppa sijaitsee järven puoleisessa päädyssä. Kaupan sisäänkäynti on ollut rakennuksen idän eli kylän puoleisella pitkällä sivulla, jossa oli vuoteen 1946 saakka oven edessä pieni veranta.

Pihapiiriä ovat kuvanneet ja dokumentoineet useat kansantieteilijät mm. Alfred Kolehmainen ja Väinö Tuomaala.

Pihapiiriin johdettavan tilustien vaahterakuja ja alkukesän sireenejä toiskan nurkalla.

Järviemessä maaperä on humuspitoista ja kasvu rehevää. Villiintyneenäkin talossa pitkään jatkunut puutarhaharrastus erottuu. Päärakennuksen eteläpuolen muutokset ovat 1970-luvulta ja hortonomi Markus Siirilän käsialaa. Järviemiemeenkin tulivat silloin ajan muotikasvit, kuten vuorimännyn ja jättiputki.

Järviemessä on säilynyt runsaasti valokuvia vuosisadan alusta.

Ilmakuva Järviemestä s. 46.

Asemapiirros Järviemestä sivulla 58, akvarelleja sivuilla 58–59, 62 ja 64.

Järviemien kivikautinen asuinpaikka sivulla 40.

Puutarhainnostus heräsi Jalasjärvellä 1900-luvun alussa ja Järviemien isäntä Matti Haapala oli seudun ensimmäisiä puutarhaneuvontaa haluavia viljelijöitä.

Talon puutarha laajoine hiekkakäytävineen, kohopenkkeineen ja agave-ruokkuineen on ollut paikkakunnalla erityinen ja pappilan veroinen. Myös talon puutarhasuunnitelmat ovat säilyneet.

MIKONMÄKI, MINISTERI LUOPAJÄRVI, Metsäperäntie 165

Tila on erotettu vuonna 1871 Järviemien tilasta talon vanhimmalle pojalle, Gustaa Luopajärvelle. Järviemi jaettiin tuolloin kolmen pojan kesken. Gustaan jälkeen tilaa isännöi Mikko Luopajärvi ja hänen vaimonsa Emmi o.s. Jokela. Mikko oli valtiopäivämies vuosina 1914–1920 ja toimi ministerinä vuonna 1919, kuolemaansa vuoteen 1920 saakka.

Perinteisen 1 ½-kerroksinen pohjalaistalon lisäksi pihapiirissä sijaitsee ulkorakennusryhmä ja maakellari. Vanha ulkorakennusryhmää käsittää liiverin, navetan, karjakeittiön, tallin, välikön ja katosalustan/ladon. Päärakennus, ulkorakennusryhmä, maakellari ja paja on rakennettu noin 1870–1880-luvuilla. Sauna, paja ja lato sijaitsevat hieman sivummalla pihapiiristä. Sauna ja lato on rakennettu n. 1940–1950-luvulla.

Pihapiiristä on siirretty naapuriin pihatupa/aittarati n. 1950-luvulla. Kivinavetta on purettu n. 1930–40-luvulla. Näitä kiviä on käytetty mm. naapurien rakennusten kivijalkakivinä. Riihirakennus on purettu 1970-luvulla. Myös muita pienempiä puorirakennuksia on purettu.

Päärakennus on perinteinen 1 ½-kerroksinen pohjalaistalo. Se on muodoltaan hiukan liuha eli ylöspäin levenevä. Hirsirunkoinen rakennus on vuoraamaton ja se on salvottu lyhyille nurkille. Ikkunat ovat 6-ruutuiset, ns. kitti-ikkunat ja ne on todennäköisesti uusittu 1920-luvun alussa. Räystääsikkunoissa on empireristikointi ja ne ovat alkuperäiset. Ikkunaruudut ovat alkuperäiset ja niissä puhallettua, vihertävää lasia. Rakennuksen perustuksena on graniitista lohkottu kivijalka ja rossilattia. Alun perin rakennuksessa on ollut multipenkki.

Asuinrakennuksessa on ollut ns. karoliininen pohjakaava – keskellä tupa, itäpäädyssä kaksi kamaria ja länsipäädyssä porstua, maitohuone ja isookamari (edustupa). Talo on kokenut suurimmat muutokset 1920-luvun alussa. Tuolloin mm. tupa siirrettiin itäpäätyyn ja vanha tupa jaettiin lautarakenteisin seinin kolmeen huonetilaan ja eteiseen. Samalla uusittiin ikkunat ja sisäovet sekä rakennettiin kaksi kuistia. Aikaisemmin talossa oli ollut yksi, joka sijaitsi keskellä rakennuksen pitkää sivua. Tuolloin muutettiin myös multapenkkirakennus ns. rossipohjaksi, uusittiin osa vanhoista lankkulattioista ponttilautalattioiksi ja osassa huoneita uusittiin sisäkattoja.

2000-luvun alussa talo sai uuden omistajan ja sitä on kunnostettu konservoin, säilyttävien toimenpitein. Tästä työstä talo on palkittu Etelä-Pohjanmaan kotiseutu- ja museoyhdistyksen rakennusperintöpalkinnolla vuonna 2007.

Luopajärven tilan lisäksi lähiympäristöön sijoittuu kaksi maatilan pihapiiriä 1900-luvun alusta. Ne on erotettu Mikonmäestä vuonna 1914, jolloin Luopajärven tila jaettiin kolmeen osaan. Tilat muodostavat yhdessä kauniin maisemallisen ja historiallisen kokonaisuuden. Lue lisää talon kunnostuksesta s. 202.

KURIKKA, Metsäperäntie 172

Kurikka on sukutalo, jonka ovat rakennuttaneet Juho E. Kurikka ja vaimonsa Lempi os. Luopajärvi vuonna 1914. Tila on lohkottu Luopajärven talosta, joka oli Lempi Kurikan lapsuudenkoti. Juho E. Kurikka oli Luopajärven sahan omistaja ja talousneuvos. Ensin hän toimi Luopajärven sahalla työnjohtaja ja myöhemmin omistajana saaden talousneuvoksen arvon. Tilan rakennukset on perimätiedon mukaan rakennettu entisen Hakkion torpan paikalle. Torpan asuinrakennus lienee sijainnut nykyisen kasvihuoneen paikalla.

Talon alkuperäinen pohjakaavio käsittää tuvan, hellahuoneen, eteisen ja kaksi kamaria. Tuvassa on säilynyt alkuperäinen takka/puuhella/leivinuuni, kamarissa kaakeliuuni ja hellahuoneessa puuhella. Talossa on myös alkuperäiset 6-ruutuiset ns. kitti-ikkunat. Myös toinen kuisti on alkuperäinen. Ulkoasussa on jugendpiirteitä. Sisätiloissa on tehty pintaremonttia ja lattia uusittu. Vesikatteenä oli ensin pärekate, sitten sementtitiilet ja nykyään pelti. Rakennuksessa on lohkokivet ja rossipohja.

Yläkerrassa on alun perin ollut kaksi päätykamaria pystymuureineen, muuten se on ollut kylmää vinttitilaa. Kesällä 2019 myös yläkerran kylmä osa on lämpöeristetty ja otettu vakituisen asuinkäyttöön.

Toinen talon kuisteista purettiin 1970-luvulla. Sen tilalle on rakennettu 2-kerroksinen rankorakenteinen/betonista valettu, "lisäsiipi", jossa sijaitsevat mm. keittiö, wc, sauna- ja kylpyhuone ja kellarikerros. Lisäsiipeä lukuun ottamatta Kurikan talo säilynyt alkuperäisessä asussa.

HAAPALA, Luopajärventie 522

Haapalan talo on edustava esimerkki pohjalaisesta rakentamisesta. Talo lienee rakennettu 1800-luvun puolivälin jälkeen. Pihapiiri rajautuu kylätiehen, talon pitkä sivu kylätien suuntaan. Vanhat rakennukset asettuvat neliön muotoon. Taloa lähestyessä liiveri seisoo tilustien varrella

ja talon edustalla on säilynyt tuulimyllyn alaosa. Sisääntuloa kehystävät porttikivet ja talon edessä olevaa puutarhaa rajaa pensasaita.

Päärakennus on kookas, perinteinen 1 1/2-kerroksinen pohjalaistalo. Vanhoja ulkorakennuksia ovat mm. kivinavetta ja useat aitta-

liiveri- ja talousrakennukset. Uudet maatalouden tuotantorakennukset sijoittuvat pihapiirin ulkopuolelle.

Käytettävissä olevat tiedot talosta ovat vähäisiä. Arvokasta ja hyvin hoidettua rakennuskokaisuutta ei siksi voida esitellä laajemmin.

HAAPAMÄKI, Luopajarventie 434

Haapamäen pohjalaistalo sijaitsee kylätien varrella, metsäselänteen reunalla. Itä-eteläsuunnassa aukeaa näkymä peltoaukealle, entiselle järvelle. Puolitoistakerroksinen talonpoikaistalo on 1800-luvun loppupuolelta, kiviavetta vuodelta 1913 ja talous-, aitta- ja saunarakennus vuodelta 1957. Kylätien toisella puolella seisoo talon vilja-aitta. Pihapiirissä on aikoinaan ollut myös toinen asuinrakennus. Se on sijainnut pitkäsiivu tien suuntaisesti.

Päärakennuksessa on alunperin ollut keskellä tupa, länsipäädystä porstua ja porstuakamari ja itäpäädystä kamaripari. 1920-luvulla porstuasta ja porstuakamarista on tehty tupa, vanhaan keskeistupaan sijoitettu kaksi vierekkäistä kamaria pohjoisen puoleiselle pitkälle sivulla ja eteistila pihan puoleiselle sivulle. Itäpäädystä on edelleen kamaripari. Aikaisemmin kuisti sijaitsi vanhan porstuan kohdalla, nyt uudemman eteistilan kohdalla. Talo on liuha ja lyhytnurkkainen

Noin 1960–1970-luvulla talon länsipäättyyn rakennettiin matala ja melko pieni lisäsiipi, johon sijoitettiin mm. kylpyhuone ja sauna. Lisäsiipeä ei näy talon kylätien puoleisessa pääjulkisivussa. Talon vanha osa on säilynyt 1920-luvun asussa.

Tienpuoleisessa päädystä on kaunis ja harvinainen 3-jakoinen vinoristikoitettu ikkuna. Jokaisessa kolmessa puitteessa on 10 vinoristikoitua ruutua. Myös räystääsikkunoissa on vinoristikointi. Kaikki ikkunat on lasitettu kitillä. Päätykolmiossa on lisäksi paneeloitu koristeaihe.

KUUSISTO, Luopajarventie 411

Kuusiston tila on lohkottu Haapalasta, josta edelleen lohkottu kolme tilaa: Järvelä, Kuusiniemi ja Kuusisto. Päärakennuksen vanhin osa on tien puoleinen pää vuodelta 1798, taloa on jatkettu 1830-luvulla. Aitta- ja liiverirati on 1900-luvun alkupuolelta ja karjarakennus edustaa 1940–50-lukua. Nykyinen suku on tullut taloon vuonna 1939.

Päärakennus seisoo osin luonnon- ja porakivillä, käynti on suoraan porstuaan, kivilaatta porraskivenä. Julkisivua peittää punamullattu pystyrimavuori, ristikarmilliset kitatut ns. T-ikkunat ovat vuodelta 1900, jolloin ikkuna-aukkoja on korotettu. Talon katteena on tiilikuvioitu pelti. Päädystä tielle on 2 kamaria, porstua keskellä ja sen takana porstuakamari, tupa porstuan oikealla puolella. Erustupa porstuasta vasemmalla on rakennettu vuonna 1830 koko rakennuksen leveydeltä. Perinteinen avotakka on säilynyt, siihen on kuitenkin lisätty varaava takasydän, leivinuuni on myös jäljellä.

1800-luvulla talossa on ollut leipomo, sotien aikana uunissa paistettiin näkkileipää rintamalla ja sodan jälkeen talossa pinnoitettiin polku-pyöriä.

Vintillä tien päässä on kamari ja sivukkaat/lutit sen molemmin puolin, porstuakamarin

päällä on kamari ja erustuvan päädystä kolme hirsikehää, jotka ovat varastoaittoja. Pystymuurit kamareista on hävitetty, samoin tornit.

Aittoja on ollut kolme, yksi on jäljellä, muut siirretty Vallivaaraan ja Aittoniemeen. Jäljellä oleva on siirretty nykyiselle paikalle tien toiselta puolelta vuonna 1936.

Puurirakennuksessa taloa vastapäätä on tien suunnasta ensin puulato, katosalusta, puoriosia ja liiveri. Ruokapuorin hirsiseinäessä on vuosiluku 1817. Iso, 3-uuninen, olkikattainen Kuusniemen ja Kuusiston talojen yhteinen riihi on hävinnyt 50–60-lukujen taitteessa. Riihen kurkihirsissä oli vuosiluku 1731.

KALLIOMÄKI, Mustamaantie 51

Kalliomäki on Haapalan torppa. Mikko Mikonpoika Kalliomäen ja hänen vaimonsa Maria Sofia Matintyttären torpankontrahti on vuodelta 1901. Kontrahdissa lukee "Pelto- ja tonttimaaksi saapi hän Hautakallion lappiosta tupansa ympärillä nykyään aidatun maa-alan" eli tupa lienee rakennettu ennen kontrahdin solmimista vuonna 1901.

Kalliomäen jugend-piirteitä omaavan asuinrakennuksen vinkkeliosaa on rakennettu mahdollisesti myöhemmin. Taloon on kaksi sisäänkäyntiä, toisen edessä aumakattoinen umpikuisti. Sisäänkäyntien pariovet ovat jäljellä, toinen ovi on vaakapaneloitu ja sen yläpuolella on 5-osainen kamanaiikkuna, toisessa ovesa on peilit. Ikkunat ovat ns. T-ikkunoita, ylin ruutu kapealla puitteella kolmeen osaan jaettu. Vanha tuvan takka on jäljellä.

Taloa vastapäätä on tiilestä tehty navetta. Päätty tielle on myös liiveri-tallirakennus, jonka keskellä on katos.

Kalliomäki toimii suvun kesänviettopaikkana. Kattoremontti tehtiin kesällä 2019.

Kulunut sementtitiilikatto vaihtui profiilipeltiin kesällä 2019.

ANTTILA, TOUKOLA, Luopajarventie 307

Anttilan päärakennuksen rakennuttivat Lauri ja Kerttu Anttila vuonna 1933, Anttila on sukutalo ja siirtynyt nykyiselle omistajalle vuonna 1970. Hirsirunkoinen rakennus on vuorattu vasta sotien jälkeen pystyrimalaudalla, samassa yhteydessä taloon lisättiin räystäsklasit. Rakennusaikana taloon tehtiin myös suuri osa kiinteästä sisustuksesta, kuten tuvanpenkit ja ylisänky. Vinttikamarit molempiin päätyihin tehtiin 1940–50-luvulla. Piharakennuksia rakennettiin päärakennuksen valmistumisen jälkeen, vuonna 1939 ulkorakennukset osin paloivat ja uudet rakennettiin tiilestä ja puusta. Navetta ja talli ovat olleet ennen tulipaloa yhteydessä toisiinsa.

1970-luvulla rakennusta korjattiin. Tällöin tupaan tuli keskuslämmitys ja kylpyhuone. Asuinhuoneiden ikkunat vaihdettiin 1970-luvulla, uudet ikkunat tehtiin vanhoihin aukkoihin samalla jaolla ja ovat sopusuhteissa vanhan rakennuksen kanssa. Räystäsklasit, osa yläkerran ikkunoista ja kuistin ikkunat ovat vielä alkuperäiset. Tiilikuvioitu peltikatto kattaa taloa, sen asennuksen yhteydessä purettiin toinen

muuri, jolloin sisältä poistui kaksi pystymuuria. Parveke rakennettiin vanhan talon eteläpuolella olevan kuistin päälle. Vuonna 2014 ulkokuora uusittiin vanhan päälle samalla mallilla. Vuorauksen keltainen sävy on aiempaa keltaokraa hie-man vaaleampi. Huonejako on pysynyt miltei alkuperäisenä.

Piharakennusten sijoittelu jakaa pihapiiriä luontevasti. Päärakennuksen eteläpuolelle jää puutarha ja kasvimaata sekä kellari. Pihaa reunustaa etelä-pohjoissuunnassa oleva navettarakennus, jonka yhteydessä on köökki ja sauna. Päärakennuksen kanssa saman suuntainen tallirakennus jakaa pihan itä-länsi suunnassa ja pohjoispuolelle jää karjapiha, joka toimii nykyisin konepihana.

Puistomainen, lähes hehtaarin laajuinen, vuosikymmenien aikana muotoutunut puutarha on rakennettu sotien jälkeen ja palkittu Kotipiha-kilvellä jo vuonna 1962. Puutarhan on suunnitellut Onerva Ojala, joka on suunnitellut muitakin pihoja Luopajarvellä, puutarhan on rakentanut Elsa Anttila. Seuraava polvi on jatkanut ja vuonna 1983 puutarha oli paikallisen ja maakunnallisen maatilasarjan voittaja.

Tietä rajaamassa on kuusiaita, hiekkakäytävät rytmittävät puistomista pihapiiriä, koristekasvien rinnalla on ollut laaja hyötypuutarha. Pihapiiri on käsittänyt mm. 170 omenapuuta, marjapensaita, kasvihuoneen ja laajan mansikkamaan.

Anttilan puutarha käytävien on useaan kertaan palkittu, komea ja hoidettu kuusiaita on maamerkki Anttilankylässä.

ANTTILAN YLÄKOULU, UUS-ANTTILA, Luopajarventie 320

Anttilan entinen yläkoulu on rakennettu vuonna 1890 Haapalan kylään Luopajarven ensimmäiseksi kansakouluksi. Nykyiselle paikalle se siirrettiin vuonna 1923, ja toimi Anttilan kouluna vuoteen 1976. Sijaitessaan Haapalan kylällä koulurakennus oli kaksikerroksinen ja lyhyempi. Uusi koulurakennus rakennettiin 10 m pidemmäksi ja vaikka rakennus jäi yksikerroksiseksi,

sen sisätiloja korotettiin. Rakennus on siirtynyt nykyisille omistajille vuonna 1997 ja samalla alkoi peruskorjaus.

Korjaustoimet on tehty säilyttäen mahdollisimman paljon alkuperäistä. Julkisivu on säilynyt ennallaan, maalaukseen on saatu myös entistämävustusta Museovirastolta. Ikkunat on entisoitu. Osa ikkunoista, ilmeisesti yläker-

ran ikkunat, saattavat olla peräisin Haapalan kylään rakennetusta rakennuksesta, koska ovat urapuitteiset, muut ikkunat ovat kitti-ikkunoita. Myös sisällä on säilytetty huonejärjestys sekä kiinteää sisustusta esim. ovet, uunit, listat, liikuntasalin lattia. Koulun vanha keittola on muutettu kylpyhuoneeksi. Tiilikatto on tehty 1950-luvulla. Jalasjärven kunta on tehnyt vesi- ja viemärinti uudistuksen vuonna 1957. Sauna sijaitsee uudessa piharakennuksessa.

Koulun vanha ulkorakennus oli mennyt huonoon kuntoon, se purettiin 2000-luvulla ja uusi rakennettiin vanhan piharakennuksen kohdalle vuonna 2004. Rakennuksen suunnitteli arkk. Jussi Aittoniemi. Lämpökeskus rakennettiin vuonna 1997.

ANTTILAN ent. ALAKOULU, REIJOLA, Luopajarventie 322

Anttilan entinen koulu on Jalasjärven kunnan rakennuttama ja valmistui vuonna 1937, koulukäytöstä se poistui vuonna 1976. Nykyisille omistajille kiinteistö siirtyi vuonna 2010.

Nykyinen omistaja on konservoinnin ammattilainen ja taloon tehdyt korjaukset on tehty asiantuntevasti, vanhaa kunnioittaen ja lapsiperheen tarpeisiin.

Edelliset asukkaat olivat tehneet vuosien varrella pieniä remonteja, muun muassa lattian eristyksen ja hormien korjauksia sekä pintojen uusimista. Nykyisten omistajien peruskorjaus aloitettiin vuonna 2011. Sen aikana romahtanut alapohja uusittiin ja työhön saatiin entis-

tämävustusta ELY-keskukselta. Samalla asennettiin uudet lvi- ja sähköjärjestelmät sekä maalämpö. Seinien eristystä parannettiin sisäpuolella huokolevyillä ja pystymuurit kunnostettiin. Huonejärjestys pyrittiin pitämään mahdollisimman alkuperäisenä, mutta jonkin verran muutoksia oli tehtävä. Ne toteutettiin kevyillä väliseinärakenteilla. Ulkovooraus, joka oli osittain lahonnut uusittiin alkuperäistä verhousta mukailleen. Samalla joitain hirsii paikattiin ja tiiviyttä parannettiin lisäämällä pellavarivettä hirsien väliin. Ulkovooraus maalattiin vuosina 2015-2016. Väreiksi valikoitui uusien maalikerrosten alta löytyneitä sävyjä, jotka ovat mahdol-

lisesti 1950-luvulta. Ikkunoita on kunnostettu vähitellen. Pääkuistista on tehty umpinainen ja kylmän ullakon muuttaminen asuinkäyttöön on aloitettu. Alun perin kylmään vinttiin on tehty makuuhuone molempiin pätyihin.

Pihan maakellari on alkuperäinen koulun rakennus. Ala- ja yläkoulun pihojen välistä on purettu saunarakennus. Vuonna 2017 rakennettiin pihapiiriin sopiva leikkimökki. Talo on saanut myös säleaidan ja toisaalta kylästä porttikivet sisääntuloa reunustamaan. Vastaava säleaita reunustaa myös naapurua, entistä Anttilan yläkoulua.

YLI-ANTTILA, Luopajarventie 293

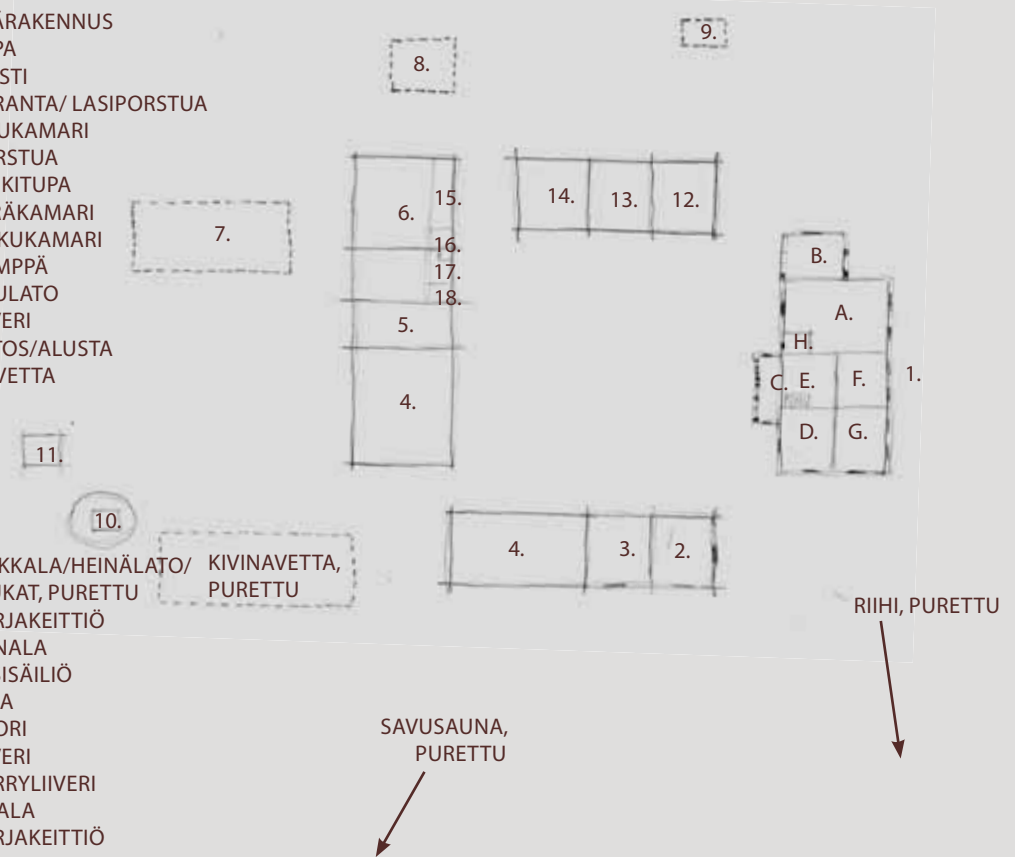
Gabriel Anttilan talo (Anttila) on 1800-luvun lopussa jaettu ja tuolloin tytär ja vävy ovat saaneet Yli-Anttilan. Yli-Anttila on sukutalo ja säilyttänyt alkuperäiset piirteensä. Pihapiiri on umpi-pihamainen, neljältä sivulta rajattu. Päärakennus on valmistunut vuonna 1887 lisäksi ja Eedla Anttilan isännöidessä taloa. Pihapiiri on aikaisemmin jakautunut mies- ja karjapihaan. Rakenne on muuttunut 1950-luvulla, jolloin nykyisen navetan paikalla olleet talli ja puori-liiverirakennus sekä vasikkala purettiin, samoin purettiin kylätien suuntainen 28 lehmän kivi-navetta. Nykyisen, päärakennusta vastapäätä olevan ulkorakennuksen tieltä on purettu puori-liiveri ja hevostalli.

Asuinrakennuksen huonejako, ikkunat ja tulisijat ovat säilyneet. Eteläpäädyn kellarikerrokseen on sijoitettu pesutilat. Eteläpäädyn lapekattoinen sivuosa/ulkoporstua on uusittu vuonna 1983. Se on rungoltaan entisen kokoinen. Julkisivua on aikoinaan uusittu ja se on saanut nykyisen uusklassismia edustavan ulkoasunsa 1920-luvulla. Samoja piirteitä on osassa ulkorakennuksia.

Tienuuntainen ulkorakennus on rakennettu samoihin aikoihin päärakennuksen kanssa. Talon komea neliömallinen vilja-aitta kylätien toisella puolella, Luopajarventien varressa siirtyi suvun piiristä lahjoituksena Jalasjärvi-Seuralle. Pihapiirin pohjoispuolella ollut riihi on purettu

1. PÄÄRAKENNUS
- A. TUPA
- B. KUISTI
- C. VERANTA/ LASIPORSTUA
- D. SIVUKAMARI
- E. PORSTUA
- F. KESKITUPA
- G. PERÄKAMARI
- H. PIKKUKAMARI
2. KÄMPPÄ
3. PUULATO
4. LIIVERI
5. KATOS/ALUSTA
6. NAVETTA

7. VAIKKALA/HEINÄLATO/ ELUKAT, PURETTU
8. KARJAKEITTIÖ
9. KANALA
10. VESISÄILIÖ
11. PAJA
12. PUORI
13. LIIVERI
14. KÄRRYLIIVERI
15. SIKALA
16. KARJAKEITTIÖ
17. MAITOHUONE
18. SAUNA

ANTTILA, Luopajarventie 217

Tilan on perustanut Gabriel Anttila ja se on kuulunut suvulle vuodesta 1832. Nykyinen päärakennus on vuodelta 1865, syytinkitalo on nykyisin kotimuseo ja rakennettu vuonna 1889. Jälkimmäisessä on toiminut mm. yksityinen pankki ja siinä on asuttu vuoteen 1986.

Nykyisen päärakennuksen ikkuna-aukotusta muutettiin 1970-luvulla leveiksi maisema-ikkunoiksi. Samalla talo sai vihreän värityksen ja vaakalaudoitus uusittiin. Kesällä 2021 taloon tehtiin julkisivuremontti. Ikkunat palautettiin jälleen 6-ruutuisiin, seinät saivat pystyrimaverhouksen

ja talo maalattiin vaaleaksi. Ikkunoiden päälle lisättiin uutuutena salmiakkikoristeet emännän kotiseudun Ilmajoen tyyliin. Lue Anttilan päärakennuksen remontista sivulta 201.

Syytinkitalo on kotimuseo ja säilyttänyt historiallisen asunsa. Julkisivua peittää maali, joka vaikuttaa keltamullalta. Syytinkitalon kaunis kuisti on sekin säilynyt alkuperäisasussa, sen koristeellisuus korostuu värityksen ansiosta. Kuistin alaosassa on pystyrimalaukko ja koristeellisissä puolisauva-aihe, ikkunoiden yläosassa suippokaariaihe. Myös viehättävät sisätilat ovat

säilyneet muutoksitta, sisäpinnat ja irtaimisto on tallella, samoin kiinnostavat tekstiilit.

Pihapiirissä on säilynyt vanha talousrakennus, jonka pohjoispäässä on kaksi luttia, keskellä kaksi hevostallia ja eteläpäädyssä puulato. Edellisen suuntainen, tulotien varressa seisyy aittarakennus on siirretty pihapiiristä naimakaupan yhteydessä.

Vanha navetta-sikala-talli on rakennettu palaneen tilalle 1950-luvulla. Konehallit, kivi-vaaja ja lämpökeskus ovat 2000-luvulta.

ANTTILAN SYYTINKITALO

1. TUPA/SALI
2. PERÄKAMARI
3. KAMARI
4. KÖÖKKI
5. KANTTUURI
6. PORSTUA
7. KUIISTI

RINTA-VALKAMA, Luopajarventie 53

Vuoden 1769 isojakokartassa näkyvä Walkaman uudistila kuului Ilmajoen kirkkoherran omistamaan Peuralan taloon. Paikalla oli jo 1751 Walkaman torppa. Kirkkoherra vuokrasi talon maat kolmelle rengille ja heidän jälkeläisilleen ikuisiksi ajoiksi. Torpparien jälkeen ensimmäinen isäntä Walkamassa oli lisäksi Samuelinpoika Köykkä. Lisäksi tuli ns. rikkahasta Köykästä ja on ilmeistä, että juuri hän rakensi Rinta-Valkaman komean päärakennuksen. Nykyiselle omistajasuvulle talo siirtyi vuonna 1916 Vihtori Niemi-Oppaan ostettua tilan ja otettua talon nimen sukunimekseen.

Myrskyn kerrotaan kaataneen valtavasti puita Jalasjärven Luopajarven metsissä 1800-luvun loppupuolella. Sen takia paikkakunnalla innostuttiin rakentamaan valtavia pohjalais-taloja. Yksi niistä on Rinta-Valkama, jossa on 200 neliometriä sekä ala- että yläkerrassa.

Kunnostuksen alkaessa rakennus oli ollut 44 vuotta asu-mattomana. Vanha talo ja sen lattia seisoivat lupaavasti suorina ja jykevinä. Nykyiset omistajat aloittivat remontin vuonna 2006, joka paljastui kuitenkin toivottua laajemmaksi. Lahoja löytyi seinistä ja lattian alta. Perinnerakentamiseen erikoistunut Esko Paloniemi toteutti mittavan korjaustyön, Seinäjoen ammattikorkeakoulun rakennuskonservoinnin opiskelijat korjasivat harjoitustyönä tulisijat ja laittoivat tapetit.

Rinta-Valkamassa kuistin takana on porstua ja sen takana välikamari, porstuasta vasemmalla on toinen tupa (keittiö) ja sen vieressä pieni kamari (kylmäkamari/märkätilat). Porstuan oikealla puolella on tupa ja sen takana peräkamari ja sivukamari.

Arkkitehti Arja Bieber piirsi dokumenttikuvat lapsuutensa mummulasta, samoin muutospiirustukset keittiöstä ja märkätiloista. Kylpyhuone tehtiin entisestä kylmäkamarista. Alapohjan tuuletusaukkoja laajennettiin ja kiviporari teki ilma-aukon perustuskiveen porstuvan eli eteisen alle. Näin saatiin lattian alle lisää välivirtausta, joka piti jatkossa rakenteet kuivina. Isäntä teki ikkunoiden ulkopokat tiheäsyisestä Kuusamosta hankitusta puusta, alkuperäiset lasit säilytettiin. Myös kaikki tulisijat säilytettiin, keskuslämmityspatterit asennettiin kuitenkin ikkunoiden alle. Puulämmitys vaihtui maalämpöön, iso avotakka ja pystymuuri ovat kuitenkin ahkerassa käytössä. Rinta-Valkamaan päästiin muuttamaan jouluaattona 2012.

Korjaamisen ainoa takaisku on ollut kotimaisen perinemaalien lohkeilu ikkunoista, sekä sisältä että ulkoa. Ikkunat on maalattu uudelleen ja maali jouduttu vaihtamaan.

Kuisti on rankorakenteinen, seinälaudoitus ikkunoiden alaosaan pystyrimaalautaa, vaihtuen ikkunoiden välissä vaakapontiksi. Vahva koristeloidutus korostaa räystästä. Koristelaudoitus ikkunoiden välissä lisää kuistin edustavuutta. Räystäsikkunoissa on empireristikointi.

Rinta-Valkaman taloa on kunnostettu konservoin, säilyttävän toimenpitein. Tästä työstä talo on palkittu Etelä-Pohjanmaan kotiseutu- ja museoyhdistyksen rakennusperintöpalkinnolla vuonna 2015.

Omistajan kuvakokoelma

Poikittain taloon oleva 3-osainen luttirakennus on etuosastaan umpinainen, yläkerran luttihuoneisiin on kulku vasemmasta päädystä.

Päärakennusta vastapäätä olevan maalaamattoman liiverirakennuksen osat ovat vasemmalta lukien liiveri, puori, versta ja puori. Pihapiirissä on säilynyt myös hirrestä tehty maitomökki.

HAKKOLA, HAKKOOLA, Hakkolantie 120

Hakkola on sukutalo, jonka vinkkeliin rakennettu luttirati ja talli on rakennettu 1700-luvun lopulla. Rakennukset on siirretty Nätkinmäestä n. vuonna 1810. Ne on paikalle koonnut Salomon Heikinpoika Nätkinmäki, joka muutti tilansa sukunimensä Hakkolaksi vuonna 1820. Salomon Nätkinmäki oli Jalasjärven seurakunnan kirkkoväärti ja palkittu vaimoineen Suomen Talousseuran hopeisella raivaajamitalilla.

Hakkolan edellinen päärakennus, talon nimenäkin käytetty Kirkko-Hakkoola rakennettiin vuosien 1805–1810 aikana. Säilyneessä poraskivessä on vuosiluku 1803. Kirkko-Hakkoola purettiin vuonna 1958 uuden päärakennuksen tieltä.

Tallirakennus on käännetty 90° vinkkeliin luttiradin kanssa Vapaussodan aikoihin. Ulkorakennukset ovat lähes alkuperäisessä asussa. Vain hirsinavetan ikkunoitten kokoa ja paikkaa on viimeisen siirron yhteydessä vuonna 1938 muutettu.

Museonmaällä oleva Linnusmaan tuulimylly lienee alun perin Hakkolan tuulimylly. Tuulimyllyssä on Isak Ladva-Penttinmäen nimi. Siirto Hakkolasta lienee tapahtunut vuosina 1890–1892, samoihin aikoihin Latva-Penttinmäestä tuli emäntä Hakkolaan. Tupa valmistui 1892 eli siirto lienee tehty ennen sitä.

Hakkolan mailla on merkittävää arkeologista perintöä, mm. Sikaniemi, josta lisää sivulla 40.

Hakkolan aitta kylätien vastakkaisella puolella.

Kirkko-Hakkoola, seudulla poikkeuksellinen talonpoikaistalo purettiin uuden tieltä 1950-luvulla. Omistajan kuvakokoelma.

MÄNTYLÄ, Luopajarventie

Mäntylän tupa vuodelta 1930 on harvinainen esimerkki alkuperäisenä säilyneestä pienasumuksesta Jalasjärveltä. Talon lienee rakentanut taloissa päivämiehenä elantonsa hankkinut Jaakko Mäntylä. Sijainti on keskeinen ja rakennuksella on huomattava maisemallinen merkitys Luopajarventien varressa. Mökin pääty on lähes kiinni tiessä ja ympäristön raivauksen jälkeen kulkijan tarkasteltavissa. Mökki seisoo

lohkokiviperustalla, hirsikehä on vuoraamaton, lautarakenteinen yläosa kapeaa vaakaponttia, ikkunat listoineen alkuperäiset, ns. T-karmi-ikkunat, ovena vaakapaneloitu pariovi kamanaikkunoinen.

YRITYS, Luopajarventie 34

Luopajarventien länsipäässä, aivan kylätien ääressä seisoo Yrityksen kellertävä päärakennus. Melko leveärunkoinen ja liuha pohjalaistalo on rakennettu vuonna 1895. Peruskorjaus taloon tehtiin vuonna 2000. Tuolloin entinen kuisti väistyi ja tilalle tuli suurikokoinen, syvä ja 2-kerroksinen umpikuisti, jonne on sijoitettu mm. pesutiloja. Poikittain päärakennukseen on 2-osainen luttu. Muut rakennukset ovat 1960-luvun puolivälistä ja tuotantorakennuksia.

TAIVALMAA

Taivalmaa on kylä Jalasjärven koillisosassa. Itä-länsi-suunnassa kylän halkoo Kauhajoen ja Alavuden yhdistävä Tokerotie. Kuusivaltaiset metsät peittävät suuren osan kylää, laajat suoalueet sijoittuvat kylän itäosaan. Kylän isot nevat Haukineva, Valkeaneva ja Pettuneva saivat pitkään olla luonnon-tilassa, ensimmäiset ojat rakennettiin rautatietyömaan takia 1960-luvun puolivälissä, Taivalmaan laajat suot muuttuivat vähitellen turvetuotanto-alueiksi ja turpeenosto jatkuu edelleen.

Maisemakuva on tasainen ja paikoin peltolaikkujen täplittämä. Harva asutus keskittyy Tokerotien, Ojajärventien, Pettumäentien ja Viinamäentien varsille. Taivalmaan talot, päärakennukset yhdessä säilyneiden ulkorakennusten kanssa muodostavat kylän ytimen ja arvokkaan kokonaisuuden Taivalmaanmäen molemmin puolin.

Taivalmaan kylä autioitui Isonvihan (1713–1721) aikana. Kylä asutettiin uudelleen 1790-luvulla. Kylään ei ollut kuin talvitie. Ennen itä-länsisuuntaista Tokerotien valmistumista, talvitie kulki Taivalmaasta Yrjänään, Latvalaan, Rantalaan, Nyrhiseen ja Pentinmäkeen. Tätä kulkureittiä käytettiin myös kesällä. Pentinmäestä alkaen oli jo jonkinlainen tie käytössä ja sitä pitkin saatiin mm. terva Kristiinaan. Tokerotie valmistui vuonna 1867. Taivalmaan kevari perustettiin vuonna 1870 ja matkustajien oli helpompaa päästä Kurikkaan, Kauhajoelle ja Kristiinaan. Taivalmaan kevarista oli kyyditsemisvelvollisuus Jalasjärven kirkolle Aittomäkeen ja myöhemmin Lamille, Ponsimaahan, Kurikan Käkelään ja Peräseinäjoen Kärjelle.

TAIVALMAA, Tokerotie 1227

Taivalmaan pihapiiri Tokerotien varrella on säilyttänyt alkuperäiset piirteensä. Talo lienee 1800-luvun loppupuolelta ja rakennettu paikalleen. Talon vanhinta osaa on idänpuoleinen pääty, johon on myöhemmin lisätty ns. "uusi puoli" eli tupa ja kamarit. Pihapiirin ulkorakennukset ovat monilukuisia ja pystytetty päärakennuksen rakentuessa.

Ryhdykäs ja vuoraamaton päärakennus seisoo lohkokivillä, pintaa peittää haalistunut punamultaus. Entiset 6-ruutuiset ikkunat ovat väistyneet uusien 2-osaisten tieltä, ikkunoita kehystävät vuorilaudat on kuitenkin säilytetty, haukkaikkunat ovat 2-osaisten. Ulko-ovi on sisään aukeava vaakapaneloitu pariovi, porstuaan valoa antaa oven yläpuolella 4-osaisten kamaikkuna, ovea kehystävä koristeellinen listoitusta on sekin säilynyt. Huonejako on säilytetty, hirsipintoja on eristetty ja niitä peittävät levyt ja pinkopahvi, vanhat muurit ja tuvan takka ovat väistyneet uusien tieltä.

Pihapiirin rakennukset ovat pääosin hirsirunkoisia, vuoraamattomia ja maalaamattomia. Rehevää pihapiiriä rajaa kiviaita. Taivalmaan pariovi kuvassa viereisellä sivulla.

Kylässä on ollut kolme tuulimyllyä. Ne ovat olleet Linnusmaassa, Jaakko Taivalmaassa ja Yrjö Taivalmaassa. Linnusmaan mylly siirrettiin museoalueelle vuonna 1970. Jaakko Taivalmaan myllystä on jäljellä jalusta, Yrjö Taivalmaan mylly on aikojen saatossa hävinnyt.

Valkeajärvi ja Ojajärvi ovat yhteisiä vesistöjä naapurikunnan Seinäjoen kanssa. 1800-luvulla Ojajärvestä kaavailtiin vesivarastoa Seinäjoelle. Kartanonherra Wasastjärna Seinäjoelta vuokrasi alueen, yritys kuitenkin epäonnistui. Ensimmäisen kaupan kylälle perusti Sameli Tantarimäki 1910-luvun puolivälissä. Useiden omistajavaihdosten jälkeen Jalasjärven Osuuskauppa osti rakennukset ja kauppa toimi Osuuskaupan sivumyymälänä. Kauppapito Taivalmaassa päättyi 1960-luvun lopussa ja kaupparakennus hävisi keskeiseltä paikalta Tokerotien ja Viinamäentien risteyksestä 2010-luvun lopulla.

Kylän yhteishenki on vahvaa, osoituksena siitä Taivalmaan nuorisoseura osti kunnalta Taivalmaan vuonna 1915 rakennetun koulun, jossa opetus oli päätynyt vuonna 1994. Taivaltuvaksi nimetty kylätalo on kylän tärkeä kokoontumispaikka.

Tokerotien muistomerkin ovat suurten nälkävuosien aikana 1860-luvulla kivistä hakanneet Tokerotien tekijät. Taivalmaanmäen korkeimmalla kohdalla seisovan muistomerkin vieressä on laatta ja teksti "Tokerotien tekijät tekstin tuohon tehneet suurina nälkävuosina. Kyläläiset kiven jalustalle kohottaneet 1967 jälkipolvien säilyttäväksi."

KEVARI-TAIVALMAA, MYLLYMÄKI, Tokerotie 1238

Kevari-Taivalmaan päärakennus eli Vanha Tupa on vuodelta 1851. Tilan osti pakkohuutokaupasta nykyisen omistajasuvun esi-isä, peräseinäjokinen Matti Yrjönpoika Vuollet vuonna 1841. Tokerotien valmistumisella vuonna 1867 oli suuri merkitys Taivalmaan kehitykselle. Tienrakentajasta Taivalmaan isännäksi siirtynyt Jaakko Samuelinpoika sai talolleen kestikievarioikeudet vuonna 1870. Ne säilyivät talolla yhtämittaisesti aina vuoteen 1930, jolloin kievaritoiminta muiden kulku- ja majoitusmahdollisuuksien parantuttua lopetettiin.

Ryhdikäs, vuoraamaton päärakennus seisoo lohkokivillä, pintaa peittää haalistunut punamultaus. Ulko-ovi on sisään aukeava, vaakapaloitu ja pors-tuaan antaa valoa oven yläpuolella oleva 1-osainen ikkuna, jonka edeltäjä lienee ollut naapurin tapaan moniruutuinen kama-naikkuna. Ovea kehys-tävä koristeltu listoitus on säilynyt hyvin. Tupa on keskellä, pihan puolelta vasemmalla porstua ja sen takana kevarihuone, tuvan takana vielä kaksi kamaria. Päärakennukseen ei ole tehty muutoksia ja talo on nykyään tyhjil-lään. Vanhasta tuvasta on siirrytty vieressä seisovaan uuteen päärakennuk-seen vuonna 1975.

Luttirakennus on vuodelta 1798–1799. Sen luttiosa on 2-osainen ja siihen liittyy talliosa oikealla sivulla. Aitta on Viinamäen jakokunnan kirkko-talli vuodelta 1854. Sen oviaukkoa on muokattu.

Taivalmaassa oli mummu jäänyt yksin kotimieheksi, kun muu väki lähti pellolle. Yhtäkkiä oli vieras mies yrittänyt tunkeutua ikkunasta sisälle, mutta mummu ei jäänyt neuvottomaksi. Hän sieppasi kirveen ovipielestä ja iski kohti miehen ikkunasta tunkevaa päätä. Mies veti päänsä pois ja kirves jysähti ikkunakarmiin. Siitä jäi jälki, jota usein tarkastellaan. Kulkumies ei jäänyt odottelemaan, vaan jatkoi matkaansa vaarattomammille maille.

Vasemmalla Kevari-Taivalmaan ulko-ovi, oikealla naapuritalo Taivalmaan pariovi.

TAIVALMAA, KOIVURINNE, Vainiontie 13

Talon on rakentanut Jaakko Taivalmaa 1900-luvun alkuvuosina ja se siirtyi rakentajasuvun ulkopuolelle ja vapaa-ajanrakennukseksi vuonna 1995.

Päärakennus seisoo lohkokivillä. Ikkunat on uusittu vanhanmallisiksi ja julkisivua lämpöeristetty, jolloin ikkunat ovat jääneet hiukan syvälle. Vuoraus on uusittu lomalaudoitukseksi. Porstuakamariin on tehty sauna ja pesuhuone vuonna 1982, uusi kuisti valmistui vuonna 2002.

Tuulimyllyn alaosa on 8-kulmainen ja jossain vaiheessa siirretty ulkorakennusten viereen ja varastokäyttöön. Sen alkuperäinen paikka ei ole tiedossa.

Taivalmaan ulkorakennukset ovat monilukuisia ja hyvin säilyneitä hirsirakennuksia. Pihapiiristä hävinneitä rakennuksia ovat navetta, heinälato, saha, mylly ja paja.

YLINEN, Ojajärventie 432

Omistajan esi-isä aloitti maiden viljelyn vuonna 1757 ja tilan ensimmäinen asuinrakennus seisoi alarinteessä Yliseen noustessa. Nykyinen, mäen päällä seisova päärakennus on vuodelta 1924–1925 ja seisoo lohkokivillä. Seiniä peittää pysty rimavuoraus, ikkunat ovat vanhanmalliset 2-osaiset ja 3-ruutuiset. Päädyssä 3-osaiset ikkunat. Viirissä talon katolla on vuosiluku 1790. Kaksi matalaa, satulakattoista ja umpimallista kuistia johdattaa sisätiloihin. Pannuhuone ja huoltotiloja on sijoitettu myöhemmin rakennettuun lisäsiipeen.

LINNUSMAA, Järvirannantie 357

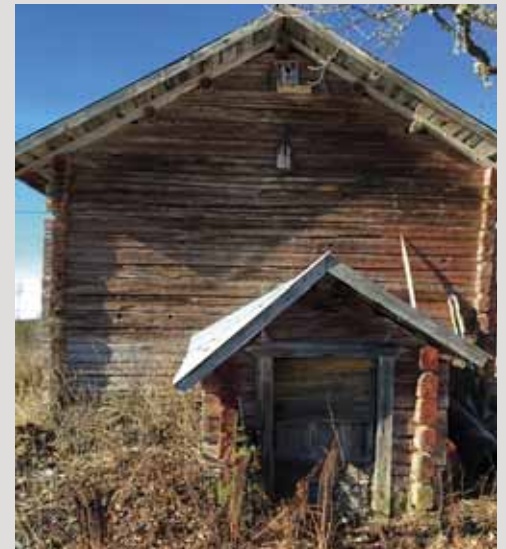
Tila on erotettu Tukevan talosta vuonna 1893, jolloin sen ostivat luopajärviset Sameli ja Amanda Frifård, jotka samalla ottivat talon nimen omakseen. Sameli Linnusmaa täydensi mahdollisesti 1800-luvun alussa rakennettua taloa ja lisäsi pihapiiriin ulkorakennuksia vuonna 1893.

Päärakennus on malliltaan liuha ja seisoo lohkokivillä, Ikkunat ja kehyslaudat ovat alkuperäisiä ja alakerrassa ulkopuolisen eristyksen vuoksi hiukan syvällä julkisivussa, vuorauksena kapea lomalaudoitus. Kuisti on uudehko, osin valokatteinen. Peruskorjaus tehtiin 1980-luvulla.

Kaksiosainen luttirakennus päärakennusta vastapäätä seisoo nurkkakivillä. Pitkänurkkai-

nen hirsirakennus on punamullattu ja sen kyljessä on rankorakenteinen talli. Aitta päärakennukseen poikittain on rinteessä ja sen päädystä on käynti ilmeisesti kellarina käytettyyn tilaan.

Linnusmaan alun perin Luopajärveltä paikalle siirretty tuulimylly on siirretty museomäelle vuonna 1970.

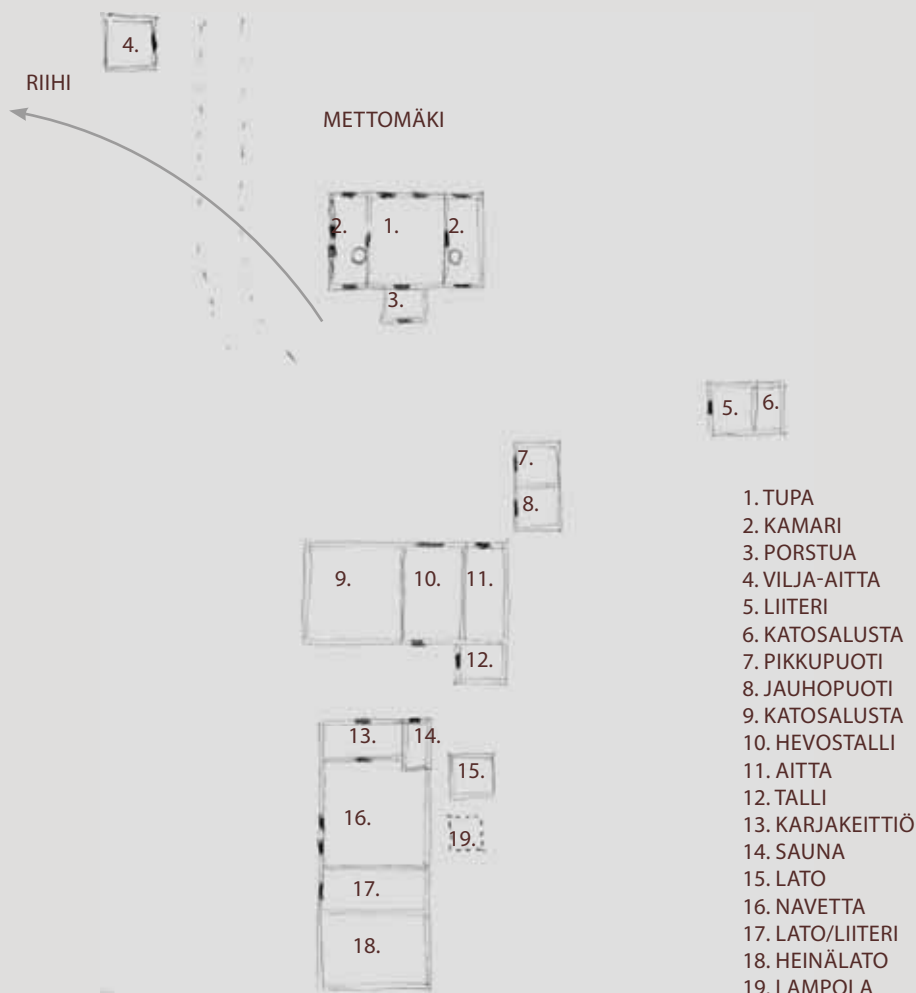
METTOMÄKI, UUSI-PAAVOLA, Tokerotie 1132

Mettomäki on lohkottu talon tyttärelle Paavolan talosta. Päärakennuksen hirsikehän siirsi Viljo Mettomäki Sikakylän Nyrhisestä vuonna 1924. Viehättävässä, puuston ympäröimässä pihapiirissä, Taivalmaan koulun länsipuolella rakennukset ovat löytäneet luontevat, maastoa myötäilevät paikkansa. Taloa lähestyessä, tien vasemmalla puolella on talon riihi ja kalus-

tosuoja, lisäksi nykyisin pienviljelijäyhdistyksen konesuoja. Pihapiiriä lähestyessä oikealla on talon vilja-aitta.

Päärakennukseen kulku on ollut rakennuksen oikeasta reunasta. Ns. kylmä eteinen on vuonna 1945 muutettu kamariksi ja sisääntulo siirretty rakennuksen keskelle. Päärakennusta on remontoitu vuonna 2007, jolloin mm. tuvan tulisija

uusittiin. Ulkorakennuksia on kohonnut Mettomäen pihapiiriin asuinrakennuksen rakentamisen aikoihin lähes vuosittain. Saunarakennus ja lampola on purettu, jäljellä on kuitenkin monilukuinen ja hyvin hoidettu ulkorakennusten kokonaisuus, jota vaalitaan huolella.

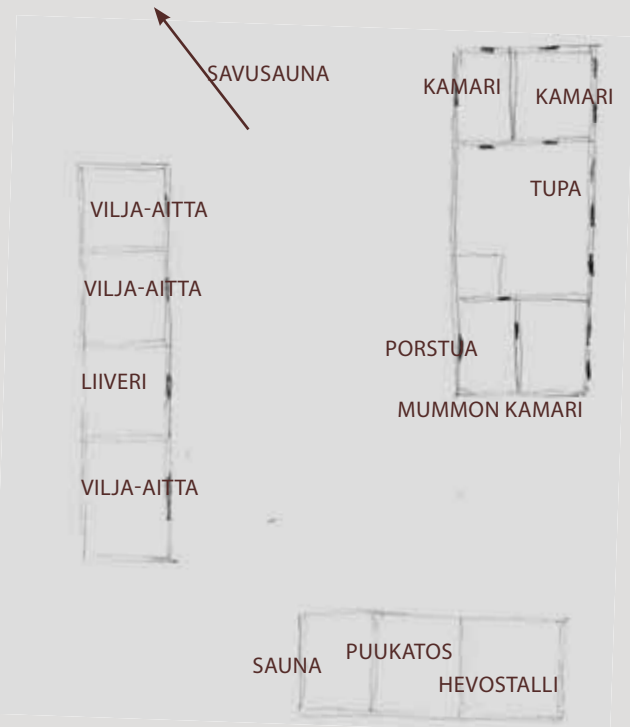

TAIVALMAAN KOULU, Tokerotie 1144

Uusi koulurakennus valmistui ruotsalaisin tyyppiirustuksin rauhalliselle, puuston ympäröimällä saarekkeelle, kylätien varteen vuonna 1915. Vuonna 1931 koulurakennusta laajennettiin ja saatiin tilat alakoululle, koulukeittola sai tilat vuonna 1946. Opetus koulussa päättyi vuonna 1994. Taivalmaan entinen koulu tunnetaan nykyään nimellä Taivaltupa, jota vuokraa Taivalmaan nuorisoseura ry. Nuorisoseura on kunnostanut päärakennuksen ja ulkorakennukset nykyiseen käyttöön sopiviksi ja koulun tilat ovat kyläläisten ahkerassa käytössä.

SYRJÄLÄ, Pettumäentie 380

Lohkokivillä seisova päärakennus on maalaamaton ja pitkänurkkainen, hienosti piirteensä säilyttänyt hirsirakennus. Sisään käydään kauniin 2-osaisen, sisään aukeavan peilioven kautta, kehyslistat ovat paikkakunnalle tyypilliset. Ikkunat kamareihin on uusittu, kuitenkin vanhamallisiin. Ikkunat ovat 6-ruutuiset, päädyssä 9-ruutuinen ikkuna. Sisäänkäynti on pihapiiristä katsoen oikealla, porstuan takana on mummon kamari ja tuvan takana 2 kamaria. Pönttömuurit ovat jäljellä, tuvan takka on muokattu nykyasuun 1950-luvulla.

Ulkorakennukset ovat hirsirunkoisia, nekin maalaamattomia. Päärakennusta vastapäätä olevassa ulkorakennuskonaisuudessa on vasemmalta katsoen vilja-aitta, liiveri ja kaksi vilja-aittaa. Poikittain päärakennukseen olevassa ulkorakennuksessa on hevostalli, puukatos ja sauna.

Syrjälä on alkuaan Ollilan torppa. Lisäksi ja Linnea Syrjälän vuonna 1911 rakentama talo on edelleen suvun omistuksessa ja osin vapaa-ajan käytössä. Uudehko asuinrakennus vanhan tuvan vieressä on omistajan vapaa-ajan koti.

KIVELÄ, Ojajärventie 311

Kivelän talo Ojajärventien varressa on sukutalo ja rakennettu vuonna 1847. Ojajärventie meni aikoinaan pihan poikki ja oikaistiin Kivelän kohdalla etäämmäs talosta 1960-luvulla.

Huonejako on tyypillinen, porstua vasemalla sivulla ja sen takana porstuakamari, tupa keskellä ja kaksi kamaria tuvan takana. Vuonna 1968 talossa tehtiin täysremontti "hirrelle" ja talo sai alakertaan leveät tuuletusluukulliset ikkunat. Yläkerran päädyssä on säilynyt harvinainen 12-ruutuinen uraikkuna.

Ulkorakennuksista jäljellä on poikittain asuinrakennukseen 3-osainen matala puori, jonka osat ovat vilja-aitta-liiveri-vilja-aitta. Riihi sijoituu etäämmäs talosta, nykyisen liittymän kohdalla ollut kivenavetta on purettu. Tieoikaisun yhteydessä Kivelästä hävisi myös tiensuuntainen puorirakennus.

ALAVALLI

Alavalli (Ala-Valli, Vallinkylä) on kylä Jalasjärven itäosassa. Pohjois- ja länsisiosissa kylä rajautuu Hirvikylään, etelässä rajanaapurina on Yli-Valli, kylän itäosa on kuntarajaa ja rajan toisella puolella on Seinäjoen Peräseinäjoki. Hirvijoki virtaa mutkitellen halki kylän ja rautatie lävistää sen. Alavalli on asukasluvultaan entisen Jalasjärven pienimpiä kyliä. Kylän keskus on risteyskohta, josta suunnataan joko Ratikylään, Yli-Valliin tai länteen Peräseinäjoen Kalakoskelle. Kyläkeskuksessa ovat sijainneet nyt jo hävinneet kyläkaupat, pankki ja posti. Viimeisenä ovensa sulki Mäkysen kyläkauppa vuonna 2007. Asutus on keskittynyt kyläkeskuksen ympärille harventuen Ala-Vallintien varrelle ja Yli-Vallintien alkupäähän sekä niiltä poikkeaville teille ja Harjunpään- ja Ratikylänteille. Vanhin asutus on selvästi ympäristöään korkeammalla, esimerkiksi Vallinmäki ja Kokonmäki. Laajimmat peltoalueet keskittyvät Ala-Vallintien varrelle ja Yli-Vallintien alkupäähän sekä Vallinmäen ympärille.

Ensimmäinen tunnettu Alavallin asukas oli vuonna 1670 Matti Matinpoika, joka oli tullut Ilmajoelta. Hän rakensi talon Hirviöjen rannalle, paikkaan, joka tunnettiin Wallina (Valli). Toinen tunnettu asukas, Jalasjärven ensimmäinen lukkari Juho Erkinpoika saapui Valliin vuonna 1751. Hänellä lie-nee ollut erimielisyyksiä Jalasjärven kappeliseurakunnan kappalaisen Gabriel Laguksen kanssa. Etäällä kirkonkylästä asunut lukkari ratsasti mustalla

orilla töihin korpimetsien läpi, reitti tuli tunnetuksi Lukkarinpolkuna, Kirkkopolkuna tai Kirkkotienä.

1700–1800-luvun vaihteessa Alavallissa oli jo 12 taloa. Vanhimmat talot olivat Walli, Pakka, Salo, Kiviniemi, Kokko, Seppi, Vallinmaa ja Harjunmaa. Näillä itsenäisillä maatiloilla oli lisäksi omia torppia. Vanhoista taloista peräisin olevia paikannimiä ovat mm. Pakkaperä, Salonmäki, Sepinmäki ja Harjunpäänperä.

Alavallin elinkeinot liittyvät perustuotantoon. Alueella harjoitetaan laajaa maanviljelyä sekä turvetuotantoa ja sikojen, broilereiden ja lypsylehmien kasvatusta. Haukineva on merkittävä turvetuotantoalue, jolta Vapo on nostanut turvetta vuodesta 1975. Haukineva sijoittuu osin Jalasjärven ja nykyisen Seinäjoen puolelle. Salon saha kylän keskustassa tuhoutui tulipalossa vuonna 1986. Kylän myllyistä jäljellä on Vallinkosken sahamylly ja heikkokuntoisena kylän yhteinen Jupakkakosken mylly, Jupakkamylly. Tuulimyllyistä jäljellä on Kiviniemen vuonna 2014 kunnostettu tuulimylly. Alavallin ja Jalasjärven kirkonkylän välinen tie sai kestopäällysteen 1960- ja 1970-lukujen taitteessa.

ALASALO, ent. MÄKYSEN, Alavallintie 1262

Entinen Mäkysen liike- ja asuinrakennus, Mäkysen kyläkauppa on rakennettu vuonna 1952. Se on rakentamisajalleen tyypillinen ja hyvin piirteensä säilyttänyt kaupparakennus, joka seisoo betoniperustalla ja satulakattoa kattaa saumapelti. Talon julkisivu on rapattu, sisäänkäynti näyteikkunoihin on tallella, ikkunat ovat rakennusajalle tyypilliset, tuuletusluukulliset.

Kyläkauppaan kuuluu kaksi varastorakennusta. Toinen niistä on vuodelta 1952 ja rakennettu kiinni kyläkauppaan. Iso varastorakennus on vuodelta 1954. Mäkysen kyläkaupan yhteydessä oli myös asiamiesposti. Kyläkauppa sulki ovensa vuonna 2007 ja entinen kyläkauppa on nykyään asuinkäytössä.

PAKKALA, Pakantie 46

Vanha kaksiosainen luttiaitta Pakkalan pihapiirissä on vuodelta 1888. Siihen on välikön kautta yhteydessä luonnonkivestä tehty talli vuodelta 1906. Tallin yläosana on pitkänurkkainen hirsikehä. Muut vanhat ulkorakennukset ovat väistyneet uuden tieltä. Puutarha on ollut aikoinaan osin aidattu.

Nykyinen asuinrakennus on 1990-luvun lopulta, edellinen 1911–1912 ja sitä edeltävä n. 1790–1800 on molemmat purettu uusien tieltä.

HAAPALA-VALLI, MÄNTYKOSKI, Ylivallintie 1653

Haapala on sukutila ja lohkottu Vallista talon tyttärelle Annikki Susannalle n. vuonna 1933. Talo on ollut vuodesta 1751 nykyisen omistajasuvun hallussa.

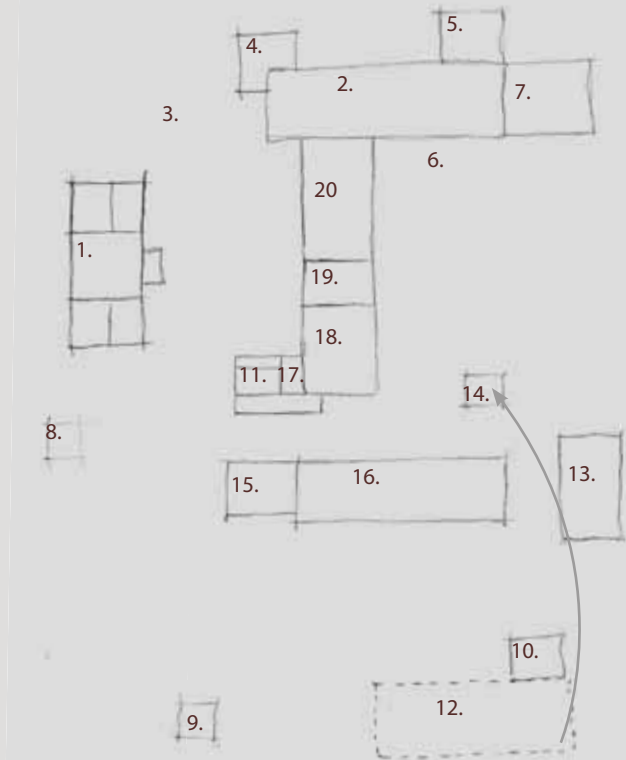
Päärakennus lienee 1870-luvulta. Se on 1 ½ kerroksinen pohjalaistalo, hiukan liuha, lohkokiville koottu ja pitkänurkkainen hirsirakennus. Katteena on saumapelti, vellikello katolla. Ikkunat ovat entisen kaltaiset, 6-ruutuiset ja vaihdettu 1990-luvun puolivälissä. Edellisen kerran ikkunat uusittiin vastaavasti 1950-luvun puolessa välissä. Talo on vuorattu kapealla pystypontilla vasta 1980-luvulla, sitä ennen talo oli vuoraamaton. Talossa on ollut korkea satulakattoinen umpikuisti, jonka nykyisen omistaja korvasi nykyisellä 1990-luvulla.

Navetan kivijalassa on vuosiluku 1878, samoin aitan laarissa. Ulkorakennukset on perustettu lohkokiville, 2-osainen liiveriaitta ja 3-osainen luttiaitta ovat tyylillisesti samanlaisia. Molempien edessä on pylväiden kannattelema katos. Osa ulkorakennuksista on siirretty Vallista vuonna 1914 ja niiden ulkoasua on tuolloin muokattu ja yhtenäistetty ajan henkeen.

Talossa on ollut kaksi riihtä, joista toinen on purettu ja toisesta osa siirretty toisaalle pihapiirissä. Säleaita kehystää edelleen Haapalan länsisivulla olevaa puistomaista puutarhaa. Haapalan yhtenäinen, poikkeuksellisen komea pihapiiri on tulos eri aikoina tehdyistä luontevista muutoksista ja laajennuksista sekä kiinteistön jatkuvasta ylläpidosta.

1. ASUINRAKENNUS
2. NAVETTA
3. KELLARI
4. LYPSEASEMA
5. MULLINAVETTA
6. LIETESÄILIÖT
7. REHUSIILOT
8. AUTOTALLI/LÄMPÖKESKUS
9. KUIVAAJA
10. LATO
11. 3-OSAINEN LUTTIAITTA
12. RIIHI, PURETTU
13. REHUSIILOT
14. VANHA PAJA, OSA PURETUSTA RIIHESTÄ
15. 2-OSAINEN LIIVERIAITTA
16. KONEHALLI
17. SOUKKA AITTA
18. ISOO LIIVERI
19. ALUSTA
20. TALLI

JUHO KIVINIEMI, KIVINIEMI, Ijäksentie 7

Kiviniemi Alavallintien varressa erottuu jo kaukaa. Viljelysten laidalla, peltoaukealla seisoo tuulimylly (lue lisää s. 81) ja sen vieressä kookas 2-fooininkinen. Pohjalaistalo vuodelta 1860 on liuha eli ulospäin levenevä ja seisoo tukevasti lohkokivillä.

Kiviniemessä on ajan tavan mukaan sukunimi vaihtunut talon mukaan. Juho Jaakonpoika Kiviniemen (1843–1886) vanhemmat olivat Jaakko Hermanninpoika Yli-Krekola ja äitinsä Sanna Juhontytär Rinta-Kakkuri. Päärakennus vuodelta 1860 jäi tyhjilleen talossa viimeksi asuneen Mauno Kiviniemen jälkeen vuonna 2010. Taloa on kutsuttu hänen mukaansa myös Manunmäeksi. Talossa asui syyntinkiläisenä myös talon edellinen isäntä. Kiviniemen nykyinen päärakennus rakennettiin lähistölle 1950-luvun puolivälissä ja sai nimekseen Yli-Kiviniemi.

Talossa alkoi vuonna 2014 laaja kunnostus, talon vanhalle emännälle on rakentumassa syyntinkitupa. Entinen sementtitiilikatto vaihtui saumapeltiin vuonna 2019. Kiviniemen komeat, ilmeisen alkuperäiset ja hyvin leveät vuorilaudat olivat eteläseinältä ja erityisesti helmasta kuluneita. Omistaja päätyi uusimaan koko vuorilaudoituksen. Seiniin teetettiin kuitenkin mahdollisimman leveitä lankkuja ja pystyrimoja. Alkuperäiset ikkunat ovat olleet vuonna 2020 teetettyjen kaltaisia 6-ruutuisia, kuitenkin uusittuja matalampia. Uusia ikkuna-aukkoja on avattu rakennuksen länsipäätyyn ja vanhat ikkunat on käytetty uuden kuistin ikkunoina. Valenurkat on koteloitu, sillä entinen pitkänurkka jäi eristeitä ulkoseinään lisätessä vuorauksen sisään, samalla ikkunat jäivät hiukan syvälle julkisivuun. Kuisti on entisen kaltainen, lapekattoinen mutta entistä huomattavasti syvämpi. Tuvan takka oli purettu ja nykyinen on teetetty vanhan, talosta löytyneen maalausten mukaisesti. Kunnostuksessa on pyritty säilyttämään mahdollisimman paljon vanhaa rakennusmateriaalia. Päärakennuksen laaja kunnostus, josta lisää sivulla 200, on alakerran osalta valmistumassa vuonna 2022.

Iso 30 lehmän kiviavetta vuodelta 1876 on jäljellä ja korotettu ilmeisesti vasta 1950-luvulla, sen viimeisimmässä sementtitiilikatossa erottuu vuosiluku 1958. Kahdeksan hevosen talli vuodelta 1916 on purettu, samoin sikala ja kanala vuodelta 1912, väentupa purettiin 1950-luvulla. Kiviniemen tuulimylly on vuonna 2014 kokonaan kunnostettu kymmensiipinen jauhomylly, jossa kivet pyörivät ja jossa voisi tarvittaessa jauhaa jauhoja vanhaan tapaan. Harakkamylyssä on paikkakunnan tapaan myöhemmin valkoisiksi maalatut siivet. Mylly pyöri viimeksi 1950-luvulla. Myllyn kivet on perimätiedon

1. KIVINAVETTA
2. AITTA
3. HEVOSTALLI, PURETTU
4. VÄENTALO, PURETTU 50-L
5. PAJA, PURETTU 2013
6. KAIVO
7. LEIKKIMÖKKI
8. TUULIMYLLY
9. AITTA-RIIHI-KUIVURI
10. KELLARI
11. PÄÄRAKENNUS
12. AITTA, PURETTU

mukaan tuotu Lauhavuoresta. Myllyn siivet tuhosi viimeksi kesän 2021 myrsky ja siipien korjauks on suunnitteilla.

Leikkimökki lienee vuosisadan alusta ja odottaa kunnostusta, lue lisää s. 67.

Etelä-Pohjanmaan kotiseutu- ja museoyhdistys on palkinnut Kiviniemen tuulimyllyn kunnostuksen rakennusperintöpalkinnolla vuonna 2015.

Omistajan kuvakokoelma

Kiviavetan oven yläpuolella olevaan kivipaateen on hakattu teksti RAK HH GAP ja HED 1898.

ALA-KOKKO, Kokontie 28

Ala-Kokko on yksi Kokonmäen kolmesta talosta ja asettuu näiden pohjoispuolelle. Talon ensimmäinen isäntä oli Hirvikylästä tullut Heikki Eli-aanpoika Kokko s. 1789 (ent. Haapamäki).

Talon nykyinen päärakennus lienee 1700–1800-lukujen vaihteesta ja korotettu 6 hirsikertaa vuonna 1845, jolloin talosta tehtiin 2-fooininkinen. Tuolloin silloiset alakerran 6-ruutuiset ikkunat siirrettiin yläkertaan ja alakertaan tehtiin uudet. Ikkunat uusittiin jälleen 1920-luvulla, sisäremontti tehtiin 1953 ja viimeinen peruskorjaus ja laajennus vuonna 1987. Tuolloin uusittiin ikkunat vanhaa ruutujakoa noudattaen ja rakennettiin korkea, lähes harjan korkuinen kuisti aikaisemmin kuistittoman sisääntulon eteen. Ylä-

kerran ns. kylmä tila remontoitiin asuinkäyttöön vuonna 1997 ja näin saatiin kaksi asuinhuonetta.

Huonejako on säilynyt peruskorjauksessa entisellään, vuoraus on uusittu ja muodostaa vaaka- ja pystypaneelikenttiä. Pihapiirin aitta on 1800-luvulta ja ilmeisesti taloon aina kuulunut. Ulkorakennukset ovat osin palaneet vuonna 1941 ja rakennettu uudelleen. Vanha hirsirunkoinen navetta purettiin, kun tiilestä tehty valmistui vuonna 1954. Se peruskorjattiin vuonna 1978. Vanha lauta/hirsirunkoinen paja on myös purettu. Mäkipellosta nousee edelleen isoja kiviä, pellonreunasta metsään ollut kiviaita on purettu ja kivet siirretty naapuriin, Keski-Kokon navetan perustukseksi.

KESKI-KOKKO, Kokontie 23

Vanha Keski-Kokon päärakennus purettiin ja talo jaettiin veljesten kesken ja uudesta päärakennuksesta tehtiin sotien jälkeen edellistä pienempi. Edellinen päärakennus on ollut lähempänä etelässä olevaa naapuria, Kokon taloa. Myös vanhan Keski-Kokon vieressä ollut ns. pikkutupa on purettu ja siirretty toisaalle.

Keski-Kokon taloon kuulunut komea lohkokivinen navetta seisoo pääty kylätielle, kivet siihen on tuotu Hiironkalliolta ja Kihniänkylästä. Kivinavetan päässä on iso heinälato ja siihen liittyy tiensuuntainen 4-osainen vanha hirsirunkoinen ulkorakennus. Rakennus on tienpinnan noustessa jäänyt ”syväälle” ja hirsikehän nosto nurkkakiville olisi rakennuksen säilymisen kannalta tärkeää.

Keski-Kokossa on ollut kuorima-asema, josta kermat on kuljetettu Hirvijärven meijeriin. Keski-Kokkoon on myöskin asutettu siirtolaisperheitä.

Tila on toiminut kestiekievarina 1800-luvun puolivälissä. Perimätiedon mukaan yläkerran pikkukamarissa on 1800-luvulla tehty väärää rahaa.

KOKKO, KANTA-KOKKO, Kokontie

Perinteinen pohjalaistalo on rakennettu vuonna 1789 ja saanut lisäsiiven vuonna 1970. Julkisivu on kokenut muutoksia myös ikkuna-aukotuksissa. Seuraavissa korjauksissa perinteinen ulkoasu on kuitenkin palautettavissa.

METSÄ-KOKKO, OJA-KOKKO, Oja-Kokontie 72

Oja-Kokon ovat rakentaneet Amerikasta tultua Samuel ja Sanna Oja-Kokko. Tila on erotettu Samuelin kotitilan Kokon talon maista ja talon vanhin osa saattaa olla jopa 1800-luvun alusta. Sitä on jatkettu 1900-luvun alussa, peruskorjaus on tehty vuonna 1975.

Sisään käydään talon keskeltä, oikealla on vanha tupa, jossa on säilynyt tuvan vanha avotakka. Tuvasta on käynti kamarin kautta toisen päädyn levyiseen kamariin. Siellä on säilynyt mm. vanha seinänvieruspenkki. Talossa on multipenkki ja tuvan alla kellari. Ylhäällä on vinttihuone, jota lämmittää pönttömuuri.

Talossa on ollut kaksi navettarakennusta, jotka on purettu. Aittarakennuksessa on nykyään sauna ja traktoritalli, halkoliiterissa oli aikoinaan lehmiä ja kanoja, riihi on purettu. Metsä-Kokko on nykyisin vapaa-ajan paikka, talvisin kylmillään.

MÄKI-KOKKO, TAIVALMÄKI, Alavallintie 1559

Kokon talon tyttären Anna-Maijan avioituessa kurikkalaisen Juho Anttilan kanssa, Kokon tila puolitettiin ja Juhon ja Anna-Maijan saamalla tilalle tuli nimeksi Mäki-Kokko. Samalla Juho ja Anna-Maija ottivat tilan nimen sukunimekseen.

Mäki-Kokon pihapiiri on rakentunut vaiheittain. Nykyinen asuinrakennus on vuodelta 1988, vanhemmat asuinrakennukset ovat vuosilta 1940 ja 1899. Taivalmäellä on ollut runsaasti ulkorakennuksia, joista muutama on säilynyt.

Vanhimman asuinrakennuksen on tehnyt Juho Mäki-Kokko vuonna 1899. Rakennus seisoo lohkokivillä ja satulakattoa peittää profiilipelti. Vuodelta 1994 olevaa julkisivun lomalaudoitusta lienee edeltänyt ponttilauta, päätykolmioissa on vaakaponttia vielä jäljellä. Eristeet on asennettu ulkopuolelle ja ikkunat ovat hiukan syvällä julkisivussa, ne on uusittu vanhanmallisin ikkunoin.

Helvi ja Olavi Taivalmäki rakensivat Mäki-Kokon toisen asuinrakennuksen vuonna 1940. Pitkänurkkainen hirsikehä on laskettu lohkokiville. Kattoon on asennettu profiilipelti ja ulkoverhous uusittu. Julkisivua peittää kapea pystyrimavuori, ikkunat ovat alkuperäiset ja kunnostetut 6-ruutuiset, ikkunan ylälistassa piste-viiva-piste -koristeaihe, ulko-ovena 2-osainen peiliövi.

Ulkorakennukset ja 1940 rakennettu tupa ovat pihapiirin parhaimmin piirteensä säilyttäneitä rakennuksia.

RINTALA, Valkama, Alavallintie 1260

Entinen Rintalan kaupparakennus on keskeinen Alavallin rakennus aivan kyläteiden risteyksessä. Tienpinnan noustessa kiilakivistä tehty perustus on jäänyt matalaksi ja perustusta on vahvistettu betonilla. L-mallisen rakennuksen satulakatto on katettu profiilipellillä, ikkunat ovat T-malliset ja osassa niistä muutoksia. Pihan puolella on laajennusosa, johon mahdollisesti sijoittuvat

kosteat tilat. Ulkorakennuksista toinen on vanhempi hirsirunkoinen ja sen edessä umpinainen vino katososa, toinen ulkorakennus uudempi.

Samppa Kalliomäki aloitti kaupanteon rakennuksessa vuonna 1898, Ernest ja August Rintala olivat seuraavat kauppiaat ja aloittivat kaupanteon n. 1917–1920. August Rintala toimi kauppiana pitkään, samoin Elina Valkama, joka jat-

koi liikkeenpitoa vuoteen 1973, minkä jälkeen rakennus siirtyi asuinkäyttöön. Vuosien mittaan talossa on pidetty myös kahvilaa ja postia.

Tienpinta on talon tienpuolisilla sivuilla nousut ja lohkokivestä tehty kivijalka erottuu paikoin vain vähän. Pintamaata ja kasvillisuutta kivijalan ympäriltä poistamalla ja kaatoja muotoilemalla pintavesi ohjautuisi perustuksista pois päin.

SAARINEN, Ylivallintie 1689

Talo on Hirvijärven Ventelän talon tyttären perintöosuus. Asuinrakennuksen tarkkaa rakennusaikaa ei tiedetä, se lienee 1800-luvun loppupuolelta ja jatkettu vuonna 1929. Kuistiporstua lisättiin vuonna 1952 ja talo vuorattiin vuonna 1963. Ikkunat ovat alkujaan olleet 3-osaiset ns. T-ikkunat ja muutettu 1990-luvun alussa 6-ruutuisiksi. Sisäosat ovat säilyneet hyvin.

Nykyinen talli- ja liiverirakennus on rakennettu vuonna 1954, navetta vuonna 1930 ja ladot 1970-luvulta. Pihapiiristä on purettu puori, liiverirakennus, hirsinen lato, vanha navetta ja tallirakennus. Maantien puoli on ollut aidattu vielä sotien jälkeen.

Omistajan kuva-arkisto

VALLINMAA, Ylivallintie 1518

Vallinmaan kaksikerroksinen talo Ylivallintien varressa on kylän vanhimpia, rakennettu vuonna 1860. Vuosina 1811–1844 taloa isännöi Vallin talon poika Juho lisäkinpoika ja vuonna 1844 talo siirtyi hänen pojalleen Mauno Juhonpojalle. Vallinmaa on ollut kruunun torppa, jonka Amerikassa ollut Valentin Vallinmaa lunasti 1930-luvulla. Karjanpito talossa päättyi vuonna 1988. Talo on säilynyt suvussa, nykyiselle omistajalle tila siirtyi vuonna 2006 ja Vallinmaa on omistajilleen vapaa-ajankoti.

Vallinmaan päärakennus seisoo ympäristöään korkeammalla, kallion kupeessa. Talon perustus on luonnonkivistä ja matala, nykyään betonilla vahvistettu. Kaksikerroksisen Vallinmaan kattoa peittää profilipelti. Talo on ollut maalaamaton ja julkisivua on peittänyt leveä pystyrimalautoitus, joka huonokuntoisena poistettiin vuonna 2012 ja talo jätettiin vuoraamattomaksi. Ikkunat ovat olleet 12-ruutuiset, lasit ovat tallessa, ne on ilmeisesti 1950-luvulla vaihdettu 2-osaisiin ja nykyiset 6-ruutuiset ovat omatekoiset ja valeristikolliset. Avokuisti on alkuperäisen kaltainen, edellistä hiukan syvempi, laudoissa on rako alkuperäisen umpilautoituksen sijaan. Ovi on uusittu, alun perin se on ollut vanhakanainen poikittain kaksiosainen, jossa oven ylä- ja alaosa aukesivat erikseen.

Otsallinen aitta on maalaamaton, kunnostettu ja käännetty nykyiseen asentoonsa kunnostuksen yhteydessä. Muut vanhat ulkorakennukset ovat hävinneet, uusi navetta on vuodelta 1962, vanha purettiin vuonna 2008, aitat purettiin yhtä lukuun ottamatta jo 1960-luvulla, samoin poikittain päärakennuksen seissyt pikkutupa.

Talon vanhat ikkunat ovat hyvässä tallessa.

Vallinmaan hirsissä on kruunun leima.

VALLI, WALLI, Vallinmäentie 46

Ensimmäinen tunnettu Alavallin asukas oli Ilma-joelta Jalasjärvelle vuonna 1670 tullut Matti Matinpoika. Hän rakensi talon Hirvijoen rannalle, paikkaan joka tunnettiin Wallina. Toinen tunnettu asukas, Jalasjärven ensimmäinen lukkari Juho Erkinpoika saapui Valliin vuonna 1751. Hänellä lienee ollut erimielisyyksiä Jalasjärven kappeliseurakunnan kappalaisen Gabriel Laguksen kanssa. Lukkari asettui etäälle kirkonkylästä ja ratsasti mustalla orilla töihin korpi-metsien läpi, reitti tulikin tunnetuksi Lukkarinpolkuna, Kirkkopolkuna tai Kirkkotienä. Tila on alueen vanhin ja jäi isonvihan aikaan autioksi. Juha Erkinpoika ja puoliso Marketta Matintytär asuttivat tilaa vuosina 1751-1759 ja ottivat Vallin nimekseen entisen Luopajärven sijaan. He olivat Vallin omistajina ensimmäiset nykyisen omistajasuvun edustajat. Kantatila siitä muodostettiin isojaossa vuonna 1788.

Nykyinen päärakennus on vuodelta 1830. 1970-luvulla tehdyssä laajassa remontissa talon ilme muuttui voimakkaasti, mm. julkisivun ikkunat vaihdettiin tuuletusikkunallisiin, ulkolaudoitus uusittiin ja väri vaihtui nykyiseen vihreään, samalla kaikki tulisijat purettiin. Omistajasuvun 10. polvi on siirtynyt isännöimään taloa vuonna 2020 ja palauttaminen alkuperäiseen asuun on käynnistynyt. Lue siitä lisää s. 202.

Vallin paapantupa on vuodelta 1897 ja tehty Kaappoo ja Hilma (os. Kohtamäki) Vallille. Talon isäntä Gabriel Valli sijoitti evakkoperheitä paikkakunnalla ja neljä evakkoperhettä sai suojan Vallin paapantuvassa. Myös tilan palvelusväki on asunut talossa. Paapantupa seisoo lohkokivillä ja lyhytnurkkaisen hirsirakennuksen ulkoseiniä peittää pystyrimalauta. Ulko-ovena on pariovi, jossa on peilit, porstuaan antaa valoa 4-osaisen kamanaikkuna. Ikkunat ovat 6-ruutuiset, toisessa päädyssä ikkunan yläosaa korostetaan profiloitulla kolmiolistoituksella.

Kivinavetta vuodelta 1887 on uusittu vuonna 1917 ja seisoo viettävällä pihamaalla. Tienpuoleisessa päädyssä on lohkokiviä ladottu 5 kerrosta, josta lyhytnurkkainen hirsikehä jatkuu tasakertaan. Profiilipelti kattaa laajaa kattoa, Ikkunoissa ja ovissa erottuu vuosien varrella tehtyjä muutoksia. Kivinavetan päässä on pystyrimavuorattu osa ja sen päässä lapekattoinen hyyskä. Vallissa luovuttiin karjasta vuonna 1993.

Talli-liiveri-puori on vuodelta 1895 (1782?) ja perustettu lohko- ja luonnonkiville. Pitkänurkkainen hirsirunko on osin vuoraamaton. 2-osaisen puorin edessä on kuisti.

Vallin pihassa olleet 2-osainen puori ja 3-osainen lutti on siirretty talon tyttärelle läheiseen Haapala-Valliin vuonna 1914.

Vallissa on ollut 1800-luvulla meijeri. Sen toiminta päättyi, kun Hirvijärven meijeri perustettiin vuonna 1907. Vallin meijerissä kirsuttiin voita.

Talon alla on komea holvattu kellari.

HARJUNPÄÄ, Harjunpääntie 694

Harjunpää on 1½ -kerroksinen pohjalaistalo, rakennettu 1900-luvun vaihteessa ja peruskorjattu vuonna 1980. Tila on erotettu talon tyttärelle tämän kotitalasta, ensimmäinen isäntäpari oli Klaara Harjunpää ja miehensä Samuli.

Lohkokivillä seisova päärakennus on vuoraamaton, nurkat koteloitu, ristikarmilliset ikkunat on kunnostettu. Kuisti on poikkeuksellisen suurikokoinen ja päärungon korkuinen. Taloon on kaksi sisäänkäyntiä ja niiden eteen on rakennettu erilliset katokset. Ulkorakennukset ovat osin uudempia ja kunnostettuja.

VALLINKOSKEN MYLLY, Vallin mylly

Vallinkosken sahamyllyä on vuosien varrella kunnostettu ja patorakenteet pidetty kunnossa, jauhomyllyn sisus on kuitenkin poistettu jo edellisen sukupolven aikana.

KOSKIVAARA, Jupakantie 23

Talo on rakennettu 1880-luvulla vanhan Jupakamyllyn viereen. Rakennus on ollut jo pitkään tyhjiällä. Suurikokoinen ja alkuperäiskunnossa oleva rakennus lienee kunnoltaan heikentynyt.

JUPAKAN MYLLY

Myllyn ja sahan rakennutti Erik Latvala, Torpan Erkiksi kutsuttu. Erkki rakennutti myllyn kaikille kolmelle tyttärelle, Jupakka rakennettiin Fräntin Amalialle. Jaakko Mäkisen aikaan mylly siirrettiin joen toiselle puolelle. Viimeksi mylly ja saha toimivat Jupakassa vesivoimalla Jussi Jaskarin omistuksessa. Sahaus päättyi vuonna 1991. Mylly on heikossa kunnossa ja luhistumassa.

YLIVALLI

Ylivalli (Yli-Valli) on kylä Jalasjärven kaakkoisosassa ja pinta-alaltaan Jalasjärven kylistä suurin. Naapurikyliä pohjoisessa ovat Alavalli ja Hirvijärvi, lännessä Keskikylä ja Koskue. Etelässä kuntarajan takana on Kihniö ja Parkano, idässä Seinäjoki. Asutus on harvaa ja hajallaan ja välimatkat kylän sisällä pitkiä. Jalasjärven keskustaan matkaa tulee 15–30 km.

Keskiajan lopulla Jalasjärvi kuului hämäläisten eräalueisiin. Tiedetään, että lempäläisten kala-aittoja on ollut ainakin Sanasjärvellä, Liikajärvellä ja Madesjärvellä.

Käskyvuori on korkeudeltaan 187,8 m/mpy ja paikkakunnan korkein kohta. Nimi juontaa raamatusta, vuorella on paljon laakakiviä, jotka ihmisten mielissä muistuttivat Mooseksen laintaulua. Jalasjärven Navettavuoresta on monet seudun kivijalat lohkottu, sen korkeus on 143,2 m/mpy ja nimensä se on saanut mäellä olevasta, navettaa muistuttavasta "linnanpihasta". Navettavuori on kautta aikain ja erityisesti pääsiäisenä ja juhannuksena ollut yhdessäolon keskuspaikka. Myös Susimäestä ja Susikalliosta on lohkottu paljon kiviä. Iso-Sanasjärvi, Kolhonjärvi ja Liikapuron tekoallas kuuluvat Ylivalliin. Järvet ja lammet sijoittuvat kylän etelä- ja itäosaan.

Ylivallissa on laajoja metsäisiä alueita ja isoja soita, joiden turvetuotantoalueet erottuvat maisemassa. Soita on kaivettu ja kuivatettu moneenkin kertaan. Kuituri, Madesneva ja Susineva ensimmäisen kerran 1900-luvun alussa ja seuraavaksi 1950-luvun lopulla, jolloin töitä tehtiin työllisyystöinä lapioillakin. 1900-luvun lopussa ja 2000-luvulla Vapo on kaivanut nevat koneellisesti. Peltoa on Ylivallissa suhteellisen vähän ja ne keskittyvät Sampपालantien ja Kihniöntien varsille ja Sanaskylään.

Kylässä on ollut useita vesivoimalla käyviä jauhomyllyjä ja sahamylyjä. Höyryllä käytetty Leppäkosken saha on ollut Myllymäessä, saha oli aluksi Wasastjernan ja Taxellin yhteisomistuksessa. Hulkonkoskessa on ollut ratasmylly, jota on kutsuttu Matalamäen myllyksi. Ahomäessä on myös ollut tuulimylly, joka on siirretty Peräseinäjoen Kihniänkylään. Tuulimylly oli myös Mariebergissä (nyk. Yrjö Korkiakoski).

Pirunpesä on seudun nähtävyys. Se on Isovuoren laella ja sen hiidenkirnu muistuttavan pyöreän aukon halkaisija on 14 metriä ja syvyys 23 metriä. Alueella on myös 21 metrin näkötorni.

Entisinä aikoina Ylivalli oli jakautunut neljään koulupiiriin – Sanasjärven, Mäkelän, Ylivallin ja Leppäkosken koulupiireihin, joilla kullakin oli oma koulu. Viimeksi toiminut Ylivallin koulu lakkautettiin keväällä 2000 ja oppilaat siirtyivät Koskuen kouluun.

AHOMÄKI, Sanasluomantie 420

Ahomäki on kantatila, isojaossa 1789 muodostettu ja Yli-Vallin numeroa 10. Ahomäki on suurimmillaan ollut pinta-alaltaan 1600 ha. Vuonna 1916 Ahomäki jaettiin kolmeen osaan, jossa muodostettiin Palomäki, Koivusaari ja Ahomäki. Ahomäestä lohkotiin 1900-luvun alkupuolella edelleen maita alueen torppareille. Ahomäen rakennukset ovat pääosin tilan perustajan Matti Ahomäen rakentamia. Ahomäki siirtyi suvun ulkopuolelle vuonna 2019.

Sonta-Antin, venäläisen sotakarkurin kerrotaan olleen Ahomäen ensimmäinen asukas. Hän eli hautasauna asumuksenaan ja kaskenpolttoa harjoittaen. Myöhemmin maat on vuokrattu valtiolta heinämaiksi. Ahomäen ensimmäinen isäntä oli Matti nimeltään. Nimensä Ahomäki on saanut kaskiahoistaan.

Päärakennus on rakennettu vuonna 1825 ja peruskorjattu 1976, jolloin siihen on tehty lisäsiipi (sauna, wc, pannuhuone, puuvarasto). Ikkunat on tuolloin myös uusittu, kuitenkin vanhan mallisiin.

Pikkutupa on rakennettu 1800-luvulla syyntinkiasunnoksi. Sodan aikana 1940-luvulla siinä ovat asuneet neljät siirtolaiset. Talossa on myös toiminut muutaman vuoden Sanasjärven koulun käsityöluokka.

Ulkorakennukset ovat 1800-luvulta. Talli ja heinälato ovat asuinrakennusta vastapäätä. Riihi on pihapiirin ulkopuolella, etäämmällä samoin vilja-aitta. Talon puori on vuodelta 1864. Tuvan seinustalla on ns. maitomökki.

Ahomäen navetta tuhoutui osin tulipalossa ja rakennettiin säilyneeseen kivijalkaan 1960-luvun alussa. Navetan yhteydessä on ollut köökki, se on purettu, samoin sauna. Tuulimylly on siirretty Peräseinäjoen Kihniänkylään. Tilan maille on kuulunut myös matkailunähtävyys, Pirunpesä.

LEPPÄKOSKI, Yli-Vallintie 1060

Tiedetään, että Leppäkosken partaalla on asuttu hyvin pitkään ja varhainen asumus on sijainut kosken lähistöllä. Tilan paikalle perusti Gustaf August Wasastjärna ja tilalla on harjoitettu maanviljelyksen ohella sahaustoimintaa ja suomalaisin rikastamista. Wasastjärnan vararikon jälkeen omistus siirtyi tilanhoitajana toimineelle Maunu Mäntykoskelle. Talo on hänen 1890-luvulla rakentamansa, rakennustarpeet on tuotu kotitalon Mäntykosken metsistä. Nykyinen omistajasuku tuli Jokipiistä vuonna 1912, jolloin entinen sukunimi Keski-Jokipii vaihtui talon mukaan Leppäkoskeksi.

Taloa on peruskorjattu vuosina 1970–71, lisäremontteja on tehty myös 1990-luvulla. Ikkunat teetettiin kylän puusepällä 1950-luvun puolivälissä. Ne ovat entisenkaltaiset ja niihin siirrettiin vanhat lasit.

Pihapiiriin tullessa, tien vasemmalla reunalla on 2-osainen liiverirakennus, jonka eteen on myöhemmin tehty pylväiden kannattelema katos. Liiveri on ollut aikoinaan 3-osainen ja aivan kiinni tiessä ja tien suuntainen. Nykyiselle paikalle siirrettäessä se koottiin 2-osaisena.

Asuinrakennus on vuoraamaton pitkänurkkainen hirsirakennus, nurkat on koteloitu. Rakennus on mahdollisesti tasakerrasta ylöspäin rankorakenteinen, päätykolmiot pystyrimalaudalla vuorattu. Talon katteena on saumapelti, vellikello katolla, ikkunoina 1950-luvulla uusitut T-ikkunat. Kuisti on harjankorkuinen, poik-

keuksellisen suurikokoinen, umpinainen ja rankorakenteinen. Kuistissa on kaksi sisäänkäyntiä edessä, kolmas kuistin oikeasta sivusta. Molempien pihanpuoleisten sisäänkäyntien ovina on ollut peilillinen pariovi, ne on korvattu nykyisillä peruskorjauksen yhteydessä.

MADESJÄRVI

Isojakokartassa vuodelta 1802 näkyy Madesjärven kantatalo numerolla 17. Talosta avautuu etelän suuntaan kaunis ja laaja järvinäkymä, länteen sijoittuvat järveen viettävät talon kesantopellot.

Rannassa on ollut jo hävinnyt lempääläisten kalamaja, jota suunniteltiin siirrettäväksi museolle. Hanke ei kuitenkaan toteutunut ja rakennus on huonokuntoisena purettu. Tiedetään, että pihapiirissä on ollut tulipalo, joka on ilmeisesti tuhonnut vanhimmat rakennukset ja nykyinen asuinrakennus on tästä syystä siirretty paikalle, luhti on nykyisistä rakennuksista vanhin.

Nykyinen päärakennus on siirretty Helmi Annalan (os. Mäkelä) kotitalosta Vanhasta Mäkelästä Ylivallista nykyiselle paikalle 1920–1930-lukujen taitteessa. 1940-luvulla taloa laajennettiin järven puolelle kahdella kamarilla, kylmän eteisen kautta kuljettiin porstuaan ja näin taloon tuli kaksi sisäänkäyntiä. Metsänpuoleinen pääty jäi syytinkipääksi, jossa Maria ja Jussi Madesjärvi elivät. Jussi oli ollut Amerikassa ja varoissaan, hänellä oli mm. Jalasjärven ensimmäinen auto.

Luhti on 2-osainen, pitkänurkkainen hirsirakennus, joka seisoo luonnonkivillä. Alhaalla etelänpuolella on vilja-aitta, ylhäällä makuuaitat, luhti on hiukan liuha ja sen portaat on uusittu. Luhtia on matkatoimistomies Kalevi Keihänen yrittänyt aikanaan ostaa siirtäkseen sen omista maansa Kihniön Pyhäniemeen. Kauppoja ei syntynyt.

Riihi lienee rakennettu asuinrakennuksen aikoihin, samoin savusauna eli päärakennuksen siirtoaikoihin 1920–30-lukujen taitteessa. Navetta ja karjakeittiö ovat osin hirrestä ja rankorakenteisia. Heinälato edustaa 50–60-lukua.

Sauna rannassa on 1980-luvulta, samalla paikalla on ollut lempääläisten vanha kalamaja. Lähempänä päärakennusta on savusauna, jonka uuni on uusittu 50–60-luvun taitteessa.

Liiverirakennuksen osia ovat hirsirunkoiset talli, katosalusta ja liiveri sekä niitä yhdistävä välitila.

Madesjärvi on vapaa-ajankäytössä ja siihen ollaan kesällä 2021 vaihtamassa ikkunoita ja rakennus on saamassa eteläseinälle terassin.

PRUNNIMÄKI, Löyhingintie 740

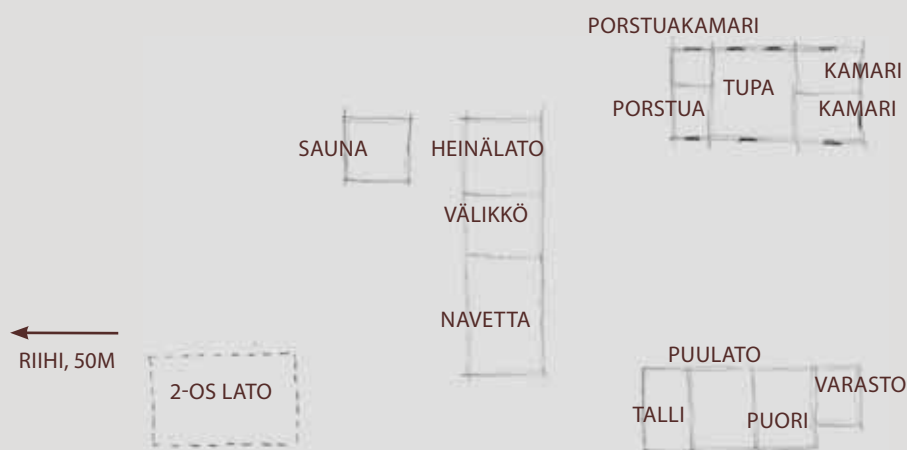
Prunnimäki on Ahomäestä vuonna 1914 loh-kottu torppa, nykyiseen omistajasukuun talo on siirtynyt vuosien 1925–1928 paikkeilla.

Pihapiiri on kolmelta sivulta rajattu, pää-rakennus on sen etelälaidalla, pääty tielle. Iso vaahtera talon nurkalla ja korkea puusto luovat taloryhmälle puistomaiset kehukset. Ulkoraken-nukset rajaavat pihaa pohjoiseen ja itään.

Päärakennus on vuodelta 1870 ja alueelle tyypillinen. Porstuaan astutaan talon vasem-masta reunasta. Porstuaan takana on porstuaka-mari, keskellä tupa ja tienpuoleisessa päädyssä kaksi kamaria. Pitkänurkkainen, vuoraamaton hirsikehä seisoo luonnonkivillä. Päädyn porstua ja porstuakamari ovat rankorakenteisia ja pys-tyrimalaudalla vuorattuja. Hirrenpäät on kote-loitu, vanhat 6-ruutuiset ikkunat ovat säilyneet. Entinen sementtitiilikatto vaihtui saumapeltiin kesällä 2021.

Ulkorakennukset ovat rankorakenteisia, ikää ei tiedetä. Pihapiiristä on purettu vain kaksiosai-nen lato, joka sijaitsi pihapiirin ulkopuolella.

Prunnimäen rakennusten väritys on yhtenäi-nen ja pihapiiri hoidettu. Päärakennukseen ei vuosien varrella ole tehty muutoksia, pihapiiri tulee säilymään kyläkuvassa ja sitä kunnoste-taan entisöiden.

SAARENPÄÄ, Ylivallintie 673

Saarenpää on lohkottu Sanasvuoresta vuonna 1898. Päärakennus on rakennettu 1800–1900-lukujen taitteessa. Edellinen talo sijaitsi n. 200 metrin päässä nykyisestä, josta hirret siirrettiin nykyiselle paikalle. Wihtori Saarenpää ja poikansa Salomoni rakensivat talon. Lyötyään viimeiset porstuan naulat, Salomoni lähti Amerikkaan eikä koskaan palanut. Saarenpään porstuassa on pidetty aikanaan kauppaa ja Ylivallin ensimmäinen meijeri on toiminut pihatuvassa. Talo säilyi saman suvun hallussa vuoteen 1998, jolloin se myytiin suvun ulkopuolelle.

Pihapiirin takana on ollut navetta, kanala ja sikala, ne ovat olleet erillisiä rakennuksia ja purettu n 1960–70-luvulla. Pihapiirissä on ollut myös hirsirakenteinen jo hävinnyt sauna. Maitomökki ja kaivo olivat maantien toisella puolella, maitomökki on purettu ja kaivo täytetty. Pihapiirin takana on edelleen 3 puulatoa ja iso riihi.

Peruskorjaus talossa tehtiin 1960-alussa, tuolloin purettiin 2 takkaa, leivinuunit ja hellat, vessa ja suihkut saatiin sisälle vuonna 1985, 1989 sähköpatterit. Tien puoleisessa päädyssä on 2 kamaria, toisessa päässä edustupa, keskellä porstua ja tupakeittiö.

Jäljellä oleva L-mallinen ulkorakennus on osin kunnoltaan heikentynyt. Siinä on vasemmalta lukien heinälato, hevostalli, kaksi portinalustaa ja niiden yläpuolella portinkokit, edelleen pyöräliiteri ja lähinnä taloa puori.

TIENHAARA, Alangontie 8

Tienhaara on osa Ylivallin keskustan tiivistä entisten kaupparakennusten keskittymästä.

Poikkeuksellisesti neliön muotoon rakennetun, aumakattoisen talon on rakentanut Vilho Hirsimäki ennen sotia. Rakennuksessa on ollut kahvila ja aiemmin siinä toimi myös kyläkauppa. Kaupanpidon loputtua kahvilatoiminta jatkui aina 1970-luvulle saakka, jolloin rakennus siirtyi kokonaan asuinkäyttöön.

Aumakattoinen neliön mallinen asuinrakennuksen seinää peittävät pysty- ja vaakapaneelikentät, ikkunat ja ulko-ovi on uusittu.

VUORENMAA, Alangontie 9

Vuorenmaa on keskeinen osa Ylivallin keskustan tiivistä entisten kaupparakennusten keskittymää. Entinen liike- ja asuinrakennus käsittää 6 asuinhuonetta ja keittiön sekä liikehuoneiston varastoineen. Asuinrakennus on rakennettu vuonna 1932, talousrakennus on osin tiilestä ja puusta ja vuodelta 1937.

Kauppiaas Vuorenmaa rakennetutti kaupparakennuksensa ennen sotia. Kaupankäyntiä oli kuitenkin ollut jo sitä ennen vanhassa rakennuksessa, jossa myytiin kauppiaas Hongiston tavaraa. Vuorenmaa oli aikanaan monipuolinen kauppa, sieltä löytyi elintarvikkeita, rakennustarvikkeita ja rautakaupan tavaraa.

Talossa oli mm. kylän ensimmäinen keskuslämmitys, palaturvetta poltettiin talossa jo 1930-luvulla. Vesi saatiin paineella, säiliö oli yläkerrassa. Kaupankäynti päättyi Vuorenmaan kaupassa 1970-luvulla. Vuorenmaa siirtyi suvun ulkopuolelle 2021.

Asuinrakennusta kattaa aumakatto, hirsirunkoa peittää pystyrimavuoraus, rakennus seisoo lohkokiviperustalla, isokokoiset ikkunat ovat T-malliset. Tienpuoleinen sisäänkäynti sisältää klassistisia piirteitä, avokuistissa on aumakatto, kattoa kannattavien pylväiden koristelistoitus on säilynyt, myös isot kaupan ikkunat ovat jäljellä.

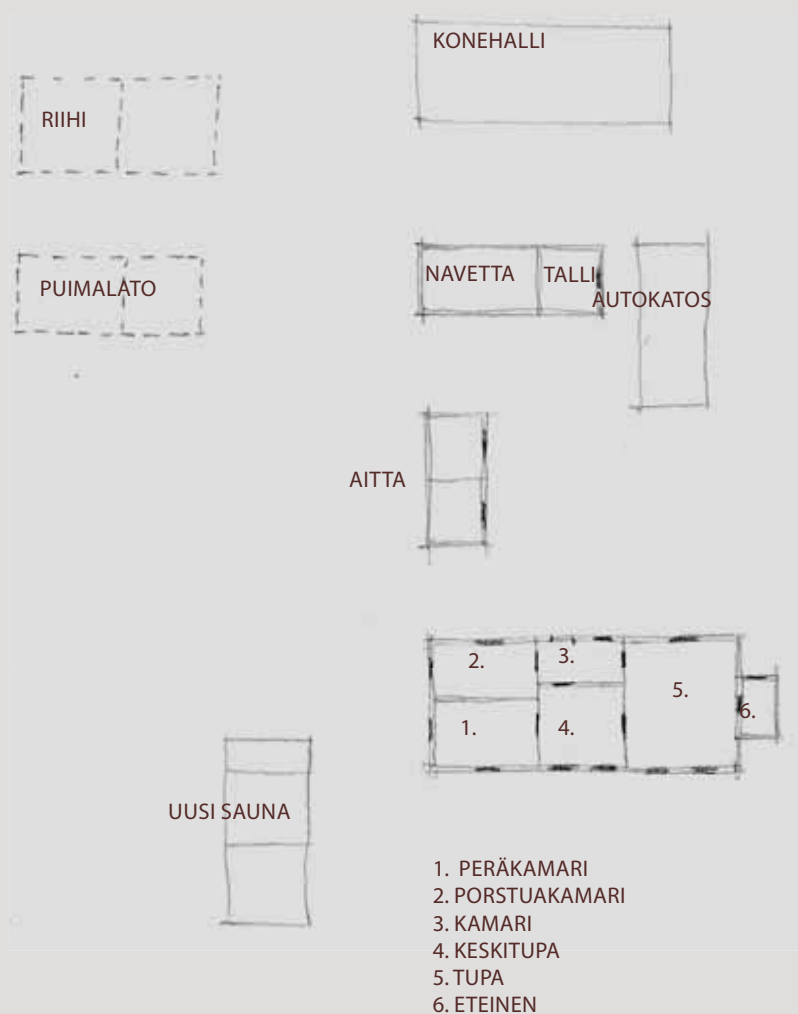

SANASVUORI, Sanasvuorentie 130

Sanasvuori on kantatila Ylivallin kylässä, numeroa 9 ja isojaossa 1788 muodostettu tila. Sanasvuoren päärakennus on Ylivallin vanhin talo ja 1800-luvulta, tarkkaa rakennusaikaa ei kuitenkaan tiedetä. Vuodesta 1949 tila on ollut nykyisellä omistajasuvulla.

Päärakennus seisoo lohko- ja osin luonnonkivillä. Hirsikehä on pitkänurkkainen ja vuoraamaton, hirren päät koteloimattomat, vanha punamultaus erottuu erityisesti pohjoisseinällä. Ikkunat ovat 6-ruutuiset, vain yksi ikkuna-aukko on muutettu tuuletusikkunalliseksi. Ikkunoiden otsalaudassa on musta salmiakkikoriste, päädyissä 9-ruutuiset ikkunat. Yläkerrassa molemmissa päädyissä on ollut kamari. Länsipäädyssä on piippu ja yläkerran kamarissa pönttömuuri, tuvan avotakka on huonokuntoisena purettu. Tupaan on ollut toinen sisäänkäynti päädyistä. Sen pariovi on muutettu myöhemmin tallinovi.

Kaksiosainen korkea aittarakennus poikittain vanhaan päärakennukseen lienee ollut viljaaitta. Hirsirunkoinen navetta-talli vastapäätä vanhaa tupaa on nykyään kalustovaja, sen alkuperäisiä oviaukkoja on muutettu. Puimalato ja riihi on purettu, uusi päärakennus pihapiirin toisella reunalla on vuodelta 1997. 1990-luvulta ovat myös konehalli, autokatos ja ulkosauna.

ILVESJOKI

Ilvesjoen kylä sijaitsee entisen Jalasjärven eteläkulmassa, etelässä rajanaapurina on Karvia, lännessä Kauhajoki. Ilvesjoen länsipuolella on Koskuen kylä, pohjoisessa Keskikylä. Kylän keskellä, pituus suunnassa virtaa Ilvesjoki, mutkitellen kylän läpi, paikoin syvällä jokilaaksossa. Ilvesjoki oli jääkauden jälkeen pitkä ja syvä merenlahti.

Asutus on paikoitellen tiivistä ja Ilvesjokea nauhamaisesti myötäilevien Ilvesjoentien ja Ilveksentien varsille asettunutta. Asutus on harvempaa Ilveksentietä haarautuvilla Holkontiellä, Erkkilänmäentien länsipäässä ja Peuranmäentien.

Maisema jokikanjonina lukuun ottamatta on pääosin tasaista. Ilvesjoen yläjuoksun pelot ovat alavia, keväisin vesi nousee pelloille ja laajat kesätulvat ovat mahdollisia. Kylän tärkeä elinkeino on maatalous. Ilvesjoella on lihan-, maidon- ja villantuottajia. Ilvesjoella on myös vilkasta yritystoimintaa, mm. valtakunnallisesti tunnettu Pramia Oy ja vuonna 1953 perustettu Kauppilan Autohajottamo. Vuonna 1948

Isak Mäkinen perusti kylään puunjalostustehaan, jossa valmistettiin ovia ja ikkunoita, vuodesta 1951 keskityttiin vaneriin. Yrityksen toiminta päättyi vuonna 1982.

Kylässä on ollut yhdeksän kauppaa, mm. Viitakosken kauppa, Salomon Hongiston kauppa, Pykärin kauppa ja kahvila ja Saremaan kahvila. Palvelut kylästä ovat hävinneet, kyläkoulu lakkasi vuonna 2011, viimeinen kyläkauppa, Siirtolan kauppa lopetti toimintansa vuonna 2010. Ilvesjoen nuorisoseurantalot Toimela on paikka, joka kokoa kylänväen ja erilaiset järjestöt. Toimelassa järjestetään runsaasti yksityistilaisuuksia ja siellä harjoittelee kylän oma teatteri.

Kylän teistä Lahoontie kulki ennen Koskuen puoleista reunaa, toinen tie on kulkenut joen toista reunaa Liikalan kylästä Myllyharjulle ja Holkkoon ja edelleen Vasikkanevan kautta Peltolan metsille. Ilveksentie otettiin perusparannuksen jälkeen käyttöön vuonna 1955 ja paransi yhteyksiä huomattavasti. Holkontie peruskorjattiin ja tehtiin osin uuteen paikkaan 1960-luvulla.

Peuranmäentie rakennettiin työtömyystöinä 1950-luvun loppupuolella ja siitä saatiin yhteys Koskuulle vuonna 1962.

Jokivarressa on ollut lukuisia myllyjä, nimet paljastavat paikan historiaa esimerkkinä Myllyharju, josta 1800-luvulla rakennettu mylly on kokonaan hävinnyt. Jylisevänkosen partaalla on ollut kylän yhteinen mylly, jota on kutsuttu Jalakamyllyksi. Pitkäkosken mylly on samoin hävinnyt, myllärien asuttama rakennus on tyhjiillään aivan Ilvesjoentien äärellä. Myllyistä jäljellä on nykyinen Jylisevänkosen mylly, joka tunnetaan myös nimellä Mäkisen mylly.

Eteläpohjalaiset Kylät ry on palkinnut Jalasjärveläisen Ilvesjoen kylän Vuoden 2019 eteläpohjalaisena kylänä.

Kontola Ilvesjoentien varrella on rakennettu vuonna 1949 Jylisevän Tehtaat Oy:n tuotantotiloiksi. Alakerrassa on myöhemmin toiminut verstaas, rakennus on nykyisin asuin- ja varastokäytössä.

Siirtolan kauppa sulki ovensa vuonna 2010.

ALVARI, Holkontie 206

Alvarin päärakennus on vuodelta 1887 ja kruunutorppa, jonka Samuel Valentin Koskimäki 1920-luvulla lunasti. Tila on nykyään kesäpaikka.

Alvari on maalaamaton, hirsipinnalla oleva, pitkänurkkainen pohjalaistalo. Punamultaus seinissä tuskin erottuu. Talo seisoo luonnonkivillä, ikkunat ovat vaihtuneet 2-osaisiin ehkä 50-luvulla. Talon keskellä lieenee tupa ja molemmissa päissä 2 kamaria.

Kuisti on suorakaiteen muotoinen, satulakattoinen ja lähes harjan korkuinen. Sen erityispiirteinä ovat etuosan viisteet, malli on Jalasjärvellä

harvinainen. Peiterima suojaa kuistin rankorakennetta, lisäksi koristeellista myötäilee ikkunan alalinjaa. Alkuperäiset 6-ruutuiset ikkunat ovat säilyneet, ulko-ovi on sisään aukeava ja vaikuttaa alkuperäiseltä.

Poikittain asuinrakennukseen sijoittuu 3-osainen hirsirunkoinen liiveri-talli, jonka kyljessä on rankorakenteinen osa.

Pihatien varressa on vilja-aitta, pystyrimalla vuoratun aitan alimpia hirsii uhkaa kasvillisuus aitan ympärillä.

KÖYKKÄ, KÖYKKÄ-LIICALA Korvaluomantie 12'

Köykän talo Korvaluomantien alkupäässä on lohokottu Liikaluoman kantatilasta. Talon oletetaan olevan Herman Köykin rakentama ja lienee 1800–1900-luvun taitteesta.

Talon hirsirunko seisoo painuneen lohkokivi-perustan päällä, satulakattoa kattaa profiilipelti, ikkunat ovat alkuperäiset 6-ruutuiset, ulkoseinillä pystyrimavuori. Ulko-ovi on vaakapaneloitu ja alkuperäinen listoitus säilynyt, sivulistat poikkeuksellisesti liuhat, ovessa myöhemmin tehty valoaukko on peitetty. Talon länsipäässä on porstua ja sen takana porstuakamari, keskellä tupa ja sen ovinurkassa muuri, kaksi kamaria vielä toisessa päässä. Talon toisen pään alla on lähteitä ja perustus on siksi heikko ja painunut.

MUSTIKKAMAA, PIHLAJA, Korpikyläntie

Talon rakensi Arvi Jaakko Pihlaja vuonna 1920. Talo seisoo lohkokivillä, se on lyhytnurkkainen ja vuoraamaton. Jugendin piirteitä ovat päätyjen koristelutoitus ja moniruutuiset ristikarmilliset ikkunat.

Rakennus sai sotien jälkeen kuistin ja koostuu tuvasta, länsipäädyn kahdesta kamarista ja porstuan viereisestä pikkukamarista. Kuistissa on kolmilapainen aumakatto. Viemäri ja vesijohto saatiin vuonna 1978, muita muutoksia ei ole tehty. Rakennus on hyvin piirteensä säilyttänyt. Uusi navetta rakennettiin vuonna 1953. Vanha navetta lienee rakennettu päärakennuksen rakentamisen aikoihin ja purettiin uuden valmistuttua. Mustikkamaa siirtyi suvun ulkopuolelle vuonna 2021.

PELTOKOSKI, Ilvesjoentie 621

Asuinrakennuksen rakensi Koskelan kantatalon poika Juho Jakob Peltokoski (s. 1861 k. 1938) ent. Koskela vuonna 1908 ja Peltokoski on Koskelan kantatalon numeroa 6. Isännän nimi vaihtui ajan tavan mukaan tuolloin Peltokoskeksi.

Taloon ei ole tehty muutoksia, sisätilat ja esineistö ovat säilyneet hienosti ja tekevät siitä paikallisesti merkittävän.

Peltokoski on tyypillinen pohjalaistalo, talon pitkänurkkainen hirsikehä seisoo matalalla lohkokiviperustalla, seiniä peittää pystypaneelijakolistoin, katteena profiilipelti. Ikkunat ovat ristikarmilliset ja alkuperäiset. Talo on kuistiton, sisään käydään vaakapaneloidun parioven kautta, Ulkovea kehystävä koristelutoitus on sekini säilynyt. Peltokosken tupa on pohjoispäässä, keskellä

porstua ja takkakamari, eteläpäässä peräkamari ja porstuakamari.

Ulkorakennus on rakennettu 1930-luvulla, heinälato 1970-luvulla.

Uusi päärakennus valmistui vuonna 2002 ja pihapiirissä ollut aitta purettiin sen tieltä. Aitta oli siirretty Koskelan mäeltä, tilan perustajan kotitalosta ilmeisesti samoihin aikoihin asuinrakennuksen valmistuttua eli n. 1908-1910.

SADEMAA, Ilvesjoentie 526

Sademaan on hyvin piirteensä säilyttänyt pihapiiri Ilvesjoen äärellä, kylätien varressa. Asuinrakennus lienee 1920-luvun lopulta. Talossa on toiminut kahvila, joka palveli aikanaan erityisesti viereisen myllyn väkeä.

Sademaan asuinrakennus seisoo ryhdikkäänä lohkokivillä, satulakatto on jyrkkä ja katteena sementtitiili, julkisivussa on pystyrimavuori, päätykolmioissa pystypaneeli, ikkunat ovat alkupe- räiset 6-ruutuiset, satulakattoinen umpikuisti on myöskin hyvin piirteensä säilyttänyt. Pihapiirissä on lisäksi kaksi ajalle tyypillistä ulkorakennusta, pienempi pitkäsiivu joen suuntaan ja L-mallinen talousrakennus asuinrakennuksen eteläpuolella.

TÖRMÄ, Ilveksentie 2

Ilvesjoentien ja Ilveksentien risteyksessä seisova Törmä on kyläkuvassa keskeinen ja aikakautensa hyvin säilynyt kokonaisuus. Asuinrakennus on rakennettu 1950-luvun lopulla ja talo on peruskorjattu vuonna 1996.

Perustus on valettu paikalla, ikkunat aikakautensa 2- ja 3-osaiset, kattoa peittää sementtitiili, seiniä vaakapontti. Kuisti on kiinnostava avo-kuisti, kulku siihen sivuista. Kuistin lapekattoa kannattelevat pilarit on paneoitu, lisäksi kuistin etuosassa on rimakoristelua.

Ulkorakennus on tyypillinen, pienikokoinen ja rankorakenteinen. Törmä on nykyään vapaa-ajankäytössä.

RAJALA, Holkontie 312

Rajala lienee Lauri Juhonpoika Holkon rakentama ja rakennettu n. vuonna 1880. Tila on Haapasaaresta lohkottu ja numeroa 11.

Vanha tupa käsittää eteläpuoleisen tuvan, pohjoispäädyssä on porstua ja porstuakamari. Poikittain vanhaan tupaan on pitkä ulkorakennusrivi, jonka pohjoispäästä alkaen sijoittuvat heinälato, navetta, karjakeittiö, talli ja välikkö. Aitta vuodelta 1905 on siirretty ulkorakennusrivin jatkoksi vuonna 1957.

Navetta/lato on rakennettu vuosina 1944-48, aitta on vuodelta 1905 ja nykyisin varastona. Piha on ollut aidattu.

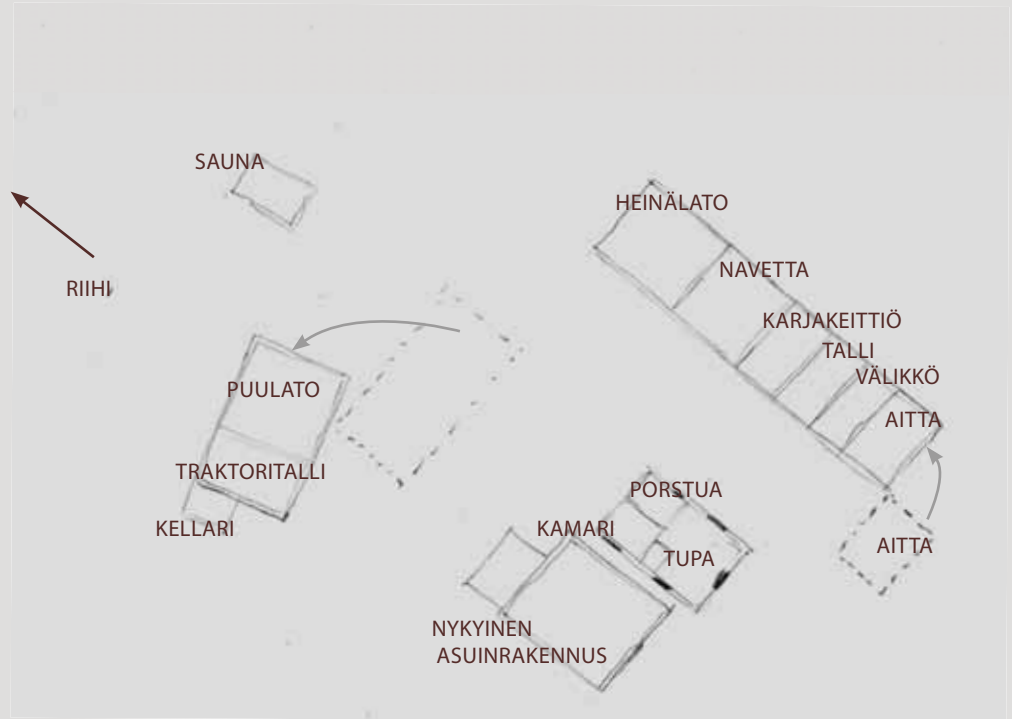

Vanha riihi on ensimmäinen rakennus pihaan tullessa, sauna sijoittuu poikittain riiehen.

Nykyinen päärakennus on uudehko ja vanhan tuvan suuntaisesti aivan sen takana.

Rajalan asemapiirros seuraavalla sivulla.

VIITAKOSKI ja VÄLIAHO, Ilveksentie 358

Viitakoski on kantatalo, asuttu jo 1600-luvulla ja näkyy isojakokartassa vuodelta 1791. Tila on kuulunut nykyiselle omistajasuvulle vuodesta 1879.

Viitakosken veljekset Janne, Vihtori ja Juho matkasivat vuosisadan alussa Amerikkaan ja veljesten palattua vuonna 1908 Viitakoski lohkottiin. Kukin kolmesta veljeksestä sai oman tilan. Viitakosken ja Väliahon pihapiirit lohkottiin vierekkäin, Viitanen n. 300 metrin päähän edellisistä. Pojat toivat tuliaisina paitsi rahaa myös

vaikutteita amerikkalaisesta rakennustavasta, esimerkkinä mm. Viitakosken päärakennuksen kuisti.

Viitakosken vanhimman osan arvellaan olevan 1700–1800-lukujen taitteesta, mahdollisesti vanhempikin. Taloa on jatkanut vinkkeliosalla Janne Viitakoski Amerikasta saaduilla vaikutteilla. Vinkkelitalossa asui vielä 1990-luvun alussa vanhaemäntä, hänen jälkeensä talo jäi tyhjilleen.

Väliahon vanhasta päärakennuksesta on jäljellä vain kolmannes. Talo oli kokonainen ja

asuttu vielä vuonna 1977, aina siihen saakka kunnes nykyinen päärakennus valmistui. Tilaa tarvittiin ja niin eteläpuoleinen osa vanhasta päärakennuksesta purettiin. Jäljelle jäänyt kolmannes on nykyään varastoaittana.

Väliahon nykyisen asuinrakennuksen takana on vanha aitta, joka on entinen Viitakosken aitta ja tilojen yhdistettyä siirretty kokonaisena nykyiselle paikalleen. Kaikki vanhat rakennukset ovat hirsirunkoisia.

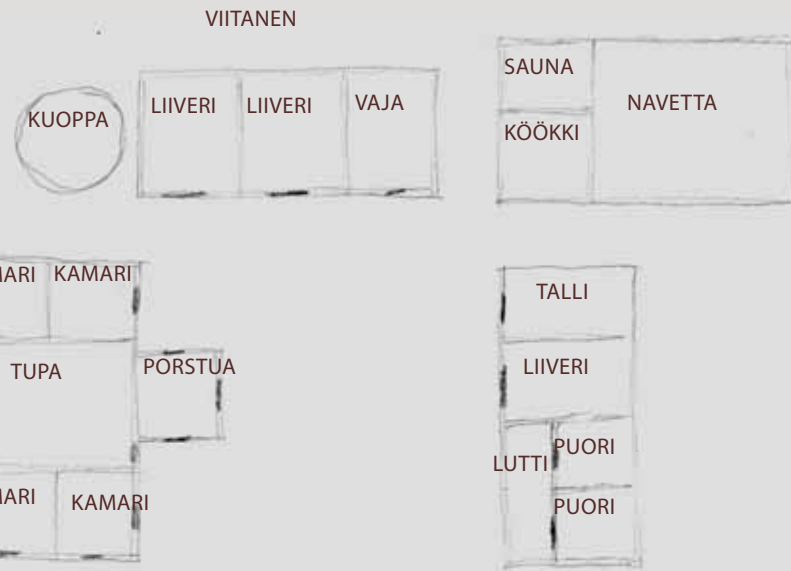
Omistajan kuvakokoelma

Viitakosken ja Väliahon rakennuksia.

VIITANEN, Kurjentie 16

Viitasen päärakennus on vuodelta 1909. Sen rakensi Amerikasta palattua Viitakosken poika Vihtori kotitalosta lohkotulle maalle vaimonsa Auroran kanssa. Samalla he ottivat tilan nimen sukunimekseen. Viitanen on sukutila, kuulunut samalle suvulle vuodesta 1879 saakka.

Asuinrakennuksen huonejako on säilynyt ja ikkunamuutoksia lukuun ottamatta talo on säilyttänyt piirteensä. Tupa on keskellä, käynti pors-tuan kautta, molemmissa päissä on 2 kamaria.

Navettarakennus on tehty sotien jälkeen vuonna 1948. Pihapiiristä ei ole purettu raken-nuksia.

Päärakennuksen ikkunamuutoksia lukuun ottamatta Viitasen rakennukset ovat säilyttäneet piirteensä hienosti, talo on nykyään vapaa-ajan-käytössä.

JYLISEVÄNKOSKEN MYLLY ja SAHA, Ilvesjoentie

Isak Mäkinen perusti Jyliseväkosken sahan ja myllyn pian Tampereen Teollisuuskoulusta valmistuttuaan vuonna 1910. Toiminta kasvoi ja asiakkaita vehnämyllyssä kävi aina Parkanosta asti. Mylly on kunnostettu vuonna 1991. Patorakenteet korjattiin samaan aikaan. Nykyisin myllyn omistaa Kauppilan Autohajottamo Oy.

Jyliseväkosken mylly on luokiteltu Maakunnallisesti merkittäväksi rakennetun ympäristön kohteeksi Ilvesjoella.

H3=A>3 ;;; Ilvesjoentie 95*

Talon on rakentanut vuonna 1912 kauppias Salomon Hongisto, joka piti talon päädyssä kauppa vuoteen 1971. Talousneuvos Hongiston perikunta on lahjoittanut kaupan esineistöä Jalasjärven museolle. Tila on edelleen suvun hallussa.

Talon julkisivua muokattiin 1930-luvulla, yläkertaan, pitkien sivujen keskelle avattiin kolmilappeiset poikkipäädyt. Kaupan sulkeuduttua 1980-luvulla rakennus remontoitiin asuinkäyttöön. Pohja palautettiin rossipohjaksi 90-luvun remontissa. Nykyiset omistajat ovat remontoineet taloa edelleen ja mm. lisänneet pihan puolelle terassin.

Pihapiirissä on jäljellä hirsirunkoinen liiveri ja aitta, molemmat ehkä päärakennuksen ikäisiä sekä vuonna 1941 rakennettu sikala. Pihapiirissä on ollut lisäksi navetta, savusauna ja riihi, jotka on purettu 1970- ja 1980-lukujen taitteessa. Riihi on purettu 2000-luvulla.

FS`ä` _ a` [æS]æW aitan kunnostus on hga` Ž na 2021 suunnitteilla, rakennusta on tarkoifge suoristaa ja samalla uusaa kate. Myös sikalan]g` Ž nostusta suunnitellaan.

Kuvassa oikealla tukkimiehet työssään Pitkääkosken myllyn luona. Ylhäällä näkyvä asuinrakennus, jossa aikoinaan asuivat myllärit perheineen, on jäljellä Ilvesjoen varrella ja kuvassa vasemmalla.

Museoviraston kuvakokoelmat

KOSKUE

Koskue on etelästä tullessa portti Etelä-Pohjanmaalle. Kylä sijoittuu Ilvesjoen ja Ylivallin kylien väliin, Keskikylä on pohjoisessa ja etelässä kuntarajan takana Parkano ja Karvia. Keskusta eli Koskuen kirkonkylä on muodostunut lyhyen ja kapean Koskutjärven ympärille, kylään kuuluvat myös Ala-Koskue, Yli-Koskue, Mustalammi ja Kalliokylä.

Koskuella on ollut asutusta jo kivikaudella ja Koskue lukeutuu Etelä-Pohjanmaan tärkeimpiin kivikautisiin alueisiin, arkeologisia löytöjä alueelta on tehty runsaasti. Pitkään Koskue oli asumaton erämaata, jossa käytiin metsästävässä. Pysyvää asutusta alueella on ollut 1500-luvun puolivälistä lähtien. Koskue sijaitsee Suomenselällä ja eroaa pinnanmuodoiltaan muun Jalasjärven Etelä-Pohjanmaalle tyypillisestä lakeudesta. Kylän maisema on vaihteleva, kylässä on nevoja, harjuja ja kallioita, Koskutjoki oli jääkauden jälkeen pitkä ja syvä merenlahti ja virtaa kylän läpi syvällä jokilaaksossa. Edustavia näkymiä avautuu mm. Kohtakankaan ja Koskutjärven ympäriltä.

Kyrönjoen vesistöalueeseen kuuluva Koskutjärvi laskee vetensä Koskutjokeen, joka virtaa Koskuen kirkonkylältä Ala-Koskuen läpi kohti pohjoista. Ilvesjoen ja Koskuen rajalla joen nimi muuttuu Mustajoeksi. Koskuen eteläosassa on muutamia pienikokoisia järviä, kuten Mujujärvet, Saarijärvi, Pohjan Korpilampi, Iso Madesjärvi, Vähä Madesjärvi ja Kolhonjärvi. Koskuen eteläosassa, Ison Madesjärven rannalla sijaitsee 193-metrinen Klopero, joka on Jalasjärven korkein kohta. Jalasjärven–Mustalammin harju on Jalasjärven merkittävin harjujakso, joka kulkee kunnan alueella pohjois-eteläsuunnassa.

ALATALO, Tampereentie 1531

Alatalo on Abel Majan vuonna 1875 rakentama, talon hirret on tuotu Peräseinäjoen Kihniänkylästä Hiirikosken tilalta. Alatalon on perimätiedon mukaan ostanut Hiirikosken isäntä häälahjana vävyllään. Abel Majan alkuperäinen nimi oli Haapamäki, uuden tilan mukaan nimi vaihtui Majaksi ja lopulta Alataloksi. Tila on ollut alusta asti Abel Majan suvun hallussa ja nykyinen omistaja sai tilan haltuun vuonna 1972.

Talo on julkisivultaan säilynyt alkuperäisessä asussa. Talon avokuisti on poikkeuksellisen komea, sen päätykolmiossa on rakentajan nimi ja rakennusvuosi 1875.

Pieni muutos on edustuvan pihanpuoleisen ikkunan suurentaminen kolmipokaiseksi. Tämä lienee tapahtunut vuoden 1935 paikkeilla, jolloin edustuvassa alettiin pitää alakoulu. Tupaan piti saada lisää valoa, joten ikkunaa suurennettiin. Samoihin aikoihin edustuvan kamariin tehtiin väliseinä ja etuosaan muurattiin pystyseinä yhteyteen pieni hella. Opettaja muutti näin saatuaun ”kaksioon”.

Noin vuonna 1942 edustuvan perinteinen pyöreäottainen avotakka purettiin ja tilalle muurattiin parempi lämmönlähde, pönttöuuni. Samoihin aikoihin naulattiin tuvan seinille ns.

ensopahvi, lämmön pitämiseksi tuvan puolella. Koulu muutti pois vuonna 1952.

Vuonna 1993 nykyinen omistaja aloitti mittavan kunnostuksen edustuvassa: pahvit poistettiin seiniltä ja pönttömuuri kunnostettiin, lattia hiottiin ja maalattiin. Isomman tuvan kunnostus alkoi vuonna 1994. Pinkopahvit poistettiin ja osassa seinää kiertää nyt puolipaneeli, sillä osa alimista hirsistä oli toukan kalvamia. Multipenkistä siirryttiin ponttilankusta tehtyyn rossipohjaan, sillä tuvan leveät lankut olivat osin lahonneet.

Talon julkisivu on pysynyt käytännössä alkuperäisenä, mutta kateaineet ja maalaus on uusittu. Julkisivuremontti alkoi 2011 ja kesti vuoteen 2016. Talon eteläpäädyn ja läntisen eli pihanpuoleisen seinän lautavuoraus oli kokonaisuudessaan uusittava, samoin taloa kiertävä koristelauta. Omistaja myös kunnosti itse 99 erikokoista ikkunapokaa. Samalla katto maalattiin. Kaikki ulkorakennukset on maalattu itsetehdyllä italianpunaisella keittomaalilla.

Vilja-aitat eli puorit ja kärryliiveri ovat talon ikäisiä, samoin vanha sauna, joka on siirretty vuonna 1950 kauempaa ja ollut aikoinaan sisäänlämpiävä savusauna. Navetta on rakennettu 1930-luvulla ja korvannut samalla paikalla olleen alkuperäisen navetan. Pihapiirissä taloa vastapäätä on ollut luttirati-liiveri-talli, siitä alkuperäisenä on jäljellä talli, jonka jatkeena on uusi ulkorakennus. Lutti ja liiveri purettiin huonokuntoisina. Säilynyt talli on todennäköisesti talon rakentamisajalta. Pihapiiristä on 50-luvun lopulla hävinnyt puuliiteri ja kaksi latoa. Uusi sauna on valmistunut vuonna 2010.

Etelä-Pohjanmaan kotiseutu- ja museoyhdistys on palkinnut Alatalon rakennusperintöpalkinnolla vuonna 2019.

Valtatie 3 lävistään Koskuen pohjois-etelä-suunnassa. Tampereentie oli vuoteen 1994 osa Valtatie 3 ja kulkee pohjois-eteläsuunnassa Ala-Koskuen, Koskuen kirkonkylän ja Yli-Koskuen läpi ja tunnetaan Koskuen kohdalla nimellä Koskuen kehätie. Ilvesjoentie alkaa Koskuen ja Keskikylän rajalta ja johtaa Ilvesjoen ja Karvian kautta Kankaanpäähän. Koskutjoen itäpuolella kulkee Kohtakankaantie ja Mäkiiviidantie, yhtyen Koskuen kirkolla Yli-Vallintiehen.

Koskuen koulu, jossa on opetusluokat 1–6, on kirkonkylässä Koskutjärven rannalla. Koskuen kirkko sijaitsee Koskuen kirkonkylässä, ja sen yhteydessä ovat hautausmaa ja seurakuntakoti. Kylän viimeinen kyläkauppa on sulkenut ovensa vuonna 2014. Karjanmaan, Ritalan, Seilon, Mustalammin ja Yli-Koskuen kouluissa opetus päättyi vuosina 1966 ja 1967.

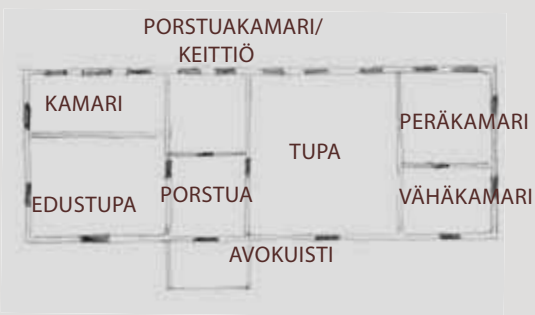
Koskuelle rakennettiin sotien jälkeen Ruotsin kansan avustuksella terveystalo. Se siirtyi yksityisomistukseen vuonna 1995. Koskue valittiin lokaussa 1999 vuoden eteläpohjalaiseksi kyläksi. Valinnan teki Eteläpohjalaiset Kylät ry.

Maakunnallisesti merkittäviksi luokitellut rakennetun ympäristön kokonaisuudet Koskuella:

Koskuen kirkkoympäristö Koskuen hautausmaa, Koskuen kirkkoaita (kirkko), Järvirinta (Vanha Säntti), Hietikko

HIIKIKKO, WANHATALO, HAUTAMÄKI, Ylivallintie 9

Hietikko on lohkottu Vanhatalosta ja rakennettu vuonna 1885. Nykyisten omistajien haluttuun talo tuli oltuaan 20 vuotta tyhjiällä. Taloa on kunnostettu vanhaa kunnioittaen ja perinteisiä materiaaleja hyödyntäen ja kaikki vaiheet on dokumentoitu. Taloon päästiin muuttamaan loppuvuodesta 2013.

Pitkään kylmänä olleen talon seinät olivat pullistuneet mutkalle ja kivijalka pettänyt. Ikkunat ja ovet irrotettiin, kuisti, takka ja piiput purettiin ja pian koko talo oli ilmassa. Suoristamisen vuoksi talo pistettiin "vetoon" muutaman kuuksen ajaksi. Taloa korotettiin paikoin 30 senttiä. Rakennuksen alle tehtiin multipenkin tilalle rossipohja, jotta alle saatiin kunnon lämpöeristeet. Talossa on kunnostetut, alkuperäiset ulkoikkunat, sisäpuolelle laitettiin lämpölasit. Tupaan

muurattiin pohjalaistakka ja kamarien pystymuurit kunnostettiin. Alkuperäiset, matalat ovet karmeineen sijoitettiin ylös. Alakertaan etsittiin vanhoja mutta korkeampia ovia. Vanha kuisti oli pieni ja vino. Portaat olivat jyrkät, eivätkä täyttäneet nykyisiä rakennusvaatimuksia, yläkerrassa oli kaksi kesähuonetta. Uuden kuistin rakentaminen mahdollisti koko yläkerran käyttöön ottamisen, purettu tiilikaton tilalle tehtiin konesaumattu peltikatto, alkuperäinen pärekatto jäi alle.

Pihapiirin huonokuntoinen navetta purettiin ja navetan kivijalan päälle kohosi uusi ulkorakennus, johon tehtiin saunatilat ja asennettiin lämpöpumput maalämpöä varten.

Etelä-Pohjanmaan kotiseutu- ja museoyhdistys on palkinnut Wanhatalon rakennusperintöpalkinnolla vuonna 2015.

ERKKILÄ, Erkkilänmäentie 30

Päärakennus on rakennettu 1790-luvulla. Sen vanhin osa on alkuaan Koskimäen Tuohipään torpan tuparati Keskikylästä. Tuohipään torppa on ollut aikoinaan Tuohistontien varressa, nykyiseltä kolmostieltä n. 300 metriä, tien oikealla puolella. Torpassa on ollut tupa, porstua ja porstuakamari yläkertoinen. Kun tuparati siirrettiin Erkkilänmäelle, sitä jatkettiin eteläpään kylmillä kamareilla. Vuonna 1907 Hermanni Kohtakangas kunnosti peräkamareita paremmin tuparatiin kuuluviksi. Iisakki Koskimäki osti Erkkilän tilan vuonna 1929. Hän nosti pian tuparadin ja laittoi alle kivijalan, siihen asti vain pienet luonnonkivet olivat kannatelleet taloa. Tuolloin myös peräkamareihin laitettiin pönttöuunit ja kamareita kunnostettiin. Vanha päärakennus on ollut tyhjiällä vuodesta 1969, jolloin uusi päärakennus valmistui entisen eteläpuolelle. Vanhat ulkorakennukset ovat hävinneet.

Omistajan valokuva-arkisto

HULKKO, LATVA-ERKKILÄ, Erkkilänmäentie 124

Talo lienee 1800-luvulta, rakennusvuodesta ei ole varmuutta. Lohkokivet kannattelevat pitkänurkkaista hirsikehää, satulakattoa kattaa vihreä profilipeltikate, vuorina pystyrima, kuisti ja päädyissä paneeli. Osa julkisivun ikkunoista on muutettu 2-osaisiksi, osa on alkuperäisiä 6-ruutuisia, samoin kuistin ikkunat ovat säilyneet. Kuisti on poikkeuksellisen iso, 2-kerroksinen ja siinä on kaksi sisäänkäyntiä. Tupa on keskellä ja molemmissa päissä 2 kamaria, yläkerran pohjoispäädystä on kesäkamari, muuten yläkerta on rakentamaton. Alakerran ikkunat vaihdettiin nykyisiin vuonna 1960. Sisällä pintaremonttia on tehty eri vaiheissa.

Vastapäätä taloa on liiveri-puori ja pohjoispuolella L-mallinen talli-puulato-välkkö-navetta-heinälato. Pikkupuori on hajotettu n 1972. Puori, liiveri ja tallin osa ovat alkuperäisiä, navetta ja puintilato ovat vuodelta 1949, vuodelta 1950 on pihasauna ja vuodelta 1974 autotalli. Puulato ja paja ovat alkuperäisiä pihapiirin rakennuksia.

MAJA, Tampereentie 1592

Majan uudistalo on perustettu Koskutjärven rannalle vuonna 1663, tuolloinkylää yhdistävä tie kulki pitkin rantaa. Vanhin osa Majan kantatalosta on perustamisvuodelta 1663 ja sen nykyinen isäntäpari on järjestyksessä suvun 12. Talo on siirretty nykyiselle paikalleen, siirtoaika lienee joskus 1700-luvulla. Rakennuksen eteläpää on sen vanhinta osaa ja taloa on jatkettu myöhemmin, sen oletetaan tapahtuneen nykyiselle paikalle tehdyn siirron yhteydessä. Tulipalo tuhosi navetan, pajan, ladon ja puuverstaan vuonna 1966.

Majan talossa on harjoitettu erilaista kaupankäyntiä jo 1700-luvulla, satamakaupunkeihin on toimitettu tervaa, voita, turkiksia, villalankaa ja laivojen rakennuspuuta. Kauppaa on käyty molempiin suuntiin. Esimerkiksi talvella 1771 Heikki Pertunpoika kuljetti Kristiinankaupunkiin mastopuun, jonka pituus oli 70 jalkaa (21,3 m). Paluukuormassa tuotiin suolaa, silakaneliköitä, kankaita ja monenlaista muuta tavaraa. Majan talo toimi myös kestikievarina, kievarioikeudet talolle myönnettiin vuonna 1701, kievaritoiminta jatkui 200 vuotta päättyen 1800–1900-lukujen taitteessa. Talo on tarjonnut ruokaa ja yösjää kulkijoille, myös sotajoukoille Suomen sodan aikaan ja maaherralalle seurueineen. Nykyinen isäntäväki käynnisti kievariperinteen hengessä kotimajoituksen vuonna 2004, joka jatkuu pienimuotoisena edelleen.

Talon perusta on lohkokiveä ja kivet läheisestä Majakalliosta, perustuksen pintaan on eteläpäässä levitetty betonia. Ulkovoorausena on pystyrima, vuorausta ei ole uusittu kokonaan, ainoastaan tarpeen mukaan. Tummanvihreät nurkkalaudat ja vaakalistat sekä ikkunan vuorilaudat rytmittävät julkisivua. Nykyinen vihreä väri on vuodelta 1976, ensimmäisen valkean maalipinnan talo sai 1930-luvulla. Ikkunat ovat 6-ruutuiset, pihan puolella symmetriset 9-ruutuiset, otsalautoissa rimakoriste. Ikkunat on

uusintu omistajan isä 1940-luvulla, pohjoispuolen ikkunat ovat puusepän tekemät ja vanhan mallin mukaan vuodelta 1978.

Säleaita ja portti ovat rajanneet pihaa ja sisääntuloa. Nykyinen kuisti on leveä lapekattoinen umpikuisti, sen 1930-luvulla avoin keskiosa on ummistettu 1950-luvulla. Kuistin eteen on vuonna 2008 lisätty lapekattoinen katos, jota kannattelevat pyöreät pilarit. Kuistin sivuun rakennettiin vuonna 2002 terassi, jota

on vuosien varrella muokattu nykyasuun, viihtyisäksi valokatteiseksi kesähuoneeksi, johon käynti on ulkoa.

Vuosisadan alussa Majan kuisti oli 2-kerroksinen satulakattoinen umpikuisti, seuraava kuisti n. 1930-luvulta muodostui kahdesta korkeasta umpikuistista, joiden välissä ylhäällä lapekaton alla oli avoin parveke, alakertaan kuistien väliin jäi tila, jossa yläkerran parvi kattoi ikkunallista kuistien välistä käytävää.

Maja 1900-luvun alussa, omistajan kuva-arkisto

KOSKUEN ESSO, Tampereentie 1531

Koskuen Esson ensimmäinen rakennus valmistui Valtatie 3 varteen vuonna 1959. Aluksi Esso tarjosi ainoastaan polttoaineiden myyntiä ja koneiden sekä autojen huoltoa. Suomalaisessa huoltoasemakulttuurissa jalasjärveläinen Koskuen Esso muistetaan edelleen eri puolilla Suomea. Koskuen Esso oli Suomen ensimmäisiä ympäri vuorokauden auki olleita huoltoasemia. Kun pihassa oli 30 rekkaa, toi se muutakin väkeä ja kahvi ei voinut olla vanhaa. Kansan ja julkkisten kohtaamispaikka Koskuen Esso sulki ovensa vuonna 1994. Esso ehti palvella kylää ja koko maata lähes neljä vuosikymmentä, mutta kun Valtatie 3 linjattiin kylän keskeltä väljemmälle reitille, Esso ja muut kylän palvelut sammuiivat hiljalleen.

Entisen huoltamorakennuksen pohjoispuolella on kylän yksi nähtävyys, De Havilland Vampire -lentokone betonijalustalla, kolmen paksun teräsputken varaan laskettuna.

MUSTALAMMI, VÄLKKILÄ, Mustalammintie 760

Tila on ensimmäinen talon paikka Mustalammin kylässä, Välkkilän tyhjäkään oleva asuinrakennus vuodelta 1900 ja sukutalo. Piha on umpipihamainen, pihapiiriin tullaan katoksen kautta, U-muotoisen ulkorakennuksen keskeltä. Ulkorakennus on osin heikkokuntoinen ja osia siitä tullaan mahdollisesti purkamaan.

Asuinrakennus on perinteinen, ryhdikäs lohkokivillä seisova pohjalaistalo. Siinä on pystyrimavuori ja 6-ruutuiset ikkunat. Umpuikuisti on korkea ja sisään käydään pariovien kautta.

METTOMÄKI, Kalliokyläntie 342

Kalliokylätien ja Madesjärventien risteyksessä seisoo entinen Välkkilän kyläkauppa. Talo on rakennettu vuonna 1937, poikittain siihen valmistui vuonna 1945 kaupan lisärakennus. Sylvi Välkkilä piti kiinteistössä kauppa yli 30 vuotta, kaupanpito Välkkilän kaupassa päättyi 1960-luvulla. Sylvi Välkkilä oli rakentanut talon miehensä Eeron kanssa, mutta jäi sotaleskeksi ja avioitui uudelleen. Sylvi kunnostautui puutarhanhoidossa ja puutarha oli ilo ohikulkijoille. Rakennus on nykyään vapaa-ajankäytössä.

MÄKIVIITA, Mäkiviidantie 149

Vihtori Valentin Mäkiyiita ja Aleksandra Eufrosyne os. Ritaniemi rakensivat Mäkiyiidan talon 1800-luvun loppupuolella. Talo on numeroa 8 ja lohkottu Mansikkaviidan talosta. Pihapiiri on umpinainen ja neljältä sivulta rajattu. Pitkäsivu on kylätien suuntainen ja ikkunoista aukeaa näkymiä alas Koskuttijokilaaksoon. Talon ja tien välissä on ollut vieläkin erottuva, seudulla poikkeuksellisen monipuolinen ja hoidettu puutarha.

Päärakennus seisoo lohkokivillä ja sen katteena on käytetty mineriittiä. Julkisivuja rytmittävät pystyrimalaudoitus ja pysty- ja vaakaponttien kentät, pohjoispään alaosa on vuoraamaton. Talon värytys on haalistunut, punamultaus erottuu vielä pohjoispäädystä, päätykolmiot ja kuisti ovat olleet keltaisia. Ikkunat ovat alkuperäiset 6-ruutuiset, haukka-ikkunat 2-osaiset. Kuisti on lapekattoinen 1-kerroksinen umpikuisti, sisäänkäynti kahden parioven kautta.

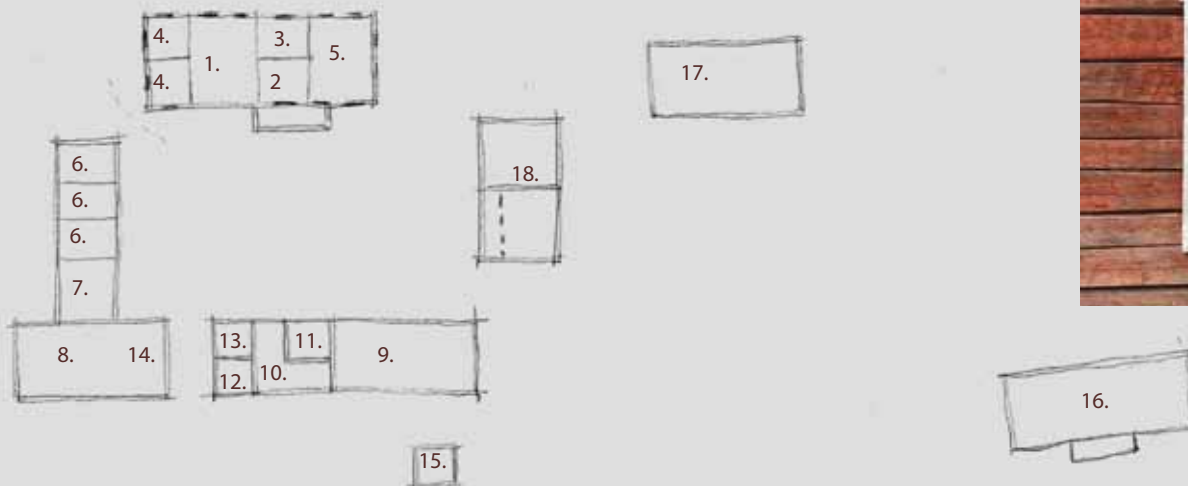
Päärakennusta on myöhemmin n. 30-luvulla jatkettu lisäosalla, pohjoispuolen hirsikehällä. Huonetilat päädystä jäivät tuolloin keskeneräisiksi ja välikatto puuttuu edelleen. Kuisti lienee saanut nykymuotonsa pohjoispään lisäosan rakentamisen jälkeen. Lämpöä saatiin eteläpään kamareihin pönttömuureista, tuvassa on perinteinen avotakka, pohjoispäädyn verastilan avotakka muurattiin vasta 50–60-lukujen vaihteissa. Tupa ja verastila ovat edelleen hirsipinnalla, kamarit on paperoitu. Talo jäi tyhjilleen Toivo ja Olga Mäkiyiidan jälkeen vuonna 1990.

Talon Kihniöstä tullut emäntä Alexandra Eufrosyne os. Ritaniemi kunnostautui kaiken muun lisäksi puutarhanhoidossa. Mäkiyiidan puutarha on ollut poikkeuksellisen komea, siellä on ollut omenapuita, marjapensaita, syreenimaja ja runsaasti istutuksia. Puutarha oli talon ja tien välisessä rinteessä.

1. TUPA
2. PORSTUA
3. PORSTUAKAMARI
4. PÄÄTYKAMARIT
5. JATKO-OSA/VERSTAS
6. AITTA
7. VÄLIKKÖ
8. KANALA

9. KIVINAVETTA
10. LANTALA
11. KÖÖKKI
12. TALLI
13. TALLINPORSTUA
14. KATOS
15. SAUNA, PURETTU
16. RIIHI
17. VAJA
18. LIIVERI/LATO

NURMIOJA, Riiheläntie 75

Nurmiojan sukutalon on rakentanut Nikodemus Nurmioja vuonna 1892. Talossa on säilynyt umpi- ja pihapiirinen rakenne ja taloon kuljetaan edelleen porttilutin kautta. Parhaimmin ulkoiset piirteensä säilyttäneitä ovat pihapiirin ulkorakennukset, jotka ovat pääosin hirsipinnalla, osa vuorattu pystyllä peiterimalla.

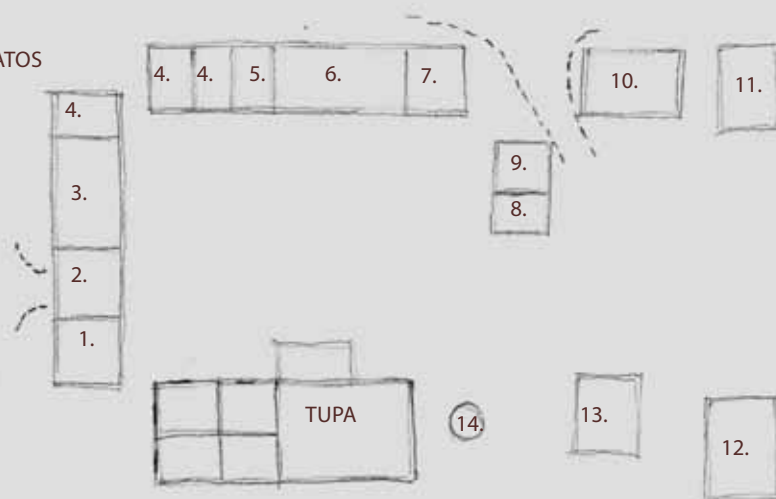
Päärakennuksen julkisivu on uudistunut 1950- ja 1980-lukujen remonteissa, ikkunat on uusittu nykyisiin 2-jakoisiin, eristettä on lisätty ulkoseiniin ja vuoraus uusittu. Myös kuistia on muokattu ja viimeksi sen eteen on lisätty kolmilapainen avokuisti. Peltikatto asennettiin entisen sementtitiilikaton tilalle 1980-luvulla. Kaikki sätilat on remontoitu.

Puori on vuodelta 1888, liiveri vuodelta 1903 ja 2-kerroksinen. Sen yläkerrassa on luttu, kotimuseo, huone ja aula. Lutin alta on kulku pihaan.

Navetta on vuodelta 1897, lato navetan takana on vuodelta 1979, sauna/köökki vuodelta 1948. Puulato näkyy kuvissa jo 30-luvulla, sen tarkempi rakennusaika puuttuu.

1. PUORI
2. LÄPIKULKU/SOLA
3. LIIVERI
4. VARASTO
5. LÄPIKULKU/KATOS
6. NAVETTA
7. LANTALA
8. KÖÖKKI
9. SAUNA
10. KONESUOJA
11. RIIHI
12. KUIVAAJA
13. PUULATO
14. KAIVO

RISKUN KAUPPA, Kauppatie 39

Matti Mattila rakensi Riskun talon 1800-luvun alussa ja talo on edelleen rakentajasuvun omistuksessa. Talon peruskorjasi nykyiseen muotoon Linda Mattila 1930-luvulla. Talon muuttuessa kauppakiinteistöksi, siihen lisättiin toinen kerros, tehtiin liiketiloja ja laajennuksia.

Pihapiirin vuosina 1965–70 puretut ulkorakennukset olivat päärakennuksen rakentamisajalta, osa niistä maatalouskäytössä ja osassa kaupan tiloja. Päärakennuksen lisäksi kylätien varrella on säilynyt yksi aitta, ennen aidattu pihapiiri on nykyään avoin. Nykyinen ulkorakennus on tehty 1960–70-lukujen taitteessa purettujen

paikalle. Päärakennus on nykyään osin vuokratiloina ja vapaa-ajankäytössä.

Syntyperäiset koskuelaiset Linda ja hänen veljensä Matti Mattila perustivat 1920-luvulla kaupan Koskuelle. He kävivät viikoittain tai kuu-kausittain markkinoilla Parkanossa tavaroita myymässä. Sittemmin Matti lähti Vihantiin, ja Linda jäi yksin kauppiaksi. Myöhemmin Linda Mattilan kauppa toimi myös noutotukkuna. Kauppa lopetettiin vuonna 1956 Mattilan kuoltua. Mattilan jälkeen Kauko Myllymäki vuokrasi kaupparakennuksen ja piti siinä kauppaan vuoteen 1965 saakka. Vilho ja Anni Risku jatkoivat

vuonna 1966 kaupanpitoa ja kaupasta tuli Kosken ensimmäinen valintamyymälä. Riskun kauppa sulki ovensa vuonna 1982.

Päärunko on kylätien suuntainen, poikkipäädyn harja eteläpäädyssä on tiensuuntaista korkeampi. Pitkänurkkainen hirsikehä seisoo lohkokivillä, jyrkkää satulakattoa kattaa saumapelti ja tiensuunnassa siinä on lapekattoinen frontoni, päädyissä rimakoristeet. Taloon on kolme sisäänkäyntiä. Ikkunat ovat ristikarmilliset, poikkipäädyssä lisäksi kolmikulmainen ikkuna, suljettujen ikkunoiden paikat erottuvat laudoituksesta.

VANHA SÄNTTI, HAKALA-SÄNTTI, Ylivallintie 87

Vanha Sääntti on sukutila ja erotettu Isotalosta vuonna 1848. Ensimmäinen isäntä oli Tuomas lisakinpoika. Pitkä pohjalaistalo kätkee sisäänsä yllätyksen. Varsinainen asuinrakennus on ollut lyhyempi, siihen on ilmeisesti Juho Sääntti tehnyt "lisäosan", jossa katoksen alla on sauna, maakellari sekä viljalaareja. Tämä jatko-osa on muokattu osaksi julkisivua ja myöhemmin jatko-osan yläkertaan on tehty asuintiloja.

Kivinaetta lienee vuodelta 1886 ja aivan tiessä kiinni. Pihapiirissä on lisäksi hevostallipuulato ja entinen tunkio sekä paja-auto-talli-pihatupa. Säilynyt on myös vesimökki (kaivomökki). Piirteitä taloa etelän suunnassa ympäröineestä puutarhasta on edelleen nähtävissä. Pihasta on purettu ja siirretty luttu, myös maakellari ja ulkokuusi ovat poissa.

VANHA-RINTALA, Palomäentie 3

Vanha-Rintala on Majan talosta lohkottu sukutalo, jonka päärakennus rakennettiin vuoden 1784 paikkeilla. Perimätiedon mukaan talo on siirretty järvirannasta nykyiselle paikalle 1870-luvulla. Siirron lienevät tehneet tuolloinen isäntä Emmanuel Maja ja vaimonsa Hilma Loviisa os. Valli.

Pihapiiri on ollut kolmelta suunnalta rajattu, asuinrakennuksen pitkä sivu Palomäentien suuntainen ja pääty Koskuentielle. Lyhytnurkkainen hirsikehä lepää lohkokiviperustalla. Satulakattoa kattaa saumapelti. Huomio kiinnittyy talon vaakapontti-laudoitukseen, jonka reunassa on kaunis profiili, räystäitä ja päätyä kiertää koristeista. Talo on punamullalla maalattu. Ikkunat ovat 6-ruutuiset ja otsalaudassa on musta salmiakkikoriste. Kuisti on leveä, rankorakenteinen, väritys keltainen ja kuistin lapekatossa poikkipääty, frontti. Kuisti on alkuperäisessä kunnossa, vain ulko-ovi on vaihtunut.

1910-luvulla taloon tehtiin muutoksia ja entisestä porstuasta tehtiin vanhan emännän syytinkiasunto, 1930-luvulla rakennettiin nykyinen porstua. Vuonna 1968 taloa remontoitiin, ikkunat vaihdettiin, vanha malli kuitenkin säilytettiin, talo sai keskuslämmityksen, vesijohdon ja wc:n. Entinen takka, leivinuuni ja loukko purettiin ja tilalle kohosi uusi tiilestä muurattu takka. 90-luvulla talo foorattiin, lautojen malli säilytettiin, talo maalattiin ja samalla katon reunassa olevat puuleikkaukset uusittiin, v. 1997 taloon tehtiin uusi katto.

Pihapiirissä olevien muiden rakennusten ikää ei tiedetä, maantien suuntainen ”pytinki” uusittiin 50-luvulla, sen alakerrassa on pohjoispäässä puulato ja vieressä vanha puori, josta on portaat yläkertaan ja ylhäällä aikoinaan talon tyttären mieleinen leikkipaikka. Vastapäätä asuinrakennusta ollut L-mallinen ulkorakennus (aitta-talli-köökki-portinalusta-heinälato-navetta) purettiin huonokuntoisena vuonna 2020. Vanha-Rintala on nykyisin suvun kesäpaikka.

SEILONMÄKI

Pienimittakaavainen asutus kohosi Seilonmäelle 1900-luvun alussa, jolloin Seilon saha oli kylän tärkeä työllistäjä. Monet mökeistä ovat nykyään vapaa-ajankäytössä.

KESKIKYLÄ

Keskikylä on nimensä mukaisesti keskellä Jalasjärveä. Etelässä ja lounaassa siihen rajautuvat Ilvesjoki, Koskue ja Ylivalli, idässä Hirvijärvi ja pohjoisessa Jokipii ja Jalasjärven kirkonkylä, lännessä on Kauhajoen kaupunki.

Keskikylän maisemakuva on pääosin avointa maaseudun kulttuurimaisemaa, jota ilmentävät kumpuilevat pellot ja näiden reunoilla sijaitsevat, usein verrattain suuret maatalouskeskukset. Laajat selänteet Keskikylän itä- ja länsiosassa ovat metsäisiä ja sulkeutuneita, lännessä on Keskikylään kuuluva Korvajärvi. Mustajokilaakso, joka halkoo kylän on polveileva, syvälle uurtunut ja oma maisemallinen kokonaisuutensa, jatkuen etelässä Koskuen puolelle. Laakson halki kulkeva Valtatie 3 on maiseman tarkastelun kannalta keskeisin. Kyläkuvassa erottuvat Keskikylän vanha meijeri, entinen Virvoitusjuomatehdas ja Juustoportin liikekeskus. Vanha tielinjaus ennen nykyisen valtatieen tuloa kulki pitkin Hulkontietä ja Keisarintietä.

Asutus myötäilee tienvarsia ja keskittyy valtatieltä haarautuvien teiden varsille, joille kulku on usein järjestetty valtatie vieressä kulkevan ns. ohitustien kautta.

Keskikylä valittiin vuoden eteläpohjalaiseksi kyläksi vuonna 2013 ja palkittiin kunniamaininnalla vuoden kylä-kilpailussa Hankasalmella vuonna 2014.

HULKKO, Hulkontie 80

Hulkon suku on asettunut Hulkonmäelle jo 1600-luvulle ja Hulkko on 13. Jalasjärvelle perustetuista taloista. Jonkun tiedon mukaan talo olisi rakennettu jopa vuonna 1669. Tilalla on pidetty kievaria ja talolla on ollut mm. viinan 3,5 leiviskän eli n. 80 litran keittolupa. Kolmostie on kulkenut talon ohi ennen nykyisen linjauksen valmistumista, vanha tieosuus eli nykyinen Hulkontie kiertää Hulkon pihapiirin sen länsisivulta.

Hulkon vanha päärakennus Hulkontien kupeessa on sukutilan hyvin alkuperäisenä säilynyt 2-fooninkinen, hirsipinnalla ja maalaa-maton, rakennettu ehkä 1800-alkupuolella tai aiemmin. Ryhdikäs hirsirunko lepää luonnonkivien varassa, nurkat on osin koteloitu. Alkuperäinen ulko-ovi on koristeleikkauksin koristettu 2-osainen peiliovi, oven kehyslaudat on uusittu. Luonnonkivet on aseteltu porraskiviksi sisääntulon eteen. Ikkunat osin vaihtuneet 2-osaisiksi mutta palautettavissa alkuperäisen kaltaisiksi. Talossa oleva listoitus, kuten ikkunoiden ja ovien vuorilaudat ovat pystyurteisia ja tyyliltään kustavilaisia. Talossa on asuttu vielä 1980-luvulla.

Alakerta koostuu porstuasta, sen takana olevasta kylmästä kamarista, isosta tuvasta ja tuvan takana olevista päätykamareista, joissa on peltimuuri. Huonetila alakerrassa on suhteellisen matala. Yläkerrassa on yksi kesähuone ja lattiallinen avoin tila, jossa on pidetty uskonnollisia kokoontumisia ja hartaustilaisuuksia Babtisti- ja Helluntaipastorien johdolla. Helluntaiseurakunnan lastenkesäleirejä pidettiin Hulkon talossa kesäisin vuodesta 1972 aina 1990-luvulle saakka.

Asuinrakennuksen ympäriltä olleet vanhat ulkorakennukset ovat hävinneet, viimeisimpinä sauna ja puulato/varasto 1970-luvulla. Samalla

Keskikylän kouluja ovat Mantilan koulu ja Toivonmäen koulu, jälkimmäisessä koulunkäynti päättyi keväällä 2021. Mantilan koulussa opetus päättyi jo vuonna 1993. Nuorisoseurantalona Seurala on kylän yhteinen kokoontumispaikka.

Korkeakoskessa on sijainnut mylly ja saha.

Kuvassa keskellä Korkeakosken myllyn jäänteitä.

tontilla kerrotaan olleen toinenkin asuintalo, joka on sittemmin myyty Osuuskaupalle ja hävinnyt tulipalossa. Riihi on etäämpänä ja

nykyisin osana uudempaa ulkorakennusta, sen ikää ei tiedetä. Pihapiirin muut rakennukset ovat uudempia 1900-luvun loppupuolelta.

JOKELA, JOKIVARSI, Jokelantie 80

Jokelaan kuljetaan peltokuvioita myötäilevää tilustietä pitkin. Pihapiiri on kolmelta sivulta rajattu, rakennuksia on huollettu ja väritys on yhtenäinen. Ilmeisesti Juho Jokelan rakennuttama Jokelan päärakennus on vuodelta 1905. 1800-luvun lopulla talon omisti Juho Matinpoika Rinta-Kivistö, myöhemmin Jokela (1849-1899). Heidän tyttärensä Lempi Alexandra perii äitinsä ja lunasti miehensä kanssa suvulta loput talosta. Tilaan on myöhemmin liitetty viereinen Niemen tila. Jokela on nykyään sisarusten omistama mökkiyhtymä, jossa vietetään vapaa-aikaa.

Jokelan päärakennuksen hirsikehä seisoo lohkokivillä, satulakattoa kattaa profilipelti, hirsipinnalla olevat seinät on sivelty punamullalla ja koteloituja nurkkia korostettu. Ikkunat ovat ristikarmilliset ns. T-ikkunat, haukkaikkunat ristikkolliset. Kuistia ei ole, sisäänkäynti Jokelaan käy peilillisten pariovien kautta. Tulisijat ja piiput on purettu vuosina 1983–89.

Tallirakennus on vuodelta 1930, edellinen tuhoutui tulipalossa. Vilja-aitassa lukee "Rakattu Vuonna 1891 Isak Kalaisto" ja on Bertta Seppälän antaman tiedon mukaan siirretty pihapiiriin paikkakunnan pappilasta. Pihapiiristä on hävinnyt riihi, jäljellä on enää 2 kiuasta. Navetan heinälato purettiin vuonna 1980, tiilestä tehty köökki-sikala-kanala odottaa lopullista purkamista. Jäljellä olevat ulkorakennukset on päärakennuksen tavoin maalattu punamullalla.

Muiden pihapiirin vanhempien rakennusten ikää ei tiedetä. Pihapiirin ulkopuolella olevat uudisrakennukset ovat pieni rantasauna, joka on koottu navetan yllisen hirsistä vuonna 1981 ja pyöröhirsinen saunamökki vuodelta 2012.

KIVIRANTA, Siniahontie 32

Kiviranta sijaitsee metsäselänteen reunalla, kivillä, mäntyjen ja koivujen suojaamalla mäellä. Asuinrakennuksen ikkunasivu on peltoaukean suuntaan. Pihapiiri käsittää asuinrakennuksen, karjarakennuksen, kärryliiveri- ja saunarakennuksen sekä ladon.

Tila on erotettu Kiviojan kantatilasta vuonna 1922 talon pojalle Yrjö Kiviojalle. Talo rakennettiin osin Tuohiston vanhan päärakennuksen hirsistä ja Kivirantaan muutettiin vuonna 1923, juhannuksen alla.

Talon alkuperäinen pohjakaava on käsittänyt porstuan, porstuakamarin ja tuvan. Taloa on laajennettu vuonna 1950 itäpäädyistä yhdellä kamarilla. Kamarin alle muurattiin sementtitiilestä kellari. Samana vuonna tehtiin myös uusi umpikuisti. Vanha, pienempi ja sirompi kuisti purettiin uuden tieltä. Laajennuksen ja kuistin suunnitteli Samuel Mäntykoski.

Kiviranta on ehyt pihapiirikokonaisuus 1920-luvulta, rakennuskanta on sekä sisätiloiltaan että ulkoasultaan poikkeuksellisen hyvin piirteensä säilyttänyt. sr

KIVIOJA, Tampereentie 635

Kivioja sijoittuu metsäselänteeseen ja laajan pelto-laakson reunaan, alhaalla laaksossa virtaa Jalasjoki ja niiden välissä kulkee Valtatie 3. Tilan nykyinen, uudehko asuinrakennus sijaitsee talon pitkäsiivu valtatie suuntaan, itään. Vanha pihapiiri jää uuden asuinrakennuksen taakse eikä näy tielle.

Tilan vanhassa pihapiirissä miespihan rakennukset ovat asettuneet neljälle sivulle. Vanhan päärakennuksen purkamisen avasi pihan etelän suuntaan. Pihapiiri on käsittänyt päärakennuksen (purettu), renkien- ja piikojen asuinrakennuksen, kavinavetan, talli – puorirakennuksen ja pitkän ulkorakennusryhmän. Hieman kauempana pihapiiristä sijaitsee sauna, vilja-aitta ja viljankuivaaja. Ns. karjapihalla on kaksi hirsirunkoista latoa ja katos. Toinen latoista lienee ollut karjarakennus.

Vanhan tuulimyllyn jäänteet löytyvät pihapiirin ulkopuolelta, etelästä. Muita purettuja on mm. savusauna, riihikartano ja paja.

Kiviojan uudistila on perustettu vuonna 1791. Perimätiedon mukaan tila on sijainnut alun perin hieman idempänä, lähempänä jokirantaa. Tilan nykyisen pihapiirin rakennuksineen on rakentanut Juho Antinpoika Kivioja, joka siirtyi vuonna 1890 synnyinkodistaan Marttilasta vaimonsa kotitalon isännäksi. Juho Kivioja toimi monissa kunnallisissa luottamustehtävissä.

1920-luvulla Kiviojasta on erotettu kahdelle pojalle Antille ja Yrjölle omat tilat, jotka sijaitsevat kantatilan eteläpuolella.

Kivioja on eheä, umpihipamainen kokonaisuus 1800-luvun lopulta. Vanha rakennuskanta on säilynyt sekä sisätiloiltaan että ulkoasultaan alkuperäisenä, vanha päärakennus on kuitenkin huonokuntoisena purettu.

Jo purettu päärakennus oli rakennettu vuonna 1893. Se oli pohjakaavaltaan keskeissali: keskellä tupa ja molemmissa päädyissä kaksi kamaria. Talo oli alunperin vaaleanpunertava.

Pihapiirissä säilyneessä vanhassa asuinrakennuksessa on kaksi tupaa ja niiden välissä kamari ja porstua. Lautarakenteisessa kuistissa on kaksi sisäänkäyntiä. Yläkerran molemmissa päädyissä on kamarit. Yläkerran aulatilassa on seinäpanelointi, jossa on jäänteitä koristemaalauksesta. Perimätiedon mukaan panelointi on jonkun kirkon vanha katto.

Navetan lohkokiveen on kaiverrettu vuosi 1902 ja nimikirjaimet J.K (Juho) ja L.K (Leena). Kirjallisuuslähteiden mukaan navetta on korjattu vuonna 1946.

Jalasjärven kirkonseudun osayleiskaavassa Kivioja on luokiteltu maakunnallisesti arvokkaaksi merkinnällä sr

1. PUORI, ALLA MAAKELLARI
2. PUORI, ELÄINTEN TARVIKKEITA
3. PUORI, MUORIN TUPA,
4. JAUHOPUORI
5. KATOSALUSTA/VARASTO
6. LÄPIKULKU/VÄLIKKÖ
7. KATOSALUSTA/SÄILYTYSSTILA
8. LÄPIKULKU VINTILLE
9. ELÄINTEN JAUHOPUORI
10. HUUSI
11. HEINÄLATO
12. PORTAAT YLÄKERTAAN
13. HEVOSTALLI
14. KIVINAVETTA
15. KATOS
16. HEINÄLATO
17. HYYSINALUS
18. TUPA
19. VÄLIKAMARI
20. KAMARI
21. KUISTI
22. PORTAAT YLÖS
23. KÖÖKKI/KARJAKEITTIÖ

KOSKIMÄKI, Koskimäentie 32

Koskimäki on kantatila Mustajoen rantatöyräällä ja osa Koskimäen ja Korkeakosken ympärille muodostunutta pientä kylää. Korkeakoskessa on sijainnut mm. mylly ja saha.

Koskimäen pihapiirissä on säilynyt vanha luttiaitta 1800-luvulta. Asuinrakennus on rakennettu tilan vanhasta päärakennuksesta vuonna 1936. Muut tilan ulko- ja karjarakennukset ja syytinkitupa on purettu. Matti Koskimäelle 1830-luvulla rakennettu syytinkitupa sijaitsi asuinrakennuksen vieressä, länsipuolella ja se purettiin ja siirrettiin jokirantaan saunaksi vuonna 1976. Karjarakennukset sijaitsivat pihapiirin länsireunalla, samassa kokonaisuudessa naapuritilan, Koskiniemen, ulkorakennusten kanssa.

Tilan riihikartano on sijainnut nykyisen Saarelan talon kohdalla n. 150 m luoteeseen. Tilan nykyinen 1980-luvulla valmistunut asuinrakennus sijaitsee vanha talon eteläpuolella, jossa aikaisemmin oli vilja-aitta.

Koskimäen uudistila on perustettu 1700-luvulla. Tilasta on erotettu ainakin kaksi tilaa: Koskiniemi ja Tuohisto (Huttunen). Tilan syytinkituvassa, joka on siirretty jokirantaan saunaksi vuonna 1976, toimi Keskikylän lainakirjasto, kirjastonhoitajana Fiina Koskimäki. sr

KOSKINIEMI, Koskimäentie 35

Koskiniemi sijaitsee taloryhmässä, joka on rakennettu Koskimäen kantatilan ja kylän läpi virtaavan Korkeakosken ympärille. Tilan vanhempaa rakennuskantaa edustavat asuinrakennus, ulkorakennusryhmä ja maakellari. Ns. karjapihalla sijaitsevat maatalouden tuotantorakennukset ovat uudempia.

Tilan vanha riihi ja lato sijaitsevat pihapiirin ulkopuolella, n. 200m länteen, Koskimäentien varrella. Osa tilan ulkorakennuksista on sijainnut ja sijaitsee Koskimäentien toisella puolella samassa rakennusryhmässä Koskimäen tilan karjarakennusten kanssa.

Kohde on erotettu Koskimäen kantatilasta 1800-luvulla. Talon yläkerrassa on toiminut 1900-luvun alussa osuuskauppa ja osuuskassa. Tilan edellinen isäntä, Matti Koskimäki (1881–1946) on toiminut mm. monissa kunnallisissa luottamustehtävissä, kaupanvahvistajana ja kauppa- ja perunkirjojen laatijana.

Koskiniemi on kerroksellinen pihapiiri, jonka päärakennus 1 1/2-kerroksinen pohjalaistalo on 1800-luvun lopusta. Talo on saanut uuden parvekkeellisen kuistin, johon on sijoitettu kosteita tiloja, tien suuntaan perinteinen ulkoasu on säilynyt. sr

MANTILA, Mantilanmäentie 39

Mantilan päärakennuksen pitkä sivu ja puutarha sijoittuvat peltolaakson suuntaan länteen, metsäselänne rajaa pihaa pohjoiseen, peltojen takana lännessä kulkee Valtatie 3 ja virtaa Jalasjoki.

Pihapiirin muodostavat asuinrakennus, pihatupa, liiveri- ja aittarakennus n. 1900-luvun alusta, sauna 1950-luvulta ja karjarakennus, joka on myöhemmin uusittu. Karjarakennuksessa on säilynyt vanha, 2-kerroksinen lohkokivijalka. Hirsirunkoinen pihatupa on sijainnut alun perin talon vieressä, pohjoispuolella. Se on huonokuntoisena purettu ja tilalle rakennettu autotalli. Pihapiiristä on purettu myös mm. talli ja hieman kauempaa, pohjoisesta, metsän reunasta savusauna. Perimätiedon mukaan talon on rakentanut Arvi Mantila n. 1900-luvun alussa.

Mantila on tyypillinen 1 1/2-kerroksinen pohjalaistalo 1900-luvun alusta. Säilyneet ulkorakennukset ovat säilyttäneet piirteensä, samoin päärakennus, joitakin vähäisiä ikkunamuutoksia lukuunottamatta. sr

1. PUORI
2. LIIVERI
3. UUSI AUTOKATOS
PAIKALLA OLLUT PIHATUPA PURETTU
4. TALLI/PUULATO
5. SIKALA/LÄMPÖKESKUS
6. KÖÖKKI.
7. KANALA/SAUNA
8. NAVETTA/TYÖTILA
9. REHULATO/VARASTO
10. PORSTUA
11. TUPA
12. PORSTUAKAMARI
13. VIERASKAMARI
14. SIVUKAMARI
15. SAUNA
16. VARASTO/PUULATO/KASTÄLLI
PURETTU 1960-LUVULLA

KOTILA, Siniahontie 30

Kotilan pihapiiri metsäselänteen ja peltoaukean reuna-alueella on osa Kurikka-ojan kantatilan ympärille muodostunutta "kylää".

Pihapiirin rakennuskanta on 1900-luvun alusta ja käsittää asuinrakennuksen, pihatupa- ja saunarakennuksen sekä aitta-keskiliiveri-tal-

lin. Uudempaa rakennuskantaa edustavat tallin takana sijaitseva puulato ja liiveri, paikalla olleet vanhat on niiden tieltä purettu. Asuinrakennuksen pitkä sivu ja kaunis puutarha jää peltoaukean suuntaan, ulkorakennukset metsän puolelle.

Tila on erotettu Kurikka-ojan kantatilasta talon pojalle 1900-luvun vaihteessa. Kyseinen poika lähti myöhemmin Amerikkaan ja talo myytiin opettaja Kokkolalle. Tilan ensimmäinen rakennus on ollut pihatupa-sauna.

Kotila on eheä pihapiiri, rakennukset ovat säilyneet hyvin alkuperäisessä asussa, samoin sisätilat ja rakennukset ovat hyväkuntoisia.

LATVA-MANTILA, Mantilanmäentie 52

Latva-Mantilan pihapiiri on kerroksellinen kokonaisuus, jonka rakennuskanta on rakennettu vuosien 1842–1963 välisenä aikana. Aittarakennus on vuodelta 1842 ja Mantilanmäen vanhin rakennus.

Latva-Mantila on erotettu Oja-Mantilan talosta Israel Tuomaanpojalle vuonna 1815. Paikalla on ollut tuolloin pienasumus, torppa tai mäkitupa. Israel Latva-Mantilan poika meni naimisiin parkanolaisen Kaisa Rakennuksen kanssa vuonna 1831 ja he saivat myötäjäisinä kaataa rakennustarpeet morsiamen kotitalon metsästä. Hirret tuotiin hevosella Parkanosta ja Latva-Mantilan tilalle rakennettiin liuhan muotoinen 1 1/2-kerroksinen pohjalaistalo. Pohjakaavaltaan se oli keskeisali: länsipäädystä avokuisti, porstua ja porstuakamari sekä itäpäädystä kaksi kamaria. Vuonna 1952 talo hajotettiin ja rakennettiin uudelleen samoista hirsistä.

Asuinrakennuksen pitkäsiivu on peltoaukean suuntaan. Pihapiiri jää metsän puolelle. Hieman kauempana pihapiiristä sijaitsee lauta-

rakenteinen riihirakennus 1940-luvulta. Purettuja rakennuksia on mm. vanha riihikartano, paja ja hirsinen navetta. Nykyinen punatiilestä

muurattu navettarakennus on vuodelta 1963. Sen paikalta purettiin hirsirunkoinen 2-osainen puuri. sr

NUOTIO, POHJOLA, Lehtikyläntie 52

Nuotion pihapiiri sijoittuu metsäselänteeseen ja peltolaakson rajakohtaan, Lehtimäelle. Hieman kauempana idässä kulkee Valtatie 3 ja virtaa Jalasjoki. Itäpuolelle on tilan syytinkitupa.

Tilan pihapiiri on rakennettu pääosin 1910-luvulla ja käsittää asuinrakennuksen, vilja-aitta- ja liiverirakennuksen, karjarakennuksen ja perunakellarin. Karjarakennuksen takana sijaitsee riihilato, jonka sisältä hirsirunkoinen riihi on purettu.

Tila on lohkottu pohjoispuolella olevasta Lehtimäen tilasta talon tyttärelle Hilja Lehtimäelle ja hänen miehelleen Niilo Norrvigille (myöhemmin Nuotio). Talon rakentaminen aloitettiin vuonna 1911. Kauhajoelta ostettu hirsikehikko käsitti tuvan ja kaksi kamaria. Vilja-aitta siirrettiin Lehtimäen tilalta vuonna 1912. Muut tilan rakennukset on Niilo Nuotio rakentanut itse. Talon yläkerta on palanut tasakertaan vuonna 1946 ja uusittu pian tulipalon jälkeen. Tässä yhteydessä myös kuistia on levennetty.

Talo ja ulkorakennukset ovat säilyttäneet poikkeuksellisen hyvin alkuperäisen asunsa. sr

NUOTIO, Lehtikyläntie 53

Nuotion vuosien 1948–49 aikana rakennetut lautarakenteiset asuinrakennus, puulato ja liiveri ovat tyypillisiä jälleenrakennusajan rakennuksia. Asuinrakennus on rakennettu Nuotion talon syytinkituvaksi. Nuotion vanha päätä on kylätien länsipuolella.

ALA-RIIHIMAA, Riihimaantie 98

Ala-Riihimaa on perustettu n. 1792, jolloin kantatila Riihimaa jaettiin kahtia. Talo on rakennettu vuonna 1872, rakentaja oli Tuomas Juhonpoika Riihimaa ja puolisonsa Loviisa os. Koskimäki. Tuomaksen jälkeen taloa isännöi hänen poikansa lisak. Lisäkin jälkeen talon omistivat hänen poikansa Viljo ja Matti, molemmat vanhojapoi-
kia. Pääosa talon irtaimistosta myytiin huuto-
kaupassa veljesten jälkeen ja talo myytiin suvun
ulkopuolelle vuonna 2000. Talo siirtyi nykyisille
omistajille vuonna 2010.

Umpikuistin kautta tullaan komeiden peilil-
listen pariovien kautta porstuaan, jonka takana
on porstuakamari, oikealla tupa ja tuvan takana
kaksi kamaria, isookamari ja pikkukamari, por-
stuan takana on kaksi kamaria sielläkin.

Yläkerran pohja on muuten identtinen,
mutta oikealla ison ja pikkukamarin päällä on
keskellä kamari ja sen sivuilla sivukaiset. Por-
stuakamarin päällä on kamari ja erustuvan päällä
on verstastila, tuvan päällä on käyttämätöntä
tilaa. Yläkerta on ollut kamareita lukuun otta-
matta "kylmää tilaa" ilman välikattoa.

Sisätilat ovat käytännössä 1930-luvun alun
asussa, kamareissa ja tuvassa on alkuperäinen
panelointi, jota ei ole maalattu 1930-luvun jäl-
keen. Alakerran kamareissa on alkuperäisiä sei-
nämaalauksia, maalauksia on osin korjailtu.
Eruskammarissa on pidetty koulua ja tansseja
eli "hyppyjä". Porstuakamarin avotakka ja ylä-
kerran pienemmän kammarin uuni on purettu
vuonna 2000, samoin erustuvan muuri ja kaikki
savupiiput, erustuvan lattia on myös avattu.
Välikaton ja lattian eristyksiä lukuun ottamatta
muuta muutoksia ei ole tehty. Taloon on tehty
viimeisin remontti noin vuonna 1930, jolloin
avokuisti muutettiin umpikuistiksi ja talon ulko-
kuoreen tuli hieman jugend-vaikutteita. Talon
viimeinen ulkomaalaus tehtiin 70-luvun lopulla,

jolloin punamullatun talon yläosa maalattiin
valkoiseksi. Katto muutettiin pärekatosta pelti-
katoksi 1970-luvulla. Erustupaan on vaihdettu
uudet ikkunat 1970-luvun lopulla, muut ikku-
nat ovat alkuperäisiä ja osa niistä heikossa kun-
nossa.

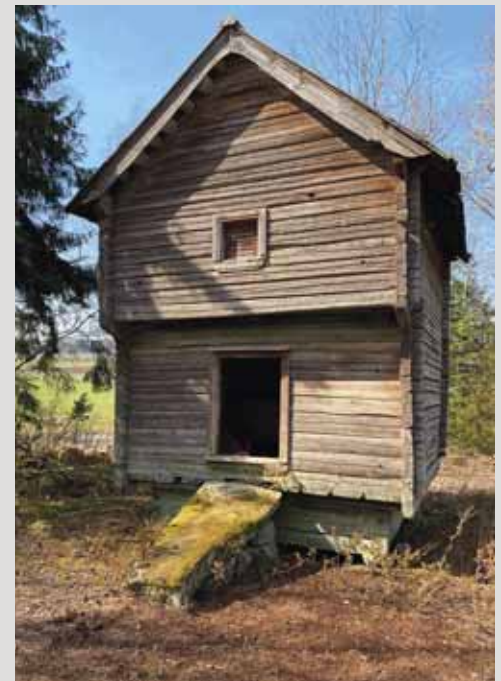
Pihassa on jäljellä aitta vuodelta 1730, talli
vuodelta 1870, puori vuodelta 1890, liiveri vuo-
delta 1871, kivikellari vuodelta 1912, navetta
vuodelta 1957 ja tien toisella puolella oleva lato
vuodelta 1915.

Pihasta purettu asuinrakennus noin vuonna
1930 on siirretty Ylä-Riihimaahan. Talon oli
rakentanut Juho Tuomaanpoika, joka tuli Ala-

Riihimaan isännäksi vuonna 1818. Siirretyn
rakennuksen rakennusvuosi ei ole tiedossa.
Tilalta on purettu myös sepänpaja, riihi, vanha
kivinavetta ja lukuisa määrä latoja. Pihassa on
lukuisia vanhoja kivijalan jäänteitä, joku niistä
lienee ensimmäisen Ala-Riihimaan talon perus-
tus. Osa rakennusten perustuksista on jäänyt
1980-luvulla tehdyn Ranssintien alle.

Nykyinen omistaja haluaa turvata rakennus-
ten säilymisen. Tällä hetkellä perustukset, katto,
välikatto ja ikkunat ovat kiireellisiä.

Jalasjärven museoon siirretty Suomen vii-
meinen torppa, Takalan torppa, siirrettiin Ala-
Riihimaan tilalta museolle 1960-luvulla.

RIIHIMAA, Riihimaantie 99

Riihimaan talon rakensi Samuel Heikinpoika Val-kama vuonna 1847. Talo on jaettu kahtia vuonna 1892. Toisen puolen sai Samuelin poika lisak, siitä tuli Mäki-Riihima. Riihimaan kantatalo jäi Samuelin vanhimmalle pojalle Juholle. Päärakennuksesta on aikoinaan siirretty osa Mäki-Riihimaan tilalle.

Riihima on tyypillinen pohjalaistalo, joka seisoo ryhdikkäänä lohkokivillä. Rakennus on säilyttänyt piirteensä joitakin ikkunamuutoksia lukuunottamatta, peruskorjaus on tehty vuosina 1979–79. Konehalli poikittain päärakennukseen on vuodelta 2001

Kolmiosainen luhti poikittain päärakennukseen on aivan kyläteiden risteyksessä. Luhdin katto on kunnoltaan heikko, rakennuksen pelastamisella on kiire.

RINNEMÄKI, Hulkontie 106

Talon on rakentanut lisakki Edvard Juhonpoika Rinnemäki (ent. Hulkko) vuonna 1903. Tila on lohkottu Hulkon kantatilasta, jonka poikia lisakki oli. Hän muutti myöhemmin sukunimensä Rinnemäeksi. Talo on ollut suvun omistuksessa sen rakentamisesta lähtien ja tilalla harjoitetaan edelleen maanviljelyä ja karjanpitoa.

Kuistiton rakennus on huonejoaltaan tyypillinen. Sisään käydään oikealta pariovien kautta, porstuan takana on porstuakamari. Vasemmalle jää tupa, jonka takana on 2 kamaria.

Taloon on tehty ulkokuuoraus 1930-luvulla. Talo on maalattu ensimmäisen kerran ilmeisesti vasta 1950-luvulla. 1960-luvulla tupaan on tehty peruskorjaus, jolloin mm. ikkunat ja lattiat on uusittu. Viimeisimpänä taloon on vuonna 2009 asennettu peltikatto, tällöin huonokuntoinen sementtitiilikatto purettiin ja vanha pärekatto jäi peltikaton alle.

Ikkunamuutoksia lukuunottamatta Rinnemäki eri-ikäisine ulkorakennuksineen Hulkontien molemmin puolin on säilyttänyt piirteensä hienosti.

HIRVIJÄRVI

Hirvijärven kylä sijaitsee keskellä Jalasjärveä. Nimensä kylä on saanut sen länsiosassa sijaitsevasta Hirvijärvestä, joka on tunnettu lintuvesi. Kylän läpi virtaa Hirvijärveen laskeva Hirvijoki. Maastoltaan kylä on kumpuilevaa ja asutus on hakeutunut ympäristönsä korkeimmille paikoille.

Hirvikylän ensimmäinen isäntä oli Martti Sipinpoika. Taloa kutsuttiin isännän mukaan Marttilaksi ja talo oli Jalasjärven seitsemäs ja merkittiin verolle vuonna 1561. Jo seuraavana vuonna kylään syntyi toinenkin uudistila, Tuomas Tuomaanpojan perustama Komsilan talo, kolmas oli vuonna 1686 Hirvijärven rannalle perustettu Ventelän uudistila. Tervanpoltto alkoi vähitellen tuoda pitäjään uusia asukkaita, kylän asutus alkoi vakiintua ja seuraavalla vuosisadalla torppien perustaminen ja tilojen hallominen kasvattivat Hirvijärvelläkin asukas- ja talolukua. 1700-luvun loppupuoliskolla, jolloin asutus lisääntyi voimakkaasti, taloja alettiin perustaa myös kauemmas vesistöistä, tervametsien ja kytösavujen varaan. Etäisyydet talojen välille muodostuivat pitkiksi ja hankaliksi.

Peltoalan laajetessa kasken- ja myöhemmin kydönpoltolla ja niittyjen tuoton parantuessa, saatettiin karjamäärää lisätä. 1800-luvun lopulla kylään perustettiin ensimmäinen yksityinen meijeri ja vuonna 1907 käynnisti toimintansa Hirvijärven Osuusmeijeri. Hirvijärvi sai oman ns. lainamakasiininsa vuonna 1873, siihen talletettiin siemenviljaa katovuosien varalle. Kauppaliikkeitä kylässä oli 1900-luvun alusta lähtien lukuisia, nykyään kauppaan on lähdeittävä kirkonkylään.

Kylän ensimmäinen koulurakennus, Konimäen koulu (Hirvikoulu) valmistui vuonna 1895. 1970-luvulla alkanut suuri maaseudun murros sulki kyläkouluja ja kauppvoja. Enimmillään kylässä on ollut viisi kansakoulua: Taivalmäen, Viinamäen, Konimäen, Komsin ja Mäntykosken koulut. Kylässä toimii vuonna 2022 Hirvijärven koulu, alakoulu, jossa on 55 oppilasta. Myös Hirvijärvellä maatalous on edelleen monen talouden pääelinkeino.

Hirvijoessa on kolme koskea: Taivalkoski, Kasarinkoski ja Mäntykoski. Joessa onkin ollut useita vesimyllyjä. Vuonna 1918 perustettiin Mäntykosken Sähkö ja Mylly, joka tuotti kyläläisille sähköä. Yhtiö joutui 1930-luvun pulavuosina vararikoon, mutta jatkoi sahaus- ja jauhatustoimintaansa aina 1960-luvulle asti. Taivalkoskessa oli jauhomylly jo 1870-luvulla. Sotien jälkeen mylly alkoi erikoistua talkkunoiden tuottamiseen ja talkkunamylynä se tunnetaan edelleen. Sahaustoimintaa ei koskien partaalla enää harjoiteta, sahaus on siirtynyt kylässä toisaalle. Kylässä on ollut myös useita tuulimyllyjä. Näistä vain Haapamäen tuulimylly on säilynyt.

Kylä on ollut vireä. Ensimmäisiä virallisia yhdistyksiä kylässä olivat Hirvijärven evankelinen nuorisoliitto (1913) ja Hirvijärven raittiusseura Säde (1914). Molemmat toimivat edelleen. Raittiusseuralle valmistui oma talo Joukola vuonna 1926, Evankelisen nuorisoliiton talon vihkiäiset olivat vuonna 1955. Molemmat talot ovat edelleen käytössä ja seurojen omistuksessa.

ALA-KOHTAMÄKI, Hirvijärventie 947

Ala-Kohtamäki Kohtamäellä on iso pohjalaistalo, jonka rakentamisvuosi 1865 löytyy hakattuna talon perustuskivistä. Talon rakentajasta ei ole säilynyttä tietoa.

Ikkunoiden vuorilautojen koristelu, päätyjen korostaminen koristelistoin ja laudoituksella sekä räystäiden kotelointi ovat talon erityispiirteitä, pystyrimavuorausta jakaa koristeellinen jakolista. Ikkunoiden vuorilaudat on korjauksessa pyritty tekemään tarkasti vanhan mallin mukaan.

Taloon on tehty laaja sisäremontti vuonna 1977. Tuolloin mm kaikki lattiat purettiin, pohjat täytettiin ja valettiin betonista. Eteläpäädyssä olleen edustavan paikalle on rakennettu sauna, pesuhuone, pukuhuone ja pieni makuuhuone.

Remontin yhteydessä sisäänkäynnin edustalle rakennettiin kuisti.

Talon ulkovuoraus uusittiin vuosina 2013 ja 2014. Tässä yhteydessä vuorilautojen alle asennettiin tuulensuojalevy, samalla kuistia laajennettiin, ikkunat uusittiin vanhanmallisiksi, samoin päätyjen koristeet. Muutoin ulkoasu on pyritty säilyttämään.

Säilynyt on myös poikittain päärakennukseen seisova aittarakennus. Se on 3-osainen, piirteensä säilyttänyt, rakentamisvuodesta ei ole tietoa.

Vuonna 1992 rakennetun varastorakennuksen tieltä on purettu 5-osainen hirsirunkoinen puulato-aitta-talli.

Maakunnallisesti merkittäviksi luokitellut rakennetut ympäristöt Hirvijärvellä:

Hirvijärvi:

Hirvikoulu, Raittiustalo, Keski-Taivalmäki ja Hirvijärven meijeri/Taivalkosken mylly

Mäntykosken kylä ja Hirvijärven tienvarsi-asutus:

Kouvoon talo, Vanha Ventelä, Rita-Kasari, Pajula, Haapamänty, Rinta-Ventelä, Köykkä-Ventelän kivinavetta.

Vuorenmaan taloryhmä:

Rannanjärvi, Mäki-Vuorenmaa, Vuorenmaa, Koskinen

Komsi, Kuja-Komsi ja Komsin koulu

Komsi, Kuja-Komsi, Komsin koulu (s. 71).

Maalauksessa Kohtamäen rakennukset vasemmalta Kohtamäki, Kohtanen ja Ala-Kohtamäki. Maalaus lienee noin vuoden 1900 paikkeilta, tekijä on tuntematon. Maalauksen omistaa Ala-Kohtamäen omistajaperhe.

KOHTAMÄKI, Hirvijärventie 957

Kohtamäki peltojen ympäröimällä mäellä on sukutila ja perustettu vuonna 1752, nykyinen isäntäpari on talon järjestyksessä 10. Nykyinen päärakennus on rakennettu vuonna 1895, rakennuttajina Kaapriel Joonanpoika Kohtamäki ja Adolfina Samuelintytär Latva-Jussila.

Päärakennuksen ulkoasuun ei vuosien varrella ole tehty muutoksia. Ainoastaan vuonna 1939 valmistuneessa peruskorjauksessa rakennettiin nykyinen sisääntulo ja eteinen. Päärakennuksessa on ollut kaksi asuntoa, toinen isäntäparille ja toinen tilan vanhalle isännälle ja emännälle. Päärakennusta on peruskorjattu myös vuosina 1971, 1995 ja 2004. Rakennus muutettiin yhden perheen asunnoksi vuonna 1995 ja tuolloin yläkerran huoneet peruskorjattiin.

Kohtamäen pihapiiri on kolmelta sivulta rajattu. L-mallinen satulakattoinen päärakennus on toiselta sivultaan kylätien suuntainen. Asuin-siipiä yhdistää rakennuksen sisänurkassa oleva

kaksikerroksinen umpikuisti, jonka katto on monilapainen, kuisti on mutterimallin sovellus.

Rakennus seisoo kiilakivillä, perustusta on vahvistettu betonilla. Tiilikuvioinen profiilipelti kattaa taloa, pystypaneelivuori suojaa julkisivua, jakolista korosteena. Ikkunat ovat 6-ruutuiset, uusitut.

Kivinavetta aivan kylätien ääressä on rakennettu vuonna 1888. Talli-aitta poikittain kylätien on vuodelta 1914, oviaukkoja on myöhemmin korotettu, rakennus on hyväkuntoinen.

Lutti-aitta poikittain päärakennukseen seisoo edellistä vastapäätä ja on sekin hyvin piirteensä säilyttänyt, lohkokivillä seisova, pitkänurkkainen ja hirsipinnalla oleva rakennus.

Peltojen suunnassa pihamaalla on lisäksi hyväkuntoinen aitta. Viittävältä pihamaalta avautuu komeita näkymiä alas pelloille. Kohtamäen arvokkaat perinnebiotoopit: avoin niittyalue, mäntyhaka ja metsälaidun sijoittuvat lähiselle. Lue lisää s. 41.

ALA-MARTTILA, Marttilantie 80

Ala-Marttila on Marttilan kantatilan numeroa 1. Marttila on Jalasjärven ensimmäisiä taloja ja perustettu vuonna 1561. Tila oli useita vuosikymmeniä autiona, kunnes paikalle kohosi uusi talo vuonna 1689.

Nykyinen alunperin 2-fooninkinen asuinrakennus on myöhemmin madallettu ja 1990-luvulla uusittu ja seisoo pitkäsivu Hirvijärven suuntaan. Ulkorakennukset jäivät metsäisen mäen ja tien puolelle.

Pihapiiriin sijoittuvat myös kivilavetan jäänteet, kivessä lukee Matti Marttila ja rakennusvuosi 1889. Puori on uudelleen rakennettu 1990-luvulla. Listoituksen perusteella se on 1900-luvun alkupuolelta. Maakellari on vuodelta 1881. Sen seinät ja holvi ovat punatiilestä ja myöhemmin muurattu.

Asuinrakennusta vastapäätä on ollut talli- ja liiverirakennus. Vanhasta riihestä on säilynyt sen ympärille rakennettu lato-osa.

Ala-Marttilan pihapiirissä on parhaimmin piirteensä säilyttänyt vanha vilja-aitta, pihapiirin järven puoleisessa rinteessä. Otsallinen vilja-aitta on lienee rakennettu 1700-luvun puolella. Aitan ovet on vinoruudutettu, rakennus on seisot aiemmin hirsistä lyhyille nurkille salvotun kehikon eli jalan päällä. Otsaa kannattava hirsi on koristeellisesti veistetty, aitassa on pienaovet ja koppalukko. sr

RINTA-MARTTILA, Marttilantie 70

Rinta-Marttilan talo seisoo Hirvijärven rannalla, idänpuoleisella, peltojen ympäröimällä, rinteellä. Päärakennuksen klasisivu ja aitta ovat Hirvijärven puolella. Pihapiiri jää metsän ja Marttilantien puolelle. Kohteessa on säilynyt umpipihamainen rakenne. Pihapiiriin pääsee Marttilantien puolelta olevasta väliköstä. Kohde on Marttilan kanttilan numeroa 1.

Kaksifooninkinen talo on rakennettu 1850-luvulla, alkuperäinen pohjakaava on ollut paritupa: molemmissa päädyissä tuvat ja keskellä porstua ja porstuakamari. Taloa on uusittu vuonna 1985. Tuolloin lisättiin ulkopuolisen lisäeristys, ikkunat ja vuorilaudoitus uusittiin, toinen tuvista jaettiin pienempiin huoneisiin ja talo sai ensimmäisen kuistinsa.

Vierekkäiset Ala-Marttilan ja Rinta-Marttilan 2-fooninkiset talot ovat vielä 1900-luvun alkupuolella muodostaneet kauniin kokonaisuuden Hirvijärven suuntaan. Kokonaisuudesta on säilynyt alkuperäisinä molempien tilojen vilja-aitat n. 1700-luvun lopulta.

Tiiliprofiloitu pelti kattaa taloa, pitkänurkkainen hirsikehä on vuorattu lomalaudalla, lohkokiviperustaa peittää kovalevy, ikkunat ovat uusitut 6-ruutuiset. Ulkopuolisen seinien eristämisen seurauksena ikkunat ovat jääneet hiukan syvälle julkisivussa.

2-osainen, hirsirunkoinen luttiaitta on rakennettu 1700-luvun puolella. Aitan jatkeena on lautarakenteinen välikkö ja liiveri. Välikön yläpuolella on sola. Väliköstä on kulku pihapiiriin.

Otsallinen vilja-aitta vuodelta 1794 on ns. jalka-aitta, aittaa kannattelee lyhyille nurkille salvottu hirsikehikko, aitassa on pienaovet ja sepän tekemä lukko.

Pihapiirin 1900-luvun rakennuskantaa ovat sementtitiilestä muuratut navetta vuodelta 1932 ja talli-ulkorakennus vuodelta 1946 sekä lato 1960-luvulta. Hirvijärventien suuntainen konehalli on 1990-luvulta. sr

VUORENMAA, Hirvijärventie 180

Vuorenmaa on osa Vuorenmaanmäen taloryhmää, Vuorenmaan uudistila on perustettu vuonna 1789. Vuorenmaan talot pihapiireineen molemmin puolin tietä paloivat vuonna 1921. Uusien rakentaminen aloitettiin heti palon jälkeen ja uusi päärakennus valmistui jo syksyllä 1921, ulkorakennukset samoihin aikoihin. Lisäksi Vuorenmaa omisti tilan vuodesta 1886 ja myi talon Ylisen suvulle vuonna 1935. Talo on edelleen Ylisen suvun omistuksessa

Lyhytnurkkainen hirsirakennus seisoo lohkokivillä, julkisivua peittää pystyrimalaudoitus, Katteena on konesaumattu pelti, vanhat 6-ruutuiset ikkunat ovat säilyneet.

Ulkorakennusryhmä on koottu vanhoista hirsikehikoista heti palon jälkeen. Se käsittää aitan, kaksi liiveriä, huusin, tallin, välikön, navetan ja ladon.

Vuorenmaa muodostaa yksistään ja Vuorenmaanmäen muiden vanhojen pihapiirien kanssa merkittävän maisemallisen kokonaisuuden. sr

MÄKI-VUORENMAA, Hirvijärventie 189

Mäki-Vuorenmaa kuuluu Vuorenmaanmäen taloryhmään, osana Hirvijärven ympärillä olevaa nauhamaista asutusmuodostelmaa. Tila on erotettu Keski-Vuorenmaan tilasta, joka on Vuorenmaan kantatilan numeroa 15.

Tilan asuinrakennus ja vilja-aitta säästyivät Vuorenmaan palossa vuonna 1921. Vilja-aitta on siirretty myöhemmin muualle. Palon jälkeen rakennetusta karja- ja ulkorakennusryhmästä on säilynyt liiveri ja puori. Navettaosa on purettu ja tilalle on rakennettu uusi 1960-luvulla.

1800-luvun lopulta oleva päärakennus sijaitsee poikittain tiehen. Talo on alunperin käsittänyt tuvan ja kaksi kamaria. 2-kerroksisesta lautarakenteisesta kuistista on ollut käynti suoraan tupaan. Peruskorjaus tehtiin vuonna 1968, jolloin mm. vanha kuisti purettiin, poikkipääty on entisen kuistin kohdalla. Tuolloin myös uusit-

tiin ikkunat ja vuorilaudoitus, taloa laajennettiin saman korkuisena idän suuntaan ja tehtiin uusi kuisti.

Talon perustus on osin lohkokivistä ja valettu betonia. Runkona lyhytnurkkainen hirsikehä, kuisti on lautarakenteinen. Satulakattoa kattaa profiilipelti, julkisivua peittää kapea lomalauta.

Ikkunat on vaihdettu edellisten petsattujen 6-ruutuisten jälkeen nykyisiin 6-ruutuisiin.

2-kerroksinen maakellari on osin 1800-luvun lopulta ja sen runko on koottu kivipelkoista ja mahdollisesti 1920-luvulla laudasta.

Puori-liiveri on 1920-luvulta, lautarakenteinen ja seisoo nurkkakivien päällä. sr

KOSKINEN, Hirvijärventie 166

Koskisen tilan aitat, maakellari ja riihirakennus sijaitsevat Hirvijärven kylätien varrella, Vuorenmaan mäen taloryhmässä. Aitat ovat maise-mallisesti merkittävä kiintopiste Hirvijärventien varrella. Tilan pihapiiri sijaitsee Hirvijärventien länsipuolella ja vanhat aitat ja maakellari tien itäpuolella. Vanha päärakennus ja muut ulkorakennukset on purettu ja uusi asuinrakennus ja maatalouden tuotantorakennukset ovat n. 1970-luvulta. Tila on Vuorenmaan kantatilan numeroa 13.

Toinen aitoista on vuodelta 1823 ja siinä on siirtonumerot. Pitkänurkkainen vuoraamaton aitta seisoo nurkkakivillä ja sen nurkat on kote-loitu. 1800-luvulta oleva aitta on pitkänurkkainen ja vuoraamaton ja seisoo nurkkakivillä.

Maakellari on 1800-luvun lopulta ja sitä on korjattu 1930-luvulla. Kellari on 2-kerroksinen, lohkokivistä koottu, maanpäällinen osa on lautarakenteinen, sisäseinät ja katto on rakennettu kiilakivistä, sisäkatto on suora ja pitkistä lohkokivistä.

Riihen arvellaan olevan 1800-luvun loppupuolelta, se on alun perin käsittänyt kaksi riittä, joiden välissä on ollut luuva. Rakennusta on 1940-luvulla laajennettu lautarakenteisella lato-osalla ja tehty yhtenäinen kattorakenne. Riihi on nurkkakiville pystytetty pitkänurkkainen hirsirakennus, sen lato-osa on lautarakenteinen, pääosin vuoraamaton. sr

HAAPAMÄKI, HAAPAMÄNTY, Hirvijärventie 604

Haapamäki, yksi Jalasjärven vanhimmista taloista seisoo Hirvijärven rantaan viettävällä rinteellä, peltojen ympäröimänä. Talo on perustamisestaan vuodesta 1753 ollut Haapamäen suvun hallussa. Edellinen päärakennus oli rakennettu vuonna 1820 (kuva alla), sen rakentajasta ei ole tietoa mutta lienee saman suvun Antti-isännän tai edellisen isännän lesken rakennuttama. Pihapiiri on avoin, tienvarrtta rajaa sireeni-aita.

Nykyinen päärakennus on vuodelta 1923, ja tehty samassa pihapiirissä olleen edellisen päärakennuksen hirsistä. Talon suunnitteli kurikkalainen rakennusmestari F.W. Rekola, rakennuttajana lisäksi Haapamäki.

Talossa on järven suuntaan lasketun korkean lohkokiviperustan päällä lyhytnurkkainen hirsikehä. Satulakatto on betonitiilestä, julkisivua suojaa pystyrimavuori lähes tasakertaan, yläosa on vaakaponttia rajana vaakalauta. Talossa on kaksi lähes harjan korkuista satulakattoista umpikuistia, molempien päätykolmioissa on lunetti-ikkuna. Talon ikkunat ovat T-mallia, ruuduissa ohuet jakopuitteet. Kuistien ovet peilillisiä pariovia, molemmissa ovien päällä yksikermainen katos, vanhat moniruutuiset ikkunat ovat säilyneet.

Haapamäki tehtiin edellistä hiukan pienemmäksi ja vain 11/2 -kerroksiseksi, edellisen oltua 2-kerroksinen. Myös huonejako muuttui, vanhassa oli kaksi isoa tupaa ja kamareita, nykyisessä kamareiden lisäksi vain yksi tupaa. Vesi- ja viemäryöt tehtiin 1960-luvulla ja keskuslämmitys ja sauna 1977. Maalämpö tuli 2012 ja pärekatto vaihdettiin tiilikattoon vuonna 1949.

Talon kiviinavetta on rakennettu vuonna 1860 ja oli ensimmäinen talonpoikaistaloon rakennettu kiviinavetta Etelä-Pohjanmaalla. Mallin silloinen isäntä Matti Juhanpoika haki Törnävän kartanosta Seinäjoelta. Kartanon patruuna kävi myöhemmin katsomassa lopputulosta ja totesi sen hyväksi. Navettaan ja karjakeittiöön vedettiin vesijohto 1920-luvulla. Navetta on nykyään varastona ja odottaa korjausta. Kiviinavetasta myös sivulla 78.

Pääosa muista ulkorakennuksista on rakennettu 1800–1900-lukujen taitteessa (kuva viereisellä sivulla). Alun perin pärekattoisia ulkorakennuksia on tarpeen mukaan katettu uudelleen. Pelti ja tiili kattaa niitä nykyään. Puorirakennus on ulkorakennuksista vanhin. Ulkorakennukset ovat varastokäytössä.

Pihapiiristä on purettu työväen asuinrakennus, josta talon tytär Hanna rakennutti vuonna 1936 kotinsa naapuriin, samoin yksi aitoista siirtyi hänen mukanaan. Veljensä Paavo sai toisen aitan, jonka siirsi kotitalalleen 1950-luvulla. Sikala purettiin vuonna 1946 ja savusauna 1947, nämä käytettiin evakkoperheiden talojen rakentamiseen.

Puutarhan ympärillä on 1920–50-luvuilla ollut valkoiseksi maalattu aita. Vanha riihi paloi salaman syyttämänä vuonna 1935.

Pihapiiriä täydentää alkuperäisellä paikalla oleva tuulimylly, jossa on kaksi kiviparia ja pärehöylä. Kuva viereisellä sivulla ja lisää tietoa sivulla 80.

1. PÄÄRAKENNUS	3 D. TALLI	6.
A. TUPA	3 E. NAISTEN KÄYMÄLÄ	
B. KEITTIÖ	3 F. MIESTEN KÄYMÄLÄ	
C. PESUHUONE/ENT VARASTOHUONE	3 G. PORTINALUSTA	
D. MAKUUKAMARI	3 H. KÄRRYLIIVERI	
E. SALI	3 I. REKILIIVERI	
F. VIERASKAMARI	3 J. PAHNALATO	
G. PERÄKAMARI/ISÄNNÄNKAMARI	3 K. KATOSALUSTA	
H. SISÄETEINEN	3 L. PUIMALA JA HEINÄLATO	
I. KYLMÄ ETEINEN, JOSTA PORTAAT YLÄKERTAAN NYKYÄÄN LÄMMIN YLÄKERRASSA KAKSI HUONETTA, TOINEN TIENPUOLEN PÄÄDYSSÖ JA TOINEN KESKELLÄ NS. YLÄHÄSALI	4. PERUNAKELLARI ELI KUOPPA	
2. PUORI	5. TUULIMYLLY	
3 A. KIVINAVETTA	6. KUIVAAJA/KYLÄTIEN TOISELLA PUOLELLA	
3 B. KARJAKEITTIÖ/SAUNA	7. TYÖVÄEN ASUINRAKENNUS JA TYÖTUPA/ALLA KELLARI	
3 C. LIIVERI	8. ENTINEN PÄÄRAKENNUS	
	9. JÄÄLATO JA PUUVAJA	
	10. MAITOHUONE	
	11. AITTA	
	12. SAVUSAUNA	
	13. PAJA	

Alla Haapamäen vanha päärakennus. n. vuonna 1820. Kuva Hilikka Haapamäki

Haapamäen ulkorakennuksia ja tuulimylly

MÄNTYKOSKEN ent. KAUPPA, Mäntykoskentie 202

Mäntykosken sekatarvakaupassa Hirvijoen ja Mäntykosken rannalla kaupanpito alkoi vuonna 1900 ja päättyi 1990-luvulla. Kiinteistö on Kasarin kantatilan numeroa 10. Pihapiiri on säilynyt ja käsittää asuin- ja liikerakennuksen vuodelta 1900 sekä kaupan varastorakennuksen, makkellarin ja saunan, jotka on rakennettu asuinrakennusta myöhemmin, 1900-luvun alkupuolella. Varastorakennuksen jatkeena ollut sikala on purettu.

Asuin- ja kaupparakennuksen pitkänurkkainen hirsirunko on perustettu lohkokiville/valettu betonista, umpikuisti on lautarakenteinen, rakennuksen katteena on profiloitu pelti, ikkunat ovat 1960-luvulta, kuistin ikkunat vanhempia.

Talo on muodoltaan illo eli liuha ja peruskorjattu 1960-luvulla, tuolloin on mm. uusittu ikkunat: kaupan puolelle näyteikkunat ja muualle tuuletusruudulliset ikkunat. sr

RITA-KASARI, Mäntykoskentie 160

Rita-Kasarin pihapiiristä, metsäiseltä mäellä, Hirvijärven ääreltä avautuu laaja näkymä Hirvijärvelle ja talon rantapelloille. Rita-Kasari on Kasarin uudistila ja on perustettu vuonna 1706. Perimätiedon mukaan paikka on vanha Kasarin kantatilan paikka.

Asuinrakennus on 2-fooininkinen, liuha pohjalaistalo 1800-luvun loppupuolelta, samalta ajalta ovat myös luttiaitta ja talli-liiveri. Pihapiiri jakautuu ns. mies- ja karjapihaan. Karjapihalla sijaitsevat rakennukset ovat uusia maatalouden tuotantorakennuksia. Purettuja vanhoja rakennuksia ovat mm. tuulimylly, hirsirunkoinen navetta, puuliiveri, varasto ja lampola.

Asuinrakennus on joko vuodelta 1874 tai 1878. Kaksifooninkinen, pitkänurkkainen talonpoikaisrakennus lepää lohkokivien päällä. Vuoraus on uusittu, alahelmassa on vaakaponttilaudoitus, muuten pystyrimalautaa, satulakattoa kattaa profiilipelti.

Talon alkuperäinen pohjakaava on keskeis-sali: keskellä tupa, länsipäädystä kaksi kamaria ja itäpäädystä porstua ja porstuakamari. Yläkeran huonejako on sama. Vuonna 1965 tehdyssä peruskorjauksessa taloon on tehty sen ensimmäinen kuisti, joka on uusittu vuonna 1992. Tuolloin myös mm. ikkunat, vuorilaudoitus ja listoitus uusittiin. Taloon on myöhemmin rakennettu umpikuistin eteen avokuisti.

Luttiaitta 1870-luvulta on pitkänurkkainen, vuoraamaton hirsirakennus. Sitä on kunnostettu 1990-luvulla. Luttiaittaan on sijoitettu 1990-luvulla pannuhuone ja autotalli/korjaushalli. Sisäänkäynti näihin on rakennuksen takaa.

Talli-välikkö-kärryliiveri on 1800-luvun loppupuolelta, pitkänurkkainen, vuoraamaton ja lohkokiville koottu hirsirakennus. Rakennuskokonaisuuteen on alunperin kuulunut myös

karjakeittiö ja navetta. Navettaosa on ollut välikön jatkeena karjapihan suuntaan. Se on purettu 1990-luvulla. sr

KATTILAMÄKI, Huhdanmäentie 136

Kattilamäki Huhdanmäentien varrella muodostaa rauhallisen saarekkeen. Suojaa antaa metsä pohjoisen ja idän suunnassa, Hirvijokeen viettävät rantapellot avaavat laajat näkymät etelään ja länteen. Talo on rakennettu paikalleen vuonna joko 1895 tai 1896, kivijalasta löytyy kuitenkin kaiverrus 1887. Rakentaja ja ensimmäinen omistaja oli Tuomas Kattilamäki.

Nykyisille omistajille talo siirtyi vuonna 2010. Talo oli ollut asumattomana noin 10 vuotta ja rakennuksen kunto remontin alkaessa oli keho. Katto oli vuotanut monin paikoin, kasvillisuutta oli kertynyt talon ympärille ja maanpinta oli seinien vierellä kohonnut. Kunnostuksen periaatteena on ollut säilyttää ja korjata kaikki mahdollinen ja käyttökelpoinen, mukavuudet on kuitenkin lisätty. Korjauksissa on käytetty kierrä-

tysmateriaaleja ja -rakennusosia, sekä mm. hengittäviä eristemateriaaleja.

Ostohetkellä pihapiirissä ei ollut ulkorakennuksia. Kaikki nykyiset ulkorakennukset on siirretty muualta tai koottu paikalla. Edellisen omistajan aikana on purettu ainakin vanha 15 lehmän kivinavetta ja sikala vuodelta 1902 sekä hirrestä tehty 4 hevosen talli vuodelta 1897. Puorirakennus Kattilamäestä on siirretty rannikolle.

Kattilamäen kunnostuksesta lisää sivulla 201.

RANNANJÄRVI, Hirvijärventie 216

Rannanjärvi seisoo Hirvijärventien ja Mäntykoskientien teiden risteyksessä, Hirvijärven ympärillä muodostuneessa nauhamaisessa asutusmuodostelmassa. Pihapiirissä on tiilestä muurattu asuinrakennus ja karjarakennus sekä lautarakenteinen sauna. Tila on erotettu Vuoremaan talosta vuonna 1935 muurari Eero Johannes ja Martta Loviisa Palomäelle.

Päärakennuksen rakentaminen aloitettiin vasta vuonna 1942. Ensimmäinen valmistui karjarakennus, jonka kamarissa ja hellahuoneessa asuttiin aluksi, kunnes punatiilestä muurattu asuinra-

kennus vuonna 1948 valmistui. Asuinrakennus ja ulkorakennukset 1940-luvulta ovat säilyneet ulkoasultaan ja sisätiloiltaan alkuperäisinä. Rakennukset tehtiin isännän suunnitelmin ja muurarina oli luontevaa muurata oma talo tiilestä. Eteisen, tuvan ja kaksi kamaria käsittävän talon huoneet on rakennettu keskeismuurin ympärille. Perustus on valettu betonista, talo sai 3-kertaisen tiiliseinän poltetuista punatiilistä ja julkisivu on edelleen tiilipinnalla. T-karmi-ikkunat ovat säilyneet alkuperäisinä ja ovat väriltään harmahtavat. sr

HIRVIJÄRVEN RUKOUSHUONE, Löyhingintie 42

Evankeliumiyhdistyksen Hirvijärven osasto perustettiin vuonna 1913. Oma kokoontumispaikka, rukoushuone, valmistui tammikuussa 1955. Talo täyttyi seuraväestä, kuorolaisista, seurakunnan nuorisokerholaisista, osaston kokouksista ja kesällä pyhäkoululaisista. Kylän elämä on kuitenkin hiljentynyt ja nykyään rukoushuone on käytössä lähinnä vain kesäisin. Rukoushuone on rankorakenteinen, perusta on valettu betonista, julkisivua suojaa pystyrimavuoraus, sisäänkäynti on keskellä tiensuuntaista pitkää sivua, neliruutuiset ikkunat kokoontumistilassa ovat korkeita.

KOMSI, Ala-Vallintie 385

Komsin pihapiiri sijaitsee Hirvijärven ja Hirvijoen rannalla, viljelysten keskellä. Talossa on säilynyt umpihamuodostelma. Ainakin 1900-luvun alkupuolella tilan nimenä on ollut Rinta-Komsi. Muita talosta käytettyjä nimiä ovat mm. Komsi, Gumse, Kompsi ja Komsila.

Isostakyröstä kotoisin olleen Tuomas Tuomaanpoika Gumsen vuonna 1562 perustaman kantatalon talouskeskus sijaitsee vanhalla talon tontilla, Hirvijärven pohjoisrannalla, maisemallisesti komealla paikalla. Tila oli tyhjillään vuodesta 1570 noin 100 vuotta ja perimätiedon mukaan talo poltettiin Isonvihan aikana. Vuonna 1894 Matilda Gabrielin tytär Komsi myi tilan Samuel Oskari Samuelinpoika Talalle ja hän vuonna 1905 Juho Tuomaanpoika Oppaalle. Mikko ja Albertiina Viljanmaa ostivat tilan vuonna 1912. Seuraavana omistaja oli tytär Tyyne ja hänen miehensä Paavo Haapamäki. Talo jatkaa Haapamäen suvun omistuksessa.

Asuinrakennuksen klasisivu on järven suuntaan, ulkorakennukset jäävät tien puolelle. Riihikartano sijaitsee pihapiirin ulkopuolella ja se käsittää riihirakennuksen, vilja-aitan, ja kaksi viljankuivaajaa. Toinen niistä on n. 1950-luvulta ja toinen uudempi. Hirsirunkoinen vilja-aitta on siirretty nykyiselle paikalle Haapamäen tilalta 1980-luvulla. Riihirakennusta on muutettu/laajennettu vuonna 1966.

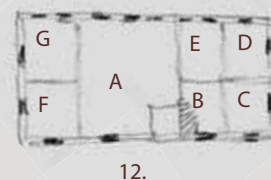
Empiretyylinen päärakennus on vuodelta 1888. Lyhtynurkkaista hirsirakennusta peittää pystyrimalaudoitus, räystäään alla vuoraus vaihtuu vaakaponttilautaan. Taloa kattaa profiloitu pelti. Ovi- ja ikkunalistoitus on voimakas, ikkunat entisen malliset 6-ruutuiset, päätykolmioissa 9-ruutuiset. Talo seisoo lohkokivillä, katolla on vellikello. Ulko-ovi on sisään aukeava peiliovi, jossa on vinoristikoitu kamaikkuna, ovesa Könnin tekemä erikoinen lukko. Talo on pohjakaavaltaan keskeissäli: keskellä tupa, tuvan vieressä päätykamarit ja toisella puolella porstua ja porstuakamari, joiden vieressä vielä päätykamarit. Talo on peruskorjattu vuonna 1980. Tuolloin mm. uusittiin ikkunat ja osin ulkovuoraus, rakennettiin kylpyhuone ja sauna porstuakamariin.

Karjarakennus käsittää vuonna 1911 rakennetun kivinavetan, josta ilmeisesti vain osa on säilynyt sekä vuonna 1947–48 rakennetun, sementtitiilestä muuratun navetan ja tallin. 1900-luvun alussa navetta ja osa ulkorakennuksista paloi. 2-osainen lutti-aitta siirrettiin palon jälkeen nykyiselle paikalle ja sitä on laajennettu yhdellä osalla. Luttirati jatkuu lautarakenteisella liiverillä ja katosalustalla yhtyen vuonna 1947–48 rakennettuun sementtitiilestä muurattuun talli-navettaan. sr

1. KIVINAVETTA
  2. KARJAKEITTIÖ
  3. TALLI
  4. KATOS
  5. PUULATO
  6. VALJASLIIVERI
  7. LIIVERI
  8. PUORI
  9. PAHNALATO
  10. KATOS
  11. HEINÄLATO
  12. PÄÄRAKENNUS
  13. LÄMMITYS, MAALÄMPÖ
  14. LANTALA
- A. TUPA
B. PORSTUA
C. KEITIÖKAMARI
D. KAMARI
E. PORSTUAN PERÄKAMARI
F. PIKKUKAMARI
G. ISOKAMARI

KUIVAAJA
RIIHI
AITTA
VANHA KUIVAAJA

KUJA-KOMSI, KUIVINEN Ala-Vallintie 392

Kuja-Komsi seisoo peltoaukealla, nauhamaisessa asutusmuodostelmassa. Jugend-tyylisen asuinrakennuksen lisäksi pihapiirissä on aitta-liiveri ja karjarakennus. Pihapiiriin johtavan kujan varressa sijainneesta vanhasta riihestä on rakennettu vuonna 1964 viljankuivaaja lähemmäs pihapiiriä. Talo on Komsin kantatilan numeroa 2 ja muutettu nykyiseen asuunsa n. 1920-luvulla, paikalla olleesta 1 1/2-kerroksisesta pohjalais-talosta. Nykyiselle omistajasuvulle talo siirtyi vuonna 1941.

Puolitoistakerroksinen rakennus seisoo lohkokivillä ja osin luonnonkivistä murattu. Talo on pitkänurkkaisen hirsirakennus, umpikuisti on lautarakenteinen. Vuoraus on jaettu kenttiin, alaosa on pystysuuntaista kapea helmiponttilaataa, yläosa vaakaponttia. Rakennuksen julkisivu on vaalea, ikkunat ruskeat ja listoitus harmaan vihertävä. Mansardikatto on tehty sementtitiilestä, eteläisivulla on poikkipääty ja sen päädyssä aumaukset. Ikkunat on osin uusittu, vanhat ovat ns. T-karmi-ikkunoita.

Pohjakaava on keskeissali: keskellä tupa ja molemmissa päädyissä kaksi kamarია. Kahden länsipäädyn kamarin alla on lohkokiviperusta. Tuvassa ja itäpäädyn kamareissa on luonnonkivistä muurattu kivijalka. Sementtitiilikate on vaihdettu kattoon 1950-luvulla. Vuonna 1965 talo on peruskorjattu. Tuolloin osa tuvasta on muutettu eteistilaksi ja siihen ja 2-kerroksiseen, lautarakenteiseen umpikuistiin on sijoitettu pesutilat ja wc. Eteläpuoleisen pitkän sivun ikkunat on uusittu 1990-luvulla.

Liiveri-aitta 1800-luvulta on nurkkakivillä seisova, satulakattainen moniosainen rakennus, osin pitkänurkkainen hirsirakennus, osin lautarakenteinen. Rakennus käsittää liiverin, välikön, liiverin ja vilja-aitan. Välikkō on laudoitettu myöhemmin umpeen. Myös liivereiden oviaukkoja on suurennettu. Aitan ovet ja listoitus ovat 1800-luvulta.

Lohkokivillä seisova karjarakennus on vuodelta 1952. Sen runko on sementtitiiltä, yläosa ja lato lautarakenteisia, vuoraus poltettua punatiiltä. Valkoinen kalkkimaali peittää seinien tiilipintaa, ikkunat ovat alkuperäiset, 4-ruutuiset. Karjarakennus käsittää tallin, navetan, karjakeittiön, saunan ja ladon. Poikkipäädyssä sijaitsevan karjakeittiön eli köökin yläkerrassa on ollut kanala. sr

MÄKIRINNE, LAITILA-KOMSI, JOONAS-KOMSI, Heittolantie 34

Laitila-Komsi sijaitsee metsäselänteiden ja peltoaukean reunalla ja on Komsin kantatilan numeroa 2. Tilaa on kutsuttu myös Laitila-Komiksi ja Joonas Komiksi.

Pihapiiri koostuu asuinrakennuksesta, luttiaitasta, vilja-aitasta ja ulkorakennusryhmästä. Asuinrakennuksen pitkäsiivu on peltoaukean ja tien suuntaan, ulkorakennukset ovat metsän puolella. Pihapiiri on alkuaan jakautunut ns. miespihaan ja karjapihaan. Karjapihan itäreunalla on purettu savusauna, mutta 1900-luvun vaihteessa rakennettu ja myöhemmin nykyisemmäksi viljankuivaajaksi muutettu riihi on säilynyt.

Asuinrakennus on perustettu multipenkin päälle, osin valettu betonista. Pitkänurkkaista pystyrimalaudoitettua hirsirakennusta, kattaa profiloitu pelti. Ikkunat ovat osin vanhat 6-ruutuiset, osaksi uusitut tuuletusikkunalliset. Talon pohjakaava käsittää länsipäädystä alkaen keittiön ja kamarin sekä isonkamarin, joka on joskus ollut tupa. Niiden eteen on rakennettu lautarakenteinen, kapea eteisosa, näin on saatu koko rakennuksesta saman levyinen. Edelleen isonkamarin vieressä on porstua ja porstuakamari ja niiden vieressä tupa. Porstuaan ja lautarakenteiseen eteisosaan kuljetaan suoraan ulko-ovesta, kuisti puuttuu.

Talon ikä ja muutosvuodet eivät ole säilyneet muistitiedossa, talo on ehkä 1800-luvun jälkipuoliskolta. Rakenteista päätellen se on kuitenkin rakennettu kahdesta eri hirsikehikosta. Perimätiedon mukaan paikalla on ollut ensin tuvan ja kaksi kamaria käsittävä talo, jota on laajennettu länsipäädystä porstualla, porstuakamarilla ja tuvalla. Vanha asuinrakennus on ollut kapeampi ja se on levennetty lautarakenteisella eteisosalla saman kokoiseksi laajennusosan kanssa. 1960-luvulla talon alakerran ikkunat on uusittu.

Räystääsikkunat ja päätykolmioiden 6-ruutuiset ikkunat ovat ilmeisesti ajalta, jolloin talo on rakennettu nykyiseen asuunsa.

Luttiaitta on 1800-luvulta, nurkkakivillä, vuoraamaton pitkänurkkainen hirsirakennus

Talli-liiverit-välikkö on 1900-luvun alusta, pitkänurkkainen hirsirakennus/lautarakenteinen. Rakennusryhmä on L-kirjaimen muotoinen. Vilja-aitta on 1800-luvulta. sr

HAUTA-KOMSI, KUIVINEN, Alavallintie 440

Hauta-Komsi sijaitsee peltojen ympäröimällä kumpareella ja kuuluu Hirvijärven lähiympäristöllä olevaan nauhamaiseen asutukseen. Pihapiirin vanhasta rakennuskannasta on säilynyt aitta ja empiretyylipiirteitä omaava 1 1/2-kerroksinen pohjalaistalo 1800-luvulta. Uudempi karjarakennus on tehty vanhan navetan ja tallin paikalle. Asuinrakennuksen pitkäsiivu on puutarhan ja Ala-Vallintien suuntaan, etelään. Pihapiiri jää taakse. Hauta-Komsi on Komsin kantatilan numeroa 2.

Asuinrakennus vuodelta 1867 on 1 1/2-kerroksinen, sen perustus on 3-kerroksinen lohkokivitalomus, talossa on rossilattia, itäpääty valettu betonista. Lyhytnurkkaisen hirsirakennuksen ikkunat ovat uudet, 6-ruutuiset. Räystääsikkunat ovat alkuperäiset, vinoristikoidut. Vuoraus on nykyään kapea lomalaudoitus, alkuperäinen oli leveä vaakalaudoitus puoliponttilaudoin.

Talo on ollut paritupa ja siinä on ollut 9 kappaletta pitkillä sivulla. 1/3-osa rakennuksesta eli itäpääty on siirretty Alavallin keskusta. Nykyinen pohjakaava käsittää itäpäädyn keittiön, jonka vieressä tupa, seuraavaksi porstua ja väliskamari sekä länsipäädystä porstuakamari ja peräkamari.

Talo on peruskorjattu vuonna 1960. Ilmeisesti tuolloin on rakennettu myös matala umpikuisti. Uusi vuorilaudoitus ja ikkunat ovat muistitiedon mukaan 1970-luvulta. Talon erityispiirteitä ovat empiretyyliset koristelistat ja voimakas räystääslaudoitus 1800-luvulta

Luttiaitta 1800-luvulta seisoo nurkkakivillä ja on tasakertaan hirttä. Luttiaitasta osa on siirretty naapuritalalle ja rakennettu nykyiseen muotoonsa 1900-luvun puolella. sr

Kouvoon päärakennus seisoo Hirvijärven rannalla, metsäselänteen reunalla. Klasisivu avautuu järvelle, ulkorakennukset jäävät metsän puolelle. Pihan ulkopuolella, Hirvijärventien varressa seisoo talon vilja-aitta. Järven puolella on uusi savusauna, joka on rakennettu vanhan riihen hirsistä.

Hirvijärventie on aikaisemmin kulkenut asuinrakennuksen ja ulkorakennusryhmän välistä. Tie on siirretty 1900-luvulla kulkemaan ulkorakennusten takaa. Vanhoista, ennen 1900-lukua rakennetuista ulkorakennuksista on säilynyt ainoastaan entinen hevostalli ja vilja-aitta. Vielä 1800-luvun lopussa ulkorakennuksia on ollut noin 20. Aina 1980-luvulle asti pihaan on tultu portinalustan kautta, entisen hevostallin vierestä. Kun Hirvijärventie siirrettiin kulkemaan pihasta ulkorakennusten taakse, purettiin puori, liiveri ja puuliiveri sekä portinalusta.

Koukon uudistilan on perustanut Matti Heikinpoika vuonna 1620. 1700-luvun alussa tilasta tuli kruunutila. Isonvihan aikana talo poltettiin, ja vuonna 1734 se rakennettiin kersantinpuustelliksi. 1760-luvulle saakka tila oli kapteenien ja vääpeleitten hallinnassa. Kouvon muuttaminen, arrendeeraaminen valtion virkataloksi, johon tuotujakolaitoksen loppumisesta. Vuonna 1870 tilan vuokralaiseksi tuli lukkari Aaron Emanuel Blomstedt. Blomstedt hoiti voimakkaana johtohahmona Jalasjärven kunnan asioita vuodesta 1865. Hän toimi myös maalaisasianajajana. Noin 1930-luvulle saakka tilaa hoitivat lukkarin tyttäret, fröökynät Selma ja Augusta Blomstedt. Heidän kasvattityttärensä Laina Kurki meni naimisiin tilan isäntärengin, Juho Ahon kanssa. Heidän kaksi poikaansa Tauno ja Paavali jatkoivat talon pitoa.

Rakennuksen pohjakaava käsittää kaksi tupaa, joiden välissä on porstua ja välikamari. Lisäksi koillispäädystä on kaksi kamaria. Talo on lämpöeristetty sisäpuolelta, mutta aikaisemmin osa seinistä on ollut savirapattuja. Katoissa on ollut pinkopahvit ennen viimeisintä peruskorjausta. Tuolloin lounaan puoleinen tupa on jaettu kevytrakenteisiin seinin pienempiin huoneisiin. Lisäksi ulko-ovet uusittiin lähes samanlaisiksi kuin vanhat. Katolla on säilynyt vellikello.

Lounaispäädystä sijaitsevan tuvan viereen on myöhemmin rakennettu hirsirunkoinen lisäsiipi. Siipiosa on huonon kuntonsa vuoksi rakennettu uudelleen lautarakenteisena ja muutettu 1990-luvulla pesutiloiksi. Lisäsiivessä on perimätiedon mukaan sijainnut mm. Tildan kamari ja jauhopuori. Tilda Koskipää oli räätäli, joka sai elinikäisen asumisoikeuden taloon pelastaessaan sen tulipalolta.

Talon erityispiirteitä ovat avokuisti, jonka kaitteissa on uusittuina koristekuviot 1800-luvulta, vinoristikoidut räystääsikkunat, alaikkunoiden otsalautojen salmiakkikuviot, päätykolmioiden lunetti-ikkunat, vellikello ja voimakkaat räystäänaluset.

Vilja-aitta on 1800-luvulta ja siinä on pitkänurkkainen hirsirunko. Jalasjärven kirkonseudun osayleiskaavassa Kouko on luokiteltu maakunnallisesti arvokkaaksi merkinällä sr.

Etelä-Pohjanmaan kotiseutu- ja museoyhdistyksen on palkinnut Kouvoon talon rakennusperintöpalkinnolla vuonna 2013. sr

Kuistin pintakoristeissa on mukailtu alkuperäisiä yksityiskohtia.

Betonipinta kivijalan pinnasta joutaa irtomaan, alla on taloa kannattelava, ryhdikäs lohkokiviperusta.

VANHA-VENTELÄ, VANHAVENTELÄ, VENTELÄ, Hirvijärventie 366

Ventelän tilan on perustanut Yrjö Ventelä vuonna 1686. Tilasta on erotettu mm. Köykkä-Ventelä, Mäki-Ventelä ja Rinta-Ventelä. Nykyisen päärakennuksen lienee rakentanut Matti Matinpoika, joka on ollut talon isäntä vuosien 1749–1798 aikana. Nykyiseen asuunsa talo on muutettu Valentin Ventelän isännöidessä tilaa 1852–1911. Hirvijärven rannalla, mäellä Vanha-Ventelän molemmin puolin sijaitsevat myös kaksi muuta Ventelästä erotettua vanhaa pihapiiriä Köykkä-Ventelä ja Rinta-Ventelä.

Pihapiirissä on säilynyt päärakennus, kivinavetta, liiveri, ent. hevostalli (muutettu saunarakennukseksi) ja maakellari. Maakellari on luonnonkivillä holvattu. Sen päällä oleva lautarakenteinen varasto on uusi. Maakellari on sijainnut alunperin välikössä. Pihasta on purettu mm. luttiaita ja pikkutupa/syytinkitupa ja pihapiirin ulkopuolelta, tien toiselta puolelta riihirakennus sekä pohjoispuolelta, lähempänä rantaa sijainnut saunarakennus. Syytinkitupa on siirretty siirtokarjalaisille.

Empiretyylinen omaava 1 1/2-kerroksinen pohjalaistalo lienee saanut nykyisen asunsa 1800-luvulla ja osin 1900-luvun alussa (1903). Talon pohjakaava on keskeisali: keskellä tupa, jonka itäpuolella porstua ja porstuakamari (keit-tiö) ja länsipuolella kaksi päätykamaria.

Tuvan takkamuuri kunnostettiin vuonna 1978. Ikkunat on uusittu puusepällä vuonna 1980 lähes samanlaisiksi kuin vanhat. Samalla uusittiin vuorilaudoitus. Päätykolmioissa on säilynyt empire-tyylinen, leveä vaakaponttialaudoitus ja räystään alaosan laudoitus sekä koristelista.

Päärakennuksessa on lautarakenteinen nikarittyinen kuisti vinoristikoituine ikkunoineen, pari-ovien peileissä on salmiakki kuviot. Portaat ovat kuistin sisällä.

Tallirakennuksesta/nykyisestä saunasta löytyy kaksi vuosilukua 1750-luvulta. Kivinavetta on rakennettu 1910-luvulla. Sen katto-osa oli myöhemmin, talon ollessa tyhjiällä 1940–1960-luvuilla, romahtanut ja rakennettu uudestaan 1980-luvulla. Navetan kivet on tuotu Navettavuorelta.

Jalasjärven kirkonseudun osayleiskaavassa Vanha-Ventelä on luokiteltu maakunnallisesti arvokkaaksi merkinällä sr

VANHA-OJANIEMI, Alavallintie 826

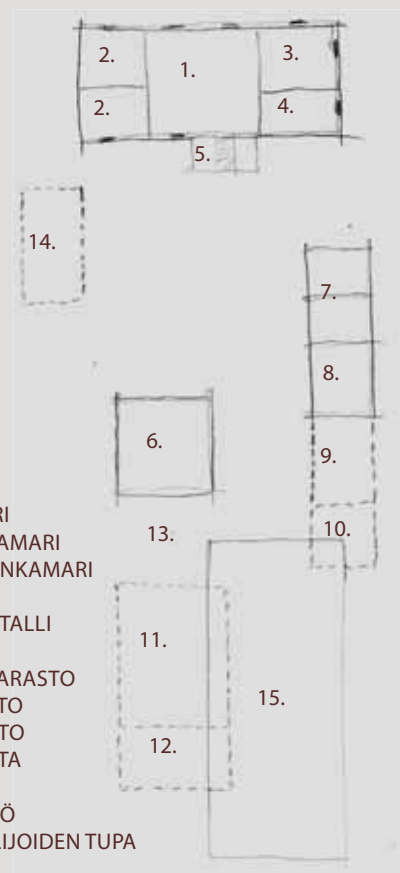

Ojaniemi on kantatalo ja ollut suvun hallussa vuodesta 1737. Ensimmäinen suvun isäntä oli lisäksi Niilonpoika (1737-1770), nykyinen isäntä on järjestyksessä 10. ja isännöinyt vuodesta 1981. Asukkaat taloon tulivat Hirvijärven rannalta Kouvoosta, josta oli lähdettävä, sillä kruunu halusi Kouvoon virkataloksi. Korvauksena muuttajat saivat uudistilan Ojajärven mäeltä ja verovapauksia.

Ojaniemen vanha päärakennus seisoo Ojaniemenmäellä, kylätie kaartaa aivan päädyn sivuitse, ympärillä avautuvat talon viettävät rinteet. Kylätie on kulkenut aiemmin etäämmällä talosta ja vastapäätä olleet kyläkaupan editse. Tie on siirretty nykyiselle paikalleen 1970-luvulla.

Päärakennus on vuodelta 1816 ja rakennettu paikalleen. Rakennus on säilyttänyt hyvin piirteensä, Satulakattoa peittää nykyään profiilipelti. Hirsirunko lepää lohkokivillä. Julkisivua suojaa pystyrimalauta, päädyissä vaakapaneeli. Ikkunat ovat ns. ristikarmilliset, vuorilautoissa viivapiste-viiva -koristelua, vuori on sivelty keltamultamaalilla. Kuisti on saanut nykyisen lapekattonsa 1950-luvulla, siinä on kaksi sisäänkäyntiä, toisesta johtavat portaat yläkertaan. Valokuvien perusteella katto on ollut aiemmin kolmilapainen taittekatto. Alkuperäinen sisäänkäynti on ollut talon toisessa päässä.

Pihapiiri on ollut neljältä sivulta rajattu, palvelusväen tupa on ollut tietä rajaamassa ja purettu ennen sotia. Hevostalli on vuodelta 1823, sen jatkeena olleet heinälato ja navetta on purettu 1970-luvulla. Aittarati lienee sekin 1800-luvun alkupuolelta, sen jatkeena ollut puulato ja varasto-osa on purettu 1970-luvulla. Pihapiiristä hävinneitä rakennuksia ovat lisäksi pihapiirin ulkopuolella ollut riihi, joka purettiin 1960-luvulla ja palvelusväen tupa, joka purettiin ennen sotia.

YLI-TAIVALMÄKI, Ala-Vallintie 920

Yli-Taivalmäen päärakennus on rakennettu paikalleen mahdollisesti jo 1800-luvun alussa. Nykyiselle omistajasuvulle tila siirtyi 1930-luvun alussa. Talossa oli kaksi taloutta 1930-luvulta 1950-luvulle saakka. Omissa talouksissaan asuivat uudet omistajat Sallménit sekä leski Matilda Kossila, jolta talo oli ostettu.

Maamerkki Ala-Vallintien varressa on Yli-Taivalmäen hoidettu kuusiasia ja sen takaa erottuva komea, keltainen päärakennus. Kaikki pihapiirin rakennukset on kunnostettu asiantuntijoiden johdolla ja vanhaa kunnioittaen.

Pihapiiri on rakentunut neljälle sivulle ja muodostaa mies- ja karjapihan. Päärakennuksen korkean lohkokivijalan päällä on lyhytnurkkainen hirsikehä. Taloa kattaa saumapelti ja jalkarännit. Julkisivut ovat säilyneet ja niitä rytmittävät vaakalistojen rajaamat pystyrimalauta ja vaakapaneeli. Räystään reunassa on sahalaitainen koristelista ja päädyissä ja seinien yläosassa kaariaiheinen koristelista, koteloituissa räystäissä on ns. kissinpenkit. Päärakennuksen pitkällä sivulla on seitsemän ristikarmillista, 6-ruutuista ikkunaa, haukkaikkunat ovat 2-osaiset, päätyikkunoita on korostettu kolmioaiheella.

Kuisti on rakennettu 1980-luvulla laajan remontin yhteydessä. Suunnittelusta vastasivat arkkitehdit Juhani Halonen ja Panu Kaila. Toteutuksesta Erkki Hiipakka Ilmajoelta ja Antti Köykkä Kauhajoelta. Klasikuisti on nikkari-tyylinen vinoristikoituine ikkunoineen ja kolmipeilisine pariovineen sekä koristelitoineen. Komea kuisti seisoo sekin lohkokivillä.

Talon avovintti on 1980-luvulla muutettu kokonaan lämpimäksi. Sitä ennen vain päätykamarit olivat asuttuja, pönttöuunit lämmönlähteenä. Pohjoispäädyän päätykamarissa ovat asuneet evakot. Taloon on koottu lukuisia vanhoja kaakeliuuneja entisten pönttömuurien tilalle.

Kivinavetta on 1900-luvun alusta, sen päässä olevassa entisessä köökissä on majoitustiloja. Poikittain päärakennukseen seisoo 3-osainen luhti, joka oli alkuperäisellä paikallaan läpiajettava ja sen kautta oli kulku pihaan. Lutti siirrettiin nykyiselle paikalleen 1900-luvun alussa, jolloin sen entiselle paikalle, navetan eteläpäätyyn lisättiin ns. köökki. Riihi on purettu 1970-luvulla.

Viljamakasiini, joka on ollut aikoinaan kunnan viljamakasiini, seisoo hiukan pihapiirin ulkopuolella.

Ala-Vallintien uusi linjaus talon kohdalla siirsi 1970-luvulla tien lähemmäksi taloa, tällöin talon eteläpuolella oleva lato purettiin.

PAULAMÄKI, Löyhingintie 31

Talon rakennusvuosi on tuntematon. Talo lienee siirretty nykyiselle paikalle pihan toiselta puolelta. Tätä tukee se, että kaikki hirret on numeroitu ja talon kynnyskivi on vielä tallella pihan vastakkaisella paikalla. Siirto on tapahtunut vuonna 1905. Talo tunnettiin ennen Salomon Mäntykoskena, mutta tiedossa ei ole, onko hän talon rakentanut.

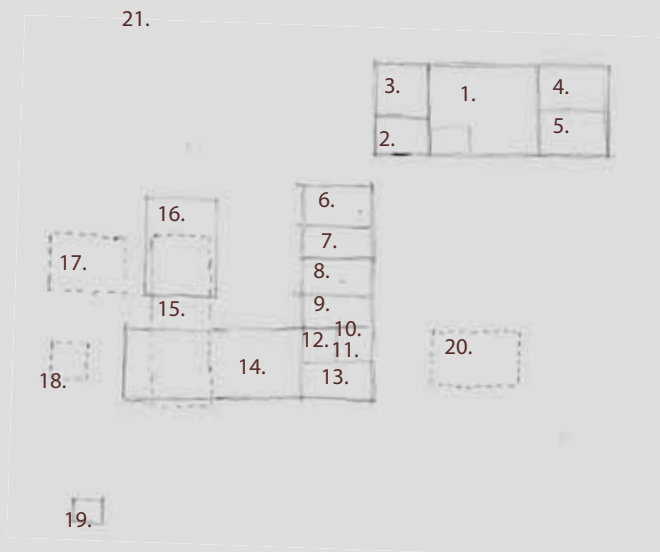
Esteri Paulamäki, os. Yli-Käkelä osti talon välirauhan aikana vuonna 1940, ja muutti vanhempineen ja sisaruksineen Kauhajoelta Jalasjärvelle. Perikunnan haltuun talo siirtyi vuonna 2011.

Eteisen, "kanttuurin" ja vintin portaiden paikalle on vuonna 1976 rakennettu kylpyhuone ja sauna. Samassa yhteydessä vintin portaat siirrettiin, alkuperäiset portaat ovat tallella. Tuolloin myös hirsipinnalla olleet seinät laudoitettiin ja talo maalattiin.

Liiteri/talli/puori lienee rakennettu vuonna 1907. Navetta on rakennettu vuosina 1960–1961, jolloin vanha navetta on purettu. Osittain vanhan navetan paikalla on heinälato. Sen vieressä oli puimalato, joka purettiin vuonna 1990. Vastapäätä taloa ollut lato on purettu vuonna 1960. Ladon ajoramppia reunustaneet kivet olivat paikallaan vielä 1970-luvun lopussa. Nyt ne reunustavat vanhaan hevostalliin tehdyn autotallin ajoramppia.

Seppo Paulamäki

1. TUPA
2. PORSTUA
3. PORSTUAKAMARI
4. PERÄKAMARI
5. SIVUKAMARI
6. PUORI
7. TALLI/AUTOTALLI
8. LIIVERI
9. KATOS
10. MAITOHUONE
11. PORSTUA
12. SAUNA
13. KÖÖKKI
14. NAVETTA
15. VANHA NAVETTA, PURETTU 60-L
16. HEINÄLATO
17. PUIMALATO
PURETTU 90-L
18. JÄÄLATO, PURETTU 60-L
19. PERUNAKELLARI
20. LATO, PURETTU 50-L
21. MAHD PAJAN PERUSTUKSET

VIINAMÄKI, Pikku-Viinämäentie 26

Viinämäen talon paikka on ollut karu. Tilan eteläisen rinteeseen nevat ovat olleet veteliä ja tasaisia, talon pohjoispuolella ovat laajat kangasmaat ja kallioiset alueet. Alue on ollut mainio paikka viljelyksille, metsän riistaa on saatu aivan ääreltä. Perimätiedon mukaan karhun kaadossa käytettiin pontikan rankkia, paikka kun oli oivalinen myös pontikan keittoon. Karhu oli käynyt juomassa rankkia, juonut liikaa ja sammunut. Nukkua karhu oli helppo saalis ja niin talo sai nimensä!

Talo on rakennettu 1849–1850, se on Siimoni Viinämäen suunnittelema ja rakentama. Lähes neliön muotoon rakennettu 2-kerroksinen pohjalainen aumakattoinen tuparati on pohjalais-taloksi harvinainen. Talo rakennettiin 1849 vesikattoon ja 1850 valmiiksi. Talon pohjamitat ovat 11,5 x 13,5m. Ensimmäisessä kerroksessa oli alkuun tupa, erustupa, porstuakamari ja vieraskamari. Toisessa kerroksessa oli ylätupa ja kolme makuukamaria. Katon päällä ollut katonkoroke on korjauksissa poistettu. Viinämäen mutterikuisti tehtiin taloon myöhemmin, sen piirsi Gustav Luopajarvi vuonna 1888.

Viimeisimmän omistajan aikana vuonna 2001 taloon tehtiin iso remontti, alakertaa hallitsee nyt iso tupa, jossa on keittiösaareke. Talon taakse peltojen suuntaan on rakennettu erkkeri ja terassi. Maatilan paperityöt hoidetaan mutterikuistin päällä olevassa työhuoneessa.

Viinämäen aumakattoa kattaa saumapelti ja talo seisoo lohkokivillä. Julkisivun vuori on vaihdettu lomalautaan ja talo on saanut uuden värin, ikkunat ovat uudet, kuitenkin edelleen 6-ruutuiset ja kuisti sisääntulossa on säilynyt mutterimallisena. Viinämäen laajat tuotantotilat sijoittuvat pihapiirin länsipuolelle.

Kuva Jalasjärven Joulu -lehdessä vuodelta 1983

Timo Viinämäki

Timo Viinämäki

HEINOLA, Löyhingintie 96

Heinola on rakennettu 1890-luvun alussa. Same-linpoika Wentelä eli Koivisto oli vuonna 1891 ostanut 1/32 osan Ventelän talosta ja rakensi pian asuinrakennuksen Löyhingintien varteen. Talo siirtyi vuonna 1923 seuraavalle polvelle, Sameli ja Lempi Heinolan lunastaessa talon Amerikassa hankituilla varoilla. Talo on siirtynyt vuonna 2010-luvulla suvun ulkopuolelle ja siitä ollaan kunnostamassa vapaa-ajan asuntoa.

Heinola on lohkokiville koottu,

lyhytnurkkainen hirsirakennus, tiilikuvioinen profiilipelti kattaa satulakaton, julkisivua peittää vaakapaneeli, ikkunat ovat alkuperäiset 6-ruutuiset. Ovi on mahdollisesti alkuperäinen, vaakapaneloitu. Raput lähtevät suoraan porstusta, tupa on keskellä ja molemmissa päädyissä on kaksi kamaria, myös yläkerran molemmissa päissä on kamarit, lännenpuoleisessa myös pönttömuuri. Kerrossänky ja kiinteät penkit ovat tuvassa säilyneet.

Pihapiirin ulkopuolella olleet toiska ja ulkorati ovat hävinneet, muuten kauniisti rinteen reunaan asettuneet rakennukset ovat ulkoisesti hyvin piirteensä säilyttäneitä.

Puutarha on ollut talon pohjoispuolella ja pengerreretty, tien vartta on ollut rajaamassa pitkä syreeniaita, joka nyt uusien omistajien toimesta on poistettu ja pihapiiri avautuu avoimena kylätien kulkijalle.

1. HEINÄLATO, TEHTY MYÖHEMMIN
2. NAVETTA
3. SAUNA
4. KÖÖKKI
5. HEVOSTALLI
6. HYYSKÄ
7. AUTOTALLI, KEVYTRAK.
8. VILJAPUORI
9. LIIVERI
10. PUORI
11. KATOS
12. KANALA 70-L
13. PUULATO
14. PUORI PURETTU 2010
15. TOISKA, PURETTU 1960-L
16. RIIHI
17. TUPA
18. KUISTI
19. SALIKAMARI
20. SIVUKAMARI
21. HELLAKAMARI
22. KAMARI

KUUPPELOMÄKI, Ratikyläntie 287

Kuuppelomäki on sukutalo ja ollut nykyisen omistajasuvun hallussa vuodesta 1728. Päärakennus on vuodelta 1884 ja sitä on uusittu vuonna 1937, peruskorjaus tehty vuonna 1965 ja vuonna 2001 Tuolloin mm. yläkertaan tehtiin lisähuoneita ja talo sai uuden kuistin. Kuuppelomäki on tyypillinen 11/2 kerroksinen pohjalaistalo, hiukan liuha, jonka pitkäsiivu suuntaa etelään.

Pihapiiriin tullessa, poikittain päärakennuksen on tilan entinen palvelusväen rakennus, jossa on asutettu myös siirtolaisperheitä. Sen piirteet ovat säilyneet hyvin, rakennus on hiukan liuha sekä ja pitkänurkkainen hirsirakennus, ikkunat ovat 6- ja 9-ruutuisia, alkuperäisiä.

JOKIPII

Jokipii Jalasjärven luoteisosassa on Jalasjärven vanhinta asuttua seutua. Ensimmäinen merkintä talosta on vuodelta 1545 ja ensimmäinen halkominen lienee suoritettu vuonna 1587, jolloin muodostuivat Ala- ja Yli-Jokipii. Paikka on ollut joen saari, pii, josta kylän nimi.

Jokipiin keskusta sijaitsee Jalasjokilaaksossa, metsäselänlehteltä työntyvällä niemellä, vanhan Valtatie 3 ja Tokerotien risteyksessä. Tiiviin kyläkeskuksen muodostavat lähinnä 1900-luvun alussa rakennetut, hirsirunkoiset asuin-, liike ja yhteisölliset rakennukset sekä jalkinetehtaan punatiiliset tehdasrakennukset. Useissa puurakenteisissa asuin- ja liikerakennuksissa on tyylipiirteitä jugendista. Kyläkeskustasta idän suuntaan mentäessä alkaa rakennuskanta nuorentua ja muuttua jälleenrakennusajan ja sitä nuoremaksi asuinrakentamiseksi.

Jokipiin keskusta rakentui 1900-luvun alussa Jokipiin jalkinetehtaan yhteyteen, lähelle Jokipiin vanhaa kyläaluetta ja sen läpi kulkevaa maantietä. Sen aluerakenne tehdas- asuin-, liike- ja yhteisöllisine rakennuksineen muodostaa edelleen tiiviin kyläkeskuksen. Alueen rakennuskanta on pääsääntöisesti 1900-luvun alkupuolelta ja eri aikoina kunnostettua.

Joen länsipuolella etelässä on Kannonkylä, Jokipiin kohdalla vastakkaisella puolella jokea Petäyskylä ja pohjoisessa Ahonkylä. Joen itäpuolella on Jokipiin keskusta. Pienempiä kyläksi kutsuttuja ovat mm. Pruukinkylä, Ponsikylä ja Yrttikylä, Rantalanmaa, Larvamaa ja Flankinloukko.

Koskipaikkoja kylällä ovat Ahtahaanen, jossa kivisestä Jalasjärven ja Jalasjoen yhtymäkohdasta kulki Pohjankankaan tie kohti Hämettä, Harinkoski on 500 metriä alavirtaan ja Pystylänkoski 500 metriä edellisestä Kanta-Kurikkaan päin.

Tiet halkovat kylää. Jalasjärven kirkolta Jokipiin halki kulkee vanha ja uusi kolmostie. Lännenpuolella kulkee Ahontie pohjoiseen ja Kannontie etelään. Suurina nälkävuosina 1865–1867 tehty Tokerotie kulkee länteen yli joen, jonka yli rakennettiin puusilta 1860-luvulla. Silta uusittiin 1914–1915 kolmelle kiviarkulle ja kunnoltaan heikentyneenä korjattiin ja avattiin kevyen liikenteen käyttöön marraskuussa 2017.

Uusi ohitustie ja kivisilta keskustan pohjoispuolella valmistuivat vuonna 1970. Ahonkylään mennessä ylitetään joki, jonka betonisilta korvasi aikaisemman puusillan. Pystylänkosken ylityksen mahdollistava kevyt puusilta on korvattu jalankulkijoiden käyttöön tarkoitettulla riippusillalla.

PETTULUOMAN MYLLY eli PETÄYSMYLLY

Pettuluoman varressa on aikoinaan ollut seitsemän eri tarkoitukseen soveltuvaa vesivoimaa. Petäysmylly on näistä ainoa säilynyt. Sen on rakentanut Tuomas Siltanen (Köykkä) ja rakennustyöt aloitettiin vuonna 1894. Siltanen kaivoi myös Pettulammen turpiinikäyttöisen vesimyllyn tarpeisiin yhdessä kahden poikansa kanssa, työ kesti useita vuosia.

Kiireisimpinä aikoina mylly pyöri vuorokaudet ympäri. Sähkön yleistyttyä vesivoimasta luovuttiin. Pitkään voimanlähteenä oli myös imukaasumoottori. Viljan jauhamisen ohella Pettumyllyssä oli sirkkelisahasta, samoin pärehöyläystä ja perunajauhoakin myllyssä tuotettiin. Myllyn toiminta loppui vuonna 1962.

Mylly on vuosien varrella vaihtanut useita kertoja omistajaa. Viimeisin myllyn ja ympäröivän maa-alueen omistaja on kunnostanut myllyn ja sen ympäristön ja luovuttanut myllyn ja osan sen ympäristöä kyläläisten käyttöön. Kylätoimikunta on ottanut vastuun myllyn ja ympäristön ylläpidosta ja Pettulammen rannalla vietetään kesäisin kyläläisten tapahtumia.

Piirteensä säilyttänyt, hyväkuntoinen vesimylly on arvokas, maisemallisesti merkittävä ja tärkeä osa Petäyskylän tiivistä kyläkeskusta. sr

Jokipii on vahvaa maatalousaluetta, sekä maidontuotanto että sikatalous ovat edelleen vahvoja elinkeinoja. Teollisuutta on alueella ollut kauan. Pettuluoman varrella on ollut 8 vesimyllyä, jäljellä on Pettumylly lähimpänä jokisuuta Petäyskylässä, ei kuitenkaan enää toiminnassa. Kylässä on ollut myös rautaruukki, jossa järvisavesta on poltettu rautaa. Tuomas Siltasen rakentama saha ja jauhomylly eli ns. Valakia mylly oli Jokipiin sillan lähellä. Se oli ensimmäinen höyryturbiinilla toiminut saha Jalasjärvellä. Pystylänkosken saha purettiin 1920-luvulla. Raami- ja sirkkelisahoja oli kylässä useita.

Viljanmaan nahka- ja jalkinetehdas on ollut kylän suurin yksittäinen työllistäjä, nykyään pohjoismaiden suurimman työ- ja turvajalkineiden sekä -käsineiden toimittajan Ejendals AB omistuksessa. Toinen merkittävä tehdas Jokipiissä on Jokipiin Pellava Oy, valtakunnallisesti tunnettu pellavatuotteiden valmistaja.

Maakunnallisesti merkittäviksi luokitellut rakennetun ympäristön kokonaisuudet Jokipiissä:

Jokipii: Sillankulma, Päivölä, Pappila, Tähtiniemi, Sauniola, Alanen, Keskinen, Kivenloukko, Hantula, Metsolan koulu

Jokipiin pellavatehdas, sivulla 84

Petäyskylä: Hilakoski, Rinta-Petäys, Harrila, Petäys, Petäysmylly, Keski-Petäys, Yli-Petäys

AUKEE, Jokipiintie 195

Aukee sijaitsee Jokipiintien ja Jalasjoen varren nauhamaisessa asutusmuodostelmassa, pelto-aukealla, tilan eteläreunalla kulkee Tokerotie. Pihapiirissä on asuinrakennuksen lisäksi navettatalli-puori ja liiveri sekä betonista muurattu kellari, jonka yläpuolella on lautarakenteinen varasto-osa. Pihapiirin ulkopuolella on talon riihi.

Talon on rakentanut Asser Laurila vuonna 1928 perheelleen asuinrakennukseksi. Laurila perusti 1920-luvulla Pystylänkosken rantaan myllyn ja sahan ja laajensi toimintaa myöhemmin kehräämö ja kutomotoiminnalla, toimintaa jatkaa Jokipiin Pellava Oy, tehdasalue sijaitsee noin 3 km pohjoiseen. Talossa on asunut suutari, joka on harjoittanut suutarin ammattiaan ensin alakerran kamarissa ja myöhemmin vinttikamariin. Suutari toimi myös kylän miesten parturina.

Jalasjärven alueella tyyppillinen maatalon pihapiiri on 1930-luvun vaihteesta. Talo on Jalasjärven ensimmäisiä lautarakenteisia taloja. Asuinrakennuksessa on huomattavissa jugend-piirteitä ja se on säilynyt poikkeuksellisen hyvin alkuperäisessä asussa.

Puolitoistakerroksinen asuinrakennus vuodelta 1928 seisoo lohkokivillä. Rakennus on lautarakenteinen, täytteenä kutteri ja siinä on rossilattia. T-karmi-ikkunat on jaettu vaak- ja pystypuitteihin pienempiin ruutuihin. Satulakaton itälappeella on kolmionmuotoinen frontoni. Julkisivu on vuorattu pystyrimalaudalla, päätykolmioissa on vaakaponttilaudoitu. Tiiliprofiloitu pelti kattaa satulakaton, aikaisemmin katteena oli tiili ja sitä ennen päre.

Karjarakennus-liiveri-puori on sekin vuodelta 1928. Osin hirs- ja lautarakenteinen ulkorakennus seisoo lohko- ja nurkkakivillä. Pysty- ja vaakalaudoitetun rakennuksen ikkunat ovat osin alkuperäiset.

Riihi on n. 1920–30-luvulta, vuoraamaton hirsirakennus seisoo nurkkakivillä. Satulakattoisen rakennuksen ympärillä on katos.

Pihapiiri muodostaa eheän kokonaisuuden ja avoimessa maisemassa kylätien varressa maisemallisen kiintopisteen. sr

HANTULA, Jokipiintie 73

Hantula sijaitsee metsäselänten ja peltolaakson reunalla. Pohjoispuolella on Jokipiin keskusta ja eteläpuolella avautuu laaja näkymä Jalasjärvelle. Rakennukset rajaavat pihapiiriä sen kolmelta sivulta.

Asuinrakennus vuodelta 1906 on lohokottu Kuoppamäen talosta. lisäksi Koski-Lammi rakensi pojilleen kolme toisiaan muistuttavaa, lähes samoilla piirustuksilla tehtyä isoa talonpoikaista taloa, Koski-Lammin ja Haverin kirkolle ja Hantulan Jokipiihin.

Hantula on 1 1/2 -kerroksinen pohjalaistalo, jonka lyhytnurkkainen hirsikehä on nostettu lohkokivien päälle. Talon ikkunat on vaihdettu, kuitenkin entisen kaltaisiin. Talo on peruskorjattu/uusittu vuosina 1955 ja 1986–87, pohjakaava on säilynyt keskeisalinana.

Liiveri-puori vastapäätä asuinrakennusta on palanut osin 1900-luvun alkupuolella ja jouduttu rakentamaan uudelleen.

Nurkkakivillä seisova vilja-aitta Jokipiintien varressa on 1900-luvun alusta.

ISOAHO, ILMARI ISOAHO, Ahonkyläntie 448

Isoaho Ahonkyläntien varrella on ollut suvun hallussa 1600-luvulta saakka. Nykyisen päärakennuksen rakensi Herman Isoaho vuonna 1902.

Pihapiiriä rajaa etelän suunnassa kiviäitä. Kylätie kaartaa aivan Isoahon päärakennuksen sivuitse ja talon rakennukset asettuvat luontevasti tietä kohti viettävään rinteeseen.

Asuinrakennus seisoo korkealla lohkokivipe- rustalla, katteena on profiilipelti ja pitkänurk- kaisen hirsirakennuksen julkisivua rytmittävät

vaaka- ja pystypaneelikentät Koristelaudoitus korostaa päätykolmioita, ikkunat ovat 6-ruutu- set, alkuperäiset.

Koristeellinen 2-kerroksinen kuisti on paik- kakunnalla erityinen, muutama vastaava löytyy Kurikasta ja Jurvasta. Kuisti on pohjakaavaltaan suorakaiteen muotoinen ja sen ulkonurkat on viistetty. Ikkunoissa ja koristelistoissa on uus- goottilaisia tyylipiirteitä, Ikkunoissa suippo- kaariaihe. Alaosan pystyrima vaihtuu kapeaan

vaakaponttiin, listoitus rytmittää kuistin seiniä. Ulko-ovi on vaihtunut, alun perin se lienee ollut 2-osainen peiliovi.

Poikittain päärakennukseen seisoo lohko- kivillä pitkänurkkainen puori-liiveri-talli. Ryh- dikäs vilja-aitta sijoittuu päärakennusta vas- tapäätä. Karjarakennuksen vanhinta osaa on kivistä tehty, pohjoispuolen navettaosa, tiilestä tehty laajennus ja karjasuojan korotus lienee tehty sotien jälkeen.

Pihapiiri on ollut aidattu, purettuja rakennuk- sia ovat liiveri, lutti, kanala, puulato, aitta ja lam- pola.

AHONKYLÄN SEURATUPA, Ahonkyläntie

Ahonkylän entinen rukoushuone pystytet- tiin vuonna 1889, ensin vuokratontille Kurikan Luovankylään. Nykyiselle paikalle, lahjaton- tille rukoushuone siirrettiin vuonna 1909. Etelä- Pohjanmaan Uusherätys ry:n omistamaa ruko- shuonetta on vuosien varrella laajennettu ja korjattu tarpeen mukaan, laajempi korjaus teh- tiin vuonna 1981. Rakennuksessa on kokoontu- mistilat sadalle hengelle ja siinä on järjestetty pyhäkouluja ja myyjäisiä. Tiloissa on toiminut Lestadiolainen Uusherätys. Yhdistys on tehnyt lähetystyötä vuodesta 1907. Ahonkylän seura- tupa siirtyi yksityisomistukseen keväällä 2016.

KANNONMÄEN TALOT

Kannonmäki on aikoinaan ollut saari Jalasjärvässä ja sijaitsee Jalasjärven länsipuolella, muuta maastoa korkeammalla mäellä. Kannonmäkeä ympäröivät peltoaukeat ja sen läpi kulkee Kannontie. Alueella sijaitsevat seitsemän pihapiiriä muodostavat tiiviin ryhmäkylän. Useissa niistä on säilynyt umpipihamainen rakenne. Uudempi rakennuskanta sijoittuu kyläkuvaan luontevasti. Alue on metsiköitynyt ja pensoittunut viimeisten vuosikymmenten aikana.

Kannonkylä kuuluu Jalasjärven vanhimpiin asuttuihin alueisiin. Kannonntalo mainitaan kilttivero-luettelossa ensimmäisen kerran vuonna 1546. Talo on jakaantunut myöhemmin useaan tilaan, jotka ovat edelleen olemassa: Kanto, Yli-Kanto, Ala-Kanto, Rinta-Kanto, Keski-Kanto (eli Kantola) ja Rinne-Kanto. Muut Kannon kantatilan numeroa olevat tilat sijaitsevat mäen itäpuolella olevan peltolaakson ja metsäselänteen reuna-alueella. Kannon kantatilan paikka ei ole säilynyt perimätiedossa.

Kylän mies Jokipiistä muutti vuosisadan alussa Amerikkaan ja sieltä palatessa ihmetteli kun ei tunnistanut kotiseutuaan. Ihmetteli eikö vielääkään olla Kannonkylässä, kun Ala-Kannon kohdalla tien ylittävä katos, paikallinen maamerkki, oli Amerikan matkan aikana ehditty purkaa.

ALA-KANTO, Kannontie 303

Ala-Kannon tila on ollut vuodesta 1738 suvun hallussa. Talo on Oskar Merikannon isän syntymäkoti. Perimätiedon mukaan talo on rakennettu 1700–1800-lukujen vaihteessa ja ollut nykyistä matalampi. Se on siirretty 1900-luvun ensimmäisinä vuosina silloisen isännän Jaakko Edvard Salomoninpoika Ala-Kannon toimesta nykyiselle paikalleen, noin kolmen leveyden verran alemmas rinteessä ja edelleen pääty kylätielle. Taloa on tuollon korotettu ja sisäänkäynti, joka oli talon päädyssä, kylätien puolella, siirrettiin talon pohjoispuolelle. Myös vuoraus on tuolta ajalta.

Taloa on peruskorjattu vuonna 1980, jolloin mm. ikkunat uusittiin entisen kaltaisiksi ja talon kunnostusta jatkettiin jälleen vuonna 2019. Talon vieritse kulkeva kylätie on siirretty nykyisen omistajan isän toimesta kulkemaan etäämmälle talosta 1930–40-lukujen taitteessa. Paikakuntalaisten muistama tien ylittänyt katos on tuolloin purettu. Pihapiirissä on asuinrakennuksen lisäksi isokokoinen, eri-ikäistä osista koostuva karja- ja talousrakennusryhmä.

1. TUPA
2. ISOO KAMARI
3. SOUKKA KAMARI
4. KAMARI
5. KAMARI/KEITTIÖ
6. KUISTI
7. KELLARI
8. AITTA
9. SAUNA
10. PUUTARHAVAJA
11. KUIVAAJA
12. KATOS
13. JAUHOPUORI
14. KESKILIIVERI
15. JYVÄPUORI
16. NURKKALIIVERI
17. TALLI
18. LANTALA
19. PUULATO
20. PORTINALUSTA
21. KÖÖKKI
22. SAUNA
23. NAVETTA
24. HEINÄLATO
25. PAHNALATO

RINNE, RINNE-KANTO, Kannontie 288

Rinne-Kannon klasisivu asettuu Kannontien suuntaan, ulkorakennukset jäävät taakse. Asuinrakennus on mansardikattoinen, ulkorakennusryhmä L-kirjaimen muotoinen, käsittäen puorin, liiverin, ladon ja autotallin. Autotallin paikalta on purettu 1920-luvulla rakennettu tiilinavetta. Rinne-Kannon tila on Kannon kantatilan numeroa 2. Mansardikattoinen asuinrakennus on säilyttänyt materiaalimuutoksista huolimatta kohtalaisen hyvin alkuperäisen ulkoasun.

RINTA-KANTO, Kannontie 293

Rinta-Kanto on Kannon kantatilan numeroa 2 ja jaettu 1900-luvun vaihteessa kahden veljeksien kesken. Silloisen 2-fooininkisen päärakennuksen alakerta jäi paikalle päärakennukseksi. Yläkerrasta rakennettiin Keski-Kannon eli Kantolan päärakennus.

Asuinrakennuksen pitkä sivu on Jalasjärven suuntaan ja rakennettu vuonna 1796. Talo oli alun perin pohjakaavaltaan keskeissali. 1900-luvun vaihteessa tapahtuneessa talon ja tilan jaossa, talon alakerrasta rakennettiin nykyinen asuinrakennus. Yläkerran lisäksi tuvan eteläpäädyn kaksi kamaria siirrettiin pois. Talon pohjakaavassa on säilynyt pohjoispäädyn porstuakamari ja peräkamari. Niiden vieressä porstua ja välikamari ja eteläpäädyssä tupa. Talo on uusittu vuonna 1972.

KANTOLA, KESKI-KANTO, Kannontie 286

Kantola on erotettu Rinta-Kannon tilasta 1900-luvun vaihteessa. Omistajana oli tuolloin lisäksi Keski-Kanto, Jokipiin kylän viimeinen Oltermanni. Perhe asui ns. pihatuvassa (tupa ja kaksi kamaria), ennen päärakennuksen valmistamista vuotta 1920. Lisäkin isännöyden aikana tilan nimenä oli vielä Keski-Kanto ja muutettiin myöhemmin Kantolaksi Arne Kantolan tullessa isännäksi. Keski-Kannon puutarhassa on ollut hiekkakäytävät, kauniita istutuksia, koristepeittäjä, humalamaja ja hiekkakäytäviä. Kaunis vanha puutarha on hävinnyt.

Asuinrakennus on entinen Rinta-Kannon 2-fooininkisen päärakennuksen toinen kerros. Perimätiedon mukaan hirret olivat useita vuosia pihassa, odotellen rakentamista. Talo käsittää kaksi päätykamaria ja tuvan joiden välissä oli porstua ja porstuakamari. Porstuan eteen rakennettiin umpikuisti. Talon valmistuttua siinä toimi ensimmäiset 5 vuotta Kannonkylän kansakoulu.

KANTO, Kannontie 277

Kanto on ensimmäinen talo oikealla, Kannonkylää kirkolta lähestyttäessä. Päärakennus on koottu paikalle vuonna 1914, jolloin Yli-Kannon mansardikattoinen talo jaettiin veljesten kesken ja Kanto koottiin naapurin yläkerrasta. Päärakennuksen ikkuna-aukotusta on muutettu 1970-luvulla. Samalta aikakaudelta on todennäköisesti myös rakennuksen kuisti/laajennusosa. Karja- ja talousrakennusryhmä lienee vuosisadan vaihteesta. Pihapiirin ulkopuolella, Kannontien varressa sijaitsee kunnoltaan heikentynyt vilja-aitta 1800-luvulta, sen kylkeen on rakennettu viljankuivaaja n. 1960-luvulla.

Pihapiiri jakautuu ns. miespihaan ja karjapihaan. Miespihassa on vuonna 1920 paikalle siirretty asuinrakennus ja Luttiaitta sekä 1930-luvulla rakennettu karjarakennus. Sisään-tuloa pihaan reunustavat porttikivet ja säleaita.

Karjapihalla on säilynyt maakuoppa (perunakuoppa) ja puintilato, jonka paikalla on aikaisemmin ollut hirsirunkoinen navetta. Talon riihi on hieman kauempana, Alasenojantien varressa.

Luttiaitan takana on sementtitiilestä muurattu maakellari 1900-luvun alkupuolelta. Sen vieressä on ollut paja, entinen sikala, joka on siirretty paikalle lutin länsipuolelta. Lutin itäpuolella sijainnut vilja-aitta on siirretty Kurikkaan, Oppaanmäelle. Luttiaitta on siirretty Kannontien toiselta puolelta nykyiselle paikalle vuonna 1927. Kyseisessä paikassa sijainnut pihatupa siirrettiin tuolloin Kiviniemen puunaulatehtaaksi.

YLI-KANTO, Kannontie 291

Suvun ensimmäinen isäntä, Juho Komsu tuli Hirvikylästä ja otti ajan tavan mukaan nimen talon mukaan. Yli-Kannon talo oli poikkeuksellisen komea, mansardikattoinen rakennus. Talo jaettiin veljesten kesken vuonna 1914 ja rakennuksen alakerrasta tehtiin uusi Yli-Kannon päärakennus, toisesta kerroksesta rakennettiin nykyinen Kannon talo.

Uusi rakennus sai saman kattomuodon. Mansardikattoiseen ja pelkistettyjä jugend-tyyli-piirteitä omaavaan päärakennukseen on tehty jatko-osa vuonna 1952, tuolloin rakennuksen harjaa jatkettiin lännen suuntaan. Nykyinen kuisti rakennettiin vuonna 1994, myös kuistin katto on myöhemmin muutettu mansardikattoiseksi. Laajennusosa on kokonaisuutena luonteva, myös sisätiloihin on palautettu mm. siihen aikaisemmin kuulunut pohjalainen tuvan takka. Huonejärjestys on säilytetty ja ikkunat noudattavat alkuperäisten tyyliä.

Isokokoinen karja- ja talousrakennusryhmä on pääosin entisellä paikalla, se on osin uudeen rakennettu 1970–1980-luvulla.

Omistajan valokuvakokoelma

KIVENLOUKKO, Jokipiintie 97

Kivenloukon klasisivulta, aivan Jokipiin taajama-alueen reunalta, avautuvat laajat näkymät joki- ja järvilaakson sekä kirkonkylän suuntaan. Pihapiiri jää metsän puolelle. Pihapiiri käsittää n. vuonna 1904 rakennetun päärakennuksen, paikalle siirretyn syytinkituvan, ulkorakennusryhmän ja kivenavetan. Pihassa oleva lautarakenteinen kaivuhuone on 1940-luvulta. Kaikki tilan rakennukset ovat palaneet vuonna 1904. Nykyiset rakennukset ovat osittain tulipalon jälkeä siirrettyjä ja osin uudesta rakennettuja.

Vuonna 1904 palaneen asuinrakennuksen paikalle rakennettu nykyinen päärakennus käsitti tuvan, eteisen ja kolme kamaria. Vuonna 1957 talo peruskorjattiin ja sitä laajennettiin itäpäädyssä, saman korkuisena kamariparilla. Tuolloin uusittiin mm. ikkunat ja sisätilat.

Perimätiedon mukaan syytinkitupa eli mummontupa on sekin rakennettu heti tulipalon jälkeen. Rakenteista päätellen se on tehty ainakin kahdesta hirsikehikosta. Vuorattu pohjoispääty ja kaunis, nikkarityylinen kuisti ovat lautarakenteisia. Talon pohjakaava käsittää pohjoispäädyssä porstuan ja kamarin. Niiden vieressä on tupa ja eteläpäädyssä kamaripari.

Kivenavetta on sekin rakennettu vuonna 1904, sen jatkeena on lautarakenteinen lato-osa. Navetta on lähes tasakertaan kivistä ja päällä on pitkille nurkille salvottu hirsikehä. Päätykolmiot ovat lautarakenteisia, lännen puoleisessa päätykolmiossa on 6-ruutuinen ikkuna koristeellisine otsalautoineen.

Ulkorakennus on L-kirjaimen muotoinen ja käsittää vilja-aitan, liiverin, jauhopuorin, välikön/katosalustan ja nykyisen autotallin, mahdollisesti entisen ladon. Autotallin eteläpäädyssä on purettu hevostalli. sr

KIVIKON TORPPA, Oinoosentie

Kivikon mäkitupa on myös Kivikon torppana tunnettu ja pystytetty Harjunpään talon maille, Kannonkylän laitamille.

Kivikko on tyypillinen mäkituparakennus, jossa on porstua, porstuakamari ja tupa. Peruskivinä olleet luonnonkivet ovat painuneet syväälle maahan ja ikä painanut hirsikertoja. Torppa on maalaamaton, tupaosaa peittää lautavuoraus, pystyrimat ovat leveitä, pärekatto on saanut myöhemmin peltikatteen. Torpan hirret ovat kapeita, nurkkia ja tuvan seinä on tiivistetty savirappauksella.

Porstuasta astutaan tupaan ja takan vierestä aukeaa ovi porstuan takana olevaan kamariin. Ikkunoita on kolme, kaksi tuvassa ja yksi kamarissa, vintillä on pieni päätyikkuna. Rakennusta on myöhemmin jatkettu pihamaalta katsoen porstuan vasemmalle puolelle runsaan kaksi metriä. Tämä jatko-osa on toiminut aittana, jossa on säilytetty talous- ja ruokatavaroita.

Lue lisää: Jalasjärven Joulu 2014 s. 26–29.

KORPI, Vaasantie 457

Korpi on Jokipiin kantatilan numeroa 1. Nykyiseen asuunsa talo lienee rakennettu 1900–1920-luvuilla ja käsittänyt ensin tuvan ja kaksi kamaria. Myöhemmin taloa on laajennettu lautarakenteisella osalla, joka käsittää porstuan ja porstuakamarin. Porstuakamari on muutettu kylpyhuoneeksi. Ikkunat ovat T-karmilliset, alun perin ne olivat ns. ristikarmi-ikkunat. Rakennus on tehty useasta hirsikehikosta. Alumiininen aaltolevykate on asennettu 1960-luvun vaihteessa, aikaisemmin kattoa suojsi päre. Nykyinen suku on tullut tilalle vuonna 1938. Silloinen omistaja, kuorma-autoilija rakensi tilalle autotallin ja karjarakennuksen.

Alkuperäisen asunsa säilyttänyt rakennusryhmä sijaitsee maakunnallisesti merkittävässä kulttuurimaisemassa, Vaasantien varrella. sr

KYDÖNRINTA, Jokipiintie 166

Pihapiiri koivukujan päässä on esimerkki hyvin piirteensä säilyttäneestä 1900-luvun alun pien-asumuksesta ja sen ulkorakennuksista. Lohkokivillä seisovan asuinrakennuksen ikkunat ovat vanhoja ja ns. ristikarmi-ikkunoita, katteena on profiilipelti, vuorauksena on säilynyt pystyrimalaudoitus. Avokuisti on säilyneenä Jalasjärvellä harvinainen, sisään käydään kuistin oikealta reunalta, kuistin toisella reunalla on kiinteä penkki. Kuistin yläosan rimoitus ja ikkunoiden yläosan kehyslauta ovat koristeellisia.

Yhdessä ulkorakennusten kanssa asuinrakennus muodostaa viehättävän ja suojsaisan vapaa-ajan paikan keskellä kylää. sr

TÄHTINIEMI, PRÄSSI-KREETAN TUPA, Jokipiintie 124

Tähtiniemen kiinteistö lohkottiin Ala-Jokipiin talosta ja vietiin kiinteistörekisteriin vuonna 1940. Kiinteistö käsittää entisen Tuiskun kaupan kaksi liikerakennusta. Niistä vanhin on rakennettu jo 1800-puolella ja todennäköisesti asuinrakennukseksi. Tuiskut muuttivat Jokipiihin vuonna 1921 ja ryhtyivät pitämään vanhemmassa liikerakennuksessa kauppaa. Uusi asuinrakennus tehtiin vuonna 1920 ja sitä laajennettiin 1950-luvulla. Jugend-tyylisen liikerakennuksen liikejulkisivu on vielä nähtävissä Jokipiintien puolella, ovi- ja ikkuna-aukot on kuitenkin peitetty. Uuden rakennuksen valmistuttua, liiketilat siirrettiin uuteen rakennukseen. Nykyisin liiketilat toimivat verstaana.

Päärakennuksen rakensi Waldemar Paloluoto vuonna 1920. Paloluodot asuivat talossa vuosina 1920–1922, jonka jälkeen rakennus siirtyi nykyisen Tuiskun suvun omistukseen. Maija ja Viljo Tuisku pitivät sekatarvakauppaa siinä vuodesta 1922 aina 1940-luvun alkuvuosille.

Rakennuksessa on viitteitä Art Nouveau -tyyliin, kansallisromanttiseen jugendiin. Vastaavia tyylipiirteitä omaavia rakennuksia on Jalasjärvellä jäljellä niukasti. Rakennusta jatkettiin etelään suuntaan 10 metrin verran n. vuonna 1929. Rakennus on kunnostettu sisätiloista ja julkisivujen ja katon kunnostus on suunnitteilla. Sisätiloissa on pyritty olemaan alkuperäiselle tyyliille uskollisia. Alkuperäistä huonejärjestystä on hiukan muutettu, remontin 2004–2006 yhteydessä mm. entisen kaupan varastotiloihin on tehty sosiaalityilat ja pihan puolelle terassi. Sisäänkäynti on avo- ja umpikuistin kautta, kuistin katto on kolmilapainen ja yläosaan valoa antaa frontoni.

Liikeikkunat viestivät entisestä liikerakennuksesta. Vaalittavia piirteitä on runsaasti. Alkuperäiset ristikarmilliset ikkunat ja niiden koristeelliset vuorilaudat, päätyjen rimakoriste ja kuistien koristeelliset kannattimet.

Pihapiirissä sijaitsevan ja alkuperäiskunnossa olevan, perinteistä paikallista rakentamista edustavan asuin- ja liikerakennuksen ”Prässi-Kreetan tuvan” rakensi F.W.Brännlund (myös Paloluoto) leskiäidilleen Kreetalle 1910-luvulla. Kreetta oli itsellinen vaatteiden prässäjä, silittäjä. Kreetan

jälkeen tuvassa harjoitti Kenkätehdas Urho Viljanmaa suutarinliiketoimintaansa ainakin 1940–1943 sekä huonekalukauppaa Tarmo Kainulainen vuosina 1954–1955. Myös Prässi-Kreetan tuvan ulkorakennuskokonaisuus on säilyttänyt piirteensä hyvin.

LAPIOLAHTI, Ahonkyläntie 517

Päärakennuksen on siirtänyt Tuomas Siltanen (s. 1846) toisaalta pihapiiristä nykyiselle paikalleen vuonna 1899. Poikittain päärakennukseen sijoittuva moniosainen, hirsirunkoinen talousrakennus on n. 1800–1900-lukujen taitteesta ja navetta vuodelta 1934. Talo on ollut nykyisen omistajasuvun omistuksessa 1890-luvulta lähtien. Pihapiirin kivenavetta on liian pimeänä purettu.

Talo on remontoitu kauttaaltaan vuonna 2016, tuolloin uusittiin sisätilat ja julkisivu. Talo sai nykyisen korkean kuistin ja sen eteen katetun terassin ja yläkertaan parvekkeen. Ahonkyläntien suuntaan talo on uudistuksista huolimatta säilyttänyt piirteensä.

MÄKI-HARRI, HARRI, Ahonkyläntie 85

Harri on yksi Jalasjärven vanhimmista taloista. Ennen isoavihaa Jalasjärvellä oli 15 taloa, jouskossa Harri. Harrin talo jaettiin kahtia vuonna 1832. Mäki-Harri siirtyi Jaakko Jeremiaanpojalle ja Rinta-Harri Jaakon pojalle Matille. Kumpaankaan taloon ei ollut suvusta jatkajaa ja niin molemmat siirtyivät suvun ulkopuolelle. Mäki-Harriin tuli vuonna 1847 isännäksi Abraham Niklas Fröjd Isokyrön Orisbergista, vaimo Eva Anna Brit Heikintytär Valkama oli Luopajarveltä ja ajan tavan mukaan uusi isäntäväki otti talon nimen omakseen.

Kerrotaan, että vuonna 1635 Harrin talon uudisasukas olisi luvannut antaa paikalle nimensä kalan mukaan, jonka saa joesta ensimmäisenä. Harri tarttui kalastajan pyydykseen ja niin talo sai nimensä.

Mäki-Harrin nykyinen talo on rakennettu vuonna 1904, lisäksi Harrin isännöidessä. Talo on peruskorjattu vuonna 1970. Mm. kuistin päällä oleva parveke ovieneen lienee tuolta ajalta. Mäki-Harri on sukutila ja siirtynyt nykyiselle omistajalle vuonna 2012.

Mäki-Harrin lyhytnurkkainen hirsirakennus seisoo lohkokivillä. Pystyrimavuoraus peittää julkisivua tasakertaan, päädyt on vaakaneloitu. Ikkunat ovat 6-ruutuisia, tuvan ikkuna 9-ruutuisen ja yläkerran päätyikkunassa on kolmioaihe. Kuistia on muokattu 1970-luvulla ja lisätty yläkerran avoparveke. Kuistin ikkunoissa yläpuitteet on koristeltu suippokaariaiheihin ja kuistin pystyrimavuorissa on puolisaubakoristelua.

Kolmelta sivulta rajattu pihapiiri kylätie kupeessa, rinteessä, jakautuu mies- ja karjapihaan. Poikittain päärakennukseen seisoo moniosainen ulkorakennus ja siihen poikittain vanha

kivestä tehty navetta. Kivinavetan takana ovat uudemmat sikalarakennukset. Komeat aitat rajaavat pihapiiriä kylätien suuntaan. Toinen

niistä on ns. jalka-aitta, koottu lyhytnurkkaisen hirsikehän päälle. Pihasauna ja piian luttu on pihapiiristä purettu.

MÄKI-PETÄYS, Suupohjantie 149

Mäki-Petäys on jaettu Rinta-Petäksestä vuonna 1840. Ensimmäinen isäntäpari oli Helena Topiaksentytär Petäys ja Kauhajoelta vävyksi tullut Johannes Koivumäki. Nykyinen päärakennus rakennettiin vuonna 1880 (1877).

Piha on umpipihamainen, rakennukset ovat asettuneet neliön muotoon ja muodostavat miespihan. Entinen karjapiha on ulkorakennusten purkamisen myötä hävinnyt.

Päärakennus seisoo rinteessä, ympärillään puistomainen puutarha. Päärakennus on tyypillinen pohjalaistalo, jossa on empiren tyyli-piirteitä, sisääntulo talon vasemmasta reunasta, edessä kuisti, joka on koristepaneloitu. Sen katto on kolmilappeinen. Talon katteena on tiiliprofiloitu pelti. Ikkunat ovat vaihtuneet, kuitenkin vanha puitejako on säilynyt, salmiakkikoriste otsalaudassa. Pohjoispäättyyn on rakennettu lisäsiipi vuonna 1972.

Säilyneet ulkorakennukset ovat osin ranko- ja hirsirakenteisia. Suuri osa ulkorakennuksista on hävinnyt 90-luvulta alkaen, kuten kivinavetta, riihi, rehulato ja sikala/lampola.

RINTA-AHO, HAKA-AHO, Ahonkyläntie 465

Talo on rakennettu vuonna 1927 ja se siirtyi nykyiselle omistajasuvulle vuonna 1932 lisäksi Haka-Ahon ostettua tilan.

Talossa, joka on rakennettu keskihormin ympärille, on tehty remonttia vuonna 1980.

Silloin lisättiin eristeitä lattioihin, alkuperäiset ikkunat kunnostettiin ja julkisivut maalattiin.

Kivinavetta on rakennettu vuonna 1907, liiveri, puori ja aitta ovat myös vanhoja, tarkka rakennusaika ei ole tiedossa, puimalato ja rehupönttö ovat 1940-luvulta, talli ja kanala 1950-luvulta, kellari 1960-luvulta ja konekatos 1980-luvulta.

JOKIPIIN RUKOUSHUONE, PETÄYSKIRKKO,

Vapaakirkollinen herätys levisi Etelä-Pohjanmaalle 1900-luvun alussa. Peräseinäjoen kautta liike siirtyi Jalasjärvelle ja edelleen Jokipiin kylään. Aluksi toiminta keskittyi Harrin koululle. Ala-Petäyksen talo ostettiin vuonna 1913 kokoontumisten pitopaikaksi, vuonna 1922 rakennusta muokattiin ja rakennettiin rukoushuoneeksi. Rakennus sai tuolloin nimen Petäyskirkko. Jokipiin Vapaaseurakunta vuorasi ja maalasi talon 1960-luvulla ja teki täysremontin vuosina 1987–1988. Yksityisomistukseen rakennus siirtyi vuonna 2007.

PETÄYS, Kannontie 530

Petäyksen rakennukset seisovat Petäyskylän tiiviissä, maisemallisesti ja rakennushistoriallisesti kerroksellisessa kylämuodostelmassa. Petäyksen ja Keski-Petäyksen tilojen päärakennukset ja pihapiirit sijaitsevat vierekkäin ja muodostavat taloparin. Pihapiiri käsittää 1800-luvun loppupuolella rakennetun, muodoltaan liuhan päärakennuksen, jonka Hermann Petäys on kääntänyt vuonna 1901. Hermann Petäys (ent. Harju) osti talon Petäyksen suvulta vuonna 1893 ja otti talon nimen omakseen edellisen asukkaana muuttua Kanadan Vancouveriin.

Petäys on 1800-luvun loppupuolen puoli-toistakerroksinen, lohkokivillä seisova hirsirakennus. Satulakattoa kattaa profiloitu pelti, julkisivun alaosa pystyponttilaudoitu, yläosassa on vaakapontti. Ikkunat ovat 2-jakoiset, tuuletusikkunalliset ja uusittu vuonna 1977. Myös talon umpikuisti on tuolloin purettu ja sisääntulo siirretty nykyiseen tulosiipeen, jonka kuisti/laajennusosaan on sijoitettu mm. pesutiloja.

Pihapiirissä on lisäksi useita eri-ikäisiä karja- ja talousrakennuksia, joista osa rajautuu aivan kiinni kylätiehen. Pihapiiriä on rajannut säleaita. sr

HARRILA, Tokerotie 2

Harrila on entinen kyläkauppa 1930-luvulta Petäyskylän tiiviissä kylämuodostelmassa. Kauppa- ja asuinrakennus on rakennettu 1930-luvulla, samoin karja- ja varastorakennus.

Päärakennus on vuodelta 1937, sen ikkunat ovat vaihtuneet 2-jakoiisiin tuuletusikkunallisiin mahdollisesti 1950-luvulla. Satulakattoa kattaa tiilikuvioitu pelti. Etelän puoleisella lappeella on kolmion muotoinen frontoni. Frontonissa ja ullakkoikkunoissa on jäljellä moniruutiset ja vanhat puitteet.

RINTA-PETÄYS, Kannontie 544

Rinta-Petäyksen päärakennus vuodelta 1899 on puolitoistakerroksinen, lohkokivillä seisova hirsirakennus. Satulakattoa kattaa sementtitiili, pystylaudoitu on peiterimoitettu. Ikkunat ovat 2-jakoiset ja tyylipiirteiden perusteella uusittu noin 1950–1960-luvulla.

Rinta-Petäyksen ja naapuritalon Petäyksen päärakennukset ja pihapiirit sijaitsevat vierekkäin ja muodostavat taloparin. Asuinrakennus on säilynyt n. 1950-luvulla tehtyjä ikkunamuutoksia lukuunottamatta kohtalaisen hyvin alkuperäisessä asussa. Otsallinen vilja-aitta 1800-luvulta on maisemallinen kiintopiste Tokerotien eli Kauhajoentien ja Kannontien risteyksessä.

SAARI, SAARENPÄÄ, Rantalanmaantie 41

Saari seisoo kumpareella kylätien varressa ja muodostaa yhdessä naapuritalon kanssa kiinnostavan ja hyvin piirteensä säilyttäneen saarekkeen.

Saaren talon on rakentanut Sameli Sillanpää 1800-luvun puolivälissä ja talo on edelleen omistajasuvun hallussa. Saaren rakennukset rajaavat pihaa suorakaiteen muodossa sen kolmelta sivulta.

Päärakennus seisoo lohkokivillä, se on pitkänurkkainen hirsirakennus, jota peittää pystyrimalaudoitus, nurkat on koteloitu. Ikkunat ovat 6-ruutuiset, uusitut mutta vanhan malliset,

1. LIIVERI
2. TALLI
3. KIVINAVETTA
4. HEINÄLATO, PURETTU 2005
5. SAUNA/KANALA, PURETTU 2005
6. SAVUSAUNA, PURETTU 1950
7. PUULATO, PURETTU 1960
8. KENGITYSPAJA,
SIIRRETTY NAAPURIIN PUULADOKSI
9. PUORI
10. PUULATO
11. KUISTI
12. ISOTUPA
13. KAMARI
14. PORSTUA

räystäsiikkunat ovat alkuperäiset. Satulakattoinen umpikuisti on lähes harjan korkuinen, ikkunamuutoksia läpikäyneen kuistin pariovi on vaakapaneloitu.

Kuistin takana olevaan porstuaan sijoittuvat kosteat tilat, porstuakamari on asuinhuone ja tuvan takana on vielä kaksi kamaria.

Kivinavetta on rakennettu v. 1905, siihen liittyy talli ja liiveriosa. Liiveri seisoo nurkkakivillä. Poikittain päärakennuksen ja tien suuntaisesti asettuu paikalleen puori-puulato. Pihapiiri on ollut neljältä sivulta rajattu, puoria vastapäätä olleet heinälato, sauna ja kanala sekä savusauna ja puulato on aikojen saatossa purettu. Heinälato purettiin vuonna 2005 sauna ja kanala vuonna 1970, savusauna vuonna 1950 ja puulato vuonna 1960, kengityspaja on siirretty naapuriin puuvajaksi.

KESKI-YRTTIMAA, Svensbacka, Ponsikyläntie 34

Keski-Yrttimaan pihapiiristä, peltoviljelysten keskeltä, avautuvat näkyvät Jalasjärvelle ja kirkonkylään. Kohde on Yrttimaan uudistilan numeroa 4. Perimätiedon mukaan juuri tämä talo seisoo paikalla, johon kantatila on perustettu vuonna 1789.

Pihapiirissä on säilynyt asuinrakennus ja aitta-liiveri 1800-luvulta ja karjarakennus n. 1950-luvulta. Muut pihapiirin rakennukset on siirretty muualle tai hajotettu. Perimätiedon mukaan pihassa on ollut myös toinen asuinrakennus, vinkkelissä nykyisen asuinrakennuksen vieressä.

Lyhytnurkkainen hirsirakennus nousee lohkokiviperustalta, satulakattoa kattaa tiilikuvioitu pelti ja ikkunat ovat 6-ruutuiset. Keski-Yrttimaa on säilyttänyt historiallisen ulkoasunsa ja muodostaa Kannontien ja Jalasjärven länsipuolella nauhamaisesti sijaitsevien pohjalaistalojen kanssa maisemallisesti merkittävän kokonaisuuden. sr

YLI-PETÄYS, NURKKATONTTI, Kannontie 501

Yli-Petäys on kantatila ja perustettu 1600-luvun loppupuolella. Tila on jaettu ensimmäisen kerran kahtia vuonna 1730 veljesten Matti ja Heikki Petäyksen kesken. Matti jäi kantatilalle, jonka nimeksi tuli Yli-Petäys. Vuonna 1794 Östermyran kartanon ja rautaruukin omistaja Abraham Falander (myöh. Wasastjerna) perusti ensimmäisen hytin Petäyksen maalle, Jokipiin kylään. Sen nimenä oli Petäys Bruk. Ilmeisesti hytti on toiminut vain muutamia vuosia ja sen omistaja on ollut silloinen Yli-Petäyksen tilan isäntä.

Talon isäntänä 1800-luvulla oli mm. Salomon Yli-Petäys, joka toimi maatalouden ohella kello-mestarina. Perimätiedon mukaan hän olisi saanut oppinsa Ilmajoen Könneiltä. Perimätiedon mukaan talon tontilla on harrastanut tointaan myös värjäri. Petäyskylän ensimmäinen kauppa on toiminut päärakennuksessa

Yli-Petäys seisoo Petäyksen mäellä, tiiviissä ja kerroksellisessa kyläkeskuksessa. Asuinrakennus on kylän vanhin ja säilynyt historiallisessa asussa sisä- ja ulkotiloiltaan. Talossa on luonnonkivistä holvattu kellarit, ilmeisesti 1700-luvulta.

Päärakennuksen pitkäsiivu on Jalasjoen ja järven suuntaan. Ulkorakennukset jäävät metsän puolelle. Kannontie on aikaisemmin kulkenut pihan läpi ja erottuu nykyään kujana pihapiiriin. Toinen asuinrakennus, joka on sijainnut nykyisen päärakennuksen luoteispuolella, päätty joen suuntaan, on purettu. Kaakosta kulkevan vanhan tien reunasta on purettu myös riihikartano.

Nykyisen karjarakennuksen paikalta ja sen lähetyviltä on purettu mm. luttiaitta, ulkorakennusryhmä ja hirsinen navetta.

Päärakennuksen pohjakaava on keskeisali: keskellä tupa, tuvan vieressä, eteläpäädyssä kaksi kamaria ja pohjoispäädyssä porstua ja välikamari, joiden vieressä vielä porstuakamari ja peräkamari.

Talo on perimätiedon mukaan rakennettu 1700-luvun lopussa. Eteläpäädyn kamarit on rakennettu myöhemmin, 1800-luvun puolella. Perimätiedon mukaan ne olisi rakentanut kello-mestari ja talon isäntä Salomoni Yli-Petäys. Vanhojen valokuvien perusteella talo on ollut vielä 1800-luvun loppupuolella ilman vuorilaudoitusta. Tuolloin myös etelän puoleisessa päätykolmiossa on ollut lunetti-ikkuna.

Yli-Petäys on 1 1/2-kerroksinen pohjalaistalo, jossa on poikkeuksellisen korkea, luonnonkivistä ja lohkokivistä ladottu kivijalka. Tässä ns. kellarikerroksessa sijaitsee mm. kärryliiveri ja luonnon-

kivistä holvattu, harvinainen maakellari. Talossa on vinoristikoidut räystääsikkunat, koristeellisesti veistetyt listat tasakerran kohdalla ja ns. uraikunat 1800-luvulta. Talossa on lautarakenteinen kuisti, jossa on sisään aukeavat ulko-ovet.

Jalasjärven kirkonseudun osayleiskaavassa Yli-Petäyksen pihapiiri on luokiteltu maakunnallisesti arvokkaaksi merkinnällä sr

Yli-Petäyksen kunnostuksesta lisää sivulla 200.

1. AITTA (LIIVERI)
2. KANALA
3. LATO
4. NAVETTA
5. SIKALA
6. TALLI
7. KARJAKEITTIÖ
8. SAUNA
9. MAITOHUONE
10. TUPA
11. KAMARI
12. KEITTIÖ
13. ETEINEN'
14. KUISTI
15. AITTA, SIIRRETTY ODOTTAMAAN KUNNOSTUSTA

Siisti kyläympäristö on miellyttävä käyntikortti, hoidetut pihapiirit ja rakennusten takapihat viestittävät talon tavoista. Ne ovat myös tärkeä osa yhteistä maisemaa. Autoituneet talot nähdään vähitellen maisemallisina ongelmina. Huonokuntoiset rakennukset olisi korjattava tai liian heikkokuntoisina purettava..

OSA III TULEVAISUUS

MAISEMANHOITO

Jokivarret, pihapiirit ja tienvarret

Vuosisatoja jatkuneen maanviljelyn leimaama avoin ja yhtenäinen viljelymaisema on arvokasta kulttuuriympäristöä. Jalasjärvellä viljelykset sijaitsevat pääosin jokilaaksoissa, kuivattujen järvien pohjilla ja luomien varsilla. Puusto erottaa joen sijainnin usein tasaisessa maisemassa. Jokivarteen rajautuvat viljelykset ovat olleet perinteisesti avoimia ja maisematila usein nykyistä laajempi. Rantavyöhykkeen laiduntamisen päätyttyä maisema on aikaisempaa suljetumpi, puolittunut ja näkymät vastarannalle monin paikoin kasvanee umpeen.

Maisemanhoitoa ja raivausta tarvitaan, se on kuitenkin tehtävä hallitusti. Vesistöjen reunavyöhykkeet ovat tärkeitä suojavyöhykkeitä veden ja viljelysten välissä. Puusto sitoo ravinteita ja maaperää. Reunavyöhykkeet ovat tärkeitä myös luonnon monimuotoisuuden kannalta. Toisaalta näkymät vastarannalle ovat umpeutuneet. Pensaikkoo ja vesakkoa suunnitelmallisesti raivamalla voidaan avata kulkijalle kuitenkin hienoja näkymiä. Maisemaa tarkastellaan usein tieltä käsin, siksi tienvarsilta avautuvat maisemat ovat tärkeitä. Myös ranta- ja lakimetsät korostuvat

maisemassa. Peltojen reunavyöhykkeet, avo-ojat, metsäsaarekkeet ja yksittäiset puut kannattaa säilyttää. Raivaus tulisi laatia maisema- ja luontoarvot huomioivan laajemman kokonaisu suunnitelman pohjalta. Siellä täällä Kurikassa on raivattu jokivarsia ja se ilahduttaa. Kasvu on kuitenkin nopeaa ja työtä tulisi tehdä säännöllisesti.

Siisti kyläympäristö on miellyttävä käyntikortti, hoidetut pihapiirit ja rakennusten takapihat viestittävät talon tavoista ja ovat tärkeä osa yhteistä maisemaa. Autioituneet talot nähdään vähitellen maisemallisina ongelmina. Huonokuntoiset rakennukset olisi korjattava tai liian heikkokuntoisina purettava.

RAKENNETUN YMPÄRISTÖN HOITO

JULKISIVUJEN KORJAUS

Alimmat hirsikerrat ovat alttiita lahovaurioille, koska perustukset ovat saattaneet painua tai maan pinta nousta puuosiin. Muita tavallisia vauriokohtia ovat ikkunoiden alapuolet ja kuistin tai portaiden liittymäkohdat seinään. Alimpien hirsien vaihto eli kengitys on ollut hirsitalon normaali huoltotoimenpide. Pullistunutta hirsiseinää voidaan tukea ja oikaista följareilla eli pystysuuntaisilla tukipiiruilla. Vaurioitunut hirsi paikataan mieluiten vanhalla hirrellä.

Mikäli julkisivun laudoitus uusitaan kokonaan, muutos on usein silmiinpistävä. Samanlaista lautaa ei ehkä löydy tai käytetään höyläämätöntä lautatavaraa. Rakennuksen ilme voi muuttua niin, ettei voi olla varma onko rakennus uusi vai vanha.

Laadukasta, hitaasti kasvanutta puutavaraa on vaikeaa enää löytää. Vanhasta laudoituksesta kannattaa siksi säilyttää mahdollisimman suuri osa. Laudoitus kannattaa uusua vain osittain, usein helmasta ja pyrkiä aina käyttämään samanlaista puutavaraa kuin ennen. Listat, ikkunan kehykset, räystäslaudat jne. ovat aina höylättyä puuta.

Markkinoille on ilmestynyt lautavuorausta jäljitteleviä pelti-, alumiini- ja vinyylilevyjä. Epäaidot materiaalit eivät sovi perinteisen rakennuksen vuoraukseen. Julkisivun ulkonäkö muuttuu ja talon arvo heikkenee. Tällaisten katemateriaalien toimivuudesta ei myöskään ole kokemusta. On myös muistettava että julkisivumateriaalin vaihtaminen vaatii aina rakennusvalvontaviranomaisen luvan.

Vuonna 2017 Jalasjärven kirkon sakastiosan korjauksessa soviteltiin mm. uusia hirsii vahingoittuneiden tilalle. E. Paloniemi Oy

Hirsien vaihto eli kengitys on hirsitalon huoltotoimenpide. Nurkan korjaus ja valokuva Perinnerakentaja Leo Lönnroth Oy

Kaksiovisen aitan korjaus

Aitan kivijalka oli routinut ja alimmat neljä hirsivarvia olivat lahonneet, myös nurkat olivat huonokuntoisia. Työ aloitettiin lahojen hirsien poistolla, aitta nostettiin sivuun ja tehtiin uusi perustus. Työ jatkui uusien alavarvien teolla. Kun uudet varvit olivat valmiit vastaanottamaan aitan, se nostettiin paikalleen. Tehtiin myös uudet ovet, vanhat saranat ja tukkilukot käytettiin uudestaan ja huonokuntoista seinää laudoitettiin. Aitta on jälleen kunnossa ja säilyy jälkipolville. Työ ja valokuvat Perinnerakentaja Leo Lönnroth Oy

Kauhavalaisen aitan korjaus

Kauhavalainen enpiretyylinen aitta nostettiin uusille perustuksille, se tuettiin följareilla ja aitta sai uuden peltikaton. Katon alkuperäinen rakenne palautettiin ja kunnostettiin komeat räystäänaluslistat. Ne tehtiin vanhan mallin mukaan. Huonokuntoisimmat seinät laudoitettiin ja ovet kunnostettiin. Lopuksi aitta sai uuden maalipinnan. Työ ja valokuvat Perinnerakentaja Leo Lönnroth Oy.

Portaikon toteuttaminen julkisivun tyyliin

Sisäänkäynti rakennettiin talon tyyliin sopivaksi. Työ ja valokuvat Perinnerakentaja Leo Lönnroth Oy.

MAALAUS JA VÄRITYS

Julkisivun maalausta miettiessä kannattaa hyödyntää kaikki se tieto mikä löytyy kerroksittain talon seinästä. On mietittävä mikä väri ja mitkä maalit olisivat sopusoinnussa rakennuksen tyylin ja iän kanssa? Myös maalin ominaisuudet eli miten maali vanhenee, suojaa ja hengittää on tärkeää tuntea.

Rakennusten värityksessä tulisi tavoitella ja lisätä kylämaiseman yhtenäisyyttä. Avoimessa maisemassa valkoisen käyttöä päävärinä tulisi välttää ja pitäytyä maisemaan sopeutuivissa keskisävyissä. Perinteinen punamulta on edelleen suositeltavin vaihtoehto etenkin ulkorakennuksiin.

Tietoisuus vanhan rakennuskannan arvosta ja oikeista kunnostusmenetelmistä on kasvanut, mutta edelleen tehdään rakennuksen arvoa vähentäviä muutoksia, turhia korjauksia ja käytetään rakennuksen tyyliin sopimattomia materiaaleja (mm. ikkunoiden ja vuorilaudoituksen uusimiset, vesikattomateriaalit, paksut ulkopuoliset lisälämpöeristykset). Tulevaisuudessa olisi tärkeää kiinnittää huomio korjausrakentamisen tasoon, ohjata palauttavia korjaustoimenpiteitä (mm. ikkuna-aukotusten palauttaminen) ja asuinrakennusten sisäinteriöörien säilymistä sekä kehittää vanhojen rakennettujen alueiden yhtenäisyyttä

- Puhdistettaessa seinäpintoja ei saa vahingoittaa pintaa tai listojen profileja. Hiekkapuhallus ja kulmahiomakoneen käyttö on virhe.
- Vanhojen rakennusten värejä voi tutkia maalikerrosten alta. Väritys on rakennuksen luonteen ja vuorausajankohdan mukainen. Pihapiirin päärakennus poikkeaa ja erottuu väritykseltään usein muista rakennuksista arvokkaampana ja piharakennukset ovat useimmin punamullan värisiä.
- Punamulta on keittomaali ja edelleen voittamaton sahalaudan suojaukseksi. Maali hengittää ja uudelleenmaalaus on helppoa. Maali on halpaa ja sitä voi keittää itse, ohjeita löytää alan kirjallisuudesta. Punamulta ei kuitenkaan tartu muulla maalilla käsitelyyn pintaan.
- Perinteiset pellavaöljymaalit ovat hengittäviä ja vanhenevat kauniisti kulumalla. Pellavaöljymaali kuluu vähitellen liituuntumalla. Hyvin vanha pellavaöljymaalipinta muistuttaa keittomaalia
- Aito öljymaali liituuntuu ja vanhemmiten muuttuu muruiksi. Alkydipitoiset maalit ja lateksit lähtevät liuskoina.

Julkisivun maalia ei saa poistaa hiekkapuhaltamalla. Hiekka rikkoo höylätyn pinnan ja hävittää profiloinnin.

Ikkunan kehykset tulisi aina tehdä höylätystä puusta. Vuorilautana käytetty höylämätön puutavara erottuu.

Muovi- ja alkydimaalit haittaavat kosteuden haihtumista rakenteissa, ne myös vanhenevat ikävästi. Muovimaali muodostaa kalvomaisen pinnan, joka irtoaa riekaleina. Alkydimaali muodostaa kovan kalvon, joka hilseilee vanhetessaan lastuina.

IKKUNAT JULKISIVUSSA

Ikkunat ovat aina olleet herkkiä muotivirtauksille, niiden muoto ja yksityiskohdat kertovat rakennuksen historiasta, rakentamisen ja muutoksen ajankohdista. Ikkunat ovat julkisivun tärkeimpiä osia.

Mitä vanhemmasta ikkunasta on kyse, sitä todennäköisemmin se on laatutyötä ja sitä suurempi on sen rakennushistoriallinen arvo, aivan kuin vanhoissa rakennuksissa yleensä. Vanhat ikkunat on tehty huolellisesti valikoidusta tiheä- ja suorasyisestä puutavarasta, jonka kestävyys on aivan eri kuin nykyisin saatavilla olevan puutavaran. Pintakäsittelyt on tehty perinteisillä maaleilla. Hyvin hoidettuna ja huollettuna vanha puuikkuna on pitkäikäinen ja laiminlyötynäkin yleensä kunnostettavissa. Useimmiten kunnostus on uusimista parempi vaihtoehto. Voit kunnostaa puuikkunan itse, ohjeita löydät runsaasti alan kirjallisuudesta, oppia saa myös ikkunoiden kunnostuskursseilta. Voit teettää työn myös ammattilaisella. Alumiini- ja muovi-ikkunat ovat vanhassa talossa vieraita .

Rakennuksen helma paikataan vain osittain, vanhaa laudoitusta säilytetään mahdollisimman paljon.

Yllä perinteiset 6-ruutuiset ikkunat ovat 1950–60-lukujen taitteessa vaihtuneet maisemaikkunoihin. Vieressä maisemaikkunat palautetaan jälleen perinteisiksi 6-ruutuisiksi. On tärkeää että ikkunat sovitetaan julkisivun pintaan.

Lämmöneristyksen yhteydessä sisemmäksi siirretyt ja vaa'ittamalla suoristetut entisenmalliset ikkunat muuttavat rakennuksen alkuperäistä ilmettä kuten uudenaikaistettu ikkunamuotokin. Hengittävän rakenteen lisäeristäminen vaatii malttia. Eristevahvuutta kasvattamalla voi liika kosteus lisäksi tiivistyä rakenteiden sisään

YLI-PETÄYKSEN KUNNOSTUSPROJEKTI

Arto Valkama

Rakennusten hyvä peruskunto sekä halu säilyttää tämänkaltainen rakennusperinne tuleville sukupolville, olivat suurimmat motivaatiot näiden projektien aloittamiseen. Rakennusten kunnostamisessa suurena apuna oli Etelä-Pohjanmaan maakuntamuseon neuvot ja ohjeet, miten ja millaisilla materiaaleilla työt kannattaa tehdä.

- Rakennusmateriaaleina käytettiin alkuperäisenkaltaisia materiaaleja. Vesikatoksi valittiin konesaumapeltikatko
- Päärakennuksen ulkoverhouksen kunnostamiseksi hankittiin Viitalan Sahalla Peräseinäjoella tätä varten erikseen sahautettua oikean levyistä ja oikealla karheudella olevaa lautaa
- Päärakennuksen ikkunoiden kunnostus teetettiin Psl Kalliolla Jalasjärvellä. Ikkunoissa pyrittiin käyttämään mahdollisimman paljon alkuperäistä vanhaa lasia sekä hyödyntämään vanhat helat
- Aittarakennuksen alimmaisesta hirsikerran vaihdossa käytettiin toki uutta materiaalia, jotka sahautettiin jo edellisvuotena ja antamalla olla taivasalla "vanhentumassa" tämän ajan. Lisäksi hirsii vedettiin autolla hiekkatiellä muutamaan otteeseen saadaksemme kulumaa aikaiseksi. Näin saatiin aidon näköisiä halkeamia ja muuta kulumaa ennen maalausta

- Rakennusten maalaustöissä käytettiin hengittävää, perinteisesti käsityönä keittämällä valmistettua Uula-keittomaalia

- Työt on tehty suurelta osin omin voimin. Toki tietyt erikoistyöt, kuten peltikatko ja ikkunoiden kunnostus teetettiin alan ammattilaisilla.

- Päärakennus ja aitta on nyt päällisin puolin läpikäyty. Seuraava isompi kohde on tuvan takkaleivinuunin kunnostaminen käyttökuuntoiseksi.

Kunnostustöitä on tarkoitus tehdä omien aika- ja voimavarojen puitteissa, kiirehtimättä.

Tarkoituksena on vuosittaisilla huolto ja korjaustöillä varmistaa, että pihapiirin rakennukset säilyttävät ryhtinsä ja palvelevat kesäkäytössä vielä useiden sukupolvien ajan.

Yli-Petäys esitellään sivulla 193.

KIVINIEMEN KUNNOSTUS

Mariia Kiviniemi

Kiviniemen (Juho Kiviniemi) päärakennus vuodelta 1860 ja jäi tyhjilleen talossa viimeksi asuneen Mauno Kiviniemen jälkeen vuonna 2010. Sitä ennen talossa asui syyntkiläisenä myös talon vanhaisäntä. Kiviniemen nykyinen päärakennus rakennettiin lähistölle 1950-luvun puolivälissä.

Sukutalo haluttiin pelastaa ja työ aloitettiin tuulimyllystä (kts. s. 81). Talon remontti käynnistyi vuonna 2016, vanhalle emännälle tarvittiin syyntkitupa.

Remontista ei ole piirustuksia, kaikki on tehty "omasta päästä". Alakertaa oli jo aiemmin muutettu, pannuhuone jakoi entisiä kamareita, yläkerta oli säilynyt vanhallaan. Myös tuvan takka oli ehditty purkaa. Pannuhuone ja myöhemmin tehtyjä muita rakenteita purettiin ja päästiin käsiksi tiloihin.

Kattoon vaihdettiin sementtitiilien jälkeen musta konesaumapelti, ikkunat toimitti Alavuden Ikkunatehdas, muutama uusi ikkuna-aukko avattiin. Vanhat ikkunat siirtyivät kuistin ikkunoiksi. Vuorilaudat ovat omasta metsästä ja sahautettiin Sami Kannolla Peräseinäjoella. Alakerran lattiat on suurimmalta osin uusittu kokonaan ja ovat lankkua ja laattaa. Yläkerran lattiat olivat säilyneet hyvin. Katot on puhdistettu mekaanisesti ja maalattu, talon sisäseinät on muutamaa seinää lukuun ottamatta jätetty hirsipinnalle. Alakertaan rakennettiin uudet leipähirret koska niistä oli luovuttu edellisen remontin aikana. Vanhat tosin löytyivät myöhemmin navetan vintiltä heinäkasasta. Uutta aikaa edustavat kosteat tilat ja moderni keittiö, sauna ei ole tuotu sisätiloihin. Vanhat huonekalut ovat tallessa ja esillä. Tuvan perinteinen takka on muurattu talon tyttären tekemän maalauksen pohjalta. Talo lämpiää hakkeella, kaukolämpönä tilan omasta kattilasta.

Kivinauetta (kts. s 79) on jo raivattu ja köökki on varastokäytössä, remontti jatkuu ja jossain vaiheessa myös tuulimylly saa taas uudet siivet, talvimyrskyn rikkomien tilalle. Kiviniemestä lisää sivulta 133.

Kiviniemen vuoraus oli eteläseinältä ja erityisesti helmasta kulunut. Talon vuori päädyttiin vaihtamaan kokonaan uuteen. Entiset olivat omaa luokkaa, lautojen leveys 6–10 tuumaa ja rimatkin kolmituumaisia.

KATTILAMÄEN KUNNIOSTUS

Henni Mäntylä

Kattilamäen talo siirtyi meille vuonna 2010. Vainutuksen tekivät talon kauniit mittasuhteet ja monet alkuperäiset yksityiskohdat, konstailematon huonejako, loppukesän valo avarassa tuvassa ja mukava sijainti. Mitään ylitsepääsemätöntä ei nähty, vaikka tuvan lattian alla oli syvä vesilammikko ja umpeen kasvaneessa pihassa navetan rauniot.

Päärakennus oli ollut asumattomana yli 10 vuotta ja rakennuksen kunto remontin alkaessa oli keho. Katto oli vuotanut monin paikoin jo hyvän aikaa, kasvillisuutta oli kertynyt talon ympärille ja maanpinta oli kohonnut seinien vierellä. Kunnostuksen periaatteena oli säilyttää ja korjata kaikki mahdollinen ja käyttökelpoinen. Mukavuudet -wc, suihku, lämmitys ja keittiökuitenkin lisättiin ja sijoitettiin olemassa olleeseen tilajakoon. Sauna puolestaan rakennettiin pihan perälle. Korjauksissa on käytetty mahdollisimman paljon kierrätysmateriaaleja ja -rakennusosia.

Ensimmäisenä vaihdettiin kate sementtitiilistä profiilipeltiin, vanhoja sementtitiiliä käytettiin myöhemmin ulkorakennusten katteena. Hirsirunkoa korjattiin useista kohdista, pystyrimalaudoitusta paikkailtiin ja lisättiin helmalautaa. Seiniin keitettiin punamultamaali. Taloon lisättiin kierrätetty ulko-ovi, alkuperäinen jätettiin sisäpuolelle. 2-kertaiset ikkunat korjattiin ja maalattiin. Kastuneet eristeet tyhjätettiin käsipölyllä ja vaihdettiin selluvillaksi ala-, väli- ja yläpohjassa.

Edelliset keittiökaluusteet olivat tuvan seinällä pihan puolella. Vesi tuli vain tuvan tien puoleiseen nurkkaan. Talossa ei ollut sisävessaa tai

suihkua. Vessa ja suihkutila muurattiin hirsirungon sisään "huone huoneeseen" ja vesipisteet, eli keittiö, vessa ja suihku keskitettiin talon päätyyn. Tuvan ja keittiön multipenkki vaihdettiin ros-silattiaksi ja kivijalkaan puhkottiin lisää kissanluukkuja. Ponttilattiat ovat alkuperäiset tupaa, keittiötä ja eteistä lukuun ottamatta, joissa on uudet tapitetut kuusilankut. Alkuperäiset väli-ovet ja heloitukset ovat tallella, ovien siniharmaa väritys on alkuperäisen mukainen. Sisäkatot ovat alkuperäiset. Kaikki mahdolliset listoitukset säästettiin ja puuttuneita ovilistoja teetettiin

Aitan kokoamista Kattilamäen pihapiiriin ja kattokököä vuonna 2010. Jaakko ja Henni Mäntylän kuva-arkisto

jalasjärveläisellä sahalla. Tulisijat tuvassa ja keittiössä sekä pönttöuunit kamareissa on korjattu ja käytössä. Seinäpinnat paperoitiin ja levytettiin sisäpuolelta huokolevyyllä. Sisäpinoissa on kokeiltu tapetteja, lumpupaperointia, roiske- ja kenttämaalauksia sekä panelointeja.

Ostohetkellä pihapiirissä ei ollut ulkorakennuksia. Kaikki nykyiset ulkorakennukset on siirretty muualta ja koottu paikalla. Puuhat jatkuvat, sillä pian ovat pojat omia huoneita vailla. Kattilamäki esitellään sivulla 172.

ANTTILA JULKISIVUN PALAUTTAMINEN

Jonna Anttila

Olimme suunnitelleet päärakennuksen osittaista ennallistamista jo pitkään, 20 vuotta. Pihapiirissä on alkuperäisenä säilynyt syytinkitupa, talomme kotimuseo ja hyvin säilynyt liiverirati.

Ero rakennusten välillä oli suuri, silmä kuitenkin tottui ja vuodet vierivät. Kesällä 2021 remontti tuli vihdoin ajankohtaiseksi. Muutimme isot maisemaikkunat takaisin kapeiksi vanhantyyliksi Pihla-ikkunoiksi. Ikkunoihin tuli salmiakkikoristeet päälle, mallin saimme vanhoista valokuvista. Maisemaikkunat ja vihreä väri olivat vuodelta 1977. Tässä remontissa ei vaihdettu laudan suuntaa, vaan se oli jo 1800-luvulla vaakasuorassa. Myös ulkoverhous uusittiin vuoden 2021 remontissa, laudan suunta käännettiin nyt 'pystyyn', kuten viereisessä syytinkituvassa on

ollut aina. Remontin puutavara on tuulenkaatoista itse kenttäsaahalla sahattua puutavaraa. Näin saimme juuri oikean paksuista rimaa. Kappasta saatavat rimat kun ovat liian 'köppäisiä'. Talon värinä alkujaan ollut valkoinen palautettiin. Remontti aiheutti paljon työtä, koska myös seinäpinnat sisältä menivät uusiksi, ikkunoiden koon ja määrän vaihtuessa. Työ kuitenkin kannatti. Nyt rakennus muistuttaa paljon enemmän sitä tuparatia, joka se oli uutena 1800-luvulla. Anttilan talon esittely s. 122–123.

METSÄPERÄN eli MINISTERI LUOPAJÄRVEN kunnostus- ja korjaustyöt vuosina 2003–2006 Tiina Lehtisaari

Ostaessamme talon se nukkui Ruususen unta ja edellisistä korjaustöistä oli jo aikaa. Talo oli kuitenkin hyvässä kunnossa ja ryhdikäs. Ihasuimme siihen kovasti heti.

Aloitimme korjaustyöt nykytilan dokumentoinnilla ja kunnostustyön suunnittelulla. Tarkoituksena oli, että vanhoja, alkuperäisiä materiaaleja säilytetään mahdollisimman paljon. Sitten ryhdyttiin hallittuun purkamiseen – kaikki ikkunat, ovet, listat ja lattialankut numeroitiin uudelleen käyttöä varten. Sisäkattoja ei tarvinnut purkaa. Sisäseinissä oli pinkopahvit, joissa 2-3 tapettikerrosta, vanhimmat 1920-luvulta. Niistä otettiin tapetinäytteet. Osa listoista jouduttiin korvaamaan uusilla ja edesmennyt perinnerakentaja Erkki Hiipakka teki meille profiililtaan samanlaisia, mutta uusia. Myös kaikki julkisivujen listoitukset säilytettiin ja maalattiin. Ne olivat kaikki tiheäsyistä puuta ja känsisahattuja – mitasuhteiltaan ja detaljeiltaan tärkeä osa talon ulkoasua.

Samana kesänä vielä talo maalattiin keitetyllä punamultamaalilla, sävynä italianpunainen. Talo jätettiin ulkoa hirsipinnalle, kuten se oli ollutkin. Lisäksi sementtiilikate pestiin painepesurilla, mutta tiilet todettiin niin hauraiksi, että vesikate korvattiin konesaumatulla peltikatteella 2008. Talvella sitten kunnostettiin ikkunoita. Vanhat

ikkunalasit otettiin varovasti irti ja ne kitattiin uudelleen perinteistä pellavaöljykittiä käyttäen. Ikkunat maalattiin pellavaöljymaalilla.

Työt jatkuivat. Vanhat rossieristeet vietiin kotikärryillä pois ja uudeksi lämpöeristeeksi puhallettiin selluvilla. Vanha rossipohja uusittiin lattialankkuja ja kannattajia lukuunottamatta. Kun lattiat olivat auki, vaihdettiin yksi alin hirsi ja muutamaa paikattiin. Ulkoseiniä vahvistettiin följarein itäpäädyistä ja eteläpuoleiselta pitkältä sivulta. Samalla suoristettiin itäpäädyn ulkoseiniä. Ulkoseiniin, sisäpuolelle asennettiin kuitulevyt ja osaan huoneista myös pinkopahvit. Sisätiloissa on lisäksi tapetoitu ja maalattu. Välipohjaan lisättiin eristettä (kutteria).

Olohuoneen ja peräkamarien peltikuoriset pystymuurit muurattiin uudelleen. Niiden vanhat peltikuoret ja luukut käytettiin uudelleen. Myös tuvan takka (leivinuuni, puuhella ja avotakka) kunnostettiin. Esim. leivinuuniosa muurattiin lähestulkoon uudestaan. Myös osa savupiipuista jouduttiin muuraamaan uudelleen.

Koska taloon ei ollut tullut eikä mennyt vettä aikaisemmin kuin kantamalla, vedettiin sisätiloihin vesijohto ja viemäröinti. Tarvittiin myös keskuslämmitys, joten patteriverkosto on uutta meidän talossa. Pannuhuone sijoitettiin ulkorakennuksen lato-osaan (pellettilämmitys). Nyky-

aikaisen keittiön sijoitimme tuvan viereiseen kamariin. Porraskomeroa suurentamalla saimme sisätiloihin suihkun ja wc:n. Saunomme edelleen vanhassa pihasaunassa. Myös sähköt uusittiin, mutta ne rakennettiin vanhanaikaisesti ns. pintavetoina. Kaikki sähköasiat ja katkaisimet ovat vanhoja tai uusvanhoja.

Metsäperästä lisää sivulla 117.

VALLIN TALO PALAUTETAAN ENTISELLEEN Jemina Valli

Vallin tila on ollut Vallin suvussa 1751-luvulta saakka. Ostimme mieheni kanssa sukutilan äidiltäni ja tädiltäni 2020 joulukuussa. Olen kymmenes polvi Vallin talossa ja olen pienestä saakka haaveillut muuttavani Valliin. Onnekseni vuosien odotusten jälkeen se toteutui ja saan kasvattaa omat lapseni maatilan rauhassa.

Halusin palauttaa talon elämän takaisin ja saada toiminnan pyörimään. Mietin kauan mikä on oma suuntani, kun tilalla ei ollut osto hetkellä

enää mitään toimintaa. Mehiläiset valikoitu Vallin tilan uudeksi suunnaksi. Nyt tila toimii päätoimisena mehiläistilana, jossa on lisäksi pienimuotoista luomuviljelyä.

Tilan päärakennusta remontoidaan parasta aikaa ja muita rakennuksia huolletaan pikkuhiljaa. Lisäksi kesästä 2022 alkaen tilalla järjestetään pieniä tapahtumia missä pääsee tutustumaan kotieläimiin ja vierailemaan Vallin tilan vanhassa koulurakennuksessa.

Tila pyritään palauttamaan entiseen kuntoon takaisin, esimerkiksi päärakennukseen rakennetaan uudelleen vanha pohjalaistakka ja vellikello tulee jälleen katolle. Perinnetalojen suunnittelijat Mika ja Elina Widgren auttoivat meitä suunnittelemaan päärakennuksen uudelleen, että saisimme mahdollisimman hyvin tehtyä/palautettua talon rakenteet ja vuosia lisää käyttöikää talolle. Ohessa havainnekuvia suunnitelmista. Vallin talon esittely sivulla 137.

Havainnekuvat : Rakennussuunnittelu Widgren

KIRJALLISUUTTA, LINKKEJÄ

- Aita – Perinteiset aidat ja portit.** Korhonen, Tapio. Helsinki 2013.
- Hirsitalo ennen ja nyt.** Vuolle-Apiala Risto. Helsinki 2012.
- Hirsitalon kunnostaminen.** Vuolle-Apiala Risto Kustannusosakeyhtiö Moreeni. Porvoo 2010.
- Ikkuna, korjaus ja huolto.** Lång-Kivilinna Gunilla Vaasan läänin taidetoimikunta 1996.
- Ikkunakirja.** Mikkola Juulia ja Böök Netta. Moreeni. 2011.
- Kesällä töitä teki maalarin – Perinteinen ulkomaalaus tänään.** Kaila Panu. Helsinki 2012.
- Kevät toi maalarin, perinteinen ulkomaalaus.** Kaila Panu, Jyväskylä 2000
- Kuistilla. Rakennusperinne ja sen vaaliminen Pohjanmaalla.** Lång-Kivilinna Gunilla
- Kuistit ja verannat.** Mårtensson H, Korhonen T, Jyväskylä 1995.
- Maalari maalasi taloa.** Kaila Panu. Jyväskylä 2009.
- Mistä tietoa rakennuksen historiasta.** Lahti Juhana, Rauske Eija, Tuomi Timo, Paatero Kristiina (toim.), Suomen rakennustaiteen museo, 2003.
- Painovoimaisella ilmanvaihdolla toimiva pientalo 2012 määräyksissä, raportti.** Lylynkangas Kimmo, Sainio Jukka, Vuolle Mika, Helsinki 2010.
- Perinnemaalit.** Vuolle-Apiala, Risto. Moreeni 2012.
- Perinnemaalit ja puutalon rakenteellinen suojaus.** Koskela Kari. 2003.
- Perinnemestarin kesämökki – Kunnostaminen kesä- ja talvikäyttöön.** Rinne, Hannu. Helsinki 2015.
- Perinnemestarin remonttikirja – Hyvin korjattu on parempi kuin uusi.** Rinne, Hannu 2010.
- Perinnemestarin rintamamiestalo – kunnostus ja ylläpito.** Rinne, Hannu. Helsinki 2013
- Perinnemestarin tyylikirja – talon osat aikakausittain 1700-1970.** Rinne, Hannu. Helsinki 2016.
- Pihapiiri. Rakennusperinne ja sen vaaliminen Pohjanmaalla.** Gunilla Lång-Kivilinna, Pohjanmaan taidetoimikunta 2000.
- Piuhat, röörät ja muut tilpehöörät – talotekniikka vanhan talon henkeen.** Tuuma-lehden vuoden 2011 julkaisu. Rakennusperinteen ystävät ry. T. Nieminen Oy. Turku.
- Pohjalainen talo, korjaajan käsikirja.** Härö Elias, Kaila Panu, Helsinki 1978
- Rakennusapteekin käsikirja nro 2 ja 3.** Ringbom Anette, Helsinki 2004 ja 2010
- Rakennuskonservointi.** Kaila P, Vihavainen T, Ekbohm P, Suomen museoliiton julkaisuja, 1986
- Rakkaat, vanhat puutalot.** Laine Matti ja Orrenmaa Anssi, Otava 2012
- Rakkaudesta vanhaan taloon.** Pia Maria Montonen ja Niclas Warius 2013. Maahenki.
- Renovering av torp och gårdar.** Hidemark O, Staveow-Hidemark, Söderström G, Unnerbäck A, Västerås 1982
- Riitmotti ja sapluuna. Tietoa entisajan rakentamisesta.** Turun museokeskuksen julkaisuja 59. Turku 2012
- Sisätilat. Rakennusperinne ja sen vaaliminen Pohjanmaalla.** Lång-Kivilinna, Gunilla Pohjanmaan taidetoimikunta 2005
- Skansens handbok i vården av gamla byggnader.** Gustafsson G., Björnstad A. Tukholma 1981
- Suomalainen ikkuna.** Korhonen Teppo ja Eskelinen Jouko 2011. Moreeni.
- Talo kautta aikojen – Kiinteän sisustuksen historia.** P. Kaila, P. Pietarila, H. Tomminen Rakentajain kustannus Oy. 1987.
- Talotohtori. Rakentajan pikkujättiläinen.** Kaila Panu, Porvoo 1997
- Vanhan talon historia ja hoito – Rakennusperintöä Turunmaan saaristossa.** Curatio r.y. 2011. Moreeni.
- Viri ja valkee: Vanhan rakennuksen lämpö- ja energiatalous.** Lahtinen K.M., Lunette Rakennusperintöpalvelut, 2014.

Korjaatko vanhaa taloa? Tutustu Museoviraston uuteen säilyttävän korjausrakentamisen ohjesivustoon. [Korjaustaito.fi](https://www.museovirasto.fi/fi/palvelut-ja-ohjeet/julkaisut/korjauskortit)-sivustolle koottu tietoa säilyttävästä korjausrakentamisesta, ohjeet suojellun rakennuksen korjaushankkeesta, esimerkkejä onnistuneista korjaushankkeista sekä alan sanastoa.

Museoviraston korjauskortit

<https://www.museovirasto.fi/fi/palvelut-ja-ohjeet/julkaisut/korjauskortit>

Yleiskortti
Lämmöneristyksen parantaminen
Ulkolaudoituksen korjaus
Huopakaton korjaus
Peltikaton korjaus
Tiilikaton korjaus
Peltikaton maalaus
Ikkunoiden korjaus
Ovien korjaus
Kuistin korjaus
Keittomaali
Öljymaali
Tulisijat
Puukaupunkien pihat ja aidat
Hirsitalon rungon korjaus
Hirsirakennusten siirto
Pinkopahvi
Pärekatto
Tapettien historiaa
Rakennusosien työmaa-aikainen suo-
jaus
Kalkkirappauksen korjaus
Kalkkimaali
Pientalon perustusten korjaus
Märkätila vanhaan taloon
Painovoimainen ilmanvaihto

ARKEOLOGISEN KULTTUURIPERINNÖN HOITO

Arkeologi Satu Mikkonen-Hirvonen, Museovirasto

Arkeologisen kulttuuriperinnön hoidolla tarkoitetaan muinaisjäänneksen ja sen lähiympäristön maisemanhoitoa. Hoidon ensisijainen tavoite on muinaisjäänneksen suojelu ja kulttuurimaiseman monimuotoisuuden säilyttäminen, mutta myös kohteiden kestävä käytön kehittäminen ja edistäminen. Maisemanhoito aloitetaan peruskunnostuksella, jonka yhteydessä muinaisjäännealueen puustoa ja pensaskerrosta harvennetaan, jotta mahdolliset rakenteet saadaan esille. Maisemanhoidossa pyritään muinaisjäänne huomioon ottaen kokonaisuutena, jossa rakenteet, maaston muodot ja alueen kasvillisuus ohjaavat käytännön hoitotyötä.

Muinaisjäännehoitoon on tärkeää, että kerran aloitettu hoito voitaisiin jatkaa säännöllisesti. Ylläpitävä hoito käsittää yleensä tietyn väliajoin puuvartisen kasvillisuuden poistamisen ja niiton. Myös kohteelle johtavien polkujen kuntoon ja turvallisuuteen on hyvä kiinnittää huomioita. Monien laajempien muinaisjäännealueiden kohdalla suositeltavin ja luonnollisin jatkohoito olisi laidunnus, mutta sitä on nykyään mahdollista järjestää vain harvoin. Muinaisjäänne lähiympäristöineen on elävä ja jatkuvasti muuttuva kokonaisuus eikä hoidon tarkoituksena ole pysäyttää maisemaa millekään tietylle aikatasolle, vaan tuoda esille eri aikoina syntyneitä rakenteita ja jälkiä.

Muinaisjäännehoitoon avulla tehdään arkeologista kulttuuriperintöä tunnetuksi ja mahdollistetaan niiden monipuolinen, mielekäs ja kestävä käyttö. Kiinnostus arkeologista kulttuuriperintöä kohtaan on kasvanut merkittävästi viime vuosina. Kasvat kävijämäärät asettavat uudenlaisia vaatimuksia ja haasteita hoidolle: kohde tulisi pitää siistinä ja edustavana jatkuvasti, polut/reitit kunnossa ja lisäksi paikalla pitäisi olla asianmukaiset opasteet ja viitoitukset. Suomessakin on joitain muinaisjäännekohteita, joissa kävijämäärät ovat kasvaneet niin suuriksi, että maaston kuluminen alueella on hyvin voimakasta. Ilkivaltakaan ei ole tuntematonta. Säännöllisen hoidon avulla mahdolliset ongelmat havaitaan heti ja niihin pystytään myös puuttumaan riittävän nopeasti. Hoidetut muinaisjäännekohteet ovat monipuolisia käyntikohteita, joita voidaan hyödyntää niin opetuksessa, pienimittakaavaisessa matkailussa kuin virkistyskäytössäkin. Maastossa säilyneet muinaisjäännekohteet toimivat meille kaikille siltana muinaisuuden ja nykyisyyden välillä.

Muinaismuistolain (295/1963) mukaan muinaisjäännehoito on luvanvaraista. Muinaisjäännekohteiden hoitoa voivat tehdä maanomistajat, erilaiset yhdistykset, kunnat jne. Usein arkeologisia kohteita hoidetaan talkoovoimin, mutta muinaisjäännehoitoon ja kohteiden merkitsemiseen on mahdollista hakea avustusta Museovirastosta <https://www.museovirasto.fi/fi/avustukset/muinaisjaannosalueet>.

Hoitoon on Museoviraston luvan lisäksi saatava aina myös lupa maanomistajalta. Koska

muinaisjäännekohteet ovat korvaamattomia ja ainutlaatuisia, on niiden suojelu ja säilyttäminen etusijalla kohteiden käyttöä suunniteltaessa.

Alueellinen vastuumuseo/Seinäjoen museot ja Museovirasto antavat mielellään ohjeita ja

neuvoja hoitokohteen valinnasta, hoitosuunnitelman laatimisesta ja käytännön hoitotyöstä <https://www.museovirasto.fi/fi/kulttuuriymparisto/arkeologinen-kulttuuriperinto/arkeologisen-kulttuuriperinnon-hoito>

Erilaiset elämän ja työn jäljet luovat yhdessä kulttuurimaiseman. Säännöllisellä maisemanhoidolla voidaan vahvistaa eri aikaperiodien näkymistä ja säilymistä ympäristössämme. Ammattilainen kaataa puut taidolla ja huomioi työssään arvokkaan kulttuuriperinnön.

Kuva Museovirasto/Satu Mikkonen-Hirvonen

Muinaisjäännealueen peruskunnostuksen jälkeen alkaa ylläpitävä maisemanhoito. Lammaslaidunnus on yksi parhaimmista tavoista pitää muinaisjäännealue avoimena. Laidunnuksella on myös iso merkitys luonnon monimuotoisuuden lisääjänä. Kuva Museovirasto/Satu Mikkonen-Hirvonen

KAAVOITUS JA MAANKÄYTTÖ

RAKENTAMISEN OHJAUS

Maankäyttö- ja rakennuslaki (MRL) edellyttää mm. kulttuuriympäristö- ja maisema-arvojen huomioimista kaikessa maankäytön suunnittelussa. Kaavoituksen lähtökohdaksi edellytetään kaikilla kaavatasoilla ajantasaista tietoa arkeologisista kohteista, perinnemaisemista ja rakennetusta ympäristöstä. Alueiden ja rakennusten mahdolliset suojeluratkaisut sekä vaikutusten arviointi perustuvat inventointien tuottamaan tietoon ja kohteiden arvottamiseen.

Maakuntakaava

Maakuntakaava on yleispiirteinen koko maakuntaa tai sen osaa koskeva maankäytön suunnitelma. Siinä esitetään tulevaisuuden linjaukset maakunnan maankäytölle. Sen keskeisiä tehtäviä on mm. välittää kulttuuriympäristöön liittyviä valtakunnallisia tavoitteita maankäytön suunnitteluun. Ympäristöministeriö vahvisti Etelä-Pohjanmaan liiton laatiman voimassa olevan maakuntakaavan vuonna 2005.

Yleiskaava

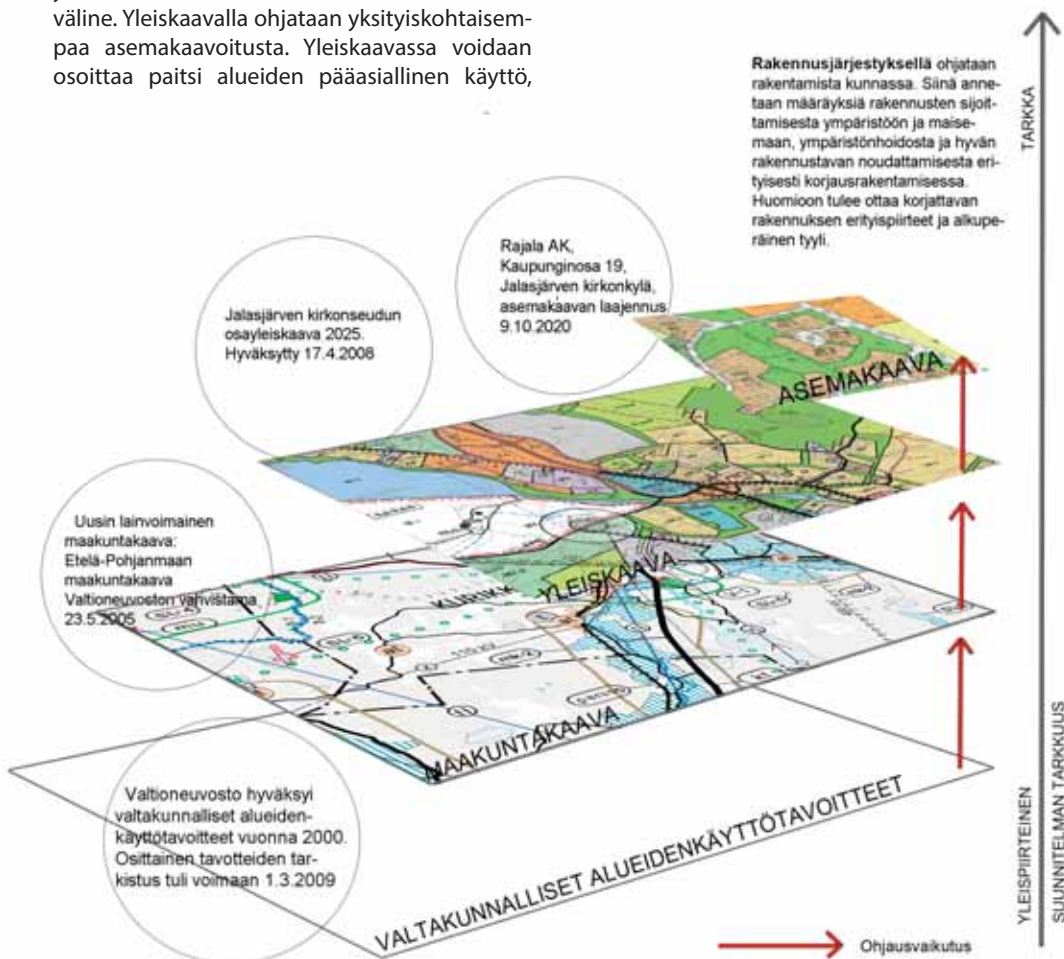
Kunnan laatima ja kunnanvaltuuston hyväksymä yleiskaava on keskeinen kunnan kehittämisen väline. Yleiskaavalla ohjataan yksityiskohtaisempaa asemakaavoitusta. Yleiskaavassa voidaan osoittaa paitsi alueiden pääasiallinen käyttö,

myös suojelua edellyttävät kohteet ja alueet. Yleiskaava voi olla oikeusvaikutukseton tai oikeusvaikutteinen. Oikeusvaikutteisessa yleiskaavassa voidaan antaa sitovia suojelumääräyksiä.

Asemakaava

Kunnan yksityiskohtainen maankäytön suunnitelma on asemakaava. Siinä esitetään eri alueiden rajat ja niiden käyttötarkoitus, rakentamisen määrä ja niiden sijoittelu. Asemakaavassa annettavat suojelumääräykset voivat koskea yksittäisiä kohteita tai laajempia maisema-alueita tai kulttuuriympäristöjä

Maankäyttö- ja rakennuslain kanta kulttuuriympäristöjen ja rakennusperinnön suhteen on selkeä. Kulttuuriympäristöt ja rakennusperintö on otettava painokkaasti huomioon kaavoja laadittaessa tai muutettaessa, sekä rakennuksia suunniteltaessa ja toteutettaessa tai niitä purettaessa. Vaikka kulttuuriympäristöt on huomioitava jo maakunta- ja yleiskaavoissa, on täysitehoinen rakennussuojelu vasta asemakaavoituksen asia. Maakuntaliitoilla ja kunnilla on lakisääteinen velvollisuus seurata kulttuuriympäristöjen ja rakennusperinnön tilaa alueellaan. Maankäyttö- ja rakennusasetus puolestaan velvoittaa arvioimaan rakennus- ja kulttuuriympäristöön kohdistuvat ympäristövaikutukset kaikissa kaavahankkeissa. Jos vahvistetuista kaavoista halutaan poiketa, on rakennus- tai kulttuuriympäristöasioissa ratkaisuvälillä ainoastaan valtion viranomaisella. Rakennus- ja kulttuuriympäristöä sovelletaan vain erityistapauksiin sekä taajamien asemakaava-alueiden ulkopuolella.

RAKENNUSVALVONTA

Rakentamista kunnassa ohjataan rakennusjärjestyksellä. Siinä annetaan määräyksiä rakennuksen sijoittamisesta ympäristöön ja maisemaan, ympäristön hoidosta ja hyvän rakennustavan noudattamisesta erityisesti korjausrakentamisessa. Huomioon tulee ottaa korjattavan rakennuksen erityispiirteet ja alkuperäinen tyyli.

RAKENNUSVALVONTAVIRANOMAINEN

- **Myöntää rakennus-, toimenpide- ja purkuluvat.** Ympäristölautakunnan johtosäännössä on erikseen määritelty mitkä rakennuslupapapäätökset myöntää ympäristölautakunta ja mitkä viranhaltija eli rakennustarkastaja tai toimistoarkkitehti. Päätöksiä valmistellessa päätöksen tekijä tai ympäristölautakunnan esittelijä joka on rakennustarkastaja tai toimistoarkkitehti, arvioi lupahakemukset myös kulttuurihistoriallisten arvojen kannalta. Valmisteluvaiheessa huomioidaan, että hanke on asema- ja yleiskaavan ja kaavoittamattomilla alueilla rakennusjärjestyksen mukainen, eikä hävitä perinne-, kauneus- tai muita arvoja.
- **Valvoo ympäristön siisteyttä.** Rakennusvalvontaviranomainen valvoo siisteyttä, ja antaa tarvittaessa kunnostuskehoituksia.
- **Neuoo ja opastaa.** Rakennustarkastaja ohjaa ja opastaa rakennushankkeen suunnitteluvaiheessa, arvioi lupahakemukset kulttuuriympäristöön ja maisemaan soveltumisen kannalta sekä valvoo rakennushankkeen toteutusta.

Sakari Kivikko rakennustarkastaja

Kurikan kaupungin Jalasjärven alueella on rikas ja monipuolinen rakennuskanta. Pääasiallisesti rakennukset ovat sijoittuneet nauhamaisesti vanhojen tielinjausten ja vesistöjen varteen.

Rakennuskannan ylläpidon ja suojelun lähtökohdaksi on lainsäädäntö aina perustuslaista, maankäyttö- ja rakennuslain, -asetuksen, sekä kattavan rakentamisen ohjauksen ja lupajärjestelmän kautta, mitkä kaikki edellyttävät ympäristön ja maiseman huomioonottamista kaikissa rakennushankkeissa.

Uudisrakentamisessa käynnistysvaiheeseen liittyy paljon tehtäviä ja vastuita. Vastaavan työnjohtajan, pääsuunnittelijan sekä

rakennushankkeeseen ryhtyvän välinen toimiva yhteistyö niin suunnittelussa, viranomaisyhteyksissä sekä itse rakentamisessa on avainasemassa. Usein kuitenkin unohdetaan rakennuskannan henkinen perintö ja pohjalainen rakennuskulttuuri. Rakennuksen sovittaminen olemassa olevaan kulttuurimaisemaan perinteitä kunnioittaen on tehtävänä vaikeimpia. Vanhan ja arvokkaan, vuosikymmenten kuluessa syntyneen rakennusperinnön vaaliminen on tärkeää, koska tulevaisuuden rakennusperintöä rakennetaan tänään.

Korjausrakennuskohteissa suurimmat virheet voidaan tehdä erityisesti julkisivuja muuttamalla tai liittämällä vanhaan raken-

nukseen laajennusosia, jotka eivät sovi talon tyyliin. Rakennusperinnön hoitoon kuuluu myös kohteiden pitäminen käytössä, niiden oikea korjaaminen ja jatkuva kunnossapito, kunnioittava täydennysrakentaminen ja ympäristön muuttaminen. Perusparannuksissa on mietittävä mitä ja miten korjataan. Määräyksien soveltaminen on tarkoitettu joustavaksi siten, kuin se rakennuksen ominaisuudet ja erityispiirteet huomioon ottaen on mahdollista. Rakennusperinnön korjauksiin voidaan myöntää myös avustuksia, joilla edistetään arvokkaan rakennuksen säilyminen suojeluarvojen mukaisella tasolla.

Oikea tieto ja asenteet ovat keskeisiä rakennusperinnön säilyttämisessä.

Jalasjärven maankäytön kehittyminen

Maatalouden ja perinteisten käsityöammatien rinnalle alkoivat 1900-luvun alusta lähtien nousta ensin teollisuus ja myöhemmin palveluammatit monipuolista elinkeinoelämää. Rakentaminen oli Jalasjärvellä voimakasta. Kirkon ympäristössä ja Jokipiissä kylärakenne alkoi hiljalleen tiivistyä asuin-, liike-, teollisuus- ja yhteisöllisen rakentamisen myötä. Asuinrakentaminen jälleerakentamiskaudella suuntautui ensisijaisesti kirkonkylään, haja-asutusalueella asuinrakentaminen sijoittui tasaisemmin vanhemman asutuksen joukkoon.

Maankäyttöä ja rakentamista ohjaava rakennuslaki astui voimaan 16.8.1958. Laissa oli eritasoiset vaatimuksen kaupungeille ja maalaiskunnille mm. kaavoituksen suhteen. Lääninhallitukset toimeenpanivat rakennuskaavan laadinnan ja vahvistivat kuntien hyväksymät kaavat.

Jalasjärven kirkonseudulle laadittiin ensimmäinen rakennuskaava, jonka pohjalla oli rakennussuunnitelma vuodelta 1953-54, ohjaamaan maankäyttöä vuonna 1961. Tuolloin ei kiinnitetty erityisemmin huomiota olemassa olevan rakennuskannan ja ympäristön säilyttämiseen, vaan uuden rakentaminen. Rakennuskaava on laadittu Maanmittaushallituksen asemakaavamittaustoimistossa. Myöhemmin Helsingin maanmittauspiiri laati maankäytön suunnitelmia Jalasjärven kunnalle aina vuoteen 1991 asti.

Jalasjärven kirkonkylässä rakentaminen keskittyi aluksi raittimaiselle Keskustielle, jonne sijoittui julkiset palvelut ja kaupallinen

toiminta liikerakennuksineen. Asuinalueerakentamisen tarpeen kasvaessa taajaman laajenemissuunnat sijoittuivat kuntakeskukseen johtavien kyläteitten varrelle Jalasjoen itäpuolisella alueella rakennussuunnitelmassa esitettyjen näkemystä myötäillen. Jalastien ensimmäiset linjaukset näkyvät laaditussa rakennussuunnitelmassa, myöhemmin tie rakentui osa-alue kerrallaan.

Yhteislaitumen ja Kiuaskallion ensimmäiset asuinalueet rakentuivat 1960–70-luvuilla. 1980-luvulla syntyi Puskanmäen asuntoalueen ensimmäiset vaiheet; alue, jota on vuosikymmenten saatossa laajennettu useaan eri otteeseen. Myös maankäyttö Vuohiluoman pappilan viereisen Kurssikeskuksen alueella muotoutui. 2000-luvulla asuinalueet muodostuivat Ilkankallion sekä Rajalan alueille.

Valtatie 3:lla on merkittävä vaikutus Jalasjärven kirkonkylän taajaman maankäytön muotoutumiseen. Valtatien parantamisen myötä eteläisen eritasoristeyksen rakentaminen muutti maankäyttöä valtatie länsipuolella. Tiemestarintiehen tukeutuva maankäyttö avasi uusia alueita mm. teollisuudelle Koivikon ja Kärjenmäen alueilla. Kaunismäen eritasoliittymän tiejärjestelyjen rakentuminen 1990-luvulla yhdisti kirkonkylän taajaman Vuohiluoman pappilan läheisalueille sekä tulevaisuudessa Kivistön risteysalueen kaupan- ja teollisuuden maankäytön alueisiin.

Yhteiskunnan arvostus muuttui mm. koskien rakennettua ympäristöä. Rakennuslaki ja rakennusuojelulain säädökset muuttuivat 1980-luvun puolivälissä. Olemassa oleva

rakennuskanta ja muu rakennettu ympäristö oli otettava kaavoituksessa entistä paremmin huomioon.

Kirkonkylän-Jokipiin osayleiskaavan (1980) päivitystyö aloitettiin vuonna 2004, valtuusto hyväksyi oikeusvaikutteisen osayleiskaavan 17.4.2008. Jalasjärven kirkonseudun osayleiskaavapäivityksessä kaava-alue käsitti Jokipiin, Kärjenmäen, Kirkonkylän, Hirvijärven ja Keski-kylän alueita. Osayleiskaavan laadintatyössä kulttuuriympäristö- ja maisemaselvitys ovat tärkeitä inventointeja. Ne osaltaan antavat hyvän pohjan tulevalle aluekehittämiselle; kirkonkylän ja sitä ympäröivien alueiden ominaispiirteet voidaan entistä paremmin ottaa huomioon maankäytössä ja muussa suunnittelussa. Osayleiskaavassa on uusien asuntojen teollisuusalueiden sijoittuminen osoitettu siten, että ne kunnioittavat olemassa olevaa rakennetta vaarantamatta kulttuuriympäristön ja -maiseman tärkeitä arvoja.

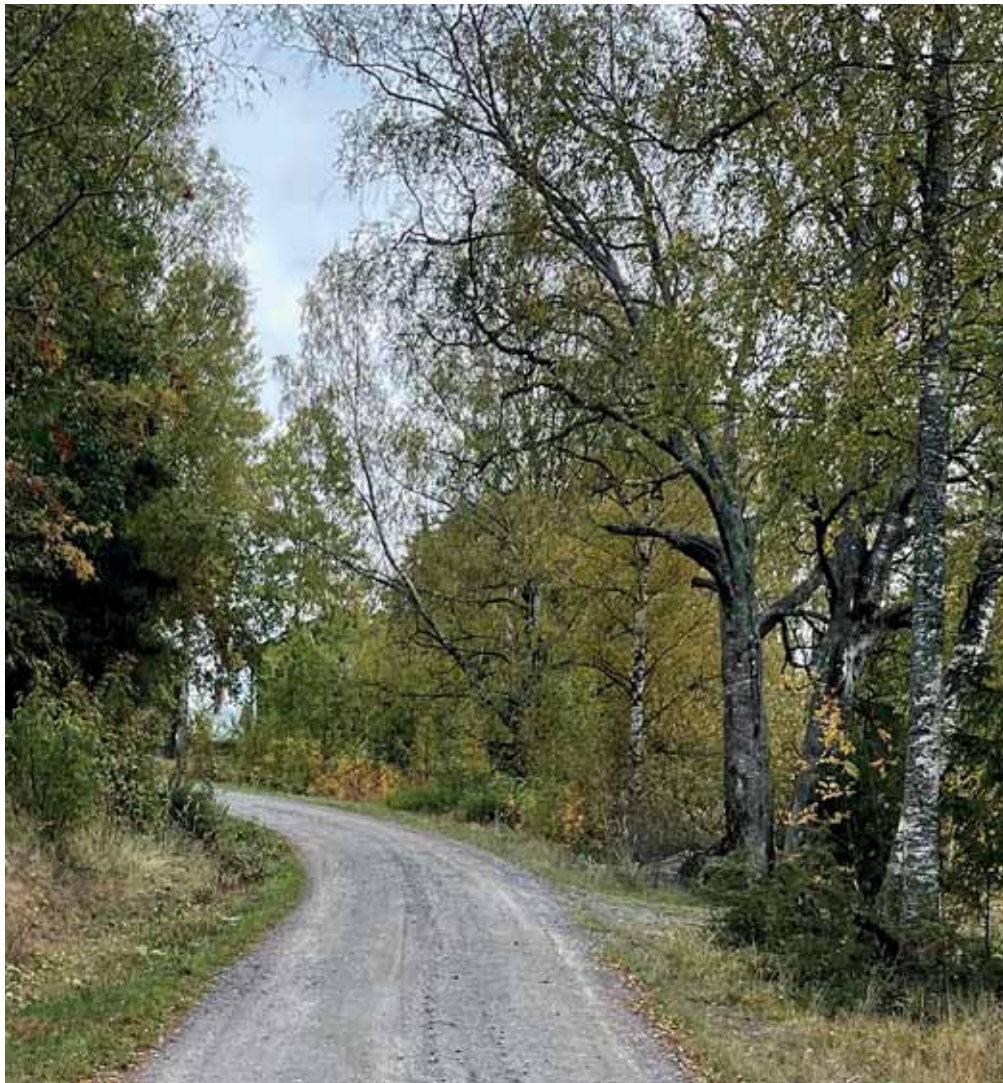
Energiantuotantoon liittyvä voimakkaasti maisemaan vaikuttava tuulivoimaloiden yleiskaavoitus on tullut 2010-luvulla uutena kaavoitusasiana maankäytön suunnitteluun. Jalasjärvellä on tuulienergiaa hyödyntävä voimaloiden rakentamisalue osayleiskaavoitettu valtion maalle Rustarin alueella Jalasjärven kirkonkylän länsipuolella. Voimaloiden määrällinen sekä kokonaiskorkeuden kasvu yli 300 metrin vaikuttaa tulevaisuudessa visuaalisesti laakeaan eteläpohjalaiseen (mielen-) maisemaan muuttaen kulttuurimaisemaa; maisemaa, missä ilmenee ihmisen vaikutus.

Jukka Peltoniemi, toimistoarkkitehti

KULTTUURIYMPÄRISTÖSTRATEGIA

Kulttuuriympäristöstrategia on tämän työn viimeinen ja samalla sen tärkein osa. Strategiassa asetetaan tavoitteet ja määritellään toimet, jotka kulttuuriympäristön hyväksi tarvitaan. Siinä kuvataan miten kulttuuriympäristö Jalasjärvellä säilyy ja kehittyy muutoksenkin aikana hallitusti ja siten että ympäristöarvot huomioidaan.

Strategia on kulttuuriympäristöohjelman ydin. Arvojen ja tavoitteiden toteaminen on selvitys kulttuuriympäristön tilasta. Ohjelma siitä tulee ohjelmoinnilla ja saadaan vastaukset kysymyksiin: miten sitä hoidamme ja miten hyödynämme.

On muistettava että meistä jokainen toimii kulttuuriympäristössä omien voimiensa, taitojensa, innostuksensa, velvollisuutensa ja vastuunsa mukaisesti. Kulttuuriympäristön arvojen säilyttäjinä avainasemassa ovat asukkaat, kohteiden omistajat, kaavoitusprosessien osalliset ja järjestötoimijat. Heidän toimintansa vaikuttaa eniten siihen, millaisen kulttuuriympäristön me jätämme perinnöksi tuleville sukupolville Kurikassa.

Ohjelmoinnissa on pyritty mahdollisimman käytännönläheisiin tavoitteisiin ja tehtäviin, jotka on mahdollista toteuttaa. Tavoitteet on purettu tekemiseksi, vastuutahot on pyritty nimeämään määritellen organisaatiot ja työtehtävät, joihin tehtävä kuuluu. Vastuuroolista on neuvoteltu ohjelmoproessin aikana. On myös sovittu selkeät kriteerit, miten toteutumaa seurataan ja kuka seuraa.

Kaavoitus ja rakentamisen ohjaus

Kulttuuriympäristöohjelma on asukkaiden, yhteisöjen, viranomaisten ja elinkeinoelämän yhteistyönä tekemä linjaus paikallisen kulttuuriympäristön hoidosta ja käytöstä. Ohjelmassa yhdistyy asiantuntijatieto asukkaiden ja kunnan viranomaisten paikallistuntemukseen ja arvostuksiin ja sen tavoitteena on yhdessä sopia, mitä kohteita paikkakunnalla vaalitaan ja miten niiden hoito toteutetaan. Tärkeä osa ohjelmatyötä on myös ympäristötietoon perustuvan vuoropuhelun herättäminen paikallisista arvoista ja niiden vaalimisesta.

Prosessin yhteydessä voidaan laajasti ja luontevasti kuvata kunnan erityispiirteitä, historiaa ja kuntalaisten omia näkemyksiä niistä asioista, jotka tunnustetaan kotiseudulla rakkaiksi ja säilyttämisen arvoisiksi. Parhaimmillaan havainnollinen fyysiseen muotoon koostettu ohjelma voi toimia kunnan käyntikorttina matkailijoille ja uusille tuleville asukkaille. Metodillisesti työ voi olla osa yleis- ja asemakaavojen selvitystyötä tai sitä voidaan hyödyntää tulevaisuuden maankäyttösuunnitelmassa ja kunnan kehitysvisionissa. Ohjelman tarjoama tieto, tavoitteet ja toimenpidesuosittukset tarvitsevat toteutuksen kuitenkin voimakasta kunnallista sitoutumista maankäytön suunnittelussa ja rakentamisen ohjauksessa.

Yksittäisen asukkaan ja kiinteistön omistaja osalta kulttuuriympäristöohjelma voi olla lähdeteos oman kylän paikallishistoriaan tai innoite oman pihapiirin tai rakennuskannan kunnostamiseen. Kulttuuriympäristöohjelmaa ja siinä esitettyjä kohdekuvaus- ja voikin hyödyntää ELY-keskusten ja Museoviraston rakennusperintöavustusten haun yhteydessä esimerkiksi silloin, kun oman talon tai pihapiirin rakennuksilla ei ole varsinaista suojelustatusta tai kun omasta rakennuskohteesta tulisi hakemuksessa antaa tarkempia tietoja.

Jalasjärven kulttuuriympäristöohjelma täydentää onnistuneella tavalla Kurikan kaupungin vuonna 2015 julkaisemaa ”Rintakylissä ja larvamaille” kulttuuriympäristöohjelmaa ja vahvistaa osaltaan Jalasjärven omaa identiteettiä Kurikan omaleimaisena kaupunginosakeskuksena. Rakennettu ympäristö ja sen eteen tehty työ kertoo näkyvimmillä tavalla kunnan arvoista ja kotiseuturakkaudesta sekä terveestä omanarvon tunteesta, joka on varmasti tärkein menestymisen edellytys suurten kaupunkikeskusten ulkopuolella.

Juhani Hallasmaa, arkkitehti

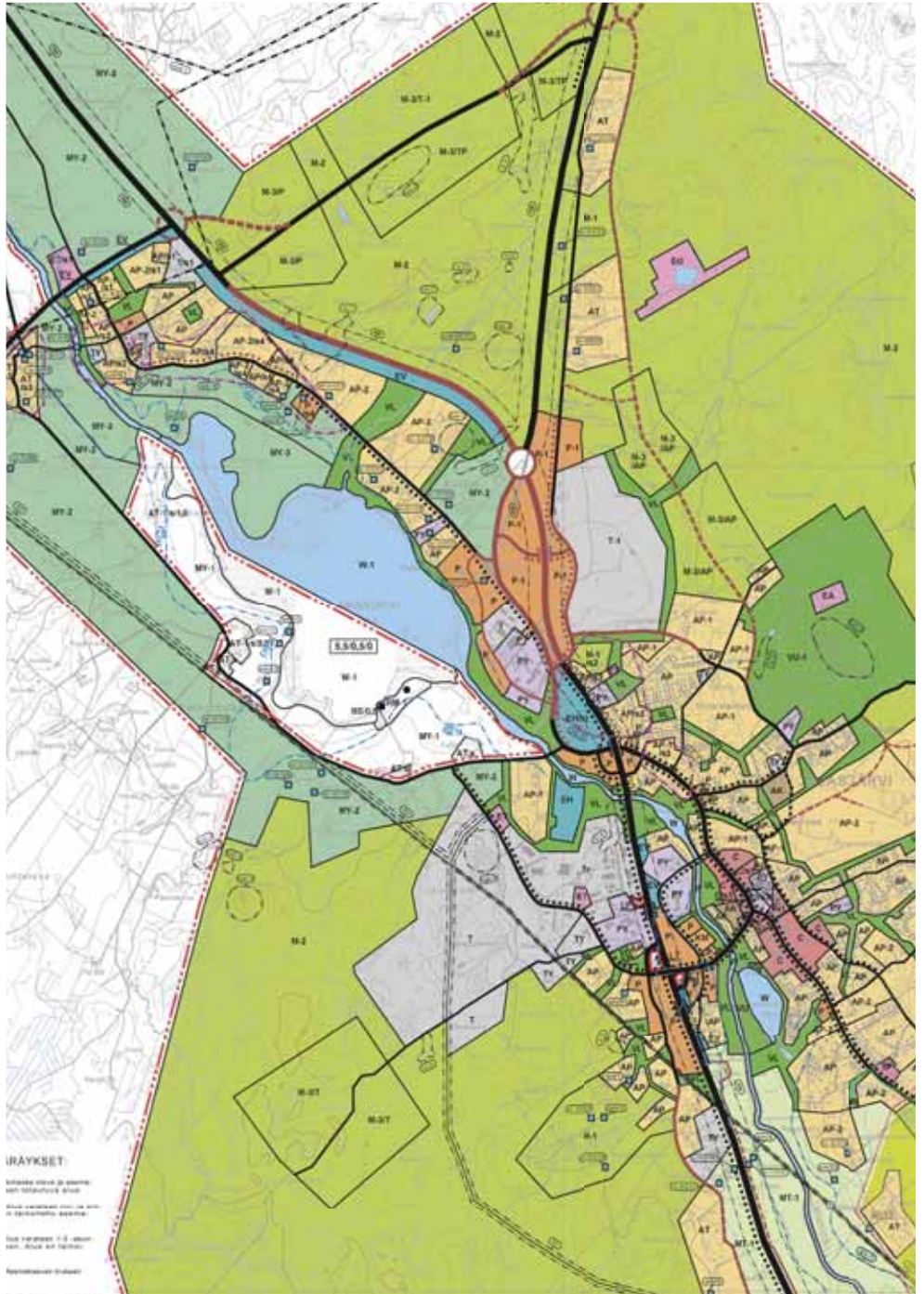
Etelä-Pohjanmaan elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus

KAAVOITUS JA MAANKÄYTTÖ, RAKENTAMISEN OHJAUS

Kurikkaan laaditaan maaseutualueiden rakentamista ja korjausta ohjaamaan rakennus- ja korjaustapaohjeet. Ne ovat tärkeä työkalu käsiteltäessä mm. rakentamisen sijoittamista maaseutumaisessa ja vanhojen rakennusten perinteitä kunnioittavaa korjausrakentamista.

- Rakennuspaikkojen valinnassa kiinnitetään huomio kulttuurimaiseman ominaisuuksiin. Täydentävä rakentaminen sijoitetaan kunkin alueen perinteistä kylärakennetta noudattaen. Jokilaaksojen rakentaminen ohjataan olemassa oleviin asutusnauhoihin, – saarekkeisiin ja –ryhmiin sekä metsäreunoille. Näin säilytetään maiseman avoimuus ja selkeys. Taajamatyypinen rakentaminen suunnataan keskustaajamiin tai metsien suojaan. Suuret talousrakennukset sijoitetaan metsäsaarekkeisiin tai metsäisille alueille. Avoimessa maisemassa sopeutus maiseman mittakaavaan toteutuu jäsentämällä rakennusmassa pienempiin osiin.
- Rakentaminen avoimessa, harvaan asutussa peltomaisemassa vaatii erityisen huolellista suunnittelua. Yksikin maisemaan sopeutumaton rakennus rikkoo helposti maiseman harmonian. Toisaalta hyvällä ja kulttuuriarvoja ymmärtävällä suunnittelulla voidaan maisemakuva eheyttää. Parhaimpaan tulokseen päästään yleensä noudattamalla paikallisia, perinteisesti hyviksi koettuja periaatteita ja ratkaisuja.
- Kurikan kaupungin sivuille kootaan rakennusten korjaajille erillisiä tietopaketteja kuten linkkejä erilaisille korjausrakentamista käsitteleville sivustoille. Niissä käsitellään mm. korjaamisen periaatteita, materiaaleja ja tietoja niiden saataavuudesta. Myös osaajista sekä käytettävissä olevista asiantuntija- ja neuvontapalveluista kootaan tietopaketti kaupungin sivuille.
- Kaavatyötä jatketaan hyödyntäen valmistunutta kulttuuriympäristöohjelmaa. Rakennusinventointitiedon riittävyys selvitetään tapauskohtaisesti ja lisäinventoinnit tehdään laadittavan kaavan ja kulttuuriympäristöarvojen edellyttämällä tarkkuudella. Tuulivoimapuistojen vaikutukset maisemaan ja kulttuuriympäristöihin selvitetään huolellisesti ja mahdolliset haitat halutaan minimoida. Kaavoituksen avulla pyritään jatkossa eheämpään taajamakuvaan keskusta-alueilla. Haja-asutusalueilla pyritään säilyttämään niiden perinteinen kylärakenne ja sijoitetaan uudisrakentaminen olevaan rakennuskantaan siten että se sopeutuu ja muodostetaan eheää kyläkuva.

Jalasjärven kirkonseudun osayleiskaava 2025

Tavoitetila

Kaavoitus ja rakennusvalvonta tukee kulttuuriympäristön säilymistä

Toimenpiteet

- Kaavatyötä jatketaan
- Vanhoilla kaava-alueilla varmistetaan kulttuuriympäristöarvot ennen muutostoimia
- Kaavamuutosten tarve varmistetaan
- Kootaan Kurikan maaseutualueiden rakentamista ja korjaustyötä ohjaamaan yleiset rakennus- ja korjaustapaohjeet

Keskeiset toimijat

- Kurikan kaupunki; kaavoitus ja rakennusvalvonta
- Etelä-pohjanmaan ELY-keskus
- Museovirasto; Länsi-Suomen kulttuuriympäristöpalvelut
- Seinäjoen museot
- Jalasjärvi-Seura
- Asukkaat

YHTEISTYÖ

Kulttuuriympäristön vaaliminen edellyttää yhteistyötä eri hallinnonalojen ja toimijoiden kesken. Yhteistyö kokoaa eri alojen asiantuntemuksen ja käsitykset mukaan kulttuuriympäristöstä käytävään keskusteluun ja toimintaan kulttuuriympäristön hyväksi. Yhteistyö myös nostaa esiin toiminnan ongelmat, puutteet ja kehittämistarpeet, joihin voimavarat tulee suunnata.

Kurikan kulttuuriympäristöryhmä kokoontui 19.12.2018 Jurvan Sellaan keskustelemaan ja pohtimaan kunnan kulttuuriympäristöön liittyviä asioita.

Kyläillat Kurikan eri puolilla kokosivat kurikkalaisia pohtimaan ympäristönsä tilaa ja arvoja.

Marjatta Kuusisto-Hautoniemi

Kurikkaan on perustettu ”Rintakylissä ja lammilla”, Kurikan ja Jurvan yhteisen kulttuuriympäristöohjelman valmistuttua vuonna 2015 kulttuuriympäristöryhmä pohtimaan kunnan kulttuuriympäristöasioita. Ryhmässä on välitetty tietoa ja saatu aikaan yhteisiä näkemyksiä kulttuuriympäristöön liittyvistä asioista. Työryhmä on koostunut virkamiehistä, kotiseutuyhdistysten edustajista, seurakunnan, järjestöjen ja kylien edustajista, myös Jalasjärveltä on ryhmässä ollut sen alusta saakka edustus.

Työryhmän on asettanut Kurikan kaupungin tekninen toimi. Työryhmä ei ole päättävä, vaan tarkkaileva, koordinoiva, ohjaava sekä tiedottava elin. Työryhmällä on toimintasuunnitelma ja se kokoontuu säännöllisesti. Toiminta jatkuu. Ryhmä seuraa kulttuuriympäristöohjelmien toteutumista Jalasjärvellä, Kanta-Kurikassa ja Jurvassa.

Oppilaitoksille tarjotaan aiheita harjoitus- ja opinnäytetöiksi. Opinnäytetöiksi sopivia aiheita ovat esimerkiksi kaupungin omistamien vanhojen kiinteistöjen korjaus- ja kehityssuunnitelmat, ympäristösuunnitelmat ja hautausmaainventoinnit.

Tavoitetila

Kurikassa toimii oma kulttuuriympäristöryhmä

Toimenpiteet

- Kulttuuriympäristöryhmä jatkaa 2015 alkanutta toimintaa, sillä on toimintasuunnitelma ja sen kokoon kutsumisesta on sovittu
- Ryhmä seuraa kulttuuriympäristöohjelman toteutumista hallintokunnittain ja vastaa sen päivittämisestä – Kurikan kaupunki, kulttuuri-toimi kokoonkutsujana

Keskeiset toimijat

- Kurikan kaupunki, tekninen toimi, kulttuuri-toimi, opetustoimi
- Jalasjärvi-Seura, kyläseurat
- Jalasjärven kappeliseurakunta, Kurikan seurakunta

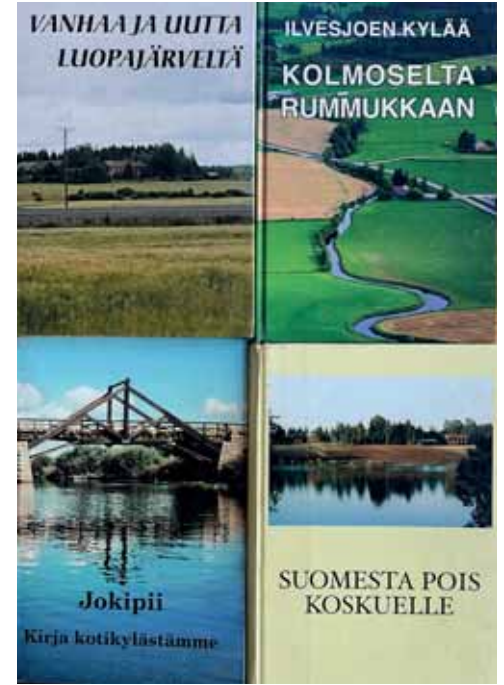

YMPÄRISTÖKASVATUS JA -VALISTUS

Perustuslain mukaan vastuu ympäristöstä kuuluu kaikille. On tärkeää tietää mistä tekijöistä kulttuurimaisema on rakentunut, mitkä ovat sen kehitysvaiheet, miksi se on muuttunut, mitkä ovat rakentamisen paikallisia erityispiirteitä, mitkä ovat alueen arvokkaat ja siten säilytettävät piirteet jne. Kulttuuriympäristökasvatus auttaa ymmärtämään ympäristöä. Tieto lisää vastuuta ympäristöstä ja parantaa mahdollisuuksia ottaa kantaa ja vaikuttaa siihen kohdistuvaan suunnitteluun. Kouluissa annettava kulttuuriympäristökasvatus antaa eväät ymmärtää ja tulevaisuudessa turvata oma arvokas kulttuuriympäristö. Se edellyttää kulttuuriympäristökasvatuksen painokasta liittämistä osaksi koulujen opetusohjelmia.

- Viranomaisten ja päätöksentekijöiden tulee ottaa kulttuuriympäristö huomioon kaikessa päätöksenteossa. Tiedotus ja erilaiset koulutustapahtumat jakavat tietoa kulttuuriympäristön merkityksestä ja hoitotavoista.
- Kulttuuriympäristöohjelman "Pohjanmaan portilla" verkkoversio on kaikkien ladattavissa kaupungin nettisivuilla.
- Kulttuuriympäristökasvatus liitetään painokkaammin mukaan eri aineiden koulukohtaisiin opetussuunnitelmiin. Mahdollisia oppiaineita ovat esim. kuvaamataito, historia, äidinkieli, yhteiskuntaoppi, matematiikka ja musiikki. Sisältöjä voivat olla oppilaiden kokoamat kotiseutukansiot ja maastoretket ympäristön havainnoimiseksi, kartanlukua opetellen, maiseman historian ymmärtämiseksi ja huomaimiseksi, rakentamistapaa ja sen erityispiirteitä piirtäen. Kohteita voi lähestyä piirtäen, valokuvaten, filmaten, pienoismalleja laatien, mittausten ja kirjoittaen sekä paikallisia vanhoja asukkaita haastatellen. Kohteita on kaikkien koulujen ympärillä, ja museoalueille on koottu edustava läpileikkaus paikallisesta talonpoikaisesta rakentamistavasta.
- Kulttuuriympäristöohjelma on kokonaisuutena opetuspaketti, joka avaa kotiseutua ja sen kulttuuriympäristöjä. Opettajat saavat siitä virikkeitä, joita voi edelleen kehittää sopimaan erilaisiin opetustilanteisiin.

- Asukkaiden ja nuorison mahdollisuuksia vaikuttaa kaavoitushankkeissa ja ympäristön kehittämisessä pyritään lisäämään etsimällä keinoja ja tapoja vaikuttamisen lisäämiseksi (erilaiset koulutustapahtumat, kurssit ja tietoisuuskut). Sisältöä voisivat olla mm. maankäyttö- ja rakennuslaki (MRL) vaikutusmahdollisuuksiin ja niiden oikea ajoitus kaava- ja kehityshankkeissa, kansantajuinen esitys siitä, mitä kaavamerkinnot kulttuuriympäristössä käytännössä tarkoittavat, millaisia ovat eri kaavamerkinnot sovellusmahdollisuudet jne.
- Opettajille, virkamiehille ja päättäjille järjestetään koulutusta kulttuuriympäristöasioista. Tiedottaminen ja laaditun ohjelmityön esittäminen esim. opettajien vuosittaisen VESOPäivän yhteydessä tavoittaisi kerralla kunnan kaikki opettajat.
- Kurikassa tiedotetaan aktiivisesti kulttuuriympäristöasioista; esitellään esim. toteutettuja hoitohankkeita, onnistuneita korjausrakennuskohteita esimerkiksi perinteeksi muodostuneessa "Asu ja elä"-tapahtumassa.
- Jatketaan näyttelytoimintaa ja tuodaan esille mm. valokuvia vanhasta rakennuskannasta ja maisemasta, havainnollistaen siinä tapahtuneita muutoksia esim. kuvaparein. Oppilaiden kulttuuriympäristöä kuvaavat työt tuodaan esille esim. vuosittaisen Euroopan kulttuuriympäristöpäivän yhteydessä.
- Suunnitellaan ja järjestetään ohjattuja kyläkävelyjä ja teemakierroksia kulttuuriympäristöihin. Esiteltäviä kohteita on joka kylällä.
- Kehitetään koululaisten kotiseutukierros, jonka jokainen Kurikan koululainen tekee koulukaanaan, kaikissa kolmessa kuntakeskuksessa. Kehitystyö voidaan toteuttaa hankkeena.
- Kansalaisopiston ja kotiseutumuseon tilaisuuksissa ja valokuvauspiireissä voidaan tutustua kulttuuriympäristöön tunnistuen, havainnoiden ja dokumentoiden.
- Selvitetään ja kootaan Jalasjärven pitäjän historian rahoitus, yhteistyössä Jalasjärvi-seuran ja Kurikan kaupungin kanssa. Hankitaan sponsoreita tukemaan hanketta ja harkitaan varainkeruuta esim. kansalaiskeräyksen muodossa. Rahoituksen selvityä käynnistetään pitäjän historian laadinta.

Tavoitetila

Tietoisuus kulttuuriympäristöistä lisääntyy

Kulttuuriympäristökasvatus on merkittävä osana opetusta

Jalasjärven kunnan historiaa laaditaan

Toimenpiteet

- Kulttuuriympäristöohjelmaa pidetään esillä ja siitä tiedotetaan
- Kulttuuriympäristönäkökulma luottamushenkilökoulutuksessa
- Tarjotaan koululaisten kotiseutukierros, jokainen paikkakunnan nuori kiertää sen kouluaikana
- Näyttelyt Euroopan kulttuuriympäristöpäivän yhteydessä vuosittain
- Etsitään uusia keinoja ja tapoja opettaa ja lisätä osallistumista ja vaikuttamista
- Kootaan Jalasjärven pitäjän historian vaatima rahoitus ja käynnistetään laadinta

Keskeiset toimijat

- Kurikan kaupunki; tekninen toimi, kulttuuritoimi, matkailutoimi, opetustoimi, kansalaisopisto, ammattioppilaitos
- Yhteistyötahoina: Jalasjärvi-Seura, kyläseurat, Ruralia-instituutti, Etelä-Pohjanmaan liitto, Länsi-Suomen ELY-keskus, Seinäjoen museot

ARKEOLOGINEN KULTTUURIPERINTÖ

Tiedotetaan muinaisjäännösten suojelusta ja arkeologisista irtolöydöistä – muistutetaan että löytäjän tulee aina toimittaa ne Museovirastoon tarkastettaviksi.

Jalasjärvellä on viimeksi tehty kiinteiden muinaisjäännösten inventointi vuosina 2005-2006. Inventointi liittyi Jokipiin, Rajalan ja kirkonkylän osayleiskaavatyön vaatimiin selvityksiin. Kaavoitus on merkittävä muinaisjäännösten suojelun keino, sekä muinaismuistolaki että nykyinen maankäyttö- ja rakennuslaki edellyttävät kaavoituksen yhteydessä riittäviä ja ajantasaisia muinaisjäännösselvityksiä. Tietoa Jalasjärven esihistoriallisista ja historiallisista muinaisjäännöksistä kootaan tulevaisuudessa isojen hankkeiden kuten kaava- ja tiehankkeiden yhteydessä.

Kulttuuriympäristöohjelman laadinnan yhteydessä tuotettu materiaali karttoineen tarjoaa opetusmateriaalia arkeologisesta perinnöstä. Karttoissa osoitetaan korkeuskäyrät, muinaisrannat, maaperä ja maankohoamisen vaikutus sekä alueen kaikki tunnetut arkeologiset kiinteät muinaisjäännökset. Havainnemateriaali mahdollistaa ja tekee ymmärrettäväksi kohteiden sijainnin tietyllä korkeustasolla. Se myös antaa vihjeen siitä, mistä vielä tunnistamattomia kohteita saattaa löytää.

Arkeologisia kiinteitä muinaisjäännöskohteita merkitään mahdollisuuksien mukaan maastoon. Kohteet Jalasjärvellä sijaitsevat kuitenkin yleensä jokivarsien pelloilla ja niihin rajautuvissa metsänreunoissa sekä pihapiireissä, eivätkä ne siten ole kohteita, joihin kävijöitä voisi opastaa.

Koskutjokilaakson reunamilla on useita kivikautisia asuinpaikkoja.

Muinaisjäännösalue sopii mainiosti myös kokouspaikaksi. Kuvassa Varsinais-Suomen kulttuuriympäristöryhmä kokoontuu Paimion Penimäen rökkiöalueella lokakuussa 2014.

Tavoitetila

Arkeologisen perinnön säilyminen on turvattu

Arkeologinen inventointi etenee

Arkeologinen perintö tunnetaan ja sen säilyminen turvataan maankäytön suunnittelussa ja maisemanhoidossa

Toimenpiteet

- Edistetään arkeologisia inventointeja
- Tarvittaessa edellytetään arkeologinen inventointi kaavahankkeiden pohjaksi
- Edistetään arkeologisen kulttuuriperinnön maisemanhoitoa

Keskeiset toimijat

- Seinäjoen Museot
- Museovirasto
- Kurikan kaupunki; tekninen toimi, kulttuuritoimi, matkailutoimi,
- Jalasjärvi-Seura
- Yhteistyötahoina Etelä-Pohjanmaan liitto, Etelä-Pohjanmaan ELY-keskus

RAKENNETTU YMPÄRISTÖ

Jalasjärvellä on runsaasti arvokkaita rakennuksia ja rakennuskokonaisuuksia. Kulttuuriympäristöohjelma kokoaa inventointitietoa paikallisen rakentamisen erityispiirteistä entisen Jalasjärven kunnan eri puolilta. Tietoa tulee jatkossa päivittää ja eri yhteyksissä myös syventää. Jälleenrakennuskauden rintamamiestalot ja 1970-luvun taajamarakentaminen ovat osa yhteistä kulttuuriperintöä, samoin paikallinen moderni arkkitehtuuri. Jatkossa niistä tarvitaan inventointitietoa. Aikaisemmat inventoinnit ovat Jalasjärvellä lähinnä Jalasjärven kirkonkylän osayleiskaavatyön yhteydessä tehtyjä selvityksiä, joita Rajalan asemakaava on täydentänyt. Tietoa rakennusperinnöstä Jalasjärven eri puolilta on kulttuuriympäristöohjelman laadinnan yhteydessä voitu edistää uusien inventointien ja aikaisempien inventointien päivityksin. Työtä tulee jatkaa ja päivittää säännöllisesti mm. kaavahankkeiden yhteydessä.

- Rakennusinventointeja päivitetään ja täydennetään mahdollisten kaavahankkeiden tarpeisiin. Modernin rakennusperinnön inventointi käynnistetään.
- Aktivoidaan kyläseuroja ja asukkaita sekä koululaisia kokoamaan tietoa kylistä ja niiden rakennuskannasta – kuten tietoja vanhoista kulkureiteistä, rakennuksiin liittyviä tietoja, muistitietoa kylän elämästä ja asukkaista sekä konkreettista materiaalia kuten valokuvia, erilaisia arkistotietoja jne. Materiaali voidaan koota kyläkansioihin ja myöhemmin päivitettäviin kyläkirjoihin. Digitaalisena aineisto on helposti hyödynnettävissä, soveltuvin osin sitä voi siirtää osaksi kylien esittelyä verkossa. Tiedonkeruun voi aloittaa kuka tahansa kokoamalla tietoa omasta asuinrakennuksestaan ja lähiympäristöstään. Kyläkansioiden sisältämän tiedon kokoaminen ja tallentaminen

voidaan organisoida Jalasjärvi-Seuran ja kaupungin kulttuuri-toimen yhteistyönä.

- Jalasjärven pitäjän historian laadinta käynnistetään
- Turvataan seurantaloiden, usein nykyisten kylätalojen, säilyminen osana jalasjärveläistä arvokasta rakennettua ympäristöä. Tiedotetaan avustumahdollisuuksista, selvitetään kiinteistöjen lämpöaloutta ja pyritään parantamaan sitä.
- Ympäristön siisteyteen kiinnitetään huomiota, rakennusvalvonta ja ympäristönsuojelu vastaavat maastokatselmuksista ja korjaus- ja purkukehoksista huonokuntoisten rakennusten ja rakenteiden kunnostamiseksi tai poistamiseksi.
- Käytetään kulttuurihistoriallisia arvoja ymmärtäviä suunnittelijoita ja rakentajia. Tietoja heistä kootaan kunnan rakennusvalvontaan.

Tavoitetila

Päivittyvää kulttuuriympäristötietoa on saatavilla, kylien historiaa kootaan verkkoon Jalasjärven kylien esittelyyn

Kulttuuriympäristötietoa kerätään, modernin rakennusperinnön inventointi on käynnissä

Jalasjärvi saa oman pitäjänhistorian

Kyläkirjojen laadinta jatkuu ja päivitettyjä julkaisuja kootaan Jalasjärven eri kylillä

Toimenpiteet

- Inventointeja jatketaan, tarkennetaan ja täsmennetään kaavahankkeissa
- Kansalaisopiston opintopiirit ja kyläseurat kokoontuvat ja kokoavat kotiseutuaineistoa, joka kootaan myöhemmin kyläkirjoiksi ja verkkoon kyläesittelyjen yhteyteen
- Jalasjärven pitäjänhistorian edellyttämä rahoitus selvitetään.
- Kyläseuroja aktivoidaan verkossa olevien kyläsivujen kehittämiseen ja kylän historian ja kulttuuriympäristöjen esittelyyn.

Keskeiset toimijat

- Jalasjärvi-Seura
- Kurikan kaupunki
- Kansalaisopiston opintopiirit
- Kyläseurat
- Asukkaat

Jalasjärven kappeliseurakunta

Seurakunta vaalii ja kantaa vastuun omasta rakennetusta ympäristöstä ja rakennusten kunnostus tehdään Kirkkohallituksen ja Museoviraston asiantuntijoiden ohjauksessa.

Ajankohtainen asia vuonna 2021 on Jalasjärven kirkon julkisivu, joka vaatii pikaisia toimia. Maalipinta hilseilee, edellisestä maalauksesta öljymaalilla on kuitenkin vain 15 vuotta. Hanna Lyytinen, kirkollisten rakennusten korjaukseen erikoistunut arkkitehti on tulossa avuksi ja asiassa tullaan etenemään hänen ehdotuksensa mukaan. Kirkko on maalattava ja useiden päällekkäisten maalikerrosten poistaminen mekaanisesti saattaa olla välttämätöntä.

Paanukatun huolto tehdään säännöllisesti, sään rasituksille alttiimpi etelälape noin 5 vuoden ja pohjoinen osa noin 10 vuoden välein.

Kirkon sisätilojen äänentoistoa ollaan kehittämässä, suunnittelun pohjalta tehtävä toteutus ajoittuu vuodelle 2022. Lapsille ollaan kokoomassa omaa tilaa kirkon ristinurkkaan, kirkko täydentyy myös puisella kaste-enkelillä, jota vuollaan syksyllä 2021. Kirkko sai 2020 lisäksi uuden videotykin ja valkokankaan.

Vanha seurakuntatalo on rapistuvana ja ilman käyttöä seurakunnalle merkittävä ongelma. Asiaa edistääkseen seurakunta järjesti keväällä 2021 rakennuksen tulevaisuutta miettimään

avoimen keskustelutilaisuuden, kansalaisfoorumin. Tilaisuudessa ei kuitenkaan löytynyt tahoja, jolla olisi resursseja ja mahdollisuus ottaa veto-vastuu peruskorjauksesta. Myöskään uutta käytötarkoitusta tai toiminnallista ideaa ei vanhalle seurakuntatalolle keksitty.

Kirkon eteläpuolella oleva vesiallas koetaan turvallisuusriskiksi ja tullaan muuttamaan kukka-altaaksi. Siinä oleva patsas nostetaan sopivaan korkeuteen kukkien keskelle.

Jalasjärven hautausmaalla olevan 1950-luvun alussa rakennetun ja 1970-luvulla laajennetun siunauskappelin perustus on matala ja lienee ongelmien juurisyy. Siunauskappelin sisäilma on aiheuttanut ongelmia, joita on yritetty ilmanvaihtoa lisäämällä poistaa. Ongelmat ovat vähentyneet, eivät kuitenkaan poistuneet ja ongelmaa joudutaan vielä tulevaisuudessa ratkomaan.

Kosken kirkkoa on useassa vaiheessa kunnostettu, eikä uusia korjaustoimia ole näköpiirissä. Kirkko lämpenee öljyllä ja öljylämmityksen kallistuttua lämmitysratkaisua joudutaan myöhemmin pohtimaan.

Kesärannan leirikeskus Mustalammin kylässä on 2000-luvulla läpikäynyt useita korjauksia eikä akuuttia korjaustarvetta ole näköpiirissä. Rakennus on käytössä kevästä syksyyn ja hiihtoloman

aikaan, muulloin peruslämmöllä. Päivätoiminta keskittyy keskeisen sijaintinsa vuoksi Saukkorantaan.

Vuosittain tehtävässä hautausmaakatselmuksessa arvioidaan hautausmaisen hoidon tarve. Huonokuntoisia puita kaadetaan säännöllisesti ja näin vältetään niiden kaatuminen hallitsemattomasti hautakivien päälle. Kuusiainat leikataan vuosittain syksyllä.

Vierailijoita on hautausmaalla ohjattava ja hautarauha turvattava. Esimerkiksi autolla voi hautausmaalla kulkea vain henkilö, joka ei sinne muutoin pääsisi. Hautausmaan uudella puolella autolla pääsee lähelle hautaa, vanhan hautausmaan portit ovat kapeita ja autolla tulijalta vaaditaan erityistaitoja.

Seurakunnan kiviaitoja tarkasteltiin kevään 2021 katselmuksessa. Haluttiin selvittää kiviaitojen rakennustapa, kunto ja yleisilme. Yleisesti voitiin huomata, että kiviaidat ovat ryhdikkäitä ja taidolla lohkokivistä koottuja. Tilanteessa jossa kiviaita tukee rinnettä, yläpuolinen maassa aiheuttaa painetta, samoin vuotuinen routa ja aidan kiviä liikkuu. Jalasjärvellä kiviaitoja on korjailtu viimeksi nelisen vuotta sitten.

Kuhan hautausmaalle, joen toiselle puolelle on lisätty 2021 puita ja näin lisätty alueen puis-tomaista ilmettä.

E. Paloniemi Oy:n valokuvissa yrityksen vuonna 2017 tekemää kirkon sakastin korjausta.

Jalasjärvi-Seura

Hilkka Haapamäki, puheenjohtaja

Jalasjärvi-Seura ry:n tarkoitus on sääntöjen mukaan tallentaa ja esitellä Jalasjärven menneisyyttä. Jalasjärven museo antaa tästä erinomaisen kuvan. Museon pihapiiri kukkatarhoineen ja pihapolkuineen on kaunis ja viihtyisä alue kolmostien kuhinan lähellä, mutta kuitenkin kuin aivan toisessa maailmassa. Museoalueelle voi tulla vain kävelemään ja rauhoittumaan, ihailta vanhojen rakennusten yksinkertaista tyylikkyyttä ja miettiä, miten näissä rakennuksissa elettiin yksinkertaista mutta rikasta elämää. Rakennusten ja koko museon ylläpito ja kunnostaminen on jatkuva haaste museota ylläpitävälle Jalasjärvi-Seuralle. Se ei onnistu pelkällä rahalla, vaikka se on välttämätöntä. Tarvitaan myös intoa paneutumista ja epäitsekästä uurastamista, jota tähän saakka seuralla on riittänyt.

Jalasjärven keskustasta vanhat rakennukset ovat kadonneet. Vielä 1950-luvulla keskusta oli idyllinen vanhoine puutaloineen ja koivukujineen. Nyt tilalla ovat betoniset liikerakennukset. Keskeisellä paikalla on edelleen vuonna 1800 valmistunut kirkko ja sen vieressä 1938 valmistunut puinen seurakuntatalo. Talo palveli 1940-luvulla myös kouluna, kun Jalasjär-

ven yhteiskoulu aloitti toimintansa eikä koulutaloa ollut. Talon rakentaminen oli pitäjäläisille suuri voimannäyte, sen rakentamiseksi kerättiin varoja ja puutavaraa. Nyt rakennus on jätetty rapistumaan, kun uuden seurakuntakeskuksen myötä tilat ovat käyneet tarpeettomiksi. Se on keskeisellä paikalla ja edelleen suoraryhtinen ja korkeine torneineen kauas näkyvä maamerkki. Kunnostettuna se olisi oiva paikka näyttelytilana, jollaista ei koko kunnassa olekaan.

Toinen kunnostusta huutava vanha rakennus on pitäjän komeimmalla paikalla sijaitseva tyylikäs rakennus, jonka entinen kruununvouti Gustaf Taxell rakensi puustellikseen 1870-luvulla Jalasjärven rantaan. Vuonna 1920 Jalasjärven kunta osti rakennuksen ja siihen sijoitui koulu, joka nimettiin Metsolan kouluksi. Myöhemmin rakennus oli Jalasjärven kansalaisopiston käytössä, mutta nyt tyhjiillään. Ryhdikäs rakennus odottaa uutta käyttöä, tilaa olisi monenlaiselle toiminnalle. Ja paikka erinomainen kolmostien kupeessa.

Molemmat rakennuskohteet vaativat rutkasti rahaa, josta on aina puutetta. Sen sijaan kotiseurarakkautta ja kökkähenkeä on toistaiseksi

ainakin pitäjästä löytynyt. On osattu ja jaksettu rakentaa ennenkin ja saatu kaunista tulosta. Miksi ei nyt?

Jalasjärven kunta lakkasi olemasta itsenäinen vuonna 1916. Noin 150 vuoden jakso itsenäisenä kuntana sisälsi voimakasta kasvua ja kehittymisen syrjäisestä maalaispitäjästä väkirikkaaksi kunnaksi, jossa oli monipuolinen elinkeinoelämä, vahvimpana maatalous ja sen liitännäiselinkeinot. Tuon kauden saavutukset ja tekijät on muutaman vuosikymmenen kuluttua unohdettu, eikä niistä osata edes kysellä. Siksi olisi välttämätöntä, että Jalasjärven kunnan historia saataisiin painettuna yksien kansien väliin. Useimmista kunnista tällainen historia on kirjoitettu, ja se on oivallinen ja välttämätön apu-neuvo nykyisille ja tuleville päättäjäille ja virkamiehille. Nykyisessä taloudellisessa tilanteessa tällainen investointi ei tietenkään houkuttele, mutta usealle vuodelle hajautettuna se ei kaupungin taloutta notkauttaisi. Työ olisi aloitettava hetimiten, kun vielä on saatavissa jopa muistitietoa. Tuleville sukupolville Jalasjärven historia olisi aarre, jonka voisi kaivaa kirjajhyllystä. Ja menneet sukupolvet: arvon hekin ansaitsevat!

Jo 1970-luvulla museossa alettiin kirjata ja numeroida museoesineet manuaalisesti. 2000-luvun alussa otettiin käyttöön myös sähköinen tallennus, jossa yhteydessä kaikki esineet myös digikuvattiin. Valokuvia oli eri yhteyksissä kertynyt museon kokoelmiin huomattava määrä, ja niitä usein myös kysyttiin lainaksi. Satojen kuvien joukosta oli jo vaikea löytää tiettyä kuvaa, puhumattakaan että muistaisi kuvan tarkat tiedot.

Niinpä aloitettiin 2008 valokuvien digitaalinen tallennus. Tässä saatiin avuksi Sarkamuseo, joka antoi opit ja ohjelman. Kuvat ovat nyt pienikokoisina selailtavissa finna.fi sivulla. Kuvia on kertynyt lisää, nykyään Jalasjärven museolla luetteloituja ja tallennettuja valokuvia on jo yli

8000. Myös museoesineet tallennetaan finna.fi sivuille. Vuosittain uutta luetteloitavaa kertyy sekä valokuva- että esinekokoelmiin useita kymmeniä.

Valokuva-arkisto on sijoitettu vanhan toimistorakennuksen kylmään tilaan. Valokuvat tullaan säilyttämään siellä toistaiseksi, eikä tuoda uusiin toimistotiloihin Pelimannitupaan. Valokuvien kuntoa seurataan ja tarvittaessa jatkotoimenpiteitä pohditaan yhdessä museoviranomaisten kanssa.

Puistot ja viheralueet

LAMMINJÄRVEN YMPÄRISTÖ, kirkonkylän keidas

Lamminjärvi on keskeinen virkistysalue aivan kirkonkylän ytimessä. Sen merkitys kasvoi kun järvi ruopattiin vuonna 1995 ja runsas ulpukakasvillisuus järven pohjoispäässä sai väistyä. Vesitilavuus lisääntyi ja vedenlaatu parani. Se mahdollisti alueen kehittämisen ja kirkonkylään saatiinkin erinomainen uimaranta laitureineen. Järven ympäri rantaa myötäillen kiertää kävely-polku vehmaassa puistossa. Itäpuolella se sivuaa asutusta. Alueella on monipuolinen kasvillisuus ja järvessä kasvaa runsaasti mm. kurjenmiekkää. Eteläpään ruovikoissa on suojaisia pesimäpaikkoja linnuille. Järven länsipuolella helppokulkui- nen polku jatkuu vanhojen koivujen katveessa.

Harrastusmahdollisuudet ovat keskittyneet järven länsipuolelle, Lamminjärven ja Jalasjoen väliselle kannakselle. Avantouimareille on sauna ja rantalaituri pulahtamiseen. Sieltä löytyy myös nuorisolle skeittipuisto sekä lasten liikenne- puisto. Myös mattojen pesu alueella onnistuu. Pohjoisosassa on rantapallokenttä ja eteläosassa koko aluetta hallitsevana pesäpallokenttä jossa pelataan merkittäviäkin otteluita. Monille har- rastusryhmille siis löytyy tekemistä ja alueesta onkin muodostunut suosittu ja elävä retkeily- ja harrastusalue.

Kaunismäen liittymä on käyntikortti Jalasjär- ven ohittavalle ja sen ylläpitoon panostetaan.

Seurakunnan hallinnoimat kirkkomaa ja hauta- usmaa ovat paikkoja rauhoittua keskellä kirkon- kylää.

Liiveri markkinoi EU:n Maaseuturahaston mahdollisuuksia ja järjesti yleisötalouden maaliskuussa 2022. Tilaisuuteen kutsuttiin Kuri- kan kaupungin edustus sekä alueen asukkaat ideoimaan ja esittämään toiveita Lamminjärven alueen kehittämiseksi. Illan aikana keskusteltiin Lamminjärven ja lähistön kehittämisestä sekä pyrittiin löytämään tahoja ja toimintatapoja ide- oiden toteuttamiseen.

Jarmo Ojajärvi

kuntatekniikkapäällikkö

Maanrakennusmestari Veijo Antilan työ vuosina 1977-1999 kaupungin puistojen ja viheraluei- den käynnistämässä ja kehittämässä on ollut merkittävää, olen jatkanut hänen työtään maan- rakennuspäällikkönä Kurikassa vuodesta 1999. Vuodesta 2015 olen vastannut myös Jalasjärven viheralueiden ylläpidosta.

Viheralueiden hoitoa Jalasjärvellä johtaa puutarhuri apunaan kausityöntekijöitä. Suurin osa työntekijöistä on paikkakunnan koululai- sia, joille työrupeama puistotoimessa on neljän viikon pituinen. Viheralueet ovat paikkakunnan käyntikortti ja niihin on haluttu panostaa. Kau- nismäen risteysalue on Jalasjärvellä sellainen. Varsinaisia puistoja ei Kirkonkylässä ole ollut, Kirkkomaata ja Vilholan ympäristöä lukuunotta- mamatta. Asuntoalueiden leikkipuistot Jalasjär- vellä vaativat hoitoa ja laitteet ylläpitoa ja vuo- sittaista huoltoa.

Keskustan kehittäminen

Palvelut ja koulukeskus ovat siirtyneet Kes- kustien varresta joen toiselle puolelle. Uudet marketit ovat tarvinneet parkkipaikkoja. On päädytty sijoittamaan laajoja pysäköinti- alueita kylätien varteen ja parkkipaikkojen saamiseksi arvokasta rakennusperintöä on jouduttu purkamaan. Tarve keskustan viih- tyvyyden lisäämiseen yleisilmeen paranta- miseen on ilmeinen.

Leader-rahoitteinen kehityshanke

Hankkeella voisi kartoittaa alueelta puuttu- via palveluita, toimijoiden toiveita ja ajatuk- sia keskustan kehittämiseksi ja kannustaa toimijoita yhteistoimintaan, edesauttaa kes- kustan kehittymistä vetovoimaisemmaksi lii- kealueeksi sekä ranta-alueen kehittymistä toimivammaksi. Olemassa olevaa rakennus- kantaa tulisi tutkia ja etsiä keinoja julkisivu- jen päivittämiseksi.

Tavoitteena olisi hyvin suunniteltu Kes- kustien alue ja siihen linkittyvä ja hyvin hyö- dynnetty Lamminjärven ranta-alue, jotka muodostaisivat viihtyisän ja toiminnallisen kokonaisuuden ja houkuttelisivat matkaili- joita ja yrittäjyyttä alueella.

PERINNEBIOTOOPIT

Maatalouden maisema on muuttunut yksipuolisemmaksi ja luonnon monimuotoisuus maatalousalueilla vähentynyt. Muutos on tapahtunut viimeisinä vuosikymmeninä. Perinteisestä niitosta ja laidunnuksesta riippuvaisten kasvien ja eläinlajien elinympäristöt ovat vähentyneet. Perinnebiotooppeja, karjatalouden muovamia luontotyyppisiä kuten niittyjä, hakamaita ja metsälaitumia on Jalasjärvellä kuten muuallakin maassa säilynyt vain pienialaisina laikkuina. Tärkeää olisi turvata näiden näihin päiviin säilyneiden perinnebiotooppien luonto- ja maisemalliset arvot sekä pyrkiä ennallistamaan jo umpeutuneita kohteita.

- Perinnemaisemien hoidon opetusta, ohjausta ja neuvontaa järjestetään maastossa, Jalasjärvellä, Kanta-Kurikassa tai Jurvassa.
- Tutkitaan laiduneläinten vuokrausmahdollisuutta.
- Kannustetaan maanomistajia, yhdistyksiä yms. tahoja hoitotyöhön ja etsitään eri vaihtoehtoja hoidon järjestämiseen (kohteiden vuokraus, vuokraeläimet, talkoot, eri rahoituskanavat)
- Edistetään vieraslajien kuten lupiin, jättiputken ja jättipalsamin tunnistamista ja torjuntamenetelmien tiedon lisäämistä. Vieraslajiesiintymien hävittäminen on tärkeää

Tavoitetila

Perinnebiotooppien säilyminen turvataan

Perinnebiotooppeja hoidetaan säännöllisesti ja asiantuntevasti

Vieraslajit tunnistetaan, niiden torjuntamenetelmät hallitaan ja poistetaan säännöllisesti

Toimenpiteet

- Opetusta, ohjausta ja neuvontaa, inventointien päivittämistä

Keskeiset toimijat

- Etelä-Pohjanmaan ELY-keskus
- Kurikan kaupunki; maaseututoimi, ympäristötoimi
- Jalasjärven luontoyhdistys Luhurikka ry
- Tiedotusvälineet
- Kyläseurat
- Maatalousjärjestöt

MAISEMA

Kulttuurimaisema on luonnon lisäksi merkittävä matkailun vetovoimatekijä. Jalasjärveä osana-Kurikkaa markkinoidaan aikaisempaa enemmän kulttuuri- ja maaseutumatkailukohteena. Markkinointi voi pohjautua kulttuuriympäristöohjelman esille nostamiin kohteisiin, erilaisiin tapahtumiin ja teemaan sopiviin paikkoihin. Näitä voivat olla erilaiset majoitus- ja maatilamatkailutuotteet, erilaiset tapahtumat ja teemaretket, kuten "Kivinavettakierros" ja "Paikkakunnan tuulimyllyt tutuiksi".

- Kulttuurimaiseman nostaminen Kurikan menestystekijäksi sisältää runsaasti mahdollisuuksia, samoin erilaisia tarpeita ympäristön hoidolle ja kehittämiselle. Se edellyttää myös yhteistyötä Kurikan kaikissa osissa.
- Jokivarsien kehittäminen kaikkialla Kurikassa on toivottavaa. Kyläkuvan kannalta tärkeät näkymät säilyvät ja jo umpeutuneita avataan uudelleen, maiseman solmukohtia korostetaan ja teiltä avautuu kulkijalle avoimia ja suljettuja maisematiloja. Jokivarsien ja kyläkeskusten kehittämiseksi tarvitaan alueellisia kehittämis- ja maisemanhoitosuunnitelmia. Maanomistajille annetaan neuvontaa hoidon tavoitteista ja periaatteista. Hankemahdollisuuksia kartoitetaan yhdessä kyläseurojen ja maanomistajien kanssa.

- Kulttuuriympäristön arvojen turvaaminen ja kehittäminen edellyttää taloudellisia resursseja. Rahoitusta kulttuuriympäristön hoitoon on saatavilla alueellisten EU-rahoitteisten ohjelmien kautta. Kehittämisyhdistys Liiveri auttaa ja sen kautta on mahdollista hakea rahoitusta Euroopan maaseuturahastosta. <https://www.liiveri.net/hanketuki>

Luhtas-Köykän komea tuulimylly saisi maisemassa sille kuuluvan merkityksen, mikäli ympäröivää puustoa myllyn ympäriltä karsittaisiin.

Jalasjärven lukuisat tuulimyllyt ovat antaneet koristeaiheen myös paikkakunnan pysäköintikatoksille.

Tavoitetila

Kulttuuriympäristöä hyödynnetään matkailu- ja yritystoiminnassa

Virkistysalueiden ja -reittien kehittäminen

Markkinointia, teemakarttoja ja opaslehtisiä

Toimenpiteet

- Tietoa rahoitusmahdollisuuksista kulttuuriympäristön hoitoon on saatavilla
- Taloudelliset resurssit mahdollistavat kulttuuriympäristössä tapahtuvan kehitystyön
- Kulttuuriympäristöohjelmaan koottuja tietoja rahoittajista jaetaan, hyödynnetään ja päivitetään

Keskeiset toimijat

- Kurikan kaupunki: kaupungin virkamiehet, yrittäjät ja luottamushenkilöt,
- Jalasjärvi-Seura ry., Kurikka-Seura ry., Jurva-Seura ry.
- Kyläseurat

Kirkonkylän kehittäminen tarjoaa mahdollisuuksia.

Kosken Kalliokylässä on Jalasjärven parhaiten säilynyt latomaisema..

Jalasjärven komeimmat kiviaidat löytyvät Ylivallin Majamäestä.

Jokipiin silta

Jokipiin vanha, vuonna 1914 rakennettu silta asetettiin joulukuussa 2016 käyttökieltoon, sillan kunto oli heikentynyt, vakavimmat vauriot olivat idänpuoleisen maatuonpainaumat ja kivien siirtymät, riippuanspuiden lahoaminen ja kallistuminen, ansaspuiden murtumat sekä pääpalkin murtuma. Kuva alinna vasemmalla.

Silta purettiin alkukesästä 2017 ja uuden sillan rakennustyöt aloitettiin välittömästi. Vanhasta sillasta jäi jäljelle vanha välituki, joka lujitettiin ja korotettiin betonilla. Sillan mitoituksessa on pitänyt huomioida kevyen liikenteen tarpeet ja kunnossapitovälineiden pääsy sillalle. Uusi, kevyen liikenteen käyttöön tarkoitettu puusilta otettiin käyttöön marraskuussa 2017. Kuva vieressä.

Jokipiin riippusilta

Jokipiin Pellavan takana on puinen, vajajereilla vahvistettu kevyenliikenteen riippusilta, joka ylittää kosken. Kuva alla.

RAHOITUSMAHDOLLISUUKSIA, TIETOA, NEUVOJA

Vanhaa rakennuskantaa ylläpidettäessä päävastuu korjauskustannuksista kuuluu aina rakennuksen omistajalle. Moniin korjaus- ja muutostöihin on kuitenkin saatavissa yhteiskunnalta taloudellista tukea. Tärkeimpiä taloudellisen tuen myöntäjiä ovat kunnat, valtion asuntorahasto ja alueelliset ELY-keskukset, opetusministeriö ja Museovirasto.

Kulttuurihistoriallisesti arvokkaille rakennuksille on valtion budjetissa muutamia omia avustusmuotoja.

ELY-keskusten avustukset rakennusperinnön hoitoon on tarkoitettu lähinnä rakennuksen ominaispiirteiden säilyttämistä tukeviin korjauksiin.

Museoviraston entistämisavustukset kohdistetaan valtakunnallisesti merkittävälle tai muuten merkittäviksi todetuille kohteille hyvin suunniteltuihin ja yksilöityihin sekä yleensä melko vaativiin korjaustöihin.

Kunnat jakavat korjausavustuksia lähinnä sosiaalisin perustein, esimerkiksi vanhusväestön ja vammaisten asuntojen korjauksiin. Kotitalousvähennys kannattaa hyödyntää vaikka joka vuosi talon ylläpitokorjauksiin. Sitä saa palkasta tai työkorvauksesta joka kohdistuu asunnon tai kesämökin kunnossapitoon.

Etelä-Pohjanmaan ELY-keskus, maaseutuosasto

ELY-keskuksen maaseutuosaston kautta rahoitetaan mm. erilaisia kyläinvestointihankkeita. Niissä tarvittava yksityisen rahoituksen osuus on 30 prosenttia hankkeen kokonaisrahoituksesta. Tästä 30 % osuudesta korkeintaan 75 % voidaan suorittaa talkootyönä. Kylien yleisissä kehittämishankkeissa, esimerkiksi maisemanhoitohankkeissa voidaan hakea Leader-rahoitusta. Rahoitusosuudet ratkaistaan hankekohtaisesti. Käytännössä yksityisrahoituksen osuus on noin 20 %, josta osan voi korvata talkootyöllä. Leader Liiveri antaa tietoja rahoitusmahdollisuuksista ja avustaa hankehakemuksen teossa. Leader Liiveri myös antaa ELY-keskuksen työvoimaosastolle lausunnon hankkeesta.

Lisätietoja <https://www.liiveri.net>

Etelä-Pohjanmaan ELY-keskus, alueidenkäyttö

Etelä-Pohjanmaan ELY-keskus: alueidenkäyttö- ja vesihuolto-osasto toimii maankäytön suunnittelussa ohjaavana ja opastavana valtion alueellisena viranomaisena Etelä-Pohjanmaalla. Alueidenkäytön ryhmä ohjaa maankäytön suunnittelua mm. kuntien kanssa käytävissä vuosittaisissa kehittämiskeskusteluissa ja kaavoituksen viranomaisneuvotteluissa. Ympäristökeskus antaa lausuntoja mm. kulttuuriympäristön kannalta merkittävistä kaavahankkeista ja kuntien rakennusjärjestyksistä. Kaavojen, kuntien myöntämien poikkeamislupien ja suunnittelutarveratkaisujen lainmukaisuuden valvonta on osa ympäristökeskuksen tehtäviä, samoin rakennus-suojelulain mukaisten suojeluesitysten käsittely ja päätöksenteko. Ympäristökeskus vastaa kulttuuriympäristön hoidon koko toimialuetta koskevan yhteistyöryhmän toiminnasta ja osallistuu kulttuuriympäristöohjelmien ja erilaisten kulttuuriympäristön hoito-ohjelmien laadintaan. Luonnonsuojeluosasto vastaa perinnemaisemien inventoinnista, hoidon ohjauksesta ja neuvonnasta sekä antaa mm. perinnebiotooppeja koskevat erityistukilausunnot. <https://www.ely-keskus.fi/ely-etela-pohjanmaa>

Etelä-Pohjanmaan liitto

Etelä-Pohjanmaan Liitto on Etelä-Pohjanmaan kuntien muodostama kuntayhtymä, jonka toimialaan kuuluvat aluekehitysviranomaisen tehtävät ja maakuntakaavoitus. Tehtävinä ovat myös maakunnallinen edunvalvonta, yhteistoiminta ja erillisprojektit. Liitto hoitaa tehtäviinsä liittyviä asioita ja yhteyksiä maakuntatasolta kansainväliselle tasolle saakka.

Aluekehitysviranomaisena liiton tehtäviin kuuluu laatia toimialueellaan Euroopan Unionin rakennerahastoista myönnettävien tukien edellyttämät ohjelmat. Liiton käytettävissä on myös maakunnan kehittämISRaha ja maakunnallinen kehittämISRahasto, joiden kautta ohjataan rahaa maakunnan kehittämiseen hakemusten perusteella alueellisten tavoitteiden mukaisesti.

Lisätietoja <http://www.epliiitto.fi>

SEINÄJOEN MUSEOT, ent. Etelä-Pohjanmaan maakuntamuseo

Vuodesta 2019 Seinäjoen Museot, entinen Etelä-Pohjanmaan maakuntamuseo, on alueellinen vastuumuseo ja koko Etelä-Pohjanmaan maakunnan kulttuurihistoriallinen keskusmuseo ja Seinäjoen kaupunginmuseo. Sillä on yhteistyösopimus Museoviraston kanssa ja museo on Museoviraston valtuuttama lausunnonantaja.

Rakennustutkija vastaa muun muassa maakunta-, yleis- ja asemakaavoitukseen liittyvistä asiantuntijatehtävistä, toimii asiantuntijana viranomaiskokouksissa ja antaa lausuntoja kaavoitusasioista, purkulupa-asioista ja kohteiden kulttuurihistoriallisesta arvottamisesta. Rakennustutkija vastaa kulttuurihistoriallisesti arvokkaiden kohteiden korjausneuvonnasta ja seurannasta sekä on mukana kulttuuriympäristön inventointi- ja tutkimustoiminnassa. Maakuntamuseo antaa myös kulttuuriympäristökasvatusta esim. museon järjestämien työpajojen yhteydessä.

Maakunnallisen museotyön keskeisimpiä tehtäviä ovat paikallismuseoitien toiminnan ja yhteistyön edistäminen sekä rakennusten kun-

nossapitoon, kokoelmien hoitoon ja esineluettelointiin liittyvä ohjaus ja valvonta. Etelä-Pohjanmaan kunnissa ja kaupungeissa toimivia kotiseutumuseoita ylläpitävät kotiseutuseurat ja museoyhdistykset sekä kunnat, joiden toimintaa ohjaa ja valvoo maakunta-amanuenssi.

<https://www.seinajoki.fi/kulttuuri-ja-liikunta/museo/tervetuloa-museoon/yhteystiedot/>

Museovirasto

Opetusministeriön alainen Museovirasto vastaa muinaisjäännösten, rakennetun kulttuurihistoriallisesti arvokkaan ympäristön ja muun kulttuuriomaisuuden suojelusta ja inventoinneista yhdessä maakuntamuseoiden kanssa. Kurikan kaupungin alueesta vastaa Seinäjoella sijaitseva Etelä-Pohjanmaan maakuntamuseo. Museoviraston aluetoimipiste sijaitsee Vaasassa.

Museovirasto julkaisee mm. korjauskorttisarjaa, joka opastaa korjaamaan ja kunnostamaan vanhaa rakennusta oikein ja taloudellisesti. Osoitteessa <http://www.nba.fi/fi/korjauskortit> on mahdollisuus tutustua korjauskorttien sähköisiin PDF-versioihin. PDF-korjauskortteja ei voi kuitenkaan tulostaa. Niitä ja muita Museoviraston julkaisuja voi tilata esimerkiksi postiennakolla.

Museovirasto myöntää entistämisavustuksia kulttuurihistoriallisesti arvokkaiden rakennusten hoitoon, ensisijaisesti rakennus-suojelulailta suojeltuihin kohteisiin, sisätilojen korjauksiin, museoihin tietyin rajoituksin sekä julkisivujen korjauksiin tapauksissa, joissa kohteen arvo on merkittävä. Hakija voi olla yksityinen, yhteisö tai kunta. Hakuaika on vuosittain lokakuun loppuun mennessä. Paikallinen yhteystaho on Etelä-Pohjanmaan maakuntamuseo Seinäjoella. Hakulomake täytetään sähköisesti hakuliittymän kautta <https://asiointi.minedu.fi/asiointi/login/chooselogin>

Runsaasti tietoa, lukuisia linkkejä ja ajankoh- taista tietoa kulttuuriympäristöstä on koottu Museoviraston uudelle verkkosivustolle [Korjaus-taito.fi](https://www.korjaus-taito.fi), joka edistää rakennusten säilyttävää korjaamista

Museoviraston ylläpitämä valtakunnallinen muinaisjäännösrekisteri https://www.kyppi.fi/palveluikkuna/rapea/read/asp/r_default.aspx

Jalasjärven uusinta julkista rakentamista, Ilonimiemen palvelukoti erottuu ympäristössään.

on Museoviraston internet-sivuilla yleisesti nähtävillä ja selattavissa. Museovirasto ylläpitää rekisteriä Suomen kiinteistä, muinaismuisto- ja muinaisjäännöksistä. Muinaisjäännösrekisteri sisältää muinaisjäännösten sijainti-, tyyppi- ja ajoitustiedot, kuvauksen sekä selostuksen kunkin kohteen tutkimuksista, kunnosta ja säilyneisyydestä. Rekisteriä päivitetään jatkuvasti.

Maa- ja metsätalousministeriö

Maa- ja metsätalousministeriö antaa tukea ympäristönsuojelutoimien lisäksi maatalousmaiseman ja maatalouskäytössä olevien asuin- ympäristöjen hoitoon, perinneympäristön vaalimiseen sekä kulttuurihistoriallisesti tai rakennustaiteellisesti arvokkaiden rakennusten korjaukseen. Yhteystahojat ovat Etelä-Pohjanmaan ELY-keskuksen Maaseutuosasto ja ProAgria Etelä-Pohjanmaa sekä kunnan maaseutusihiteeri.

Maa- ja metsätalousministeriön viljelijöille myöntämä tuki perus- ja lisätoimenpiteisiin korvaa lisäkustannuksia, joita aiheutuu ympäristönhoidon kannalta hyvien viljely- ja tuotantomenetelmien käytöstä. Tuen saaminen edellyttää toimenpiteitä ympäristön ja maiseman hoitamiseksi. Erityistukea voi saada mm. maiseman ja perinnebiotooppien hoitoon. Erityistukea haetaan ELY-keskuksesta, yhteystahona on kunnan maaseutuasiainmies.

Työministeriö myöntää työllisyysperusteista valtion apua kuntien, kuntainliittojen ja muiden yhteisöjen kunnossapitoa ja korjausta koskeviin hankkeisiin ja muihin investointeihin. Yhteystahojat ovat paikallinen työvoimatoimisto sekä ELY-keskuksen työvoimaosasto.

Ympäristöministeriö

Ympäristöministeriö myöntää avustuksia rakennusperinnön hoitoon. Niitä myönnetään kulttuurihistoriallisesti arvokkaiden rakennuskohteiden ja niiden välittömän ympäristön korjauksiin ja kunnostamistöihin. Kohde voi olla yksittäinen rakennus tai rakennettu ympäristö merkittävällä maisema-alueella. Avustusta annetaan työ- ja materiaalikustannuksiin sekä selvityksiä ja suunnitelmia varten. Avustuksia voivat hakea yksityiset, yhteisöt ja kunnat. Hakuaika on marraskuun loppuun mennessä. Avustushakemus löytyy ympäristöhallinnon sivuilta <https://www.ely-keskus.fi/avustukset-rakennusperinnon-hoitoon> Lisätietoja saa Etelä-Pohjanmaan ELY-keskuksesta.

EU

EU-tuella voidaan toteuttaa erilaisia kulttuuriympäristö- ja maisemanhoitohankkeita. Ne voivat olla laajoja useita kuntia käsittäviä, kyläkohtaisia tai yksittäisiä hankkeita. Tukea myönnetään kulttuuriympäristöä ja maisemanhoitoa edistävien ja yhdyskuntia elävöittävien hankkeiden tukemiseen. (EU:n rakennerahastot, Aluekehitysrahasto EAKR, sosiaalirahasto ESR, Maatalouden ohjaus- ja tukirahasto EMOTR).

kts. myös <http://www.ymparisto.fi>

Etelä-Pohjanmaa > maankäyttö ja rakentaminen kts. myös <http://www.ymparisto.fi>
Etelä-Pohjanmaa > luonnonsuojelu

ProAgria Etelä-Pohjanmaa

Neuvonta-, suunnittelu- ja koulutuspalveluita maataloille ja kyläyhteisöille mm. maiseman ja luonnonhoidon neuvontaa, maatalojen ympäristösuunnitelmia, kylä- ja tiemaisemasuunnitelmia. kts. <https://etela-pohjanmaa.proagria.fi>

Valtion asuntorasto

Valtion asuntorahasto myöntää peruskorjauslainoja, joita voidaan saada korotettuna kulttuurihistoriallisesti arvokkaille rakennuksille. Lisäksi korjausavustuksia voi saada vanhusten ja vammaisten asuntoja varten. Tukea voi hakea yksityiset, yhteisöt ja kunnat. Hakuaika määritellään vuosittain. Paikallisen yhteystahona on kunnan asuntosihteeri tai rakennustarkastaja.

Suomen kotiseutuliitto

Suomen kotiseutuliitto myöntää avustuksia seurantaloiden sekä muiden kansalaistoimintaan tarkoitettujen rakennusten kunnostamiseen ja niihin liittyvien piha-alueiden parantamiseen. Hakuaika on vuosittain syyskuun loppuun mennessä. Avustusta haetaan Suomen kotiseutuliitolta.

Kirkkohallitus

Kirkkohallitus myöntää avustuksia ja tukilainoja kirkkojen, seurakuntatalojen ja pappiloiden korjaus- ja rakentamistöihin.

LÄHTEET, KIRJALLISUUS

Alanen, Auli. J. Jalasjärven kirkollisesta kehityksestä. Ylipainos Etelä-Pohjalaisen Osakunnan julkaisusta Kyrönmaa X. Vaasa 1959.

Alavallin kylähistoriaa – eli muisteluksia lukkarinpolun tästä päästä. Jalasjärven kansalaisopiston Alavallin kylähistoriaryhmä, toim. Aino Nevala, Pärnu 1994.

Elämää Jalasjärvellä 2013. EP Kunnallissanomat ja Jalasjärven kunta. toim. Matti Käkelä. Seinäjoki 2013.

Bäckman, K. A. Jalasjärven kappeli. Suom. Toivo Vuorela. SKS, Helsinki 1980.

Esihistorialliset kiinteät muinaisjäänneet Etelä-Pohjanmaalla, Keski-Pohjanmaalla ja Pohjanmaalla. Museovirasto, Etelä-Pohjanmaan liitto, Keski-Pohjanmaan liitto ja Pohjanmaan liitto. Vaasa 1998.

Eteläpohjalaisia elämäkertoja. A-L. toimituskunta Reino Ala-Kulju et al. Lapua 1963.

Eteläpohjalaisia elämäkertoja. M-Ö / toimituskunta Reino Ala-Kulju et al. Etelä-Pohjanmaan maakuntaliitto. Lapua, 1965.

Etelä-Pohjanmaan historia I. Esihistoria. Meinander 1950 C. F. Meinander, Etelä-Pohjanmaan historiatoimikunta, Seinäjoki 1950.

Etelä-Pohjanmaan historia II. Keskiaika ja 1500-luku. Etelä-Pohjanmaan historiatoimikunta, Seinäjoki 1950.

Etelä-Pohjanmaan historia V: Autonomian kausi 1809–1917. Päätoim. Heikki Ylikangas, Etelä-Pohjanmaan maakuntaliitto. Seinäjoki 1988.

Etelä-Pohjanmaan maakuntakaava. Etelä-Pohjanmaan liitto, 2005.

Etelä-Pohjanmaan ja Pohjanmaan perinnemaisemat. Hannele Kekäläinen ja Lise-Lotte Molander. Länsi-Suomen ympäristökeskus, Alueelliset ympäristöjulkaisut 250. Vaasa 2003.

Haapio, Markku ja Luostarinen, Laura (toim.), Suomen kirkot ja kirkkotaide 2. Lieto 1980.

Heikkilä, Tapio. Suomalainen kulttuurimaisema. Sulkava 2000.

Hiidenkiuas ja tulikukka, opas arkeologisen perinnön hoitoon. Museovirasto. Jyväskylä 1999.

Hirvijärven kylähistoria. Yhdyside menneiden ja tulevien sukupolvien välillä. Jalasjärven kansalaisopiston Hirvijärven kylähistoriaryhmä, toim. Aino Nevala. Pieksämäki 1996.

Ihminen maisemassa: Jalasjärvikirja 1992. Jalasjärven kulttuurilautakunta. Seinäjoki 1992.

Jalasjärven kunnan luonto-, maisema ja vesistöselvitys. Suunnittelukolmio Oy, Jalasjärven kunta, 1990.

Jalasjärvi, Kirkonseudun Osayleiskaava. Kulttuuriympäristöselvitys. Pöyry Oy, Maa ja vesi. 2007.

Jokipi, kirja kotikylästä. Toim. Erkki Läikkö. Jokipiin kylän kirjatoimikunta, toim. Erkki Läikkö. Alavus 1996.

Järventie, Teemu: Jalantaitoja yli 90 vuotta, Jalaksen Viljanmaiden tarina. Hämeenlinna 2012.

Jalasjärven Joulu, Jlasjärvi-Seura, vuosikerrat 1968-2021.

Keskikylän Joulu -lehden vuosikerrat. Keskikylän Ns ja Kyläyhdistys.

Kajastus -lehden vuosikerrat, Ilvesjoen nuorisoseura.

Jalasjärven kirja. toim. Toivo Vuorela. Jalasjärvi-Seuran julkaisu. Näköispainos Eteläpohjalaisen osakunnan kotiseutujulkaisusta Kyrönmaa X, 1980.

Katso, ymmärrä, hoida! – Kansalaisen kulttuuriympäristöopas. Suomen kotiseutuliitto, 2010.

Keskikylän kyläkirja, muisteluksia kolmostien varrelta Keskikylästä. Jalasjärven kansalaisopiston Keskikylän kylähistoriaryhmä, toim. aino Nevala. Pieksämäki 1997.

Kivinavetat, Finn Vernadoc 2009 -Kivinavetakerit. Toim. Markku Mattila. Ruoveden kunnan sivistystoimi, Suomen Icomos, Kansanrakentamisen komitea. Vilppula 2010.

Kyrönjoki – Meirän joki. Toim. Osmo Rinta-Tassi. Samuli Paulaharjun Säätiö. Keuruu 2013.

Kolmoselta Rummukkaan, Ilvesjoen kylää. Ilvesjoen kyläkirjatoimikunta, Ilvesjoen kyläyhdistys. Vaasa 2012.

Korhonen, Teppo. Aita, perinteiset aidat ja portit. Helsinki 2013.

Kotiseutumme Jalasjärvi-Jurva-Kurikka 2006-2007. Oy Botnia-Foto Ab. Vaasa 2007.

Kotiseutumme 1998. Ilmajoki-Peräseinäjoki-Jalasjärvi. Oy Botnia-Ark Ab. Vaasa 1998.

Kullas Johanna, Koivisto Anna-Maria. Maatalousalueiden kosteikkojen ja luonnon monimuotoisuuden yleissuunnitelma -Jalasjärvi ja Kauhajoki. Etelä-Pohjanmaan elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen julkaisuja 1/2010.

Käkelä, Matti: Puunauloista valurobottiin : Urho Viljanmaa Oy 1916–1996. Urho Viljanmaa Oy. 1996.

Käkelä, Matti & Pänkälä, Martti: Hirvijärven Osuusmeijeri 1907–2007. Jalasjärvi: Hirvijärven osuusmeijeri, 2007.

Lakeuden kirkot. Toimituskunta Laulaja, Jorma et al. Jyväskylä 1997.

Lakiaa ja komiaa – kohti kulttuuriympäristön uusia arvoja Etelä-Pohjanmaalla. Teräväinen Helena. Vaasa 2003.

Leikkimökki. Kero Esa, Seppovaara Juhani. RAK Sarmala. 1997.

Lisää muistelmia Alavallista, sanoin ja kuvin. Jalasjärven kansalaisopiston Alavallin kylähistoriaryhmä, toim. Aino Nevala. Pieksämäki 1997.

Maaseudun kulttuurimaisemat. Toim. Luostarinen Matti, Yli-Viikari Anja. Ympäristöministeriö, Maatalouden tutkimuskeskus. 1997.

Maisema-aluejärjestelmän mietintö I-II. Maisemanhoito, osa I / Arvokkaat maisema-alueet, osa II. Ympäristöministeriö, Ympäristönsuojeluosasto. Helsinki 1992.

Maiseman muisti – Valtakunnallisesti merkittävät muinaisjäännökset. Museovirasto. Helsinki 2001.

Nallinmaa-Luoto, Terhi. Jalasjärven seurakunnan historia. Jalasjärven seurakunta vuonna 2000. Kristiinankaupunki 2000.

Nuorisoseurantalot Länsi-Suomen ympäristökeskuksen alueella. Tuula Saarela, Tapani Tommila ja Mirva Pulli. Länsi-Suomen ympäristökeskus, Alueelliset ympäristöjulkaisut 126. Vaasa 1999.

Perinnealbumi Etelä-Pohjanmaa 1. Toim. Olavi A. Anttila, Vaasa 1981.

Rakennettu kulttuuriympäristö, valtakunnallisesti merkittävät kulttuurihistorialliset ympäristöt. Museovirasto, Ympäristöministeriö. Museoviraston rakennushistorian osaston julkaisuja 16. Helsinki 1993.

Rakennusperinnön tulevaisuus. Ympäristöministeriö. Tampere 2004.

Rakennusperintömme-kulttuuriympäristön lukukirja. Ympäristöministeriö, Museovirasto. Hämeenlinna 2001.

Rintala, Terhi: Ei koulua vaan elämää varten: Jalasjärven lukio 1963–2013. Jalasjärven kunta, 2013.

Sahalta näkyy valot, kylässä on kaikki hyvin: Luopajärven sahan yhdeksän vuosikymmentä. toim. Käkelä, Matti. 2003.

Sarvela, Jaakko: Valentin Köykin suku. Luopajärven Köykkä-suku. 1984.

Sata vuotta, kolme sukupolvea. Jokipiin Pellava 1920–2020. Toimittanut Matti Käkelä. Mustasaari 2019.

Simola, Tarja. Meijerirakennuksia Länsi-Suomen ympäristökeskuksen alueella. Rannikko ja Etelä-Pohjanmaa. Länsi-Suomen ympäristökeskus, Ympäristöministeriö Alueidenkäytön osasto. Selvitys 6/1995. Vaasa 1995.

Suomen historia. Jääkaudesta Euroopan unioniin. Vahtola, Jouko, Kustannusosakeyhtiö Otava, Helsinki 2005.

Suomen maatilat, V Oulun ja Vaasan läänit. F. Jonasson, A. Kivialho, K. Kivialho. Porvoo 1933.

Suomesta pois Koskuelle: totta ja tarinaa Koskuen kylästä. Jalasjärven kansalaisopiston Koskuen kyläkirjan toimituskunta, toim. Aino Nevala. Pieksämäki 2003.

Taivalmaan kylää kansissa. Jalasjärven kansalaisopisto. Taivalmaan kylähistoriatyöryhmä, toim. Nevala Aino. Pärnu 1995.

Talo täynnä elämää: Wilhola 1909–2009. Toim. Terhi Rintala ja Matti Rintala. Jalasjärven kunta. Seinäjoki 2009.

Tarinoita ja muistoja Ylivallista. Jalasjärven kansalaisopiston Ylivallin kylähistoriaryhmä. toim. Aino Nevala. Pieksämäki 1997.

Toukohärkä ja kultasiipi, Niityt ja niiden hoito. Hæggström, C-A., Heikkilä, T. Peiponen, J. & Vuokko, S. Otava. Helsinki 1995.

Vaasan läänin vanhimmat kansakoulurakennukset. Tuula Saarela. Länsi-Suomen ympäristökeskus. Selvitys 7, 1995. Ympäristöministeriö, Alueidenkäytön osasto. Vaasa 1995.

Vanhaa ja uutta Luopajärveltä. Jalasjärven kansalaisopiston Luopajärven kyläkirjatoimikunta., Toim. Aino Nevala. Pieksämäki 2004.

Vankka, Eero (toim.), Jalasjärven Kotiseutukuvasto I. Vantaa 2008.

Vankka, Eero (toim.), Jalasjärven Kotiseutukuvasto II. Vantaa 2008.

Vuorela, Toivo. Etelä-Pohjanmaan kansanrakennukset = Das volkstümliche Bauwesen in Süd-Ostbotten. Etelä-Pohjalainen Osakunta. Helsinki 1949.

Yli-Koskuen, Mustalammin ja Kalliokylän kyläkirja. Kyläkirjatoimikunta, Jalasjärven kansalaisopisto. Pieksämäki 1998.

Riitta Jaakkola

POHJANMAAN PORTILLA

Jalasjärven kulttuuriympäristöohjelma "Pohjanmaan portilla" valmistui EU-rahoitteisena hankkeena ja kuvaa mennyttä, nykyhetkeä ja tulevaa. Siinä asetetaan tavoitteet ja toimet, joilla kulttuuriympäristöt säilyvät myös muutoksissa ja samalla ympäristöarvot huomioidaan. Yli 900 kuvaa ja karttaa täydentävät ohjelmaa ja toivottavat lukijat tervetulleiksi matkalle Jalasjärven monipuolisiin kulttuuriympäristöihin.

KURIKAN KAUPUNKI
Etelä-Pohjanmaan maakuntamuseo

